Муқәддәс Китап

Инжил 4-қисим

«Юһанна»

© Муқәддәс Китап 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Уйғурчә Муқәддәс тәрҗимиси»

Инжил 4-қисим

«Юһанна»

(«Юһанна баян қилған хуш хәвәр»)

Кириш сөз

Расул Юһаннаниң Әйсаниң тәржимиһалини тәсвирлигән мәзкур баяни тоғрилиқ Инжилдики «төрт баян»ға болған кириш сөзимизни авал көрүң. Мошу йәрдә биз пәқәт оқурмәнләрниң есигә салимизки, Юһанна Рәббимизниң он икки расулидин бири еди. Һалбуки, униң бу язған баянида өзини исми билән көрсәтмәйду, пәқәт өзини «Әйса сөйгән мухлис» дәп чақириду. Буниңдин, бу униң Мәсиһниң униңға алаһидә амрақ екәнлигини, яки мәлум җәһәттин уни башқа мухлислардин әвзәл көридиғанлиғини көрситиду, дәп ойлап қалсақ болмайду (чүнки Худа һеч қандақ адәмгә ян басмайду). Бәлки униң Әйса тәрипидин сөйүлгәнлиги униңға шунчә мөҗизилик вә тилсимат болғанки, бу иш униң пүтүн вуҗудиға үзлүксиз толған еди. Һәтта атмиш жилдин кейин, бу «баян»ни язған вақтидиму, бу иш униңда йәнила чоңқур тәәҗҗүплинәрлик из қалдурулған еди.

Оқурмәнләр үчүн Инжилдики «кириш сөз»имиздин мошу йәрдә йәнә сөз кәлтүримиз: —

«Юһаннаниң баянидики биринчи айәтни оқуғанда, униң йезиш нуқтиинәзириниң башқа баянчиларниңки билән пүтүнләй охшимайдиғанлиғини билип житимиз. Маркус баянини чүмүлдүргүчи Йәһияниң «Тарих сәһнисигә туюқсиз чиқиш»и билән башлайду («Мар.» 1:1-18). Матта баянини Ибраһимниң вә Давутниң Әйсаниң әҗдатлири екәнлиги билән башлайду («Мат.» 1:1-17). Луқа баянини Әйсаниң һәқиқий инсан екәнлигини тәкитләп, Әйсаниң нәсәпнамисини Адәм атимиз билән башлайду («Луқа» 3:23-38). Юһанна болса баянини булар билән әмәс, бәлки «**дәслипидә**» йәни «**һәммидин бурун**» болған ишлар билән башлайду: — «**һәммидин бурун «Калам»** (сөз) **мәвҗут еди. У Худа билән биллә еди һәм Өзи Худа еди**» («Юһ.» 1:1). Рошәнки, у өз баянида китапханлирим аллиқачан Матта, Маркус яки луқаниң баянлирини һәтта башқиларниңкини оқуп өзләштүргәнлиги турған гәп дәп ойлайду. Ушбу баянда у Мәсиһниң толуқрақ бир тәржимиһалини йезишни мәхсәт қилған әмәс; бәлки у өзи бизгә уқтурғандәк, Мәсиһниң бир нәччә алаһидә сүпәтлирини аян қилидиған, өзи зор әһмийәткә егә дәп қариған мәлум вақиәләр («**аламәт бәлгүләр**», «**мөҗизилик аламәтләр**» яки «**карамәт бәлгүләр**») ни вә вәз-тәлимләрни талливелип, уларни биз үчүн хатириләйду. Мана униң баянидики әң ахирдин елинған бир җүмлә: — «**Әйса мухлислириниң алдида бу китапта хатириләнмигән башқа нурғун мөҗизилик аламәтләрниму көрсәтти. Лекин мошулар силәрни Әйсаниң Мәсиһ, шундақла Худаниң Оғли екәнлигигә ишәнсун һәм бу арқилиқ Униңға етиқат қилип, Униң нами арқилиқ һаятлиққа еришсун, дәп йезилди**» (20:30-31). Шуниң билән униң баянини муқәддәс язмилар ичидә асасән техи етиқат қилмиғанлар үчүн йезилған бирдин-бир қисим, дегили болиду.

Шуңа бу баян униң Худа алдида узун истиқамәт қилип, толиму әстайидиллиқ вә еһтият билән (шундақла ишинимизки, Муқәддәс Роһниң көрсәтмиси билənму) Мәсиһниң ички һаяти вә тәлиминиң жәвһирини аян қилидиған вақиәләр вә баянлар тоғрилиқ чоңқур ойлинип таллишиниң нәтижисидур.

2-бапта, Мәсиһ суни шарапқа айландурған мөжизини йритиду. Алтә чоң идиш су билән толдурулған болуп, ичидики су усулуп меһманларға тошулғанда, шарапқа айланди. Шарап муқәддәс язмиларда мол, хошал һаятниң символидур («Зәб.» 104:15): —

«**У** (Худа) **адәмниң көңлини хуш қилидиған шарапни,**
Инсан йүзини пақиритидиған майни чиқириду;
Инсанниң жүригигә нан билән қувәт бериду».

Юһаннаниң баянида, Мәсиһ билән учрашқанлиғи арқилиқ һаяти пүтүнләй өзгәртилгән алтә шәхс алаһитән тәсвирлиниду. Көп Мәсиһий алимлар Юһаннани «су шарапқа айландурулған алтә идиш»ни шу алтә шәхскә охшитиду, дәп қарайду. Дәрвәқә шу алтә шәхсниң «су»дәк тәмсиз һаяти Әйса билән учришиш билән «шарап»дәк һаятқа айланған.

У алтә шәхс болса: —

(1) Пәрисий Никодемус (3:1-21)
(2) Самарийәлик аял (4:4-42)
(3) Бәйт-Әсдадики паләч адәм (5:1-16)
(4) Зина үстидә тутулған аял (8:1-11)
(5) Йерусалимдики кор адәм (9:1-41)
(6) Лазарус (өлүмдин тирилгән) (11:1-57)

Юһанна пәқәт Мәсиһниң улуқлуғи яки әмилиниң мәлум тәрипини алаһидә көрсәткән йәттә карамәтни («мөжизилик аламәт»ни) таллап хатириләйду: —

(1) Той зияпитидә суни шарапқа айландуруш (2:1-11) (Мәсиһ хошаллиқ кәлтүргүчидур)
(2) Һөкүмдарниң оғлини сақайтиш (4:46-54) (Мәсиһ жирақ йәрләрниңму егисидур)
(3) Бәйт-Әсдадики паләчни сақайтиш (5:1-16) (Мәсиһ шипаниң егисидур — паләч 38 жил маңалмиған еди)
(4) Бәш миң адәмни тойдуруш (6:1-14) (Мәсиһ Өзи биз үчүн «Һаятлиқ Нан»дур).
(5) Мухлислар кемидә олтарғанда уларниң йениға су үстидә меңип бериш (6:15-21) (Мәсиһ аләмниң шәйилириниң егисидур)
(6) Йерусалимдики кор адәмни сақайтиш (9:1-41) (Мәсиһ «Дунияниң Нури»дур)
(7) Лазарни өлүмдин тирилдүрүш (11:1-57) (Мәсиһ «Тирилиш вә һаят»тур)

Бу мөжизиләрниң һәммисиниң һаятимизға мәңгү роһий әһмийити бардур. Юһаннаниң мәхсити бизни бу ишлар тоғрилиқ ойландуруш, әлвәттә!
Бу мөжизиләрниң һәммисигә әң чоңини қошуш керәк:

(8) Мәсиһниң тирилиши!

«Мис.» 3:15-16дә Пәрвәрдигарниң нами «Мән Өзәмдурмән» дәп аян қилиниду. «Юһанна»да Мәсиһниң бу нам билән Өзини аян қилиштики йәттә муһим баяни хатириләнгән: —

(1) «Мән һаятлиқ Нандурмән» (6:35)
(2) «Мән Дунияниң Нуридурмән» (8:12, 9:5)
(3) «Мән Ишикдурмән» (10:7, 9)
(4) «Мән Яхши баққучидурмән» (10:11)
(5) «Мән Тирилиш вә һаяттурмән» (11:25)
(6) «Мән Йол, һәқиқәт вә һаяттурмән» (14:6)
(7) «Мән һәқиқий Үзүм Телидурмән» (15:1)

Бу қисқа тонуштуруш сөзи ичидә йәнә шуни көрситиш бәк муһимки, Юһанна бизниң Әйсаниң һәм йүз пирсәнт инсан һәм йүз пирсәнт Худаниң тәбиитидә болғанлиғини чүшинишимизни халайду. Бу, Әйсаниң инсан тәбиитидә болғанлиғини айдиң қилип көрсәткән айәтләрдин (мәсилән 1:14) һәмдә Униң чарчап кәткәнлигини, уссап кәткәнлигини көрсәткән айәтләрдинму көрүниду (4:6-7, 19:28).

Юһанна бу баянини қачан язған? Түрлүк тарихий испатлардин қариғанда, бу баянини биринчи әсирниң ахирида, бәлким миладийә 90-95-жиллар арилиғида язған. Демәк, у бу вақиәләрни йүз берип атмишчә жилдин кейин, қериған вақтида язған. Шуңа бәзи етиқатсиз адәмләр мәсқирә қилип: «Бу қери адәм бу вақиәләрниң һәммисини қандақ есигә кәлтүрәләйду» дәп гуманини билдүриду. Тәржиманлардин бири бир қетим сәксән яшқа киргән бир профессорниң «Юһанна» тоғрилиқ лексийә оқуғанлиғини, шундақла дәл шу мәсилини тилға алғанлиғини әсләйду. У профессор 80 яшқа киргән болуп, оттура мәктәпниң биринчи жиллиқтики савақдашлириниң исимлиғини йоқлимидики тәртип бойичә һәммисини ядлап бәргән андин: — «Мән 80 яшқа киргән болсамму, шундақ ушшақ-чүшшәк ишларни есимдин чиқармиған йәрдә, расул Юһаннаниң өз һаятини мутләқ өзгәрткән, өзини Худаниң падишалиғиға елип барған мошундақ күчлүк вақиәләрни есидә тутушини әҗәблинәрлик иш һесаплиғили боламду? Униң үстигә, Юһанна өзи биз үчүн Мәсиһниң «**Ярдәмчи, йәни Муқәддәс Роһ силәргә һәммини үгитиду һәм Мениң ейтқан һәммә сөзлиримни есиңларға кәлтүриду**» дегән вәдисини хатириләйду» — деди.

Мәзмун: —

1. Әйса Мәсиһ — Худаниң Каламидур (1:1-18)
2. Йәһия пәйғәмбәрниң Әйсаға гувалиқ бериши (1:19-34)
3. Әйсаниң дәсләпки мухлислири (1:35-51)
4. Әйсаниң «йәттә мөҗизилик аламәт»и (2-11-баплар)
5. Әйсаниң бу дуниядики һаятиниң ахирқи һәптиси.
   Ахирқи ахшамдики сөһбәт (12-17-баплар)
6. Әйсаниң тутулуши, сораққа тартилиши, өлүши, дәпнә қилиниши (18-19-баплар)
7. Әйсаниң тирилиши вә мухлислириға көрүнүши (20-21-баплар)

••••••••

Юһанна

«Йуһанна баян қилған хуш хәвәр»
Әйса Мәсиһниң әйни салаһийити — «Худаниң Калами»дур

1 1 Муқәддәмдә «Калам» бар еди; Калам Худа билән биллә еди һәм Калам Худа еди.
2 У муқәддәмдә Худа билән биллә еди. 3 У арқилиқ барлиқ мәвҗудатлар яритилди вә
барлиқ яритилғанларниң һеч бири униңсиз яритилған әмәс. 4 Униңда һаятлиқ бар еди
вә шу һаятлиқ инсанларға нур елип кәлди. 5 Вә нур қараңғулуқта парлайду вә қараңғулуқ
болса нурни һеч бесип чүшәлигән әмәс.
6 Бир адәм Худадин кәлди. Униң исми Йәһия еди. 7 У гувалиқ бериш үчүн, йәни һәммә
инсан өзи арқилиқ ишәндүрүлсун, дәп нурға гувачи болушқа кәлгән еди. 8 Йәһияниң өзи
шу нур әмәс, бәлки пәқәт шу нурға гувалиқ беришкә кәлгән еди.
9 Һәқиқий нур, йәни пүткүл инсанни йорутқучи нур дунияға келиватқан еди. 10 У дуни-
яда болған вә дуния у арқилиқ барлиққа кәлтүрүлгән болсиму, лекин дуния уни тону-
миди. 11 У өзиниңкиләргә кәлгән болсиму, бирақ уни өз хәлқи қобул қилмиди. 12 Шун-
дақтиму, у өзини қобул қилғанлар, йәни өз намиға етиқат қилғанларниң һәммисигә
Худаниң пәрзәнди болуш һоқуқини ата қилди. 13 Уни қобул қилған мошулар йә қандин,
йә әтләрдин, йә инсан ирадисидин әмәс, бәлки Худадин төрәлгән болиду.

1:1 **«Муқәддәмдә»** — башқа бир ипадилиниши «һәммидин бурун» («аләм яритилиштин бурунла») Калам (аллиқачан) бар еди». **«Калам»** — «сөз», шундақла «Худаниң сөзи» дегән мәнада болуп, Әйсаниң бир намидур; көрситидиған мәнаси интайин чоңқурдур. «қошумчә сөз»имизни көрүң. **«Калам Худа билән биллә еди...»** — Мошу йәрдики «билән биллә» дегән грек тилида йәнә «интайин йеқин мунасивәттә», «(Худаға) қарап уни сөйидиған» дегән мәнаниму пуритиду. **«һәм Калам Худа еди»** — бу муһим баян каламниң Худалиқ тәбиитини көрситиду.

1:1 Пәнд. 8:22; Кол. 1:17; 1Юһа. 1:1, 2.

1:2 Юһ. 17:5.

1:3 **«У арқилиқ барлиқ мәвҗудатлар яритилди вә барлиқ яритилғанларниң һеч бири униңсиз яритилған әмәс»** — бу йәрдә көздә тутулғини Калам өзи һеч яритилған әмәс, бәлки әзәлдин Худа билән биллә мәвҗут екәнлигидур. «Яритилған» грек тилида, мошу йәрдә «барлиққа кәлтүрүлгән» «вуҗудқа кәлтүрүлгән» дегән сөз билән ипадилиниду. Шуниңдәк башқа хил ипадилиниши: — «Һәммә нәрсә униң вастиси билән болди вә болған нәрсиләрдин һеч бири униңсиз болмиди».

1:3 Яр. 1:3; Зәб. 32:6; Әф. 3:9; Кол. 1:16; Ибр. 1:2.

1:4 **«шу һаятлиқ инсанларға нур елип кәлди»** — яки «шу һаятлиқ инсанларниң нури еди».

1:4 Юһ. 5:26; 8:12; 9:5; 12:46; 1Юһа. 1:5; 2:8-11; 5:11.

1:5 **«қараңғулуқ болса нурни һеч бесип чүшәлигән әмәс»** — мошу сөз икки бислиқ сөз болуп, йәни «қараңғулуқ болса нурни һеч чүшәнгән әмәс» яки «қараңғулуқ болса нурни қобул қилған әмәс» дегәнниму билдүриду.

1:5 Юһ. 3:19.

1:6 **«Бир адәм Худадин кәлди»** — грек тилида «Бир адәм Худадин әвәтилди». **«Униң исми Йәһия еди»** — Йәһия пәйғәмбәрни көрситиду. «Йәһия» дегән исим грек тилида һәм ибраний тилида «Юһанна» — «Пәрвәрдигарниң меһри-шәпқити» дегән мәнани билдүриду.

1:6 Мал. 3:1; Мат. 3:1; Мар. 1:2, 4; Лука 3:3; 7:27; Юһ. 1:33.

1:9 **«Һәқиқий нур, йәни пүткүл инсанни йорутқучи нур дунияға келиватқан еди»** — «келиватқан еди» дегәнни қандақ йол билән чүшәнгили болиду? Бизниңчә, бу бир җәриянни көрситиду — йәни бәлким авал Мәрйәмниң балиятқусиға пәйда болуп, туғулуп андин Йәһия пәйғәмбәрниң өзигә болған гувалиғи билән өзиниң хизмитикә кириш җәрияни арқилиқ «келиватати». Башқа бирхил тәрҗимиси «Бу болса дунияға келидиған һәр бир инсанни йорутидиған һәқиқий нурдур».

1:9 Юһ. 8:12; 9:5; 12:46.

1:10 Ибр. 1:2; 11:3.

1:11 **«У өзиниңкиләргә кәлгән болсиму, бирақ уни өз хәлқи қобул қилмиди»** — «өзиниңкиләр» дегәнлик аләм вә униңда бар болған нәрсиләрниң һәммисини көрситиду. Һәммиси Мәсиһниңкидур, чүнки Худа аләмниң һәммисини у арқилиқ яратқан еди, шундақла униң башқурушиға тапшурған еди. **«өз хәлқи»** — Исраил хәлқи, йәни Йәһудий хәлқи, грек тилида «өзидикиләр» билән ипадилиниду.

1:12 Йәш. 56:5; Рим. 8:15; Гал. 3:26; 2Пет. 1:4; 1Юһа. 3:1.

1:13 **«Уни қобул қилған мошулар йә қандин, йә әтләрдин, йә инсан ирадисидин әмәс, бәлки Худадин төрәлгән**

14 Калам инсан болди һәм аримизда маканлашти вә биз униң шан-шәривигә қаридуқ;
у шан-шәрәп болса, Атиниң йенидин кәлгән, меһри-шәпқәт вә һәқиқәткә толған бир-
дин-бир йеганә Оғлиниңкидур. 15 (Йәһия униңға гувалиқ берип: — Мана, мән силәргә:
«Мәндин кейин кәлгүчи мәндин үстүндур, чүнки у мән дунияға келиштин бурунла
болған еди» дегиним дәл мошу кишидур! — дәп жар қилди). 16 Чүнки һәммимиз униң-
дики толуп ташқанлардин илтипат үстигә илтипат алдуқ.
17 Чүнки Тәврат қануни Муса пәйғәмбәр арқилиқ йәткүзүлгән еди; лекин меһри-шәпқәт
вә һәқиқәт Әйса Мәсиһ арқилиқ йәткүзүлди. 18 Худани һеч ким көрүп баққан әмәс; би-
рақ Атиниң қучиғида турғучи, йәни бирдин-бир Оғул Уни аян қилди.

Йәһия пәйғәмбәрниң гувалиғи

Мат. 3:1-12; Мар. 1:2-8; Луқа 3:15-17

19 Йерусалимдики Йәһудийлар Йәһиядин «Сән кимсән?» дәп сүрүштә қилишқа каһин-
лар билән Лавийларни униң йениға әвәткәндә, униң уларға жававән бәргән гувалиғи
мундақ еди:

болиду» —
–(1) «қандин ... төрәлгән әмәс» (грек тилида «қанлардин әмәс») — демәк, мәлум бир милләттин болғанлиғидин әмәс. Мәсилән, бәзи адәмләр: «Мән Худа алаһидә таллиған хәлиқ болған Йәһудийлардин (яки «каһин аилиси» қатарлиқлардин) болғачқа Худаниң пәрзәндимән» дәп хата ойлайду («Рос.» 17:26ни көрүң).
–(2) «әтләрдин ... төрәлгән әмәс» — бизниңчә бу ибарә инсанниң өз тиришиш-тирмишишлирини көрситиду. Мәсилән көп адәмләр: «Мән Худаниң Муса пәйғәмбәргә чүшәргән қануниға әмәл қилишқа тиришип, Худаниң пәрзәнди болимән» дәп хата ойлайду. «римлиқларға»дики «кириш сөз»имиздики «әтләр» тоғрилиқ изаһатимизни көрүң.
–(3) «инсанниң (грек тилида «әркәк инсан»ниң) хаһишидин ... төрәлгән әмәс» — демәк, һәр қандақ бир инсан (мәйли пәйғәмбәр, мәйли каһин мәйли жамаәттики бирәр әрбаб болушидин қәтъийнәзәр), башқа бир инсанни Худаниң пәрзәнди қилалмайду. Униңдин башқа, һеч ким «өз ирадиси билән» өзини Худаниң пәрзәнди қилалмайду.
–(4) «Худадин төрилиш», йәни «қайта туғулуш» тоғрилиқ 3:1-22-айәтни көрүң.

1:14 **«Калам инсан болди»** — «инсан» мошу йәрдә «әт егиси» яки «тән» билән ипадилиниду. **«Калам инсан болди һәм аримизда маканлашти»** — грек тилида «Калам тән (әт) болди вә аримизда чедир тикти». «Чедир» дегән сөз мошу йәрдә шүбһисизки, Әйсаниң инсанларниң арисида һазир болуши Муса пәйғәмбәрниң дәвридә Худа Өзиниң «муқәддәс чедир»ида туруп, Өз хәлқи арисида һазир болғиниға охшаш екәнлигини көрситиду. **«биз униң шан-шәривигә қаридуқ; у шан-шәрәп болса, Атиниң йенидин кәлгән, меһри-шәпқәт вә һәқиқәткә толған бирдин-бир йеганә оғлиниңкидур»** — «Ата» мошу йәрдә Худаатини көрситиду, әлвәттә.
1:14 Йәш. 7:14; Мат. 1:16; 17:2; Луқа 1:31; 2:7; Кол. 1:19; 2:9; 2Пет. 1:17.
1:15 **«Мәндин кейин кәлгүчи мәндин үстүндур, чүнки у мән дунияға келиштин бурунла болғанид»** — демисәкму, Йәһия пәйғәмбәр Әйса Мәсиһдин алтә ай бурун туғулған («Луқа» 1:26-45ни көрүң); лекин Мәсиһ «униң болғинидин илгири болған».
1:15 Мат. 3:11; Мар. 1:7; Луқа 3:16; Юһ. 1:26,30.
1:16 **«һәммимиз униңдики толуп ташқанлиридин илтипат үстигә илтипат алдуқ»** — мәнаси бәлким «униңдики толуп ташқан меһри-шәпқәт вә һәқиқәттин илтипат үстигә илтипат алдуқ» дегәнликтур. 17-айәтни көрүң. «Илтипат үстигә илтипат» дегән ибарә Мусаниң «Мис.» 33:3дә ейтқан сөзидин елинған.
1:16 Кол. 2:10.
1:17 **«меһри-шәпқәт вә һәқиқәт Әйса Мәсиһ арқилиқ йәткүзүлди»** — «Мәсиһ» болса пәйғәмбәрләрниң алдин-ала ейтишичә, Худа тәрипидин әвәтилгән, һаман бир күни келип мәңгү һөкүмранлиқ қилидиған Падишани вә Қутқазғучи-Ниҗаткарни көрситиду. «Тәбирләр»ни көрүңлар.
1:17 Мис. 20:1.
1:18 **«Атиниң қучиғида турғучи, йәни бирдин-бир Оғул Уни аян қилди»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «Атиниң қучиғида турғучи, йәни Өзи бирдин-бир Худа болғучи Уни аян қилди» дейилиду. Бу икки вариянтниң әмәлийәттә чоң пәрқи йоқ (1:1-4ни көрүң. «Худаниң Оғли»да немила болмисун худалиқ тәбиити бардур.
1:18 Мис. 33:20; Қан. 4:12; Мат. 11:27; Юһ. 6:46; 1Тим. 6:16; 1Юһа. 4:12.
1:19 **«Йерусалимдики Йәһудийлар»** — бәлким Йәһудийларниң ақсақаллири вә мөтивәрлири көрситиду. **«Сән кимсән?»** — бу соалниң «Сән өзәң тоғрилиқ немә дәйсән? Пәйғәмбәрмусән яки Худа әвәтидиған Мәсиһ-қутқазғучимусән» дегәндәк ички мәнаси бар еди. Лекин улар униң бәргән жававиға ишинишкә тәйяр әмәс еди. Мәсилән, «Мат.» 21:25-27ни көрүң. **«каһинлар билән Лавийлар»** — «каһинлар» ибадәтханида қурбанлиқ хизмитини қилғучилар еди; «Лавийлар» («Лавий» қәбилисидин болғанлар) каһинларға Ярдәмчи рольда еди. «Тәбирләр»ни көрүң.
1:19 Юһ. 5:33.

[20] У етирап қилип, һеч иккиләнмәй: — «Мән Мәсиһ әмәсмән» — дәп еник етирап қилди.
[21] Улар униңдин:
— Ундақта өзәң ким болисән? Иляс пәйғәмбәрмусән? — дәп сориди.
— Яқ, мән у әмәсмән, — деди у.
— Әмисә, сән һелиқи пәйғәмбәрмусән? — дәп сориди улар.
У йәнә: — Яқ! — деди.
[22] Шуңа улар униңдин:
— Ундақта, сән зади ким болисән? Бизни әвәткәнләргә җавап беришимиз үчүн, бизгә ейтқин, өзәң тоғрилиқ немә дәйсән? — дәп сориди.
[23] Йәһия мундақ җавап бәрди:
— Йәшая пәйғәмбәр бурун ейтқандәк, чөлдә «Рәбниң йолини түз қилиңлар» дәп товлайдиған аваздурмән!
[24-25] Әнди Йерусалимдин әвәтилгәнләр Пәрисийләрдин еди. Улар йәнә Йәһиядин:
— Сән йә Мәсиһ, йә Иляс яки һелиқи пәйғәмбәр болмисаң, немә дәп кишиләрни суға чөмүлдүрисән? — дәп сориди.
[26] Йәһия уларға мундақ дәп җавап бәрди:
— Мән кишиләрни суғила чөмүлдүримән, лекин араңларда турғучи силәр тонумиған бириси бар; [27] у мәндин кейин кәлгүчи болуп, мән һәтта униң кәшиниң боқучини йешишкиму лайиқ әмәсмән!
[28] Бу ишлар Иордан дәриясиниң шәрқий қетидики Бәйт-Ания йезисида, йәни Йәһия пәйғәмбәр кишиләрни суға чөмүлдүрүватқан йәрдә йүз бәргән еди.

Худаниң қозиси

[29] Әтиси, Йәһия Әйсаниң өзигә қарап келиватқанлиғини көрүп мундақ деди:
— Мана, пүткүл дунияниң гуналирини елип ташлайдиған Худаниң қозиси! [30] Мана, мән силәргә: «Мәндин кейин кәлгүчи бириси бар, у мәндин үстүндур, чүнки у мән дуния-

---

1:20 **«У етирап қилип, һеч иккиләнмәй... дәп еник етирап қилди»** — «һеч иккиләнмәй» грек тилида «инкар қилмай» дегән сөз билән ипадилиниду.
1:20 Юһ. 3:28; Рос. 13:25.
1:21 **«сән һелиқи пәйғәмбәрмусән?»** — бу соал Муса пәйғәмбәр алдин-ала ейтқан, өзиниң орнини басидиған, шундақла өзидин жуқури турған пәйғәмбәрни көрситиду («Қан.» 18:15-22). Әмәлийәттә болса, Мусаниң «шу пәйғәмбәр» тоғрилиқ бешарити Мәсиһниң өзидә әмәлгә ашурулди.
1:23 **«Йәшая пәйғәмбәр бурун ейтқандәк, чөлдә «Рәбниң йолини түз қилиңлар» дәп товлайдиған аваздурмән!»** — Йәшая өз китавидики 40:3-айәттә баян қилған «Пәрвәрдигарниң йоли» яки «Рәбниң йоли» болса, Қутқазғучи-Мәсиһниң йолини көрситиду. Демәк, Йәһияниң хизмити Рәб Әйса үчүн товва қилидиған хәлиқни тәйярлаштин ибарәт еди. У һәтта кәмтәрлик билән өзи тоғрилиқ «Мән пәйғәмбәр» демәйду, «Мән наһайити бир авазмән, халас» дәйду.
1:23 Йәш. 40:3; Мат. 3:3; Мар. 1:3; Луқа 3:4.
1:24-25 **«Йерусалимдин әвәтилгәнләр Пәрисийләрдин еди»** — «Пәрисийләр» Йәһудий диниға тәвә болған, Тәврат түзүмлиригә қаттиқ риайә қилишқа тиришидиған мәзһәптики кишиләр. **«немә дәп кишиләрни суға чөмүлдүрисән?»** — Йәһудий хәлқиниң арисидики «Раббилар» (устазлар) хелә бурун мундақ бир адәт бекиткәнки, әгәр башқа милләтләр («ят әлләр»)дин болғанлар «Тәврат-Зебур етиқади»ни қобул қилай десә, авал хәтнә қилиниши, андин бирхил «суға чөмүлдүрүш» қобул қилиши керәк еди. Лекин һазир «суға чөмүлдүрүш» қобул қилиши керәк болғанлар бутпәрәс «ят әлләр» әмәс, бәлки өзлири қобул қилиши керәк!
–Йәһия пәйғәмбәр жүргүзгән «суға чөмүлдүрүш» кишиләрниң өз гуналириға болған иқрар-товисини, шундақла Қутқазғучи-Мәсиһниң келишигә болған етиқадини ипадиләш йоли еди (мәсилән, «Мат.» 3:2-12ни көрүң).
1:24-25 Қан. 18:18.
1:26 Мат. 3:11; Мар. 1:7; Луқа 3:16; Рос. 1:5; 11:16; 19:4.
1:29 **«пүткүл дунияниң гуналирини елип ташлайдиған...»** — грек тилида «пүткүл дунияниң гунайини елип ташлайдиған ...». **«пүткүл дунияниң гуналирини елип ташлайдиған Худаниң қозиси!»** — Тәвраттики қурбанлиқлар Мәсиһ билән ахирлишиду, чүнки у әң ахирқи «қурбанлиқ қоза»дур. Бу тоғрилиқ «Яр.» 22:7-8, «Мис.» 12:1-3, «Йәш.» 53:7 вә Тәвраттики башқа йәрләрдә бешарәт берилгән.
1:29 Йәш. 53:5, 7; Юһ. 1:36.

да болуштин бурунла болған еди» дегиним дәл мошу кишидур! [31] Мән бурун уни бил-
мисәмму, лекин уни Исраилға аян болсун дәп, кишиләрни суға чөмүлдүргили кәлдим.
[32] Йәһия йәнә гувалиқ берип мундақ деди:
— Мән Роһниң пахтәк һалитидә асмандин чүшүп, униң үстигә қонғанлиғини көрдүм.
[33] Мән әслидә уни билмигән едим; лекин мени кишиләрни суға чөмүлдүрүшкә Әвәткүчи
маңа: «Сән Роһниң чүшүп, кимниң үстигә қонғанлиғини көрсәң, у кишиләрни Муқәддәс
Роһқа чөмүлдүргүчи болиду!» дегән еди. [34] Мән дәрвәқә шу ишни көрдүм, шуңа униң
һәқиқәтән Худаниң Оғли екәнлигигә гувалиқ бәрдим!

Әйсаниң дәсләпки мухлислири

[35] Әтиси, Йәһия икки мухлиси билән йәнә шу йәрдә туратти. [36] У у йәрдин меңип кети-
ватқан Әйсани көрүп:
— Қараңлар! Худаниң қозиси! — деди. [37] Униң бу сөзини аңлиған икки мухлис Әйсаниң
кәйнидин меңишти. [38] Әйса кәйнигә бурулуп, уларниң әгишип келиватқинини көрүп
улардин:
— Немә издәйсиләр? — дәп сориди.
Улар:
— Рабби (бу ибранийчә сөз болуп, «устаз» дегән мәнада), қәйәрдә турисән? — деди.
[39] — Берип көрүңлар, — деди у. Шуниң билән, улар берип униң қәйәрдә туридиғанлиғи-
ни көрди вә у күни униң билән биллә турди (бу вақит шу күнниң онинчи саити еди).
[40] Йәһия пәйғәмбәрниң жуқурқи сөзини аңлап, Әйсаниң кәйнидин маңған иккиләнниң бири
Симон Петрусниң иниси Андрияс еди. [41] Андрияс авал өз акиси Симонни тепип, униңға:
— Биз «Мәсиһ»ни таптуқ! — деди («Мәсиһ» ибранийчә сөз болуп, грек тилида «Мә-
сиһләнгән Қутқазғучи» дәп тәрҗимә қилиниду). [42] вә акисини Әйсаниң алдиға елип бар-
ди. Әйса униңға қарап:
Сән Юнусниң оғли Симон; буниңдин кейин «Кифас» дәп атилисән, — деди (мәнаси
«таш»тур).

1:30 **«Мәндин кейин кәлгүчи бириси бар, у мәндин үстүндур, чүнки у мән дунияда болуштин бурунла болған еди»** — демисәкму, Йәһия пәйғәмбәр Әйса Мәсиһдин алтә ай бурун туғулған («Луқа» 1:26-45ни көрүң); лекин Мәсиһ «униң болғинидин илгири болған».
1:32 **«Мән Роһниң пахтәк һалитидә асмандин чүшүп, униң үстигә қонғанлиғини көрдүм»** — «Роһ» — Худаниң Муқәддәс Роһи.
1:32 Мат. 3:16; Мар. 1:10; Луқа 3:22.
1:33 **мени кишиләрни суға чөмүлдүрүшкә Әвәткүчи** — «Йәһияни суға чөмүлдүрүшкә Әвәткүчи» — Худадур. **«Сән Роһниң чүшүп, кимниң үстигә қонғанлиғини көрсәң,...»** — «Роһ» — Худаниң Муқәддәс Роһи. **«Сән Роһниң чүшүп, кимниң үстигә қонғанлиғини көрсәң, у кишиләрни Муқәддәс Роһқа чөмүлдүргүчи болиду!»** — Йәһияниң мошу гувалиғи Мәсиһни көрситиду; чүнки Мәсиһ Муқәддәс Роһини төкүши билән ниҗат елип келидиған «йеңи әһдә»ни түзгүчидур («Йәр.» 31:31-34, «Әз.» 36:25-27, «Йәш.» 32:15-20 вә башқилар).
1:34 **«Худаниң Оғли»** — бу нам һәргизму Худа билән Әйса оттурисидики җисманий җәһәттики ата-балилиқ мунасивәтни әмәс, бәлки роһий җәһәттики мунасивәтни билдүриду. «Тәбирләр»ниму көрүң.
–«Худаниң Оғли» бәзи кона көчүрүлмиләрдә «Худаниң таллиғини» дейилиду.
1:36 Йәш. 53:7; Юһ. 1:29; Рос. 8:32
1:39 **«онинчи саат»** — Юһанна баянида «Рим вақти»ни ишлитиду (буниңға испат бар). Шуңа бу вақит әтигән саат он болса керәк.
1:41 **««Мәсиһ» ибранийчә сөз болуп, грек тилида «христос» дәп тәрҗимә қилиниду»** — «Мәсиһләнгән Қутқазғучи» дәрвәқә грек тилида «мәсиһ қилинған», «май сүрүлгән» дегән мәнада. Кейин, дунияви етиқатчи җамаәтниң бәзлири Әйсани «Әйса Мәсиһ», башқа бәзилири (грек тилидики тәләппузға әгишип) «Йәйсус Мәсиһләнгән Қутқазғучи» дәйду. Йәһудий етиқадичлар: «Йәшуа Мешияһ» дәйду.
1:42 **«Сән Юнусниң оғли Симон»** — «Юнус» грек тилида «Йонаһ». Бәзи кона көчүрмиләрдә «Юһанна» шәклидә көрүлиду. **«кейин «Кифас» дәп атилисән»** — «Кифас» ибранийчә сөз болуп, грек тилида «Петрус» дәп тәрҗимә қилиниду; лекин «Кифас» ибраний тилида һәр түрлүк ташни билдүриду, «Петрос» грек тилида һәр хил кичик ташни билдүриду.
1:42 Мат. 16:18.

Филип вә Натанийәлниң чақиртилиши

43 Әтиси, Әйса Галилийә өлкисигә йол алмақчи еди. У Филипни тепип, униңға:
— Маңа әгишип маң! — деди 44 (Филип Бәйт-Саидалиқ болуп, Андрияс билән Петрусниң
жутдиши еди). 45 Филип Натанийәлни тепип, униңға:
— Муса пәйғәмбәр Тәвратта вә башқа пәйғәмбәрләрму язмилирида бешарәт қилип язған затни таптуқ. У болса Йүсүпниң оғли Насарәтлик Әйса екән! — деди.
46 Бирақ Натанийәл:
— Насарәт дегән җайдин яхши бир немә чиқамду?! — деди.
Келип көрүп бақ! — деди Филип.
47 Әйса Натанийәлниң өзиниң алдиға келиватқанлиғини көрүп, у тоғрилиқ:
— Мана, ичидә қилчә һейлә-микриси йоқ һәқиқий бир Исраиллиқ! — деди.
48 Натанийәл: — Мени қәйеримдин билдиң? — дәп сориди.
Әйса униңға җавап берип: — Филип сени чақириштин авал, сениң әнҗир дәриғиниң түвидә олтарғанлиғиңни көргән едим, — деди.
49 Натанийәл җававән: — Устаз, сән Худаниң Оғли, Исраилниң Падишасисән! — деди.
50 Әйса униңға җававән:
— Сени әнҗир дәриғиниң түвидә көргәнлигимни ейтқанлиғим үчүн ишиниватамсән? Буниңдинму чоң ишларни көрисән! — деди 51 вә йәнә:
— Бәрһәқ, бәрһәқ силәргә ейтип қояйки, силәр асманлар ечилип, Худаниң пәриштилириниң Инсаноғлиниң үстидин чиқип-чүшүп жүридиғанлиғини көрисиләр! — деди.

Кана йезисидики той зияпити

2 1 Үчинчи күни, Галилийәдики Кана йезисида бир той болди. Әйсаниң аниси Мәрйәм у йәрдә еди 2 һәм Әйса вә униң мухлислириму тойға тәклип қилинған еди.
3 Тойда шарап түгәп қалғанда, Әйсаниң аниси униңға:
— Уларниң шараплири түгәп қапту, — деди.
4 Әйса униңға: — Ханим, мениң сән билән немә карим? Мениң вақти-саитим техи кәлмиди, — деди.

1:44 Юһ. 12:21.
1:45 **«Филип Натанийәлни тепип,...»** — «Натанийәл» Инҗилдики башқа баянларда «Бартоломай» (Толмайниң оғли) дәп елиниду.
1:45 Яр. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Қан. 18:18; 2Сам. 7:12; Йәш. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10, 11; 53:1-12; Йәр. 23:5; 33:14; Әз. 34:23; Дан. 9:24; Зәк. 6:12; 9:9.
1:49 **«Устаз»** — грек тилида «рабби».
1:51 **«Инсаноғли»** — Муқәддәс язмиларда (Тәвратта) «Инсаноғли» дегән ибарә алдин-ала ейтилған, дунияни қутқузуқа келидиған «Мәсиһ»ни көрсәткән еди (мәсилән, «Дан.» 7:13-14). Тәврат-Зәбур бойичә, бу Әвәтилгүчиниң Худаниң күч-қудрити вә шан-шәриви билән әрштин чүшүп, пүткүл инсанларни мәңгү башқуридиғанлиғи алдин-ала ейтилған. Униңдин муһими, бизниңчә, Әйса Мәсиһниң бу намни өзи һәққидә көп ишлитиши өзиниң толуқ инсан екәнлигини, инсанийәт билән бир екәнлигини тәкитләш үчүн еди. Чүнки әрш тәрипидин ейтқанда әҗайип иш шуки, гәрчә у әзәлдин «Худаниң Оғли» болған болсиму, у һазир йәнә «инсанниң оғли»му еди. «Тәбирләр»ни көрүң. **«силәр асманлар ечилип, Худаниң пәриштилириниң Инсаноғлиниң үстидин чиқип-чүшүп жүридиғанлиғини көрисиләр!»** — мошу йәрдә бизниңчә Мәсиһ «Яр.» 28:12ни көздә тутиду. Һәзрити Яқуп аламәтлик бир чүшни көргән. Чүштә у йәр үстидә туруп асманға йетидиған бир пәләмпәйни көргән, пәриштиләр униң үстидин «чиқип-чүшүп туратти». Демәк, Әйса Мәсиһ өзи дәл шу «асманға йетидиған пәләмпәй»дур.
1:51 Яр. 28:12.
2:3 **«Уларниң шараплири түгәп қапту»** — мошундақ иш той егисини чоңқур хиҗаләткә қоюпла қалмай, гаһи әһвалларда қиз тәрәптикиләр жигит тәрәптикиләрниң үстидин дәва қилиши мүмкин еди.
2:4 **«Ханим, мениң сән билән немә карим?»** — Мәсиһниң бу сөзи бизни һәйран қалдуруши мүмкин. Немишкә Әйса өз анисиға шундақ гәп қилиду?
–Мәрйәм өз оғлиниң Мәсиһ екәнлигини биләтти. Лекин у бәлким: «Бу мениң оғлум, мән униң аниси, чоқум мениң тәливимни орунлиши керәк» дәп ойлиши мүмкин еди. Лекин Худаниң падишалиғи ичидә бизниң Худаниң мәлум адими билән болған бирәр «җисманий мунасивәт»ниң һеч қандақ инавити йоқтур; пәқәт

[5] Аниси чакарларға:
— У силәргә немә қил десә, шуни қилиңлар, — деди.
[6] Әнди шу йәрдә Йәһудийларниң таһарәт адити бойичә ишлитилидиған, һәр биригә икки-үч туңдин су сиғидиған алтә таш күп қоюлған еди.
[7] Әйса чакарларға:
— Күпләргә су толдуруңлар, — деди.
Улар күпләрни ағзиғичә толдурушти.[8] Андин у уларға йәнә:
— Әнди буниңдин усуп той башқурғучиға бериңлар, — деди.
Улар уни апирип бәрди.
[9] Той башқурғучи шарапқа айландурулған судин тетип көргәндә (у униң қәйәрдин кәлтүрүлгәнлигини билмиди, амма буни су тошуған чакарлар биләтти) той башқурғучи тойи болуватқан жигитни чақирип, [10] униңға:
— Һәр бир той қилғучи яхши шарапни тойниң бешида қуйиду, андин меһманлар қанғичә ичкәндин кейин, начирини қуйиду. Әҗәба, сән яхши шарапни мошу чаққичә сақлапсән! — деди.
[11] Бу болса, Әйса көрсәткән мөҗизилик аламәтләрниң дәсләпкиси болуп, Галилийәниң Кана йезисида көрситилгән еди. Буниң билән у өзиниң шан-шәривини аян қилди, вә униң мухлислири униңға етиқат қилди. [12] Бу иштин кейин у, аниси, инилири вә мухлислири билән Кәпәрнаһум шәһиригә чүшүп, у йәрдә бир нәччә күн турди.

Сода-сетиқ қилғучиларниң ибадәтханидин қоғлиниши

Мат. 21:12-13; Мар. 11:15-17; Луқа 19:45-46

[13] Йәһудийларниң «өтүп кетиш һейти»ға йеқин қалғанда, Әйса Йерусалимға барди. [14] У
ибадәтхана һойлилирида кала, қой вә кәптәр-пахтәк сатқучиларни һәм у йәрдә олтарған пул тегишкүчиләрни көрди. [15] У танидин қамча ясап, уларниң һәммисини қой-калилири билән қошуп ибадәтханидин һайдап чиқарди. Пул тегишкүчиләрниң пуллирини чечип, ширәлирини өрүвәтти [16] вә пахтәк-кәптәр сатқучиларға:

Худаниң Мәсиһдә болған меһри-шәпқитигә иман-ишәш бағлисақ, андин униңдин бирәр нәрсә тәләп қилишқа болиду. Мәрйәмниң хапа болмаслиғи вә 5-айәттики иманлиқ сөзләрни ейтиши униң бу муһим нуқтини убдан чүшинип йәткәнлигини испатлайду. **«Мениң вақти-саитим техи кәлмиди»** — «мениң вақти-саитим» дегән ибарә адәттә Мәсиһниң өлүми, тирилиши вә асманға көтирилишини көрситиду. Көздә тутулғини Әйсаниң бу ишлар арқилиқ «улуқландурулуши»дур — 12:23, 27, 28, 31ни көрүң. Шуңа мошу йәрдә бәлким «мән ашкарә қилинидиған вақит техи кәлмиди» дегәндәк мәнада болуши мүмкин. «Юһ.» 4:21, 23, 5:25, 28, 29, 7:30, 8:20, 12:23, 27, 28, 31, 13:31, 16:26, 17:1ни көрүң.

2:6 **«икки-үч туң»** — грек тилида «икки-үч «метрет»». Һәр бир күпкә 100-80 литр су сиғиду, җәмий 720-480 литр су бар еди.

2:11 **«Бу болса, Әйса көрсәткән мөҗизилик аламәтләрниң дәсләпкиси болуп,...»** — «Юһанна»да алаһидә хатириләнгән «мөҗизилик аламәт» яки «мөҗизилик бәлгү»ләр җәмий йәттә болуп, һәр бири Әйса Мәсиһниң һәқиқий салаһийитидин бир тәрипини көрситидиған мөҗизидур. **«Буниң билән у өзиниң шан-шәривини аян қилди, вә униң мухлислири униңға етиқат қилди»** — «униң мухлислири униңға етиқат қилди» дейилгини билән, кейинки нурғун ишлар мухлисларниң бу етиқадиниң муқим әмәс, бәлки интайин назук екәнлигини испатлайду, әлвәттә.

2:13 **«өтүп кетиш һейти»** — («пасха» һейти) — бу Йәһудийларниң Муса пәйғәмбәрниң йетәклиши арқилиқ өзлириниң Мисирдики қуллуқ һаятидин қутулған күнини хатириләш һейти болуп, әйни вақитта Йәһудийләрниң һәммиси Йерусалимға берип, ибадәтханида қурбанлиқлирини союп, һейтни шу йәрдә өткүзүши керәк еди. «Мис.» 12-бапни көрүң.

2:14 **«ибадәтхана»** — пәқәт Йерусалимдики муқәддәс ибадәтханини көрситиду. Бу ибадәтханини Сулайман падиша биринчи болуп миладийәдин илгәрки 950-жили қурған еди; андин Йәһудийлар Парс империйәси тәрипидин сүргүн болушидин қайтип кәлгәндә, йәни миладийәдин илгәрки 520-жили қайта қурған еди. Бу ибадәтханини Һерод падиша бурунқидинму һәйвәтлик қилип қуруп чиққан еди. Худаниң әмри бойичә, пәқәт Йерусалимдики бу ибадәтханидила қурбанлиқ қилишқа болатти. **«кала, қой вә кәптәр-пахтәк»** — буларни қурбанлиқлар үчүн сататти.

2:14 Мат. 21:12; Мар. 11:15; Луқа 19:45.

— Бу нәрсиләрни бу йәрдин елип кетиш! Атамниң өйини сода-сетиқ өйи қилишивалма!
— деди.
17 Буни көргән мухлислири Зәбурда мундақ пүтүлгинини есигә елишти:

«Сениң муқәддәс өйүңгә болған отлуқ муһәббитим өзәмни чулғивалди!».

18 Шуниң билән Йәһудийлар у ишларға инкас билдүрүп униңдин:
— Бундақ ишларни қилған екәнсән, қени, бизгә немә мөҗизилик аламәтни көрситип
берисән?! — дәп сориди.
19 Әйса уларға җавап берип:
— Ушбу ибадәтханини чувуватсәңлар, мән үч күн ичидә уни яңливаштин қуруп
чиқимән, — деди.
20 Шуниң билән бу Йәһудийлар йәнә униңға:
— Бу ибадәтханини ясаватқили һазирғичә қириқ алтә жил болған турса, сән уни қандақ-
сигә үч күндила қуруп чиқалайсән?! — деди. 21 Һалбуки, униң «ибадәтхана» дегини униң
өз тенини көрсәткән еди. 22 Шуңа, у өлүмдин тирилгәндин кейин, мухлислири униң бу
дегинини есигә алди вә шундақла муқәддәс язмилардики бу һәқтики бешарәткә һәмдә
Әйсаниң ейтқан сөзигә ишәнди.
23 Өтүп кетиш һейтида, нурғун кишиләр униң Йерусалимда көрсәткән мөҗизилик
аламәтләрни көргән болуп, униң намиға етиқат қилишти. 24 Лекин Әйса пүткүл инсан-
ларниң қәлбиниң қандақ екәнлигини билгәчкә, өзини уларға тапшурмайтти. 25 Инсан
тоғрилиқ һеч кимниң униңға гувалиқ беришиниң һаҗити йоқ еди; чүнки у инсанлар-
ниң қәлбидә немә бар екәнлигини өзи биләтти.

Қайтидин төрилиш

3 1 Йәһудийлар кеңәшмисиниң Пәрисийләрдин болған Никодим исимлиқ бир
йолбашчиси бар еди. 2 Бу адәм бир кечиси Әйсаниң алдиға келип:
— Устаз, сениң Худадин кәлгән тәлим бәргүчи екәнлигиңни билимиз. Чүнки Худа униң
билән биллә болмиса, һеч кимниң сән көрсәткән бу мөҗизилик аламәтләрни көрсити-
ши қәтъий мүмкин әмәс, — деди.
3 Әйса униңға җававән:

2:16 **«Атамниң өйини сода-сетиқ өйи қилишивалма!»** — «Зәк.» 14:20-21ни көрүң.
2:17 **«сениң муқәддәс өйүңгә болған отлуқ муһәббитим өзәмни чулғивалди!»** — «Зәб.» 68:10ни көрүң.
2:17 Зәб. 68:10
2:18 Мат. 12:38; 16:1; Мар. 8:11; Луқа 11:29; Юһ. 6:30.
2:19 **«Ушбу ибадәтханини чувуватсәңлар, мән үч күн ичидә уни яңливаштин қуруп чиқимән»** — Әйса ейтқан бу аламәт у кейин ейтқан «Юнус пәйғәмбәрдә көрүлгән аламәт-карамәт»кә охшаш болуп, өзиниң өлүми вә тирилишини көрситиду (мәсилән, «Мат.» 12:39ни көрүң).
2:19 Мат. 26:61; 27:40; Мар. 14:58; 15:29.
2:22 Луқа 24:8.
2:24 **«Лекин Әйса пүткүл инсанларниң қәлбиниң қандақ екәнлигини билгәчкә, өзини уларға тапшурмайтти»** — бу баяндин «хуш хәвәр»дики ахирқи мәхсәтни көргили болиду. Әйса Мәсиһ инсанларға бәхит-бәрикәт әмәс, бәлки **өзини** ата қилишни яки «тапшуруш»ни халайду. Лекин инсан өзи түптин өзгәртилмисә, техи кона гунайий тәбиәттә болса, «өзини тапшуруш» қәтъий мүмкин болмайтти. Һәр бир инсан роһта «қайта туғулуши» керәк — бу 3-бапниң чоң темисидур.
2:25 1Сам. 16:7; 1Тар. 28:9; Зәб. 7:10; 102:14; Йәр. 11:20; 17:10; 20:12; Юһ. 6:64.
3:2 **«Устаз»** — Ибраний тилида «Рабби», «устаз» дегән мәнада.
3:2 Юһ. 7:50; 9:16, 33; 19:39; Рос. 10:38.

— Бәрһәқ, бәрһәқ, мән саңа шуни ейтип қояйки, һеч ким жуқуридин туғулмиғичә, Худа-
ниң падишалиғини көрәлмәс! — деди.
[4] Никодим:
— Адәм қериғинида қандақму қайтидин туғулсун? Анисиниң қосиғиға қайта кирип
туғулуши мүмкинму?! — дәп сориди.
[5] Әйса мундақ җавап бәрди:
— Бәрһәқ, бәрһәқ, мән саңа шуни ейтип қояйки, һәм судин, һәм Роһтин туғулмиғичә, һеч
ким Худаниң падишалиғиға кирәлмәс! [6] Әттин туғулған болса әттур; роһтин туғулған
болса роһтур. [7] Саңа: «Жуқиридин туғулушуңлар керәк» дегинимгә һәйран қалма.[8] Ша-
мал халиған тәрәпкә соқиду, сән униң авазини аңлайсән, лекин қәйәрдин келип, қәйәр-
гә баридиғинини билмәйсән. Роһтин туғулған һәр бириму шундақтур.
[9] Никодим йәнә җававән Әйсаға:
— Бу ишлар қандақму мүмкин болар? — деди.
[10] Әйса униңға җававән мундақ деди:
— «Сән Исраилниң өлимаси туруп, буниму билмәмсән? [11] Бәрһәқ, бәрһәқ, мән саңа
шуни ейтип қояйки, биз билгинимизни ейтимиз вә көргинимизгә гувалиқ беримиз, ле-
кин силәр бизниң гувалиғимизни қобул қилмайсиләр. [12] Силәргә зиминдики ишларни
ейтсам ишәнмигән йәрдә, әрштики ишларни ейтсам қандақму ишинисиләр? [13] Өзи әр-
штә болуп, әрштин чүшкүчидин, йәни Инсаноғлидин башқа һеч ким әршкә чиқмиди.
[14] Муса чөлдә туч иланни көтәргәндәк, Инсаноғлиму охшашла шундақ егиз көтирилиши
керәк. [15] Шундақ болғанда, униңға етиқат қилғанларниң һәммиси һалак болмай, мәң-
гүлүк һаятқа еришәләйду».
[16] Чүнки Худа дуниядики инсанларни шу қәдәр сөйидуки, Өзиниң бирдин-бир йеганә
Оғлини пида болушқа бәрди. Мәхсити, униңға етиқат қилған һәр бириниң һалак бол-

3:3 **«һеч ким жуқуридин туғулмиғичә, Худаниң падишалиғини көрәлмәс!»** — «жуқуридин» дегән сөз грек тилида йәнә «қайтидин» дегәнниму билдүриду вә шүбһисизки, мошу йәрдә **бу икки мәнании өз ичигә алиду**.
3:5 Тит. 3:5.
3:6 Рим. 8:5.
3:8 **«Шамал халиған тәрәпкә соқиду, сән униң авазини аңлайсән, лекин қәйәрдин келип, қәйәргә баридиғинини билмәйсән. Роһтин туғулған һәр бириму шундақтур»** — грек тилида «шамал» вә «роһ» бирла сөз билән ипадилиниду.
–Әйсаниң бу айәттики күчлүк сөзлирини «қошумчә сөз»имиздә бир-бирләп шәрһләймиз.
3:10 **«Сән Исраилниң өлимаси»** — бу сөз бәлким Никодимниң Исраил ичидә сәвийиси әң жуқури Тәврат устази екәнлигини көрситиши мүмкин.
3:11 **«биз билгинимизни ейтимиз вә көргинимизгә гувалиқ беримиз, лекин силәр бизниң гувалиғимизни қобул қилмайсиләр»** — немишкә Әйса Никодимға шунчә еғир тәнбиһ бериду? Униң бу баянидин икки муһим соал чиқиду: «биз» ким?, «силәр» ким? Булар тоғрисида «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз.
3:11 Юһ. 3:32; 7:16; 8:28; 12:49; 14:24.
3:13 **«Өзи әрштә болуп, әрштин чүшкүчидин, йәни Инсаноғлидин башқа һеч ким әршкә чиқмиди»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «өзи әрштә болуп» дегән сөз тепилмайду.
3:13 Юһ. 6:62; Әф. 4:9.
3:14 **«Муса чөлдә *туч* иланни көтәргәндәк, Инсаноғлиму охшашла шундақ егиз көтирилиши керәк»** — оқурмәнләр тилға елинған бу вақиәниң тәпсилатлирини «Чөл.» 21:4-9дә тапалайду. Исраиллар гуна садир қилғанда, Худа уларға тәрбийә бериш үчүн арисиға иланларни әвәткән. Иланлар нурғун адәмләрни чаққан, Муса Худаниң йолйоруғи билән тучтин бир илан ясап, уни һасиға бекитип, һасини егиз көтирип Исраилниң барғаһини айлинип маңған. Иланларниң зәһиридин өләй дәп қалғанлар әгәр иман билән шу туч иланға қариса сақайған.
–Бу вақиә Әйсаниң кресттә көтирилишигә бешарәт болиду. Гунайидин өләй дегәнләр Әйсаға иман билән қариса (Әйса биз үчүн гунаниң өзи қилинған, 2Кор. 5:21) гунадин сақайтилиду — демәк, мәңгүлүк һаятқа еришиду.
3:14 Чөл. 21:9; 2Пад. 18:4; Юһ. 8:28; 12:32.
3:15 **«шундақ болғанда, униңға етиқат қилғанларниң һәммиси һалак болмай, мәңгүлүк һаятқа еришәләйду»** — Бу кимниң сөзи? Мәсиһниң сөзлири бәлким 15-айәттә тохтайду. 16-21-айәтләрни расул Юһанна Муқәддәс Роһниң түрткә-йолйоруғи билән язған, дәп ишинимиз.
3:15 Юһ. 3:15.

май, мәңгүлүк һаятқа еришиши үчүндур. [17] Худа Оғлини дуниядики инсанларни гу-
наға бекитиш үчүн әмәс, бәлки уларниң у арқилиқ қутқузулуши үчүн дунияға әвәтти.
[18] Кимки униңға етиқат қилғучи болса, гунаға бекитилмәйду; лекин етиқат қилмиғучи
болса аллиқачан гунаға бекитилгәндур; чүнки у Худаниң йәккә-йеганә Оғлиниң намиға
етиқат қилмиған. [19] Вә гунаға бекитиш сәвәви мана шуки, нур дунияға кәлгән болсиму,
инсанлар нурни әмәс, бәлки қараңғулуқни яхши көрди; чүнки уларниң әмәллири рәзил
еди. [20] Чүнки рәзиллик қилғучи һәр бири нурни яман көрүп вә өзиниң қилған-әткән-
лириниң ашкарә қилинмаслиғи үчүн нурға кәлмәйду; [21] лекин һәқиқәтни жүргүзгүчи
болса, әмәллирини Худаға тайинип қилғанлиғи аян болсун дәп, нурға келиду.

Йәһия пәйғәмбәр йәнә гувалиқ бериду

[22] Бу ишлардин кейин, Әйса мухлислири билән Йәһудийә зиминиға барди; у у йәрдә
улар билән биллә туруп, кишиләрни чөмүлдүрди. [23] Шу чағда Йәһия пәйғәмбәрму Са-
лим йезисиниң йенидики Айнон дегән йәрдә кишиләрни чөмүлдүрүвататти. Чүнки у
йәрниң сүйи мол еди. Кишиләр униң алдиға келишип, чөмүлдүрүшни қобул қилишат-
ти [24] (чүнки шу чағда Йәһия техи зинданға ташланмиған еди).
[25] шу вақитларда Йәһияниң мухлислири бир Йәһудий киши билән таһарәт қаидилири
тоғрисида бәс-муназирә қилишип қалди. [26] Андин мухлислар Йәһияниң йениға келип:
— Устаз, Иордан дәриясиниң у қетида сән билән биргә болған, өзәң тәрипләп гувалиқ
бәргән һелиқи киши мана һазир өзи кишиләрни чөмүлдүрүватиду, вә һәммә адәм униң
йениға кетишиватиду, — деди.
[27] Йәһия мундақ җавап бәрди:
— Әгәр униңға әрштин ата қилинмиған болса, инсан һеч нәрсигә егә болалмайду. [28] Ме-
ниң силәргә: «Мән Мәсиһ әмәс, пәқәт униң алдида әвәтилгәнмән» дегинимгә өзәңлар гу-
вачисиләр. [29] Келинчәкни әмригә алғучи жигиттур; қолдиши жигитниң авазини күтиду;
қолдаш униң авазини аңлап, қәлбидә толиму хурсән болиду. Шуниңға охшаш, мәндиму
хурсәнлик толуп ташиду. [30] Униң жүксилиши, мениң аҗизлишишим муқәррәрдур.

3:16 **«шу қәдәр сөйидуки,...»** — грек тилида йәнә «шу йол билән сөйидуки,...» дегән мәнаниму билдүриду.
3:16 **Юһ. 3:36; Луқа 19:10; Рим. 5:8; 8:31; 1Юһа. 4:9; 5:10.**
3:17 **Луқа 9:56; Юһ. 9:39; 12:47; 1Юһа. 4:14.**
3:18 **Юһ. 5:24; 6:40,47; 20:31.**
3:19 **Юһ. 1:5.**
3:21 **«Худаға тайинип қилғанлиғи»** — грек тилида «Худада қилғанлиғи» дегән сөз билән ипадилиниду.
3:21 **Әф. 5:8,13.**
3:22 **Юһ. 4:1.**
3:23 **Мат. 3:6; Мар. 1:5; Луқа 3:7.**
3:24 **Мат. 14:3.**
3:26 **«Устаз»** — Грек тилида «рабби». **«... өзәң тәрипләп гувалиқ бәргән һелиқи киши мана һазир өзи кишиләрни чөмүлдүрүватиду, вә һәммә адәм униң йениға кетишиватиду»** — немишкә Йәһияниң мухлислири шу Йәһудий киши билән бәс-муназирә қилип (25-айәт) бу соални туғдурған? Йәһия болса Тәврат дәвридики әң ахирқи, шундақла әң улуқ пәйғәмбәр һесаплиниду. Йәһия шу салаһийитидә Тәврат («кона әһдә»)тики таһарәт ишлирини техичә сақлап кәлгән еди. Лекин Мәсиһ «ички тазилиқ»ни тәкитләйдиған тәлими билән «йеңи әһдә»ни тонуштуруватқан еди. Шуниң билән шу бәс-муназиридә Йәһияниң тәлимлири вә Әйсаниң тәлимлири оттурисидики пәриқләр түгиши мүмкин еди. Йәһияниң мухлислириниң «хәлиқ «Сәндин ваз кечип, бу «йеңи адәм»ниң қешиға бариду» дейишниң мәхсити Йәһияниң инавәт-абройини қоғдаш еди, әлвәттә. Лекин Йәһияниң (27-31-айәттики) җавави «Бундақ ойлап кетишниң һаҗити йоқ, әксичә хошал болушимиз лазим» еди.
3:26 **Мат. 3:11; Мар. 1:7; Луқа 3:16; Юһ. 1:15, 26, 34.**
3:28 **Мал. 3:1; Мат. 11:10; Мар. 1:2; Луқа 1:17; 7:27; Юһ. 1:20, 21, 23.**
3:29 **«Келинчәкни әмригә алғучи жигиттур; қолдиши жигитниң авазини күтиду; қолдаш униң авазини аңлап, қәлбидә толиму хурсән болиду. Шуниңға охшаш, мәндиму хурсәнлик толуп ташиду»** — мошу сөзләр билән Йәһия пәйғәмбәр Әйса Мәсиһни той жигитигә охшитиду вә: Өзәм болсам пәқәт той жигитиниң қолдишимән, халас, дәйду.
3:30 **«Униң жүксилиши, мениң аҗизлишишим муқәррәрдур»** — Йәһияниң сөзлири мошу йәрдә түгәйду, 31-36-айәтләрни расул Юһанна Муқәддәс Роһниң түрткә-йолйоруғи билән язған, дегән пикиргә майилмиз. Бәзи алимлар 32-34- яки 32-36-айәтләрниму Йәһия пәйғәмбәрниң сөзлири, дәп қарайду.

[31] Үстүндин кәлгүчи һәммидин үстүндур. Зиминдин кәлгүчи зиминға тәвә болуп зи-
миндики ишларни сөзләйду. Әрштин кәлгүчи һәммидин үстүндур; [32] өзиниң әрштә
көргән вә аңлиғанлири болса, у булар тоғрилиқ гувалиқ бериду; бирақ һеч ким униң
гувалиғини қобул қилмайду. [33] Һалбуки, кимки униң гувалиғини қобул қилған болса,
Худаниң һәқ екәнлигигиму мөһүрини басқан болиду . [34] Чүнки Худа әвәткини Худа-
ниң сөзлирини сөзләйду; чүнки Худа Роһни униңға өлчәм билән кәмләп бәрмәс. [35] Ата
Оғулни сөйиду вә һәммә ишларни униң қолиға тапшурғандур. [36] Оғулға етиқат қилғучи
мәңгүлүк һаятқа егидур. Лекин Оғулға итаәт қилмиғучи һаятни һеч көрмәйду, бәлки
Худаниң ғәзиви шундақларниң үстидә туриду.

Әйса билән Самарийәлик аял

4 [1] Әнди Пәрисийләрниң «Әйсаниң мухлис қилип чөмүлдүргәнлири Йәһияниңкидин
көп екән» дегән хәвәрни аңлиғинини Рәб уққандин кейин. [2] (әмәлийәттә Әйса өзи
әмәс, мухлислири чөмүлдүрәтти)[3] у Йәһудийә өлкисидин чиқип йәнә Галилийәгә
кәтти.[4] Әнди у йол үстидә Самарийә өлкисидин өтүши керәк еди. [5] Шуниң билән у Яқуп
өз оғли Йүсүпкә бәргән йәргә йеқин болған Самарийәниң Сихар дегән бир шәһиригә
кәлди. [6] Шу йәрдә «Яқупниң қудуғи» бар еди. Әйса сәпиридә чарчиғинидин қудуқниң
қешиға келип олтарди. Бу тәхминән алтинчи саат еди. [7-8] Әйсаниң мухлислири йемәклик
сетивелиш үчүн шәһәргә кирип кәткән еди. Шу чағда, Самарийәлик бир аял су алғили
кәлди. Әйса униңға:
— Маңа ичкили су бәргин, — деди.
[9] Аял униңдин:
— Өзиңиз Йәһудий турсиңиз, мәндәк Самарийәлик бир аялдин қандақларчә ичкили су
тәләп қилип қалдиңиз? — дәп сориди (чүнки Йәһудийлар Самарийәликләр билән һеч

3:31 Юһ. 8:23.
3:32 Юһ. 5:30; 8:26; 12:49; 14:10; 1Юһа. 5:10.
3:33 **«Кимки униң гувалиғини қобул қилған болса, Худаниң һәқ екәнлигигиму мөһүрини басқан болиду»** — «Худа һәқ» дегән сөздә көздә тутулғини немә? Шүбһисизки, Худаниң әслидә Қутқазғучи-Мәсиһ әвәтимән, дәп бәргән нурғун вәдилири һазир Әйсада толуқ әмәлгә ашурулған, дегәнлик болиду.
–«Мөһүрини басқан» — биринчидин, башқиларға «Худа һәқтур» дәп ениқ гувалиқ беридиған вә иккинчидин, Худаниң гувалиғини қобул қилғучи өз һаятида шу гувалиқни тәстиқлайдиған Худаниң Роһиниң испатини көриду, шуңа «Худа һәқ» дәп техиму күчлүк гувачи болиду.
3:33 Рим. 3:4.
3:34 **«...чүнки Худа Роһни униңға өлчәм билән кәмләп бәрмәс»** — «Роһ» — Худаниң Муқәддәс Роһи. Демәк, Худа пәйғәмбәрлиригә Өз Роһидин «өлчәм билән кәмләп» ата қилғини билән, Мәсиһгә болса өлчимәй бәрмәктә.
–Башқа бирхил тәрҗимиси: «Худа Роһни өлчәм билән кәмләп бәрмәс» — демәк, Инҗил дәвридә Худа Мәсиһ арқилиқ Муқәддәс Роһини һәммә етиқатчиға өлчимәй ата қилиду.
3:34 Әф. 4:7.
3:35 **«Ата Оғулни сөйиду вә һәммә ишларни униң қолиға тапшурғандур»** — «Ата» мошу йәрдә Худани көрситиду; «Оғул» болса — Худаниң Өз Оғли, әлвәттә. «Юһанна»да «Оғул» көп ишлитилиду; чүнки Худаниң Оғли бирдин-бирдур.
3:35 Мат. 11:27; 28:18; Луқа 10:22; Юһ. 5:22; 17:2; Ибр. 2:8.
3:36 Юһ. 3:36; 6:47; 1Юһа. 5:10.
4:1 Юһ. 3:26.
4:4 **«у йол үстидә Самарийә өлкисидин өтүши керәк еди»** — Йәһудийлар Самарийәликләргә өч болғачқа, улар Йәһудийәдин Галилийәгә маңғанда, Самарийәдин әмәс, дайим Иордан дәриясини бойлап маңатти. Шуңа «Самарийә өлкисидин өтүши керәк» дегән сөз мошу йәрдә Әйсаниң бу йол билән меңиши Худаниң ирадиси екәнлигини билгәнлигини аян қилиду.
4:5 Яр. 33:19; 48:22; Йә. 24:32.
4:6 **«Яқупниң қудуғи»** — грек тилида «Яқупниң булиқи». У йәр астидики булақ болғачқа, «қудуқ» еди. **«Бу тәхминән алтинчи саат еди»** — яки әтигәндә саат алтидә яки чүштин кейин алтинчи саәттә (5:4дики изаһатни көрүң).

қандақ барди-кәлди қилмайтти).
[10] Әйса униңға җававән:
— Әгәр сән Худаниң соғитиниң немилиги вә сәндин су сориғучиниң ким екәнлигини билсәңиди, ундақта сән униңдин тиләйттиң вә у саңа һаятлиқ сүйини берәтти.
[11] Аял униңдин:
— Тәхсир, су тартқидәк һеч нәрсиңиз болмиса, униң үстигә қудуқ чоңқур турса, һаятлиқ сүйини нәдин алисиз?
[12] Әҗәба, бу қудуқни бизгә мирас қалдурған атимиз Яқуптин улуқмусиз? Бу қудуқтин өзи, оғуллири вә мал-варанлириму су ичкән — деди.
[13] Әйса униңға җававән:
— Бу суни ичкән һәр ким йәнә уссайду.
[14] Амма мән беридиған суни ичкүчи һәр ким мәңгүгә уссимайдиған болиду вә бәлки мән униңға беридиған су униң ичидә уни мәңгүлүк һаятлиққа елип баридиған, урғуп чиқидиған бир булақ болиду, — деди.
[15] Аял: — Тәхсир, маңа бу судин бәргәйсизки, мән йәнә уссимайдиған вә мошу йәргә су тартқили иккинчи кәлгүчи болмайдиған болай! — деди.
[16] Әйса:
— Берип ериңни бу йәргә чақирип кәлгин, — деди.
[17] — Ерим йоқ, — дәп җавап бәрди аял.
— Ерим йоқ дәп, раст ейттиң.
[18] Чүнки бәш әргә тәгдиң вә һазир сәндә болғини сениң ериң әмәс. Буни тоғра ейттиң! — деди Әйса.
[19] Аял униңға: — Тәхсир, әнди көрдүмки, сиз әслидә пәйғәмбәр екәнсиз!
[20] Ата-бовилиримиз бу тағда ибадәт қилип кәлгән, лекин силәр Йәһудийлар «Ибадәтни Йерусалимда қилиш керәк!» дәвалисиләрғу? — деди.
[21] Әйса униңға мундақ деди:
— Ханим, маңа ишәнгин, шундақ бир вақти-саити келидуки, силәрниң Атиға ибадәт қилишиңлар үчүн нә бу тағда яки нә Йерусалимда болушуңларниң һаҗити қалмайду.
[22] Силәр ибадәт қилғиниңларни билмәйсиләр; бирақ биз кимгә ибадәт қилғинимизни билимиз. Чүнки ниҗат-қутқузулуш Йәһудийлар арқилиқ болиду.
[23] Лекин шундақ бир вақит келиду — вә шундақла һазир кәлдики, һәқиқий ибадәт қилғучилар Атиға роһ вә

4:9 **«...чүнки Йәһудийлар Самарийәликләр билән һеч қандақ барди-кәлди қилмайтти»** — Йәһудийлар Самарийәликләрни капир дәп, һәтта уларниң чинә-қачилириниму ишләтмәйтти. Йәһудий хәлқи әнъәнилири бойичиму «Шу капирларға қәриздар болушқа қәтъий болмайду» дәп Самарийәликләрдин һеч немә сориматти. Униң үстигә Йәһудий әркәкләр сиртларда болғанда һеч қачан натонуш бир аял билән (һәтта бәзидә тонуш аяллар биләнму) сөзләшмәйтти. 27-айәтни көрүң.

4:9 Луқа 9:52, 53; Юһ. 8:48.

4:11 Йәр. 2:13.

4:12 **«Әҗәба, бу қудуқни бизгә мирас қалдурған атимиз Яқуптин улуқмусиз? Бу қудуқтин өзи, оғуллири вә мал-варанлириму су ичкән»** — аялниң бу сөзиниң ички мәнаси бәлким «Қудуқ колап су тепиш асан әмәс. Пәқәт наһайити билимлик адәмләр шундақ қилалайду. Униң үстигә һәтта улуқ Яқуп өзиму мошу судин ичкән, униңдин яхши су тапалмиған. Сиз униңдин улуқсиз, Яқуп ичкән судин әвзәл сүйүң барму?!» дегәнлик болса керәк.

4:14 Юһ. 3:16; 6:27, 35, 54; 7:38.

4:15 **«Тәхсир, маңа бу судин бәргәйсизки, мән йәнә уссимайдиған вә мошу йәргә су тартқили иккинчи кәлгүчи болмайдиған болай!»** — Аялниң тәләппузи бәлким кинайиликрәк яки гуманлиқрақ болса керәк. Бизниңчә пәқәт Әйса аялниң өз әрлири тоғрилиқ бешарәтлик сөз қилғанда (18-айәт), андин аял униң һәқиқий Мәсиһ екәнлигини билип йетиду.

4:19 Луқа 7:16; 24:19; Юһ. 6:14.

4:20 **«Ата-бовилиримиз бу тағда ибадәт қилип кәлгән»** — «бу тағ» Гәризим теғидур. Самарийәликләр шу йәрдә өз ибадәтханисини қурған еди. **«лекин силәр Йәһудийлар «Ибадәтни Йерусалимда қилиш керәк!» дәвалисиләрғу?»** — демисәкму, аялниң бу сөзи әмәлий бир соалдур, йәни: — Немишкә шундақ? Бу тоғриму? — дегәндәк.

4:20 Қан. 12:5,11; 1Пад. 9:3; 2Тар. 7:12.

4:22 **«ниҗат-қутқузулуш Йәһудийлар арқилиқ болиду»** — чүнки (1) Худа һәқиқий сөз-каламини әслидә Йәһудий хәлқигә алаһидә тапшурған; (2) һәммидин муһими, Худаниң вәдилиригә асасән Мәсиһ Йәһудийлардин чиқиду.

4:22 Яр. 12:3; 18:18; 22:18; 26:4; 2Пад. 17:29; Ибр. 7:14.

һәқиқәт билән ибадәт қилиду. Ата Өзигә әнә шундақ һәқиқий ибадәт қилғучиларни
издимәктә. [24] Худа роһтур вә униңға ибадәт қилғучилар роһ вә һәқиқәт билән Униңға
ибадәт қилиши керәктур.
[25] Аял униңға:
— Мәсиһниң, йәни «Мәсиһләнгән Қутқазғучи» дегәнниң келидиғанлиғини билимән. У
кәлгәндә, бизгә һәммә ишларни ейтип бериду — деди.
[26] Әйса униңға: — Сән билән сөзлишиватқучи мән дәл шудурмән! — деди.
[27] Шу чағда униң мухлислири қайтип кәлди. Улар униң бир аял билән сөзлишиватқан-
лиғиға һаң-таң қелишти; лекин һеч қайсиси униңдин: «Униңдин немә издәйсән?» яки
«Немишкә униң билән сөзлишисән?» дәпму соримиди.
[28] Шуниң билән аял козисини ташлап қоюп, шәһәргә қайтип берип, кишиләргә:
[29] — Жүрүңлар, һаятимда қилғанлиримниң һәммисини маңа ейтип бәргән бир кишини
көрүп келиңлар. Әҗәба, Мәсиһ шумиду? — деди.
[30] Буниң билән халайиқ шәһәрдин чиқип, Әйсаниң алдиға келишти.
[31] Шу арилиқта мухлислири униңға:
— Устаз, бир нәрсә йәвалсаңчу? — дәп өтүнүшти.
[32] Лекин у уларға:
— Мениң силәр билмәйдиған бир йемәклигим бар, — деди.
[33] Мухлислар бир-биригә:
— Әҗәба, бириси униңға йегили бир нәрсә әкелип бәргәнмиду? — дейишти.
[34] Әйса уларға мундақ деди: — Мениң йемәклигим — мени Әвәткүчиниң ирадисини
әмәлгә ашуруш вә униң маңа тапшурған хизмитини тамамлаштур.
[35] — Силәр: «Һосул йеғишқа йәнә төрт ай қалди» дәватмамсиләр? Мана, силәргә ейтайки,
бешиңларни көтирип етизларға қараңлар, зираәтләр сарғийип орушқа тәйяр болди! [36]
Вә ормичи иш һәққини алиду вә мәңгүлүк һаятқа топланған һосулни жиғиду, шуниң
билән териғучи билән ормичи тәң шатлиниду. [37] Чүнки бу иштa «бири терийду, йәнә
бири жиғиду» дегән сөз әмәлгә ашурулиду. [38] Мән силәрни өзәңлар әмгәк сиңдүрмигән
һосулни жиғишқа әвәттим; башқилар әмгәк қилди вә силәр уларниң әмгигиниң меви-
сини елишқа несип болдуңлар.

4:23 **«...роһ вә һәқиқәт билән ибадәт қилиду»** — демәк, (1) Худаниң Муқәддәс Роһи арқилиқ; (2) һәр бир ибадәт қилғучи инсан өзиниң пүткүл роһи билән; (3) Худа инсанларға тапшурған һәқиқәт (Өз сөз-калами) бойичә; (4) һәр қандақ ялғанчилиқни ташлиған һалда ибадәт қилиштур.
4:24 2Кор. 3:17.
4:25 **«Мәсиһниң, йәни «Мәсиһләнгән Қутқазғучи» дегән...»** — «Мәсиһләнгән Қутқазғучи» грек тилидики сөз болуп, «Мәсиһ», йәни «Мәсиһ қилинған (зат)» дегәнни билдүриду.
4:26 Юһ. 9:37.
4:35 **«Силәр: «һосул йеғишқа йәнә төрт ай қалди» дәватмамсиләр?»** — шу вақит бәлким онинчи яки онбиринчи ай еди. **«Мана, силәргә ейтайки, бешиңларни көтирип етизларға қараңлар, зираәтләр сарғийип орушқа тәйяр болди!»** — шүбһисизки, Әйса мошу йәрдә тәсвирләнгән «һосул» һазир шәһәрдин чиқип өзиниң йениға келиватқанларни, шундақла өзигә етиқат қилмақчи болғанларни көздә тутиду — «худди зираәтләр сарғийип орушқа тәйяр болғандәк, бу кишиләрму етиқат қилишқа тәйяр болди» дегәндәк.
4:35 Мат. 9:37; Луқа 10:2.
4:36 **«ормичи иш һәққини алиду вә мәңгүлүк һаятқа топланған һосулни жиғиду»** — «ормичи»лар Худаниң кишиләрни өз хуш хәвәригә ишәндүрүштики ахирқи вастиси болғанларни көрситиду. Хуш хәвәрни қобул қилғанлар мәңгүлүк һаятқа еришиду. Мошулар болса дәл Худа Өз Калами болған Әйса Мәсиһниң қурбанлиғидин күткән һосулдур (мәсилән, «Рим.» 8:29-30, «1Кор.» 3:5-9, «Ибр.» 2:10ни көрүң). **«шуниң билән териғучи билән ормичи тәң шатлиниду»** — «териғучи» Худаниң сөз-каламини кишиләргә биринчи болуп йәткүзгүчи болиду.
4:38 **«башқилар әмгәк қилди вә силәр уларниң әмгигиниң мевисини елишқа несип болдуңлар»** — ким «әмгәк қилип» териған? Бизниңчә улар: (1) Тәврат дәвридики Худаниң муқәддәс бәндилири, болупму пәйғәмбәрләр; (2) пәйғәмбәрләрниң бешарәтлирини әтиварлап уларни Исраилларға (шундақла Самарийәликләргә) үгәткән, Худаға садиқ болған Тәврат устазлири; (3) Йәһия пәйғәмбәр вә мухлислири. Бу үч түркүм кишиләр хәлиққә Худаниң сөз-каламини қалдуруп, уларни Мәсиһниң келишигә, шундақла униңға етиқат қилишқа тәйярлиған еди. (4) Мәсиһниң өзи «териған». «Қошумчә сөз»имиздә йәнә буниң үстидә тохтилимиз.

[39] Шу шәһәрдики нурғун Самарийәликләр һелиқи аялниң: «У һаятимда қилғанлирим-
ниң һәммисини маңа ейтип бәрди» дегән гувалиқ сөзини аңлап, Әйсаға етиқат қилди.
[40] Шуңа, улар униң алдиға келип, униң өзлири билән биллә турушини өтүнүшкили тур-
ди; шуниң билән у у йәрдә икки күн турди.
[41] Униң сөз-калами арқилиқ техиму көп адәм униңға етиқат қилди. [42] Улар аялға:
— Бизниң етиқат қилишимиз әнди сениң сөзлириң сәвәвидин әмәс, чүнки өзимиз уни
аңлидуқ вә билдуқки, дунияниң Қутқазғучиси дәл шу кишидур! — дейишти.

Бир әмәлдарниң оғлиниң сақайтилиши

Мат. 8:5-13; Луқа 7:1-10

[43] Бу икки күндин кейин у шу йәрдин чиқип Галилийәгә қарап маңди [44] (чүнки Әйса өзи:
«Һеч бир пәйғәмбәрниң өз жутида иззити йоқтур» дәп гувалиқ бәргән еди). [45] Шуниң
билән у Галилийәгә кәлгинидә, Галилийәликләр униң өтүп кетиш һейтида Йеруса-
лимда қилған әмәллириниң һәммисини көргәчкә, уни қарши елишти (чүнки уларму
һейтқа чиққан еди). [46] Әнди Әйса бу қетим Галилийәдики Кана йезисиға йәнә барди (у
дәл шу йәрдә суни шарапқа айландурған еди). Шу күнләрдә, Кәпәрнаһум шәһиридә оғли
кесәл болуп ятқан бир орда әмәлдари бар еди. [47] У Әйсаниң Йәһудийәдин Галилийәгә
кәлгәнлигини аңлап, униң алдиға барди вә:
— Өйүмгә чүшүп, сәкратта ятқан оғлумни сақайтип бәргәйла! — дәп тохтимай илтижа
қилди.
[48] Шуниң билән, Әйса униңға:
— Силәр Галилийәликләр мөҗизилик аламәтләр вә карамәтләрни көрмигичә, һеч
етиқат қилмайсиләр! — деди.
[49] Орда әмәлдари Әйсаға:
— Тәхсир, балам өлмәстә чүшкәйла! — деди.
[50] Әйса униңға: — Барғин, оғлуң һаят қалди! — деди.
Һелиқи адәм Әйсаниң ейтқан сөзигә ишинип, өйигә қарап маңди. [51] Йолда кетип барғи-
нида, униң қуллири алдиға чиқип, балилири һаят, дәп уқтурди.
[52] Әмәлдар улардин оғлиниң қайси сааттин башлап яхшилинишқа йүзләнгәнлигини со-
ривиди, улар:
— Түнүгүн йәттинчи саатта қизитмиси янди, — дейишти.
[53] Балиниң атиси буниң дәл Әйсаниң өзигә: «Оғлуң һаят қалди!» дегән саат екәнли-
гини билип йәтти. Шуниң билән өзи пүткүл аилисидикиләр билән биллә етиқат қи-
лишти.[54] Бу Әйсаниң Йәһудийәдин Галилийәгә кәлгәндин кейинки көрсәткән иккинчи
мөҗизилик аламити еди.

4:44 Мат. 13:57; Мар. 6:4; Луқа 4:24.
4:45 **«Галилийәликләр униң өтүп кетиш һейтида Йерусалимда қилған әмәллириниң һәммисини көргәчкә,...»** — 2:23ни көрүң. **«Галилийәликләр... уни қарши елишти»** — мошу сөзләр -44-айәт билән көрүнүштә сәл зитрәк болғини билән, 48-айәттә Галилийәдикиләрниң әмәлий әһвали көрситилиду. Улар әмәлийәттә ахир берип (6-бапта) униң сөзлирини рәт қилип униңдин айрилип кетиду. Шуңа улар униң һәқиқий һөрмитини қилмиди.
4:46 Юһ. 2:1,11.
4:47 **«... Өйүмгә чүшүп, сәкратта ятқан оғлумни сақайтип бәргәйла!»** — Кәпәрнаһумдин Канаға баридиған йолниң 33 километри даванға чиқидиған йол.
4:48 1Кор. 1:22.
4:54 **«Бу Әйсаниң Йәһудийәдин Галилийәгә кәлгәндин кейинки көрсәткән иккинчи мөҗизилик аламити еди»** — оқурмәнләр шуни көрәләйдуки, бу Әйсаниң «яратқан иккинчи мөҗизиси» әмәс, бәлки пәқәт униң «Йәһудийәдин Галилийәгә кәлгәндин кейинки» яратқан **аламити** еди. «Аламәт» болса, Мәсиһниң салаһийитиниң бир тәрипини ениқ вә алаһидә һалда көрсәткән бир мөҗизидур.

Көлчәк бойидики паләчниң сақайтилиши

5 1 Бу ишлардин кейин, Йәһудийларниң бир һейти йетип кәлди вә Әйса Йерусалимға
чиқти. 2 Йерусалимдики «Қой дәрвазиси»ниң йенида ибраний тилида «Бәйт-
Әсда» дәп атилидиған бир көлчәк болуп, униң әтрапида бәш пешайван бар еди. 3 Бу
пешайванлар астида бир топ бимарлар, йәни қариғу, токур вә паләчләр йетишатти.
Улар у йәрдә йетип көлчәкниң сүйиниң чайқилишини күтәтти. 4 Чүнки бир пәриштә
мәлум вақитларда көлчәккә чүшүп суни урғутидикән; су урғуғанда көлчәккә биринчи
болуп чүшкән киши өзини басқан һәр қандақ кесәлдин сақийидикән. 5 Әнди у йәрдә
оттуз сәккиз жилдин бери ағриқ азави тартқан бир бимар бар еди. 6 Әйса бу адәмниң шу
йәрдә ятқинини көрди вә униң узундин шу һаләттә екәнлигини билип, униңдин:
— Сақийишни халамсән? — дәп сориди.
7 Бимар униңға жававән:
— Тәхсир, су чайқалғанда мени суға чүширидиған адимим йоқ. Мән чүшәй дегичә,
башқилар мениң алдимда чүшүвалиду, — деди.
8 Әйса униңға:
— Орнуңдин тур, орун-көрпәңни жиғиштуруп маңғин! — деди.
9 Һелиқи адәм шуан сақийип, орун-көрписини жиғиштуруп көтирип маңди. Шу күни
шабат күни еди. 10 Шуңа бәзи Йәһудийлар сақайған кишигә:
— Бүгүн шабат күни турса, орун-көрпәңни көтириш Тәвратта саңа мәнъий қилинған! —
деди.
11 Лекин у уларға жававән:
— Мени сақайтқан киши өзи маңа: «Орун-көрпәңни жиғиштуруп маңғин» дегән еди! —
деди.
12 Улар униңдин: — Әнди саңа: «Орун-көрпәңни жиғиштуруп маңғин» дегән киши ким
екән? — дәп сорашти.
13 Бирақ сақайған адәм униң ким екәнлигини билмәйтти. Чүнки у йәрдә адәм көп
болғанлиқтин, Әйса өзини далдиға елип, астиғина кетип қалди. 14 Бу ишлардин кейин
Әйса һелиқи адәмни ибадәтханида тепип униңға:
— Мана, сақайдиң. Әнди қайта гуна садир қилма, бешиңға техиму еғир күлпәт чүшүп
қалмисун! — деди.
15 Һелиқи адәм Йәһудийларниң қешиға берип, өзини сақайтқан Әйса екәнлигини уқтур-
ди. 16 Әйса бу ишларни шабат күни қилғанлиғи үчүн, Йәһудийлар униңға зиянкәшлик
қилишқа башлиди. 17 Лекин Әйса уларға:

5:1 Лав. 23:2; Қан. 16:1.
5:3 **«паләчләр»** — яки «жиглигәнләр».
5:4 **«чүнки бир пәриштә мәлум вақитларда көлчәккә чүшүп суни урғутидикән; су урғуғанда көлчәккә биринчи болуп чүшкән киши өзини басқан һәр қандақ кесәлдин сақийидикән»** — 3-айәттики «улар йетип... 4-айәттики «... өзини басқан һәр қандақ кесәлдин сақийидикән» дегән сөзләргичә бәзи көна көчүрмиләрдә тепилмайду. Амма бизниңчә, бу сөзләр 7-айәттики сөзләрни чүшәндүргәнлиги үчүн бу сөзләрни чоқум әслидики текстниң бир қисми дәп қараймиз.
5:8 Мат. 9:6; Мар. 2:11; Луқа 5:24.
5:9 **«шабат күни»** — Йәһудийларниң ибадәт қилидиған, дәм алидиған муқәддәс күнини көрситиду. У күни ишләш қәтъий мәнъий қилинған. «Тәбирләр»ниму көрүң.
5:9 Юһ. 9:14.
5:10 Мис. 20:10; Қан. 5:13; Йәр. 17:21; Мат. 12:2; Мар. 2:24; Луқа 6:2.
5:14 Мат. 12:45; Юһ. 8:11.
5:16 **«Йәһудийлар униңға зиянкәшлик қилишқа башлиди»** — «Йәһудийлар» мошу йәрдә бәлким Йәһудий чоңлар, һөкүмдарларни көрситиши мүмкин.
–Бәзи кона көчүрмиләрдә «вә уни өлтүрүшни қәстләшкә башлиди» дәп қошулиду.

— Атам та һазирғичә тохтимастин иш қилип кәлмәктә, мәнму ишләймән! — деди.
[18] Шу сәвәптин Йәһудийлар уни өлтүрүшкә техиму урунатти; чүнки у шабат күнининң қаиди-
сини бузупла қалмастин, йәнә Худани «Атам» дәп чақирип, өзини Худаға баравәр қилған еди.

Әйсаниң һоқуқи

[19] Шуңа Әйса уларға жававән мундақ деди:
— Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, Оғул өзлүгидин һеч немә қилал-
майду, бәлки пәқәт Атиниң немә қиливатқанлиғини көрүп, андин шу ишни қилиду. Ата
немә иш қилса, Оғулму шу ишни охшашла қилиду. [20] Чүнки Ата Оғулни сөйиду вә Өзи-
ниң қилидиған барлиқ ишлирини униңға аян қилиду һәм силәрни һәйран қалдурушқа
булардин техиму зор вә улуқ ишларни униңға аян қилиду. [21] Чүнки өлгәнләрни Ата
қандақ тирилдүрүп, уларға һаятлиқ ата қилған болса, Оғулму шуниңға охшаш өзи ха-
лиған кишиләргә һаятлиқ ата қилиду. [22] Шуниңдәк, Ата Өзи һеч кимниң үстидин һөкүм
чиқармайду, бәлки барлиқ һөкүм ишлирини Оғулға тапшурған. [23] Буниңдин мәхсәт, —
инсанларниң һәммиси Атиға һөрмәт қилғандәк, Оғулғиму охшашла һөрмәт қилиши
үчүндур. Кимки Оғулни һөрмәтлимисә, уни әвәткүчи Атиниму һөрмәтлимигәнләрдин
болиду. [24] — Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, сөзүмни аңлап, мени Әвәт-
күчигә ишәнгән һәр ким мәңгүлүк һаятқа еришкән болиду; у адәм сораққа тартилмай-
ду, бәлки өлүмдин һаятлиққа өткән болиду.
[25] — Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, өлүкләрниң Худаниң Оғлиниң
авазини аңлайдиған вақит-саити йетип кәлмәктә, шундақла һазир кәлдики, аңлиған-
лар һаятлиққа егә болиду. [26] Чүнки Ата Өзидә қандақ һаятлиққа егә болса, Оғулғиму
өзидә шундақ һаятлиққа егә болушни ата қилди [27] вә йәнә униңға сорақ қилиш һоқуқи-
ниму бәрди, чүнки у Инсаноғлидур. [28] Буниңға тәәҗҗүп қилмаңлар; чүнки барлиқ гөрдә

5:17 **«Атам та һазирғичә тохтимастин иш қилип кәлмәктә, мәнму ишләймән!»** — яки «Атам та һазирғичә тохтимастин иш қилип кәлмәктә, мәнму ишләп кәлмәктимән!» **«Атам та һазирғичә тохтимастин иш қилип кәлмәктә, мәнму ишләймән!»** — «Атам» — Худа, әлвәттә. Әйса Йәһудий һөкүмдарларниң «Немә үчүн шабат күни иш қилисән» дегән соалиға бәргән җавап қисқа болғини билән бу Йәһудий өлималириға төвәндикидәк мәнанини билдүриду: — «Худа Өзи һәрдайим, җүмлидин шабат күнидә ишлимәмду? У дайим Өз қанунийәтлири бойичә пүткүл аләмни өз-өзигә туташтуруп, һәммә мәвҗудатларни бир-биригә бағландуруп турмамду? У шабат күнидиму бәзи инсанларниң җенини елип, бәзилирини сақайтип, бәзилиригә һаят бәрмәмду? У мениң Атам болған екән, мән униңға һәмкарлашмисам болмайду!». Йәһудийлар униң бу җававидин униң Худа билән ата-оғуллуқ зич мунасивәттә дегинини тоғра чүшәнгини билән, лекин бу сөзини «күпүрлүк» дәп қариди (18-айәт).

5:17 Юһ. 14:10.

5:18 Юһ. 7:19.

5:19 Йәш. 54:5; Юһ. 3:30; 8:38; 9:4; 10:30; 14:9; 17:5.

5:20 **«...һәм силәрни һәйран қалдурушқа булардин техиму зор вә улуқ ишларни униңға аян қилиду»** — шүбһисизки, «техиму зор вә улуқ ишлар» Оғулға аян қилиниду вә шундақла униң арқилиқ башқиларғиму аян қилиниду. Бу «улуқ вә зор (грек тилида бирла сөз билән ипадилиниду) ишлар» 21-22-айәтләрдә баян қилиниду; у Оғул сүпитидә болғачқа, халиса бу ишларни (Худа Өзи қилидиғандәк) шабат күнидиму қилиш һоқуқи бар.

5:20 Юһ. 1:2; 3:35; 7:16; 8:28; 14:24.

5:21 **«Чүнки өлгәнләрни ата қандақ тирилдүрүп, уларға һаятлиқ ата қилған болса, Оғулму шуниңға охшаш өзи халиған кишиләргә һаятлиқ ата қилиду»** — шүбһисизки, бу сөзләр һәм җисманий һәм роһий мәнада ейтилиду.

5:22 Мат. 11:27; Юһ. 3:35.

5:23 Юһ. 2:23.

5:24 Луқа 23:43; Юһ. 3:18; 6:40, 47; 8:51.

5:25 **«... өлүкләрниң Худаниң Оғлиниң авазини аңлайдиған вақит-саити йетип кәлмәктә, шундақла һазир кәлдики, аңлиғанлар һаятлиққа егә болиду»** — бу сөзләр, шүбһисики, болупму роһий җәһәттики өлүкләрни көрситиду («вақит-саити йетип кәлмәктә, шундақла һазир кәлдики,...»). Чүнки 28-айәттә җисманий өлүкләр айрим көрситилиду.

5:25 Әф. 2:1, 5; 1Тим. 5:6.

5:26 **«Чүнки Ата Өзидә қандақ һаятлиққа егә болса, Оғулғиму өзидә шундақ һаятлиққа егә болушни ата қилди»** — башқа бирхил яхши тәрҗимиси «Чүнки Ата Өзи қандақ һаятлиқ мәнбәси болса, Оғулниму шундақ һаятлиқ мәнбәси қилди...».

ятқанлар униң авазини аңлайдиған вақит келиду. 29 вә улар шуан йәрликлиридин чиқи-
шиду, яхшилиқ қилғанлар һаятқа тирилиду, яманлиқ қилғанлар сорaққа тартилишқа
тирилиду. 30 Мән өзлүгүмдин һеч немә қилалмаймән, пәқәт Атамдин аңлиғиним бой-
ичә һөкүм қилимән; вә мениң һөкүмүм һәққанийдур, чүнки мениң издигиним өзәм-
ниң ирадиси әмәс, бәлки мени әвәткүчиниң ирадисини әмәлгә ашуруштур.

Әйсаниң Худа әвәткини болғиниға төрт гувалиқ

31 — Әгәр өзәм үчүн өзәм гувалиқ бәрсәм гувалиғим һәқиқәт һесапланмайду. 32 Ле-
кин мән үчүн гувалиқ беридиған башқа бириси бар. Униң маңа беридиған гувалиғи-
ниң растлиғини билимән. 33 Силәр Йәһияға әлчи әвәткиниңларда, у һәқиқәткә гу-
валиқ бәргән. 34 (әмәлийәттә, маңа инсанниң гувалиғини қобул қилишимниң кериги
йоқ; мениң Йәһия тоғрилиқ шундақ ейтивақиним пәқәтла силәрниң қутқузулу-
шуңлар үчүндур). 35 Йәһия болса көйүп нур чечип турған бир чирақ еди вә силәр
униң йоруғида бир мәзгил шатлинишқа рази болдуңлар. 36 Лекин Йәһияниң мән
үчүн бәргән гувалиғидинму улуқ бир гувалиқ бар. У болсиму, ата маңа ада қилишқа
тапшурған әмәлләр, йәни мән қиливатқан әмәлләр, булар мениң тоғрамда Атиниң
мени әвәткинигә гувалиқ бериду. 37 Вә мени әвәткән Ата Өзиму мән үчүн гувалиқ
бәргәндур. Силәр һеч қачан униң авазини аңлимидиңлар, қияпитини көрмидиңла
р. 38 вә униң сөз-калами силәрниң ичиңлардин орун алмиди; чүнки Униң әвәткини
болса, униңға ишәнмәйсиләр.
39 Муқәддәс язмиларни қетирқенип оқуп олтирисиләр; чүнки улардин мәңгүлүк һаятқа
егә болдуқ, дәп қарайсиләр. Дәл бу язмилар мән үчүн гувалиқ бәргүчидур. 40 Шундақти-
му силәр йәнила һаятлиққа еришиш үчүн мениң йенимға келишни халимайсиләр.
41 Мән инсанларниң махтишини қобул қилмаймән; 42 лекин мән силәрни билимән-
ки, ичиңларда Худаниң муһәббити йоқ. 43 Мән Атамниң нами билән кәлгәнмән, амма
силәр мени қобул қилмайсиләр. Һалбуки, башқа бириси өз нами билән кәлсә, силәр уни
қобул қилисиләр. 44 Силәр бир-бириңлардин иззәт-шөһрәт қобул қилисиләр-ю, йеганә

5:28 1Тес. 4:16.
5:29 Дан. 12:2; Мат. 25:34,46.
5:30 Юһ. 6:38.
5:31 **«Әгәр өзәм үчүн өзәм гувалиқ бәрсәм гувалиғим һәқиқәт һесапланмайду»** — «һәқиқәт һесапланмайду» грек тилида «һәқиқәт әмәс».
5:31 Юһ. 8:14.
5:32 **«Лекин мән үчүн гувалиқ беридиған башқа бириси бар. Униң маңа беридиған гувалиғиниң растлиғини билимән»** — Әйса ейтқан бу муһим «гувалиқ беридиған башқа бириси» Йәһия пәйғәмбәр әмәс, бәлки Худатиси Өзидур. 34-айәтни көрүң («маңа инсанниң гувалиғини қобул қилишимниң кериги йоқ»).
5:32 Йәш. 42:1; Мат. 3:17; 17:5.
5:33 Юһ. 1:15, 19, 27.
5:34 **«әмәлийәттә, маңа инсанниң гувалиғини қобул қилишимниң кериги йоқ»** — Грек тилида «өзәм тоғрилиқ инсанларниң гувақлиғини қобул қилмаймән» **«мениң Йәһия тоғрилиқ шундақ ейтивақиним пәқәтла силәрниң қутқузулушуңлар үчүнду»** — демәк, силәр Пәрийсиләр Йәһия пәйғәмбәрниң өзәм тоғрилиқ («мана Мәсиһ-Қутқазғучи!» дегән) гувалиғини қобул қилсаңлар, нижат тапалайсиләр.
5:36 **«мән қиливатқан әмәлләр, булар мениң тоғрамда Атиниң мени әвәткинигә гувалиқ бериду»** — «мән қиливатқан әмәлләр» — Әйса яритиватқан көп мөҗизилардин ибарәт.
5:36 Юһ. 10:25; 1Юһа. 5:9.
5:37 Мис. 33:20; Қан. 4:12; Мат. 3:17; 17:5; Мар. 1:11; 9:7; Луқа 3:22; 9:35; Юһ. 1:33; 6:27; 8:18; 1Тим. 6:16; 2Пет. 1:17; 1Юһа. 4:12.
5:39 Қан. 18:18; Йәш. 34:16; Луқа 16:29; 24:27; Юһ. 1:46; Рос. 17:11.
5:42 **«ичиңларда Худаниң муһәббити йоқ»** — яки «Худаға болған муһәббитиңлар йоқ».
5:43 **«һалбуки, башқа бириси өз нами билән кәлсә, силәр уни қобул қилисиләр»** — «башқа бириси» — шүбһисизки, бу сөз көп «сахта Мәсиһ»ләрни, болупму ахирқи заманда пәйда болған дәҗҗални көрситиду. Буниңдин бир мисал, миладийә 135-жили өзини «Мәсиһ болимән» дегән, «Бар-Қоқба» исимлиқ дәҗҗалдәк бир шәхс Пәләстиндә пәйда болған вә нурғун Йәһудий хәлқи униң тәрипидин алданған. Улар униңға әгишип, Рим империйәси билән қаршилишишқа чиқип, ахир берип Римниң қошунлири тәрипидин йоқитилған.

Худадин кәлгән иззәт-шөһрәткә интилмисәңләр, ундақта силәр қандақму етиқат қила-
лайсиләр?!
45 Бирақ мени үстимиздин Атиға шикайәт қилиду, дәп ойлимаңлар. Үстүңлардин ши-
кайәт қилғучи мән әмәс, бәлки силәр үмүт бағлиған Муса пәйғәмбәрдур. 46 Чүнки әгәр
силәр растин Муса пәйғәмбәргә ишәнгән болсаңлар, маңиму ишәнгән болаттиңлар.
Чүнки у муқәддәс язмиларда мән тоғрилиқ пүткәндур. 47 Лекин униң пүткәнлиригә
ишәнмисәңләр, мениң сөзлиримгә қандақму ишинисиләр?!

Бәш миң адәмниң тойдурулуши

Мат. 14:13-21; Мар. 6:30-44; Луқа 9:10-17

6 1 Бу ишлардин кейин, Әйса Галилийә деңизи (Тиберияс деңизи дәпму атилиду)
ниң у қетиға өтти. 2 Зор бир топ халайиқ у кесәлләрни сақайтқан мөҗизилик
аламәтлирини көрди вә униң кәйнидин әгишип маңди. 3 Әйса таққа чиқип, у йәрдә
мухлислири билән биллә олтарди. 4 У чағда Йәһудийларниң һейти, йәни «өтүп кетиш
һейти»ға аз қалған вақит еди. 5 Әйса бешини көтирип, зор бир топ халайиқниң өзиниң
алдиға келиватқанлиғини көрүп, Филиптин:
— Буларға йәйдиғанға нанни нәдин алимиз? — дәп сориди. 6 (лекин у бу сөзни Филипни
синаш үчүн ейтқан еди. Чүнки у өзиниң немә қилидиғанлиғини биләтти).
7 Филип җававән:
— Икки йүз динарға нан алсақму, һәр биригә кичиккинә бир чишләмдин йейишкиму
йәтмәйду!
8 Мухлислардин бири, йәни Симон Петрусниң иниси Андрияс Әйсаға: 9 — Бу йәрдә кичик
бир оғул бала бар, униңда бәш арпа нан билән икки кичик белиқ бар. Лекин шунчә көп
хәлиққә бу немә болиду?! — деди.
10 Әйса: — Көпчиликни олтарғузуңлар, — деди (у йәрдә от-чөп мол өскән еди). Шуниң
билән әр кишиләр олтарди; уларниң сани бәш миңчә бар еди. 11 Әйса нанларни қолиға
елип, Худаға тәшәккүр ейтқандин кейин, олтарғанларға үләштүрүп бәрди. Белиқларниму
шундақ қилди; көпчилик халиғанчә йеди. 12 Һәммәйлән йәп тоюнғанда, у мухлислириға:
— Ашқан парчиларни жиғиңлар, һеч нәрсә зайә болмисун, — деди.
13 Шуниң билән улар бәш арпа ненидин йәп ашқан парчилирини он икки севәткә толду-
руп жиғивалди. 14 Әнди халайиқ Әйсаниң көрсәткән бу мөҗизилик аламитини көрүп:
«Дунияға келиши муқәррәр болған пәйғәмбәр һәқиқәтән мошу екән!» дейишти. 15 Шу-
ниң билән Әйса уларниң келип өзини падиша болушқа зорлимақчи болғанлиғини би-
лип, улардин айрилип, қайтидин таққа ялғуз чиқип кәтти.

5:44 Юһ. 12:43.
5:46 Яр. 3:15; 22:18; 26:4; 28:14; Қан. 18:18.
6:1 **«Галилийә деңизи»** — Исраилийәниң шимал тәрипидики чоң бир көл. Хәритиләрни көрүң.
6:4 Мис. 12:18; Лав. 23:5, 7; Чөл. 28:16; Қан. 16:1.
6:5 Мат. 14:14; Мар. 6:34; Луқа 9:13.
6:7 **«Икки йүз динарға нан алсақму...»** — бир динар яки «динариус» болса адәттә бир ишчиниң бир күнлүк һәққигә тоғра келәтти. 200 динар болса, аддий ишчиниң йерим жиллиқ киримидин артуқрақ болиду.
6:11 1Сам. 9:13.
6:13 **«севәт»** — грек тилида «қол севәт», бәлким икки қоллап көтиридиған севәтни көрситиду.
6:14 **«Дунияға келиши муқәррәр болған пәйғәмбәр һәқиқәтән мошу екән!»** — Муса пәйғәмбәрниң бу пәйғәмбәр тоғрилиқ алдин-ала ейтқан бешарити «Чөл.» 18:15дә тепилиду.
6:14 Луқа 7:16; 24:19; Юһ. 4:19.

Әйсаниң су үстидә меңиши

Мат. 14:22-27; Мар. 6:45-52

16 Кәчқурун, Әйсаниң мухлислири деңиз бойиға чүшүшти.[187] 17 Улар бир кемигә олтирип,
деңизниң у қетидики Кәпәрнаһум шәһиригә қарап йол елишти (қараңғу чүшүп кәт-
кән еди вә Әйса техичә уларниң йениға кәлмигән еди). 18 Қаттиқ боран чиқип, деңиз
долқунлап көтириливататти. 19 Мухлислар палақ уруп он-он бир чақиримчә маңғанда,
Әйсаниң деңизниң үстидә меңип кемигә йеқинлишиватқанлиғини көрүп, қорқушуп
кәтти.[188] 20 Лекин у уларға:
— Бу мән, қорқмаңлар! — деди.
21 Шуни аңлап улар уни кемигә чиқиривалғуси кәлди; у кемигә чиқипла, кемә дәрһал
улар баридиған йәргә йетип барди.[189][190]

Әйса — һәқиқий роһий озуқтур

22 Әтиси деңизниң у тәрипидә қалған халайиқ алдинқи күни у йәрдә Әйсаниң мухлис-
лири чиққан кемидин башқа кеминиң йоқлуғини, Әйсаниң мухлислири шу кемигә
чиққанда, Әйсаниң улар биллә чиқмиғанлиғини, бәлки мухлислириниң өзлирила
кәткәнлигини көргән еди. 23 Һалбуки, бир нәччә кемә-қолвақ Тиберияс шәһиридин
Рәб тәшәккүр ейтқандин кейин хәлиқ нан йегән йәргә йеқин келип тохтиди. 24 Шуниң
билән халайиқ Әйсаниң вә мухлислириниң у йәрдә йоқлуғини көрүпла, кемиләргә
олтирип, Әйсани издигили Кәпәрнаһум шәһиригә маңди. 25 Улар уни деңизниң у тәри-
пидә тепип униңға:
— Устаз, бу йәргә қачан кәлдиң? — дәп сорашти.[191]
26 Әйса уларға җававән:
— Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, силәр мени мөҗизилик аламәт-
ләрни көргәнлигиңлар үчүн әмәс, бәлки нанлардин йәп тоюнғиниңлар үчүн издәй-
силәр. 27 Бузулуп кетидиған паний озуқлуққа әмәс, бәлки мәңгү һаятлиққа бақий қа-
лидиған озуқлуққа интилип ишләңлар; буни Инсаноғли силәргә бериду; чүнки уни
Ата, йәни Худа Өзи мөһүрләп тәстиқлиған, — деди.[192]
28 Шуниң билән улар униңдин:
— Немигә интилип ишлисәк андин Худаниң иш-хизмитидә ишлигән болимиз? — дәп
сорашти.
29 Әйса уларға җавап берип: — Худаниң иш-хизмити дәл шуки, У әвәткинигә етиқат
қилишиңлардур, — деди.[193]
30 Шуниң билән улар йәнә:
— Ундақ болса сән бизни көрүп өзәңгә ишәндүргидәк қандақ мөҗизилик аламәт яри-
тисән? Зади немә иш қилип берисән?[194] 31 Ата-бовилиримиз чөлдә жүргәндә, Зәбурда:

6:16 Мат. 14:23; Мар. 6:47.
6:19 **«он-он бир чақиримчә маңғанда...»** — грек тилида «жигирмә бәш яки оттуз «стадийон»чә маңғанда...». Бир стадийон 185 метр, шуңа улар қирғақтин 6-5 километр маңған еди (бир чақирим 500 метр әтрапиду). Деңизниң узунлуғи 20 километр, кәңлиги 12 километр болуп, улар деңиз оттурисиға йәткән болса керәк.
6:21 **«у кемигә чиқипла, кемә дәрһал улар баридиған йәргә йетип барди»** — «Зәб.» 106:23-31ни көрүң.
6:21 Зәб. 107:29-30
6:25 **«Устаз»** — грек тилида «рабби».
6:27 Мат. 3:17; 17:5; Мар. 1:11; 9:7; Луқа 3:22; 9:35; Юһ. 1:33; 3:16; 4:14; 5:37; 6:40, 54; 8:18; 2Пет. 1:17.
6:29 1Юһа. 3:23.
6:30 Мат. 12:38; 16:1; Мар. 8:11; Луқа 11:29; 1Кор. 1:22.

«У уларға әрштин чүширилгән нан тәғдим қилди» дәп пүтүлгәндәк, «манна»ни йегән
— дейишти.
[32] Әйса уларға мундақ деди:
— Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, силәргә асмандин чүшкән нан-
ни бәргүчи Муса әмәс, бәлки мениң Атамдур; У һазирму силәргә асмандин чүшкән
һәқиқий нанни бериватиду. [33] Чүнки Худаниң нени болса пүткүл дунияға һаятлиқ ата
қилидиған, әрштин чүшкүчидур.
[34] — Тәхсир, һемишә бизгә шу нанни берип турғайсән! — дейишти улар.
[35] Әйса уларға мундақ деди:
— Һаятлиқ нени өзәмдурмән! Мениң йенимға кәлгән һәр ким һеч қачан ач қалмайду,
маңа етиқат қилған һәр ким һеч қачан уссимайду. [36] Лекин силәргә ейтқинимдәк, силәр
мени көргән болсаңларму, етиқат қилмайватисиләр.
[37] Ата маңа тапшурғанларниң һәр бири йенимға келиду вә мениң йенимға кәлгәнләр-
дин һеч қайсисини һәргиз ташливәтмәймән. [38] Чүнки өз ирадәмни әмәс, бәлки мени
Әвәткүчиниң ирадисини әмәлгә ашуруш үчүн әрштин чүштүм. [39] Мени Әвәткүчиниң
ирадиси болса дәл шуки, униң маңа тапшурғанлиридин һеч бирини жүтүрмәй, бәлки
ахирқи күни уларниң һәммисини тирилдүрүшүмдин ибарәт. [40] Чүнки мениң Атамниң
ирадиси шуки, Оғулға көз тикип қарап, униңға етиқат қилғанларниң һәр бирини мәң-
гүлүк һаятқа ериштүрүштур; вә мән ахирқи күни уларни тирилдүримән.
[41] Әнди Йәһудийлар Әйсаниң: «Әрштин чүшкән нан өзәмдурмән!» дегини үчүн униңға
нарази болуп ғотулдишишқа башлиди: [42] — «Бу Йүсүпниң оғли Әйса әмәсму? Атисини-
му, анисиниму тонуйдиған турсақ, йәнә қандақларчә: — «Әрштин чүштүм!» десун?» —
дейишәтти улар.
[43] Әйса жававән уларға мундақ деди: — Мениң тоғрамда өз ара ғотулдашмаңлар. [44] Мени
әвәткән Ата Өзи кишиләрниң қәлбини тартқузмиса, һеч ким мениң йенимға келәлмәй-
ду; мениң йенимға кәлгән һәр бирини ахирқи күни тирилдүримән. [45] Пәйғәмбәрләрниң
язмилирида: «Уларниң һәммисигә Худа тәрипидин үгитилиду» дәп пүтүлгәндур. Шуңа,
Атиниң сөзини тиңшиған вә униңдин үгәнгән һәр бири мениң йенимға келиду. [46] Би-
рақ бу бирәрким Атини көргән дегәнлик әмәс; пәқәт Худаниң йенидин кәлгүчи болса, у
Атини көргәндур.

6:31 **«У уларға әрштин чүширилгән нан тәғдим қилди»** — «Зәб.» 77:24. **«Ата-бовилиримиз чөлдә жүргәндә, Зәбурда: «У уларға әрштин чүширилгән нан тәғдим қилди» дәп пүтүлгәндәк, «манна»ни йегән — дейишти»** — Уларниң буни Әйсаға дегинидә көздә тутқини: «Сән Муса пәйғәмбәргә охшаш «Дунияға келиши муқәррәр болған» шу пәйғәмбәр яки Мәсиһ болсаң, әнди Мусаға охшаш асмандин нан («манна») чүширишүңгә тоғра кәлмәмду?» дегәндәк мәна еди. Әйса уларға «Бу нан бәргүчи Муса әмәс, Худадур» дәп хаталиқни түзәткәндин кейин (32-айәт) өзиниң «асмандин чүшкән һәқиқий нан» екәнлигини чүшәндүриду.

6:31 **Мис. 16:4, 14; Чөл. 11:7; Нәһ. 9:15; Зәб. 77:24, 25; 1Кор. 10:3.**

6:35 **Йәш. 55:1; Юһ. 4:14; 7:37.**

6:38 **Мат. 26:39; Мар. 14:36; Луқа 22:42; Юһ. 5:30.**

6:39 **«Мени Әвәткүчиниң ирадиси... ахирқи күни уларниң һәммисини тирилдүрүшүмдин ибарәт»** — «ахирқи күни» қиямәт күни.

6:39 **Юһ. 10:28; 17:12; 18:9.**

6:40 **Юһ. 3:16; 4:14; 6:27,54.**

6:42 **Мат. 13:55; Мар. 6:3.**

6:44 **Күй. 1:4; Юһ. 6:65.**

6:45 **Йәш. 54:13; Йәр. 31:33; Ибр. 8:10; 10:16.**

6:46 **«Бирақ бу бирәрким Атини көргән дегәнлик әмәс; пәқәт Худаниң йенидин кәлгүчи болса, у Атини көргәндур»** — бәзи алимлар бу айәттики сөзләрни Әйса әмәс, бәлки расул Юһанна чүшәндүрүш йолида қошуп язған, дәп қарайду. Биз униң үчүн анчә испат көрмигәчкә, йәнила Әйсаниң өз сөзи, дәп ойлаймиз.

6:46 **Мат. 11:27; Луқа 10:22; Юһ. 1:18; 7:29; 8:19.**

[47] Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, маңа етиқат қилғучи мәңгүлүк һа-
ятқа егидур.[207] [48] Һаятлиқ нени өзәмдурмән. [49] Ата-бовилириңлар чөлләрдә «манна» йеги-
ни билән йәнила өлди.[208] [50] Лекин мана, әрштин чүшкән нан дәл шундақки, бириси униң-
дин йегән болса өлмәйду.[209] [51] Әрштин чүшкән һаятлиқ нени өзәмдурмән; кимдәким бу
нандин йесә, әбәдил-әбәткичә яшайду. Мән беридиған шу нан болса мениң әт-теним-
дур, пүткүл дунийдикиләр һаятқа егә болсун дәп, мән уни атимақчимән.[210]
[52] Бу сөз билән Йәһудийлар өз ара талаш-тартиш қилишиқа башлап:
— Бу адәм бизниң йейишимизгә өзиниң әт-тенини қандақ берәлисун?! — дейишәтти.[211]
[53] Шуңа Әйса уларға мундақ деди:
— Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, силәр Инсаноғлиниң әт-тенини
йемигичә вә қенини ичмигичә, силәрдә һаятлиқ болмайду. [54] Әт-тенимни йегүчи вә
қенимни ичкүчи мәңгүлүк һаятқа еришкән болиду вә мән уни ахирқи күни тирил-
дүримән.[212][213] [55] Чүнки әт-теним һәқиқий озуқлуқ, қеним болса һәқиқий ичимликтур.
[56] Әт-тенимни йегүчи вә қенимни ичкүчи мәндә яшайду вә мәнму униңда яшаймән.[214]
[57] Һаят Ата мени әвәткән вә мән Атиниң болғанлиғидин яшаватқинимдәк, мени йе-
гүчи киши һәм мениң васитәм билән яшайду. [58] Мана бу әрштин чүшкән нандур. Бу
нан ата-бовилириңлар йегән «манна»дәк әмәс; чүнки улар «манна»ни йейиши билән
өлди; бирақ бу нанни истемал қилғучи болса мәңгү яшайду![215]
[59] Бу сөзләрни у Кәпәрнаһумдики синагогда тәлим бәргинидә ейтқан еди. [60] Шуниң
билән униң мухлислиридин нурғунлири буни аңлиғанда:
— Бу тәлим бәк еғир екән! Буни ким аңлап көтирәлисун? — дейишти.
[61] Бирақ өз ичидә мухлислириниң бу тоғрисида ғотулдашқинини билгән Әйса уларға:
— Бу сөзүм силәрни тайдурдиму? [62] Әнди мабада Инсаноғлиниң әсли кәлгән җайға
көтириливатқинини көрсәңлар, қандақ болар?![216] [63] Инсанға һаятлиқ бәргүчи — Роһтур.
Инсанниң әтлири болса һеч қандақ пайда бәрмәйду. Мән силәргә ейтқан сөзлирим
болса һәм роһтур вә һәм һаятлиқтур.[217][218] [64] Лекин араңлардин етиқат қилмиған бәзиләр
бар, — деди (чүнки Әйса етиқат қилмиғанларниң вә өзигә сатқунлуқ қилидиғанниң
ким екәнлигини баштила биләтти).[219]
[65] Шуниң билән у мундақ деди: — Мән шу сәвәптин силәргә шуни ейттимки, Атамдин
ата қилинмиса, һеч ким мениң йенимға келәлмәйду![220]
[66] Шу вақиттин тартип мухлислиридин хелә көпи чекинип чиқип, униң билән йәнә
маңмайдиған болди. [67] Шуңа Әйса он иккиләндин:
— Силәрму, һәм мәндин кетишни халамсиләр? — дәп сориди.

6:47 Юһ. 3:16,36.
6:49 Мис. 16:4; Чөл. 11:7; Зәб. 77:24
6:50 **«Лекин мана, әрштин чүшкән нан дәл шундақки, бириси униңдин йегән болса өлмәйду»** — яки «лекин мана, бириси униңдин йегән болса өлмәйдиған, әрштин чүшкән нан мошу йәрдидур».
6:51 Юһ. 11:26; Ибр. 10:5, 10.
6:52 Юһ. 3:9.
6:54 **«әт-тенимни йегүчи»** — яки «әт-тенимни истемал қилғучи».
6:54 Юһ. 3:16; 4:14; 6:27,40.
6:56 **«әт-тенимни йегүчи»** — яки «әт-тенимни истемал қилғучи».
6:58 Юһ. 3:13.
6:62 Мар. 16:19; Луқа 24:50; Юһ. 3:13; Рос. 1:9; Әф. 4:8.
6:63 **«Инсанға һаятлиқ бәргүчи — Роһтур»** — мошу йәрдә «Роһ», шүбһисизки, Худаниң Роһини көрситиду. **«Инсанниң әтлири болса һеч қандақ пайда бәрмәйду»** — «инсанниң әтлири» — Худаға таянмайдиған инсанларни көрситиду. «Римлиқларға»дики кириш сөзимиздә «әт/әтләр» тоғрилиқ болған изаһатимизни көрүң. **«Мән силәргә ейтқан сөзлирим болса һәм роһтур вә һәм һаятлиқтур»** — демәк, роһий мәнада, адәмниң роһиға һаят киргүзидиған, мәңгүлүк һаят йәткүзидиған.
6:63 2Кор. 3:6.
6:64 Юһ. 2:25; 13:11.
6:65 Юһ. 6:44.

68 Симон Петрус униңға жавап қилип:
— И Рәб, биз кимниң йениға кетәттуқ? Мәңгү һаятлиқ сөзлири сәндилидур! 69 Вә шу-
ниңға ишәндуқ вә шуни билип йәттуқки, сән Худаниң Муқәддәс Болғучисидурсән! —
деди.
70 Әйса уларға жававән:
— Мән силәр он иккиңларни таллидим әмәсму, бирақ араңларда бириси Иблистур!
— деди 71 (униң бу дегини Ишқарийотлуқ Симонниң оғли Йәһудани көрсәткән еди,
чүнки Йәһуда он иккиләнниң бири болғини билән, кейин өзигә сатқунлуқ қилиду).

Әйсаниң инилириниң униңға қарши туруши

7 1 Бу ишлардин кейин, Әйса Галилийәдә айлинип жүрди. У Йәһудийәдә айлинип
жүрүшни халимайтти, чүнки шу йәрдики Йәһудийлар униңға қәст қилмақчи еди. 2 Бу
чағда, Йәһудийларниң «кәпиләр һейти»ға аз қалған еди. 3 Шуңа Әйсаниң инилири
униңға:
— Мошу йәрдин айрилип Йәһудийәгә барғин, шуниң билән мухлислириңму карамәт
әмәллириңни көрәләйду! 4 Чүнки өзини хәлиқ-аләмгә тонутмақчи болған һеч ким йо-
шурун жайда иш қилмайду. Бу әмәлләрни қиливатқан екәнсән, өзәңни дунияға көрсәт!
— дейишти. 5 Чүнки униң инилириму униңға етиқат қилмиған еди.
6 Шуңа Әйса уларға:
— Мениң вақит-саитим техи кәлмиди. Лекин силәргә нисбәтән һәрвақит мунасиптур.
7 Бу дуниядики кишиләр силәргә һәргиз өч болмайду; лекин мени өч көриду. Чүнки мән
уларниң қилмишлирини рәзил дәп гувалиқ бериватимән. 8 Силәр бу һейтқа берив-
риңлар. Мән бу һейтқа бармаймән, чүнки мениң вақит-саитим техи йетип кәлмиди,
— деди.
9 Әйса бу сөзләрни қилип, Галилийәдә қалди.

6:68 Рос. 5:20.
6:69 Мат. 16:16; Мар. 8:29; Лука 9:20; Юһ. 11:27.
6:70 «бирақ араңларда бириси Иблистур!» — яки «бирақ араңларда бириси дүшмәндур!». «Иблис» дегән сөзниң өз мәнаси «дүшмән, яв».
6:70 Лука 6:13.
6:71 «Ишқарийотлуқ Симонниң оғли Йәһуда...» — яки «Симонниң оғли Йәһуда Ишқарийотни...».
7:2 Лав. 23:34.
7:3 «Мошу йәрдин айрилип Йәһудийәгә барғин, шуниң билән мухлислириңму карамәт әмәллириңни көрәләйду!» — Әйсаниң инилириниң бу сөзиниң ички мәнаси бәлким: «Муһим мөтивәр кишиләрниң көпи Галилийә дегән мошу намрат, пинһан жайдин әмәс, бәлки пайтәхт Йерусалимдидур; сән шу йәрдә өзәңни көрситишиң керәк; шуниң билән һәқиқий нам-инавитиң вә һәйвитиң болиду» дегәндәк болса керәк. Сәл ғәлитә иш шуки, улар униңға ишәнмигини билән (5-айәтни көрүң): «Исраилниң падишаси болай десәң, карамәт әмәллириңни очуқ мәйданида көрситишиң керәк» дегән гуманий несиһәтни бәргән (4-айәтни көрүң).
7:5 Мар. 3:21.
7:6 «силәргә нисбәтән һәрвақит мунасиптур» — бу сөзниң ички мәнаси бәлким интайин аддийдур. Худаниң ирадисигә көңүл бөлидиған адәм Худаниң йетәкчилигини вә башпанаһлиғини издәп жүриду; лекин пәқәт өз ирадисигә қарайдиған киши Худаниң йетәкчилигиниң вә башпанаһлиғиниң кериги йоқ дәп жүриду вә шундақла, бу дуниядикиләрдин һеч қандақ қаршилиққа яки өчмәнликкә учримайду, халиған йәргә бериверидү. Лекин Худаниң ирадисини издигән киши тәбиий һалда бу дуниядикиләрниң қилмишлирини ашкарә қилғачқа, уларниң нәпритигә учрайду (7-айәтни көрүң).
7:7 Юһ. 3:19; 14:17; 15:18.
7:8 «Силәр бу һейтқа бериверинлар. Мән бу һейтқа бармаймән» — көп кона көчүрмиләрдә «Силәр бу һейтқа бериверинлар. Мән бу һейтқа техи бармаймән» яки «Силәр бу һейтқа бериверинлар. Мән бу һейтқа һазирчә бармаймән» дейилиду. «Техи» яки «һазирчә» сөзләр әслидә болсун, болмисун, бәрибир айәтниң мәнаси асасән охшаштур; чүнки Әйса инилири һейтқа чиққандин кейин астиртин барди (10-айәт). Бәзиләр «һазирчә» дегәнни чүшәндүрүш йолида киргүзиду.
7:8 Юһ. 8:20.

Кәпиләр һейтида

[10] Әйсаниң инилири һейтқа чиққандин кейин, у өзиму униңға барди. Амма ашкарә әмәс,
йошурун барди. [11] Һейтта Йәһудийлар уни издәп: «У қәйәрдидур?» дәп сораватати.
[12] Кишиләр арисида униң тоғрисида көп ғул-ғула болди. Бәзиләр уни: «Яхши адәм!» десә,
йәнә бәзиләр: «Яқ, у халайиқни аздуруватиду!» дейишти. [13] Бирақ Йәһудий чоңлиридин
қорқуп, һеч ким очуқ-ашкарә униң гепини қилмайтти.
[14] Һейтниң йерими өткәндә, Әйса ибадәтхана һойлилириға кирип хәлиққә тәлим бериш-
кә башлиди. [15] Йәһудийлар:
— Бу адәм һеч қандақ тәлим алмиған туруқлуқ, униң қандақму мунчә көп билими бол-
сун? — дәп һаң-таң келишти.
[16] Әйса уларға:
— Бу тәлимләр мениң әмәс, бәлки мени Әвәткүчиниңкидур. [17] Униң ирадисигә әмәл
қилишқа өз ирадисини бағлиған һәр ким бу тәлим тоғрилиқ — униң Худадин кәлгән-
лигини яки өзлүгүмдин ейтиваткәнлиғимни билиду. [18] Өз алдиға сөзлигән киши өз
шан-шәривини издәйду, лекин өзини әвәткүчиниң шан-шәривини издәйдиған киши
һәқ-садиқтур, униңда һәққанийсизлиқ йоқтур. [19] Муса пәйғәмбәр силәргә Тәврат қа-
нунини тапшурған әмәсму? Лекин һеч қайсиңлар бу қанунға әмәл қилмайватисиләр!
Немишкә мени өлтүрмәкчи болисиләр? — деди.
[20] Көпчилик:
— Саңа җин чаплишипту! Сени өлтүрмәкчи болған ким екән? — дейишти.
[21] Әйса уларға мундақ җавап бәрди: — Мән бир карамәтни яритишим билән һәммиңлар
һаң-таң келиштиңлар. [22] — Әнди Муса пәйғәмбәр силәргә хәтнә қилиш тоғрилиқ әмир қал-
дурған (әмәлийәттә болса хәтнә қилиш Муса пәйғәмбәрдин әмәс, ата-бовилардин қалған),
шуңа силәр шабат күнигә тоғра келип қалсиму шу күнидә адәмниң хәтнисини қиливерисил
әр. [23] Әнди Тәврат қануниға хилаплиқ қилинмисун дәп шабат күнидә адәм хәтнә қилинған
йәрдә, мән шабат күнидә бир адәмни сәллимаза сақайтсам, силәр немә дәп маңа аччиқлини-
силәр? [24] Сиртқи қияпәткә қарап һөкүм қилмаңлар, бәлки һәққаний һөкүм қилиңлар!

7:11 Юһ. 11:56.
7:12 Мат. 21:46; Луқа 7:16; Юһ. 6:14; 9:16; 10:19.
7:13 **«Йәһудий чоңлиридин қорқуп...»** — грек тилида «Йәһудийлардин қорқуп» дейилиду. Мошу йәрдә «Йәһудийлар» чоқум уларниң чоңлирини көрситиду.
7:13 Юһ. 9:22; 12:42; 19:38.
7:14 **«...кирип»** — грек тилида «...чиқип»
7:15 **«Йәһудийлар»** — бәлким Йәһудий чоңлар.
7:16 Юһ. 3:11; 8:28; 12:49; 14:10, 24.
7:19 **«немишкә мени өлтүрмәкчи болисиләр?»** — яки «немишкә мени өлтүргили издәйсиләр?».
7:19 Мис. 20:1; 24:3; Мат. 12:14; Мар. 3:6; Юһ. 5:18; 10:39; 11:53; Рос. 7:53.
7:20 **«Сени өлтүрмәкчи болған ким екән?»** — яки «Сени өлтүргили издәйдиған ким?».
7:20 Юһ. 8:48,52; 10:20.
7:21 **«Мән бир карамәтни яритишим билән һәммиңлар һаң-таң келиштиңлар»** — бу «бир карамәт», шүбһисизки, у алдинқи қетим Йерусалимда болғанда шабат күнидә паләч адәмни сақайтқанлиғини көрситиду (23-айәт вә 5-бапни көрүң). Әйсаниң сөзигә қариғанда, гәрчә бу мөҗизә бир нәччә ай илгири көрситилгән болсиму, уларниң есидә техичә бар еди. Шу вәҗидин улар Әйсани өлтүрүвәтмәкчи болиду. 22-24-айәтләрдә Әйса «шабат күнидә адәмни сақайтиш Тәврат қануниға хилап», дегән хиялға қаттиқ рәддийә бериду. Бизниңчә у әслидә уларни бу мәсилә тоғрилиқ ойландуруш үчүн бу мөҗизини қәстән шабат күнидә яратқан еди.
7:22 **«әмәлийәттә болса хәтнә қилиш Муса пәйғәмбәрдин әмәс, ата-бовилардин қалған»** — «хәтнә қилиш»ни Худа әслидә Ибраһим пәйғәмбәргә (Муса пәйғәмбәрдин илгири, әлвәттә) Өзиниң Ибраһим вә әвлатлири билән болған әһдиниң символи болсун дәп тапшурған еди («Яр.» 17-бап). **«шуңа силәр шабат күнигә тоғра келип қалсиму шу күнидә адәмниң хәтнисини қиливерисиләр»** — әмир болса «Бала туғулуп сәккизинчи күни хәтнисини қилиш керәк» («Яр.» 17:13). Шуниң билән «сәккизинчи күн» шабат күнигә тоғра келип қалсиму (вә шабат күни «ишләш»кә болмайду) балини сүннәт қиливериш керәк. Болмиса Тәврат қануниға хилаплиқ болиду.
7:22 Лав. 12:3; Яр. 17:10.
7:24 Қан. 1:16,17; Пәнд. 24:23; Яқ. 2:1.

Әйса Қутқазғучи-Мәсиһмиду?

[25] У вақитта Йерусалимлиқларниң бәзилири:
— Чоңлар өлтүрмәкчи болған киши бу әмәсмиди? [26] Ашкарә сөзләватсиму, униңға қар-
ши һеч нәрсә демидиғу! Дәрвәқә, ақсақалларниң униң Мәсиһ екәнлигини билип йәт-
кәнму? [27] Һалбуки, бу адәмниң қәйәрдин кәлгәнлигини биз ениқ билимиз. Лекин Мәсиһ
кәлгәндә, униң қәйәрдин кәлгәнлигини һеч ким билмәстиғу, — дейишти.
[28] Шуңа Әйса ибадәтхана һойлисида тәлим бериветип, жуқури аваз билән мундақ деди:
— Силәр мени тонуймиз һәмдә мениң қәйәрдин кәлгәнлигимниму билимиз,
дәватисиләр?! Бирақ мән өзлүгүмдин әмәс, мән мени Әвәткүчидин кәлдим, У һәқтур;
бирақ силәр Уни тонумайсиләр. [29] Мән Уни тонуймән. Чүнки мән Униң йенидин кәл-
дим, мени У әвәтти.
[30] Шуңа улар уни тутуш йолини издәйтти, лекин һеч ким униңға қол салмиди; чүнки
униң вақит-саити техи йетип кәлмигән еди. [31] Лекин халайиқ арисидики нурғун ки-
шиләр униңға етиқат қилди. Улар: «Мәсиһ кәлгәндә бу киши көрсәткән мөҗизилик
аламәтләрдин артуқ мөҗизә яриталарму?!» дейишти.

Әйсани тутуш үчүн қаравулларниң әвәтилиши

[32] Пәрисийләр халайиқниң у тоғрилиқ ғул-ғула болуватқан бу гәп-сөзлирини аңлиди;
шуниң билән Пәрисийләр билән баш каһинлар уни тутуш үчүн бир нәччә қаравуллар-
ни әвәтти. [33] Шуниң билән Әйса:
— Йәнә бир аз вақит силәр билән биллә болимән, андин мени Әвәткүчиниң йениға кети
мән. [34] Мени издәйсиләр, лекин тапалмайсиләр. Мән баридиған йәргә баралмайсиләр,
— деди.
[35] Буниң билән, Йәһудийлар бир-биригә:
— У биз тапалмиғидәк қәйәрләргә барар? Грекләр арисидики тарқақ Йәһудий
муһаҗирларниң йениға берип, грекларға тәлим берәмдиғанду? [36] «Мени издәй-
силәр, лекин тапалмайсиләр. Мән баридиған йәргә баралмайсиләр» дегини неми-
сиду? — дейишти.

7:27 **«бу адәмниң қәйәрдин кәлгәнлигини биз ениқ билимиз»** — улар уни Галилийәлик дәп биләтти. Әмәлийәттә у Бәйт-Ләһәмдә туғулған, әлвәттә. **«Лекин Мәсиһ кәлгәндә, униң қәйәрдин кәлгәнлигини һеч ким билмәстиғу, — дейишти.»** — халайиқниң бу сөзлири анчә тоғра әмәс еди; бу кишиләр пәйғәмбәрләрниң Мәсиһ тоғрилиқ бешарәтлик язмилирини толуқ билмигән болса керәк. Бәлким уларниң көздә тутқини пәқәт Мәсиһниң туюқсиз намайән болидиғанлиғини көрсәткән бешарәтләрла еди.

7:27 Мат. 13:55; Мар. 6:3; Луқа 4:22.

7:28 **«силәр мени тонуймиз һәмдә мениң қәйәрдин кәлгәнлигимниму билимиз, дәватисиләр?! Бирақ мән өзлүгүмдин әмәс, мән мени Әвәткүчидин кәлдим, У һәқтур; бирақ силәр Уни тонумайсиләр»** — Бу сөз Әйсаниң уларниң «Бу адәмниң... қәйәрдин кәлгәнлигини ениқ билимиз» дегинигә рәддийә қилған җавави еди. Әгәр улар Худани тонуған болса Әйсаниң қәйәрдин кәлгәнлигини билгән болатти, лекин улар Худани тонимайтти (айәттики ахирқи сөзгә қараң).

7:28 Юһ. 5:43; 8:26, 42; Рим. 3:4.

7:29 Юһ. 10:15.

7:30 **«Шуңа улар уни тутуш йолини издәйтти...»** — «улар» бәлким йәнила чоңларни көрситиду.

7:30 Мар. 11:18; Луқа 19:47; 20:19; Юһ. 7:19; 8:20, 37.

7:31 Юһ. 8:30.

7:32 **«қаравулларни әвәтти»** — яки «ибадәтхана қаравуллирини әвәтти». Лекин бизниңчә 30- вә -44-айәтләр (Лавийлардин болған) мошу кишиләрни айрим көрситиду.

7:33 Юһ. 16:16.

7:34 Юһ. 8:21; 13:33.

7:35 **«У биз тапалмиғидәк қәйәрләргә барар? Грекләр арисидики тарқақ Йәһудий муһаҗирларниң йениға берип, грекларға тәлим берәмдиғанду?»** — бу айәттики «грекләр» Қанаанниң (Пәләстинниң) сиртида турған барлиқ ят әлликләргә вәкиллик қилиду.

Һаятлиқ сүйи

[37] Һейтниң ахирқи һәм әң катта күни, Әйса орнидин туруп, жуқури аваз билән: —
Кимдәким уссиса, мениң йенимға келип ичсун! [38] Маңа етиқат қилғучи кишиниң худ-
ди муқәддәс язмиларда ейтилғинидәк, ич-бағридин һаятлиқ сүйиниң дәриялири екип
чиқиду! — дәп жақалиди. [39] (у бу сөзни өзигә етиқат қилғанларға ата қилинидиған
Муқәддәс Роһқа қарита ейтқан еди. Худаниң Роһи техи һеч кимгә ата қилинмиғанмиди,
чүнки Әйса техи шан-шәривигә кирмигән еди).

Хәлиқниң бөлүнүп кетиши

[40] Халайиқ ичидә бәзиләр бу сөзни аңлап:
— Келиши муқәррәр болған пәйғәмбәр һәқиқәтән мошу екән!! — дейишти.
[41] Бәзиләр: «Бу Мәсиһ екән!» дейишәтти. Йәнә бәзиләр болса: «Яқ, Мәсиһ Галилийәдин
келәттиму? [42] Муқәддәс язмиларда, Мәсиһ падиша Давутниң нәслидин һәм Давутниң
жути Бәйт-Ләһәм йезисидин келиду, дейилмигәнмиди?» — дейишти.
[43] Буниң билән, халайиқ униң вәжидин иккигә бөлүнүп кәтти. [44] Бәзилири уни тутайли
дегән болсиму, лекин һеч ким униңға қол салмиди.

Йәһудий ақсақаллириниң етиқатсизлиғи

[45] Қаравуллар ибадәтханидин баш каһинлар билән Пәрисийләрниң йениға қайтип кәл-
гәндә, улар қаравулларға:
— Немә үчүн уни тутуп кәлмидиңлар? — дәп сорашти.
[46] Қаравуллар:
— Һеч ким һеч қачан бу адәмдәк сөзлигән әмәс! — дәп жавап беришти.
[47] Пәрисийләр уларға жававән:
— Силәрму аздурулдуңларму? [48] Ақсақаллардин яки Пәрисийләрдин униңға етиқат
қилғанлар болғанму?! [49] Лекин Тәврат қанунини билмәйдиған бу чүпрәндиләр ләнәткә
қалиду! — дейишти.
[50] Уларниң арисидин бири, йәни бурун ахшамда Әйсаниң алдиға кәлгән Никодим
уларға:
[51] — Тәврат қанунимиз авал кишиниң немә қилғинини өзидин аңлап билмәй туруп,
униңға һөкүм чиқирамду!
[52] Улар жавап қилип: — Сәнму Галилийәдинму? Муқәддәс язмиларни көр, қетирқинип

7:37 «Һейтниң ахирқи һәм әң катта күни, Әйса орнидин туруп, жуқури аваз билән: — Кимдәким уссиса, мениң йенимға келип ичсун!» — Әйса бу сөзләрни һейтниң ахирқи күни, йәни дәл Худаниң Исраил хәлқи чөлдики вақтида Муса пәйғәмбәр арқилиқ уларни су билән тәминлигән мөҗизә ятқан хатирә күнидә ейтқан.
7:37 Лав. 23:36; Йәш. 55:1; Юһ. 6:35; Вәһ. 22:17.
7:38 «Маңа етиқат қилғучи кишиниң худди муқәддәс язмиларда ейтилғинидәк, ич-бағридин һаятлиқ сүйиниң дәриялири екип чиқиду!» — «муқәддәс язмиларда ейтилғандәк» — «Йәш.» 58:11 вә «Әз.» 47:1-12ни көрүң.
–«Зәб.» 77:15-16, «Пәнд.» 4:23, «Йәш.» 44:3, 55:1, «Әз.» 47:1-12, «Йо.» 3:18, «Зәк.» 13:1, 14:8му бәлким «Муқәддәс Роһниң төкүлүши» билән мунасивәтликтур.
7:38 Йәш. 12:3, 44:3, 59:21; Әз. 47:1-12; Зәб. 46:4, 5; 36:8
7:39 Йәш. 44:3; Йо. 2:27-29; Рос. 2:17.
7:40 «Келиши муқәррәр болған пәйғәмбәр һәқиқәтән мошу екән!» — Муса пәйғәмбәрниң бу пәйғәмбәр тоғрилиқ алдин-ала ейтқан бешарити «Қан.» 18:15дә тепилиду.
7:40 Мат. 21:46; Луқа 7:16; Юһ. 6:14.
7:41 Юһ. 1:47; 4:42.
7:42 Зәб. 131:11; Мик. 5:1; Мат. 2:6.
7:48 Йәш. 33:18; Юһ. 12:42; 1Кор. 1:20; 2:8.
7:49 «Тәврат қанунини билмәйдиған бу чүпрәндиләр ләнәткә қалиду!» — «чүпрәндиләр» аддий хәлиқни көрситиду. Ақсақаллар вә Пәрисийләр уларни интайин кәмситәтти.
7:50 Юһ. 3:2; 19:39.
7:51 Мис. 23:1; Лав. 19:15; Қан. 1:17; 17:8; 19:15.

оқуп бақ, Галилийәдин һеч қандақ пәйғәмбәр чиқмайду! — деди.
[53] Шуниң билән уларниң һәр бири өз өйигә кәтти.

Зина үстидә тутулған аял

8 [1] Әйса болса Зәйтун теғиға чиқип кәтти.[2] Әтиси сәһәрдә, у йәнә ибадәтхана
һойлилириға кирди вә халайиқниң һәммиси униң йениға келишкән еди. У олтирип,
уларға тәлим беришкә башлиди.[3] Шу чағда, Тәврат устазлири билән Пәрисийләр зина
қилип тутулуп қалған бир аялни униң алдиға елип келишти. Улар аялни оттуриға
чиқирип,[4] униңдин:
— Устаз, бу аял дәл зина үстидә тутувелинди. [5] Муса пәйғәмбәр Тәврат қанунида бизгә
мошундақ аялларни чалма-кесәк қилип өлтүрүшни әмир қилған. Әнди сәнчә, уни қан-
дақ қилиш керәк? — дәп сораштн. [6] Әнди уларниң бундақ дейиштики нийити, уни қа-
пқанға чүшүрип, униң үстидин әрз қилғидәк бирәр банә издәш еди. Амма Әйса еңишип,
бармиғи билән йәргә бир немиләрни язғили турди. [7] Улар шу соални тохтимай сорава-
татти, у руслинип уларға:
— Араңлардики ким гунасиз болса, бу аялға биринчи ташни атсун! — деди.
[8] Андин у йәнә еңишип, йәргә йезишни давамлаштурди. [9] Улар бу сөзни аңлап, алди
билән яшанғанлири, андин қалғанлири бир-бирләп һәммиси у йәрдин чиқип кетишти.
Ахирида Әйса оттурида өрә турған һелиқи аял билән ялғуз қалди. [10] Әйса руслинип ту-
руп, шу аялдин башқа һеч кимни көрмигән болуп, униңдин:
Ханим, саңа һелиқи шикайәт қилғанлар қени? Сени гунаға бекитидиған һеч ким чиқ-
мидиму? — дәп соривиди, [11] — һәзрәтлири, һеч ким чиқмиди, — деди аял.
Әйса:
— Мәнму сени гунаға бекитмәймән. Барғин, буниңдин кейин йәнә гуна қилмиғин! — деди.

7:52 «Муқәддәс язмиларни көр, қетиркинип оқуп бақ, Галилийәдин һеч қандақ пәйғәмбәр чиқмайду!» — уларниң бу сөзидә Галилийәлик болған Юнус пәйғәмбәрни қәстән унтуған еди. Чүнки Тәвратниң «Юнус пәйғәмбәр» дегән қисмида, Худаниң **Йәһудий әмәсләргә** нижат пурситини йәткүзгәнилиги ениқ хатирилиниду. Улар йәнә «Йәш.» 8:12дики бешарәт, йәни Мәсиһниң өз хизмитини Галилийәдә башлайдиғанлиғи тоғрилиқ бешарәтни қәстән унтуған охшайду.

7:53 «шуниң билән уларниң һәр бири өз өйигә кәтти» — «һәр бири өз өйигә кәтти» дегәнлик бәлким Никодимниң соали уларниң вижданиға санчилған болса керәк.

8:4 «Устаз, бу аял дәл зина үстидә тутувелинди» — «зина қилип тутулуп қалған» аял бар еди, лекин әркәк қени?

8:5 «Муса пәйғәмбәр Тәврат қанунида бизгә мошундақ аялларни чалма-кесәк қилип өлтүрүшни әмир қилған» — қизиқ йери шуки, улар пәқәт «аяллар»ни тилға алиду. Әмәлийәттә Тәврат қануни бойичә зина қилған әркәкләрниму өлүмгә мәһкүм қилиш керәк еди.

8:5 Лав. 20:10; Қан. 22:22.

8:6 «Әнди уларниң бундақ дейиштики нийити, уни қапқанға чүшүрип, униң үстидин әрз қилғидәк бирәр банә издәш еди» — Әгәр Әйса «Бу аялға рәһим қилиш керәк» десә, улар дәрһал «Сән Муса пәйғәмбәргә чүширилгән қанунға хилаплиқ қилишни үндәйсән, дәйтти. Башқа бир тәрәптин, шу чағда Йәһудий хәлқи Рим империйәсиниң қануни астида турғачқа, Йәһудийлар өзлири һеч кимгә өлүм җазасини беҗа кәлтүрүш һоқуқи йоқ еди. Шуңа әгәр Әйса «Чалма-кесәк қилинсун» десә, у чағда улар римлиқларға «мошу киши Рим империйәсигә қарши чиқти!» дегәндәк шикайәт қилатти.

8:7 Қан. 17:7.

8:8 Йәр. 17:13

8:9 «улар бу сөзни аңлап, алди билән яшанғанлири, андин қалғанлири бир-бирләп һәммиси у йәрдин чиқип кетишти» — бәзи кона көчүрмиләрдә: «Улар бу сөзни аңлап, вижданиниң әйиплиши билән алди билән яшанғанлири, андин қалғанлири бир-бирләп һәммиси у йәрдин чиқип кетишти» дейилиду.

8:11 «Мәнму сени гунаға бекитмәймән. Барғин, буниңдин кейин йәнә гуна қилмиғин!» — 7:53-8:11-айәтләр бәзи кона көчүрмиләрдә тепилмайду. Бизниңчә, буниң сәвәви, бу «зина гунайиниң кәчүрүм қилиниши» тоғрисидики айәтләр бәзи көчүргүчиләрниң зитиға қаттиқ тәккән болса керәк.

8:11 Юһ. 5:14.

Әйса дунияниң нуридур

12 Шуңа Әйса йәнә көпчиликкә сөз қилип:
— Дунияниң нури өзәмдурмән. Маңа әгәшкәнләр қараңғулуқта маңмайду, әксичә һаят-
лиқ нуриға еришиду, — деди.
13 Пәрисийләр:
— Сән өзәңгә өзәң гувалиқ бериватисән. Шуңа сениң гувалиғиң раст һесапланмайду, —
дейишти.
14 Әйса уларға жававән мундақ деди:
— Һәтта мән өзәмгә гувалиқ бәрсәмму, гувалиғим һәқтур, чүнки мән өзәмниң қәйәрдин
кәлгәнлигимни вә қәйәргә баридиғанлиғимни билимән. Лекин силәр қәйәрдин кәлгән-
лигимни вә қәйәргә баридиғанлиғимни билмәйсиләр. 15 Силәр әт егилириниң өлчи-
ми бойичә һөкүм қилисиләр. Бирақ мән һеч кимниң үстигә һөкүм қилмаймән. 16 Мән
һөкүм қилсамму, һөкүмүм һәқиқийдур; чүнки мән ялғуз әмәс, бәлки мени әвәткән Ата
бу ишта мән билән биллидур. 17 Силәргә тәвә болған Тәврат қанунида: «Икки адәмниң
гувалиғи болса раст һесаплиниду» дәп пүтүлгәндур. 18 Раст, мән өзәм тоғрамда өзәм
гувалиқ беримән, вә мени әвәткән Атиму мениң тоғрамда гувалиқ бериду.
19 Улар униңдин: — Атаң қәйәрдә? — дәп сорашти.
Әйса уларға жавап берип: — Силәр йә мени тонумайсиләр, йә Атамни тонумайсиләр;
мени тонуған болсаңлар, Атамниму тонуйттуңлар, — деди.
20 Әйса бу сөзләрни ибадәтханида тәлим бәргинидә, сәдиқә сандуғиниң алдида туруп ей-
тқан еди. Бирақ һеч ким уни тутмиди, чүнки униң вақит-саити техи йетип кәлмигән еди.

Әйсаниң етиқатсизларға агаһ беришлири

21 Шуниң билән у уларға йәнә:
Мән бу йәрдин кетимән; силәр мени издәйсиләр, лекин өз гунайиңлар ичидә өлисиләр.
Мән кетидиған йәргә силәр баралмайсиләр, — деди.
22 Буниң билән Йәһудийлар:
— У: «Мән кетидиған йәргә силәр баралмайсиләр» дәйду. Бу униң өзини өлтүрүвалимән
дегинимиду? — дейишти.
23 Әйса уларға:

8:12 Йәш. 42:16; Юһ. 1:9; 9:5; 12:35,36.
8:14 Юһ. 5:31.
8:15 **«Силәр әт егилириниң өлчими бойичә һөкүм қилисиләр»** — «әт егилириниң өлчими бойичә» — оқурмәнләрниң есидә болсунки, Инжилда «әт» яки «әтләр» көп йәрләрдә инсанларниң Худаға таянмай өзлүгидин иш қилғанлиғини көрситиду. «Римлиқларға»дики «кириш сөз»ниму көрүң.
8:16 **«Бирақ мән һеч кимниң үстигә һөкүм қилмаймән. Мән һөкүм қилсамму, һөкүмүм һәқиқийдур»** — Әйса Мәсиһ бу дунияда турғанда **кишиләрниң** үстигә һөкүм қилмайтти (сораққа тартмайтти), бәлки **уларниң иш-һәрикәтлириниң** үстигә, тоғра, тоғра әмәс, дәп һөкүм қилатти. Пәқәт ахирәткә кәлгәндә андин у барлиқ кишиләрни сораққа тартип, уларниң үстидин һөкүм чиқириду, әлвәттә. Пәрисийләр болса өзлирини сорақчи, Мәсиһни сораққа тартиш һоқуқимиз бар дәп қарайтти. **«мени әвәткән Ата бу ишта мән билән биллидур»** — «бу ишта» дегән сөзләр әйни текисттә болмисиму, мәнаси дәл «Мениң һөкүм қилғиним пәқәт өзәмдин әмәс, буниңда Ата мән билән биллидур» дегәндәктур.
8:17 **«Силәргә тәвә болған Тәврат қанунида...»** — грек тилида «силәрниң Тәврат қануниңларда» дейилиду. Бу һәҗвий, кинайилик гәптур. Пәрийсиләр дайим: «Тәврат қанунини тиришип-тирмишип, һәқиқий мәнаси билән өзләштүргүчиләр пәқәт бизләрмиз» дәп һалини чоң қилип жүрүшәтти. Әмәлийәттә «Тәврат қануни» Худаниң барлиқ хәлқигә тәвә еди, әлвәттә. 10:34 вә 15:25ниму көрүң. **«икки адәмниң гувалиғи болса раст һесаплиниду»** — «Қан.» 17:6.
8:17 Чөл. 35:30; Қан. 17:6; 19:15; Мат. 18:16; 2Кор. 13:1; Ибр. 10:28.
8:18 Мат. 3:17; 17:5; Мар. 1:11; 9:7; Луқа 3:22; 9:35; Юһ. 1:33; 5:37; 6:27.
8:19 Юһ. 14:9; 16:3.
8:20 **«сәдиқә сандуғиниң алдида»** — яки «ғәзнидә».
8:20 Юһ. 7:30.
8:21 Юһ. 7:34; 13:33.

— Силәр төвәндиндурсиләр, мән жуқуридиндурмән. Силәр бу дуниядиндурсиләр, мән
бу дуниядин әмәсмән. [24] Шуниң үчүн силәргә: «Гуналириңлар ичидә өлисиләр» дедим.
Чүнки силәр мениң «Әзәлдин Бар Болғучи» екәнлигимгә ишәнмисәңлар, гуналириңлар
ичидә өлисиләр, — деди.
[25] Сән зади ким? — дәп сораштиулар.
Әйса уларға: — Башта силәргә немә дегән болсам, мән шу. [26] Өзәмниң силәрниң
тоғраңларда вә үстүңлардин һөкүм қилидиған нурғун сөзлирим бар; лекин мени Әвәт-
күчи һәқтур вә мән Униңдин немини аңлиған болса, буларнила дуниядикиләргә уқту-
руп ейтимән, — деди.
[27] Улар униң өзлиригә ейтқанлирининң Ата тоғрилиқ екәнлигини чүшинәлмиди. [28] Шуңа
Әйса мундақ деди:
Силәр Инсаноғлини көтәргәндин кейин, мениң «Әзәлдин Бар Болғучи» екәнлигимни
билисиләр вә шундақла һеч ишни өзлүгүмдин қилмиғанлиғимни, пәқәт Атиниң маңа
үгәткининила сөзлигәнлигимниму билисиләр. [29] Мени Әвәткүчи мән билән биллидур,
У мени әсла ялғуз қоймиди, чүнки мән һемишә Уни хурсән қилидиған ишларни қи-
лимән.
[30] Әйса бу сөзләрни қиливатқан чағниң өзидә, нурғун кишиләр униңға етиқат қилди.

Һәқиқий әркинлик тоғрилиқ

[31] Әйса өзигә етиқат қилған Йәһудийларға:
— Әгәр мениң сөз-каламимдин чиқмай турсаңлар, мениң һәқиқий мухлислирим болған
болисиләр, [32] вә һәқиқәтни билисиләр вә һәқиқәт силәрни азатлиққа ериштүриду, — деди.
[33] Улар жававән: — Биз Ибраһимниң нәслимиз, — һеч қачан һеч кимниң қуллуғида бол-
мидуқ. Сән қандақсигә: Азатлиққа еришсиләр, дәйсән? — деди.
[34] Әйса уларға жавап берип: — Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, гуна са-
дир қилған киши гунаниң қулидур. [35] Қул аилидә мәңгү турмайду, лекин оғул мәңгү

8:23 Юһ. 3:31.
8:24 «Чүнки силәр мениң «Әзәлдин Бар Болғучи» екәнлигимгә ишәнмисәңлар, гуналириңлар ичидә өлисиләр» — яки «Чүнки силәр мениң «Мән Болимән» екәнлигимгә ишәнмисәңлар, гуналириңлар ичидә өлисиләр». «Әзәлдин Бар Болғучи» яки ««Мән Болимән» — Бу Худаниң Муса пәйғәмбәргә ашкарилиған нами болуп («Мис.» 3:14), Әйсаму бу намни өзигә қолланған. Башқа бир тәржимиси: «Мениң [У] (йәни, Мәсиһ) екәнлигимгә...». Лекин «Юһанна»да охшаш шу ибарә тепилидиған көп башқа айәтләр билән селиштурғанда (мәсилән, 28-, 58-айәт) бу тәржимимиз тоғра болуши керәк.
8:24 Юһ. 8:21.
8:26 «Өзәмниң силәрниң тоғраңларда вә үстүңлардин һөкүм қилидиған нурғун сөзлирим бар; лекин мени Әвәткүчи һәқтур вә мән Униңдин немини аңлиған болса, буларнила дуниядикиләргә уқтуруп ейтимән» — Мәсиһниң Пәрисийләргә ейтқан башқа көп сөзлиригә охшаш, бу сөзи интайин ихчамдур. Бизниңчә умумий мәнаси: «Силәр тоғрилиқ нурғун әйиплә йдиған сөзлирим бар. Бу сөзлиримни қобул қилмаслиғиңлар мүмкин. Лекин мениң бу сөзлирим әмәлийәттә өзәмдин әмәс, бәлки мени әвәткән Атамдиндур; шуңа ишинишиңлар керәк; чүнки немини Униңдин аңлисам, шуни дунияға ейтимән» дегәндәк болса керәк.
8:26 Юһ. 7:28; 15:15; Рим. 3:4.
8:27 «улар униң өзлиригә ейтқанлирининң ата тоғрилиқ екәнлигини чүшинәлмиди» — «Ата» өз Атиси Худа, әлвәттә. Демисәкму, Мәсиһниң немишкә бәзидә пәқәт «Ата» вә башқа йәрләрдә «Атам» дейишини тәтқиқ қилиш бәк пайдилиқ иштур.
8:28 «Силәр Инсаноғлини көтәргәндин кейин...» — «Инсаноғлиниң көтирилиши» авал Әйсаниң крестлиниши, андин асманға көтирилип Худаниң оң тәрипидә олтиришинму көрситиду. 12:32-34ниму көрүң. **«мениң «Әзәлдин Бар Болғучи» екәнлигимни билисиләр»** — 24-айәттики изаһатни көрүң.
8:28 Чөл. 21:9; 2Пад. 18:4; Юһ. 3:11, 14; 7:16; 12:32, 49; 14:10.
8:29 Юһ. 14:10; 16:32.
8:30 Юһ. 7:31.
8:32 Рим. 6:18; Гал. 5:1; 1Пет. 2:16.
8:33 Мат. 3:9.
8:34 Рим. 6:20; 2Пет. 2:1.

туриду. [36] Шуниң үчүн Оғул силәрни азат қилса, һәқиқий азат болисиләр. [37] Силәрниң
Ибраһимниң нәсли екәнлигиңларни билимән. Бирақ мени өлтүрмәкчи болуватисиләр,
чүнки мениң сөзүм ичиңлардин орун алмиди. [38] Мән Атамниң йенида көргәнлиримни
ейтиватимән; силәр болсаңлар өз атаңлардин көргәнлириңларни қиливатисиләр!
[39] Улар жавап берип: — Бизниң атимиз Ибраһимдур, — деди.
Әйса уларға: — Әгәр Ибраһимниң пәрзәнтлири болсаңлар, Ибраһимниң әмәллирини
қилған болаттиңлар! [40] Бирақ һазир әксичә мени, йәни Худадин аңлиған һәқиқәтни
силәргә йәткүзгән адәмни өлтүрүшкә қәстләйсиләр. Ибраһим ундақ ишни қилмиған.
[41] Силәр өз атаңларниң қилғинини қиливатисиләр! — деди.
— Биз һарамдин болған әмәсмиз! Бизниң пәқәт бирла атимиз бар, У болса Худадур! —
дейишти улар.
[42] Әйса уларға: — Атаңлар Худа болған болса, мени сөйгән болаттиңлар; чүнки мән Ху-
даниң бағридин чиқип, бу йәргә кәлдим. Мән өзлүгүмдин кәлгән әмәсмән, бәлки Униң
тәрипидин әвәтилгәнмән. [43] Сөзлиримни немишкә чүшәнмәйсиләр? Еникки, мениң
сөз-каламим қулиқиңларға кирмәйватиду! [44] Силәр атаңлар Иблистин болғансиләр вә
униң арзу-һәвәслиригә әмәл қилишни халайсиләр. У аләм апиридә болғандин тартип
қатил еди вә униңда һәқиқәт болмиғачқа, һәқиқәттә турмиған. У ялған сөзлигәндә, өз
тәбиитидин сөзләйду, чүнки у ялғанчи вә шундақла ялғанчилиқниң атисидур. [45] Ле-
кин мән һәқиқәтни сөзлигиним үчүн, маңа ишәнмәйсиләр. [46] Қайсиңлар мени гунайи
бар дәп дәлилләләйсиләр, қени? Һәқиқәтни сөзлисәм, немә үчүн маңа ишәнмәйсиләр?
[47] Худадин болған киши Худаниң сөзлирини аңлайду; силәр уларни аңлимайсиләр, чүн-
ки силәр Худадин болған әмәссиләр!
[48] Йәһудийлар униңға жававән:
— Әжәба, бизниң сени: «Самарийәлик һәм жин чаплашқан адәм»сән дегинимиз тоғра
әмәсму? — дейишти.

8:35 **«Қул аилидә мәңгү турмайду, лекин оғул мәңгү туриду»** — демәк, бириси «қул» болса (мошу йәрдә «гунаниң қули») һәр қандақ өй егиси билән мәңгүлүк мунасивәттә болмайду, униң аилә әзаси болалмайду; пәқәт өй егисиниң өз аилисидикиләр биләнла мәңгүлүк мунасивити болиду; өй егисиниң оғли өй егисиниң һоқуқиға егә болиду, әлвәттә. Әнди «өй егиси» Худа болса, униң Оғлиму толуқ һоқуқлуқ болиду, әлвәттә. Бу иш 36-айәттики һәқиқәт билән зич бағлиниду.

8:36 **«Шуниң үчүн Оғул силәрни азат қилса, һәқиқий азат болисиләр»** — жуқурики изаһатниму көрүң. «Қул» «қул»ни азат қилмайду, «қул»ни азат қилалайдиған пәқәт өзи азат болған киши, әлвәттә. Әнди бу дунияда ким гунадин азаттур? Мәсиһдин башқа һәр бир киши гунаниң қулидур, һәқиқий азат болған киши пәқәт «Оғул», йәни Мәсиһдур; шуниң билән у башқиларни (уларда етиқат болса) гунаниң күчидин азат қилалайду.

8:36 Рим. 8:2.

8:38 **«силәр болсаңлар өз атаңлардин көргәнлириңларни қиливатисиләр!»** — яки «силәр болсаңлар өз атаңлардин аңлиғанлириңларни қиливатисиләр!».

8:38 Юһ. 3:11; 7:16; 12:49; 14:10, 24.

8:39 Рим. 2:28; 9:7.

8:40 Юһ. 17:17.

8:41 **«Силәр өз атаңларниң қилғинини қиливатисиләр!»** — «өз атаңлар» — Иблисни көрситиду, әлвәттә. 44-айәтни көрүң. **«Биз һарамдин болған әмәсмиз!»** — бу даритма гәп. Улар Әйсаниң Мәрйәмдин туғулушини «бир атиниң вастиси билән әмәс», бәлки «һарамдин болған» дәп пуритип, униңдин еvән тапмақчи еди.

8:42 **«мән Худаниң бағридин чиқип...»** — грек тилида «мән Худаниң ичидин чиқип...».

8:42 Юһ. 5:43; 7:29.

8:44 **«... *Иблис* ялғанчи вә шундақла ялғанчилиқниң атисидур»** — яки «... у (Иблис) ялғанчи вә шундақла ялғанчилиқниң пиридур».

8:44 Яр. 3:1; 2Кор. 11:3; 1Юһа. 3:8.

8:47 Юһ. 6:37; 10:26,27; 1Юһа. 4:6.

8:48 **««Самарийәлик һәм жин чаплашқан адәм»сән»** — «Самарийәликләр» Йәһудийлар көзгә илмайдиған бир хәлиқ болуп, уларниң көзқаришичә Самарийәликләр Худаниң сөзини бурмилиған капирлар вә жин тәккәнләрдур.

8:48 Юһ. 7:20; 10:20.

49 Әйса җававән: — Маңа җин чаплашқини йоқ, бәлки мән Атамни һөрмәт қилимән; лекин силәр маңа һөрмәтсизлик қиливатисиләр. 50 Мән өз шан-шәривимни издимәймән; лекин буни издигүчи һәм униң үстидин һөкүм қилғучи Бириси бар. 51 Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, мениң сөз-каламимни тутидиған киши әбәдил-әбәт өлүм көрмәйду.
52 Шуниң билән Йәһудийлар униңға:
— Саңа дәрвәқә җин чаплашқанлиғини әнди билдуқ! Һәтта һәзрити Ибраһим вә пәйғәмбәрләрму өлгән турса, сән қандақсигә: «Мениң сөз-каламимни тутидиған киши әбәдил-әбәт өлүм тетимайду» дәйсән? 53 Әҗәба, сән атимиз Ибраһимдин улуқмусән? У өлди, пәйғәмбәрләр һәм өлди!? Сән өзәңни ким қилмақчисән?
54 Әйса җававән мундақ деди:
— Әгәр мән өзәмни улуқлисам, ундақта улуқлуғум һеч нәрсә һесапланмайтти. Бирақ мени улуқлиғучи — силәр «У бизниң Худайимиз» дәп атайдиған Атамниң Өзидур.
55 Силәр Уни тонумидиңлар, лекин мән Уни тонуймән. Уни тонумаймән десәм, силәрдәк ялғанчи болаттим; бирақ мән Уни тонуймән вә Униң сөз-каламини тутимән. 56 Атаңлар Ибраһим мениң күнүмни көридиғанлиғидин яйрап-яшниди һәм дәрвәқә уни алдин-ала көрүп шатланди.
57 — Сән техи әллик яшқа кирмәй туруп, Ибраһимни көрдүңму? — дейишти улар.
58 Әйса уларға:
— Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, Ибраһим туғулмастила, мән Бар Болғучидурмән! — деди.
59 Буниң билән улар уни чалма-кесәк қилғили коллириға йәрдин таш алди; лекин Әйса уларға көрүнмәй, уларниң оттурисидин өтүп ибадәтханидин чиқип кәтти.

Әйсаниң туғма қариғуни сақайтиши

9 1 Вә у йолда кетиветип, туғма қариғу бир адәмни көрди. 2 Мухлислири униңдин:
— Устаз, ким гуна қилип униң қариғу туғулғиниға сәвәп болған? У өзиму йә ата-анисиму? — дәп сорашти.
3 Әйса мундақ җавап бәрди:
— Өзи яки ата-анисиниң гуна садир қилғанлиғидин әмәс, бәлки Худаниң Өз әмәллири униңда аян қилинсун дәп шундақ болған. 4 Күнниң йоруғида, мени Әвәткүчиниң әмәл-

8:49 Юһ. 7:18.
8:51 Юһ. 5:24; 11:25.
8:53 Ибр. 11:13.
8:56 **«Атаңлар Ибраһим мениң күнүмни көридиғанлиғидин яйрап-яшниди»** — Әйсаниң «мениң күнүм» дегини немини көрситиду? Бизниңчә бу ибарә: (1) униң дунияға келишини көрситиду; (2) униң шан-шәрәп ичидә қайтип келидиған күниниму көрситиду. Ибраһим качан алдин-ала буни көргән? Йәһудий «Раббилар»ниң көпинчиси «Ибраһим Исһақни қурбанлиқ қилишқа сунған вақитта бақий аләм униңға аян қилинған» дәп қарайтти вә бизму бу пикиргә майилмиз.
8:56 Яр. 17:17; Луқа 10:24; Ибр. 11:13.
8:58 **«Ибраһим туғулмастила, мән Бар Болғучидурмән!»** — «мән Бар Болғучидурмән» дегини йәнила «Мис.» 3:14дә, Муса пәйғәмбәргә вәһий қилинған, Худаниң «Мән Өзәмдурмән», яки болмиса «Мән Әзәлдин Бар Болғучидурмән» дегән улуқ намини көрситиду. Әйсаниң бу намни өзигә алғини униң Худалиқ тәбиитини көрситиду. Йәһудийлар униң бу гепини тоғра чүшиниду, лекин қәтъий ишәнмәйду (59-айәтни көрүң).
8:59 **«Буниң билән улар уни чалма-кесәк қилғили коллириға йәрдин таш алди»** — Йәһудий хәлқи униң сөзиниң мәнасини тоғра чүшинәтти, лекин ишәнмәй «күпүрлүк қилғучи!» дәп уни өлтүрмәкчи еди. **«лекин Әйса уларға көрүнмәй, уларниң оттурисидин өтүп ибадәтханидин чиқип кәтти»** — бәзи кона көчүрмиләрдәПәқәт «лекин Әйса өзини далдиға елип, ибадәтханидин чиқип кәтти» дейилиду.
8:59 Луқа 4:29; Юһ. 10:31,39; 11:8.
9:2 **«Устаз»** — Грек тилида «Рабби».

лирини ада қилишим керәк. Кәч кирсә, шу чағда һеч ким иш қилалмайду. [5] Мән дунияда
турған вақтимда, дунияниң нури өзәмдурмән.
[6] Бу сөзләрни қилғандин кейин, у йәргә түкүрүп, түкүрүктин лай қилип, лайни һелиқи
адәмниң көзлиригә сүрүп қойди. [7] вә униңға: «Силоам көлчиги»гә берип жуюваткин»
деди («Силоам» ибранийчә сөз болуп, «әвәтилгән» дегән мәнании билдүриду). Шуниң
билән һелиқи адәм берип жуювиди, көзи көридиған болуп қайтип кәлди. [8] Хошнилири
вә у илгири тиләмчилик қилғинида уни көргәнләр:
— Бу олтирип тиләмчилик қилидиған һелиқи адәм әмәсму? — дейишип кәтти.
[9] Бәзиләр: «Һәә, шу екән» десә, йәнә бәзиләр: «Яқ. у әмәс, лекин униңға охшайдикән»
дейишти.
Бирақ у өзи:
— Мән дәл шу киши болимән! — деди.
[10] — Ундақта көзлириң қандақ ечилди? — дәп сораштиулар.
[11] У җававән мундақ деди:
— Әйса исимлиқ бир киши түкүрүгидин лай қилип көзлиримгә сүрүп қоювиди, маңа:
«Силоам көлчигигә берип жуюваткин» дегән еди. Мән берип жуювидим, көрәләйдиған
болдум.
[12] — У һазир қәйәрдә? — дәп сораштиулар.
— Билмәймән, — деди у.

Пәрисийләрниң мөҗизини сүрүштүрүши

[13] Халайиқ илгири қариғу болған бу адәмни Пәрисийләрниң алдиға елип беришти [14] (әс-
лидә Әйса лай қилип бу адәмниң көзлирини ачқан күн дәл шабат күни еди). [15] Шуниң
билән Пәрисийләр қайтидин бу адәмдин қандақ көрәләйдиған болғинини соривиди, у
уларға: — У көзлиримгә лай сүрүп қойди, мән жуювидим вә мана, көрәләйдиған бол-
дум! — деди.
[16] Шуниң билән Пәрисийләрдин бәзилири:
— У адәм Худаниң йенидин кәлгән әмәс, чүнки у шабат күнини тутмайду, — дейишти.
Йәнә бәзилири:
— У гунакар адәм болса, қандақларчә бундақ мөҗизилик аламәтләрни яриталайтти? —
дейишти.
Буниң билән уларниң арисида бөлүнүш пәйда болди. [17] Улар қариғу адәмдин йәнә:
— У көзлириңни ечипту, әнди сән у тоғрилиқ немә дәйсән? — дәп сорашти.

9:4 **«мени Әвәткүчиниң әмәллирини ада қилишим керәк»** — яки «мени Әвәткүчиниң әмәллирини ада қилишимиз керәк». **«Кәч кирсә, шу чағда һеч ким иш қилалмайду»** — Әйсаниң йәр йүзидә болидиған хизмитигә бәлким пәқәт алтә ай қалған болса керәк.

9:5 Йәш. 42:6; Луқа 2:32; Юһ. 1:9; 8:12; 12:35,46; Рос. 13:47.

9:6 Мар. 8:23.

9:7 **«Силоам»** — Ибраний тилида «Силоһа». **« *Әйса* униңға: «Силоам көлчиги»гә берип жуюваткин» деди... һелиқи адәм берип жуювиди, көзи көридиған болуп қайтип кәлди»** — бу кор адәм ибадәтханиға йеқин җайда тиләмчилик қилип олтарған болса, ибадәтханидин «Силоам көлчиги»гә бир километрдәк келәтти. Шуниң үчүн бу сәпәр кор адәмниң ишәшигә нисбәтән хелә бир синақ еди. Лай қаттиқлашқандин кейин у көзлирини һеч ачалмиған һалда мошу узун йолни меңиши керәк еди. Бу кор адәм үчүн интайин еғир еди, әлвәттә. Униң үстигә йолни бекар маңса көп «тиләмчилик вақти» исрап болуп кетәтти.

9:8 Рос. 3:2.

9:14 Мат. 12:1; Мар. 2:23; Луқа 6:1; Юһ. 5:9.

9:16 **«У адәм Худаниң йенидин кәлгән әмәс, чүнки у шабат күнини тутмайду»** — улар «у шабат күнини тутмайду» дәйду. Чүнки улар Әйсаниң түкүрүгидин лай қилишни «әмгәк қилиш», шундақла шабатниң «дәм елиш принсипи»ни бузуш, дәп қарайтти. Әйса болса «Атамниң әмәллирини ада қилишим керәк» дегән еди (4-айәт). Демәк, «иш қилғучи» яки «әмәл қилғучи» әслидә Худа Өзидур. Униңдин башқа ким шундақ мөҗизә яритайтти?

9:16 Юһ. 3:2; 7:12; 9:33; 10:19.

У: — У бир пәйғәмбәр екән, — деди.
[18] Йәһудийлар көрәләйдиған қилинған кишиниң ата-анисини тепип кәлмигичә, бурун
униң қариғу екәнлигигә вә һазир көрәләйдиған қилинғанлиғиға ишәнмәйтти. Шуңа
улар униң ата-анисини чақиртип, [19] улардин:
— Бу силәрниң оғлуңларму? Туғма қариғу, дәвататтиңлар? Әнди һазир қандақларчә
көрәләйдиған болуп қалди? — дәп сорашти.
[20] Ата-аниси уларға: — Униң бизниң оғлимиз екәнлиги, шундақла туғулушидинла қа-
риғу екәнлигини билимиз; [21] лекин һазир қандақларчә көрәләйдиған болуп қалған-
лиғини, көзлирини ким ачқанлиғини билмәймиз. У чоң адәм турса, буни өзидин со-
раңлар, у өзи дәп бәрсун, — дәп жавап бәрди.

[22] Ата-анисиниң шундақ дейиши Йәһудийлардин қорққанлиғи үчүн еди; чүнки Йәһу-
дийлар кимдәким Әйсани Мәсиһ дәп етирап қилса, у синагог жамаитидин қоғлап чиқи-
рилсун дәп қарар қилған еди. [23] Шу сәвәптин униң ата-аниси: «У чоң адәм турса, буни
өзидин сораңлар» дегән еди.
[24] Пәрисийләр әслидә қариғу болған адәмни йәнә чақирип униңға:
— Худаға шан-шәрәп берип қәсәм қил! Биз бу адәмниң гунакар екәнлигини билимиз, —
дейишти.
[25] У мундақ жавап бәрди:
— У гунакарму, әмәсму, билмәймән. Бирақ мән шу бирла ишни билимәнки, қариғу
едим, һазир көрәләйдиған болдум.
[26] Улар униңдин йәнә бир қетим:
— У сени қандақ қилди? Көзлириңни қандақ ачти? — дәп сорашти.
[27] У жававән:
— Силәргә аллиқачан ейттим, бирақ қулақ салмидиңлар. Силәр немә дәп қайтидин
аңлашни халап қалдиңлар? Силәрму униң мухлислири болай дәватамсиләр?! — деди.
[28] Буниң билән, улар уни қаттиқ тиллап:
— Сән һелиқиниң мухлиси! Биз болсақ Муса пәйғәмбәрниң мухлислиримиз. [29] Худаниң
Мусаға сөзлигәнлигини билимиз; лекин бу неминиң болса қәйәрдин кәлгәнлигиниму
билмәймиз, — дейишти.
[30] Һелиқи адәм уларға мундақ жавап қайтурди:
— Әжайип ишқу бу! Гәрчә силәр униң қәйәрдин кәлгәнлигини билмигиниңлар билән,
у мениң көзлиримни ачти. [31] Биз билимизки, Худа гунакарларниң тиләклирини аң-
лимайду; бирақ Өзигә ихласмән болуп ирадисигә әмәл қилғучиларниңкини аңлайду.
[32] Дуния апиридә болғандин тартип, бирәрсиниң туғма қариғуниң көзини ачқанлиғини
аңлап бақған әмәс. [33] Әгәр бу адәм Худадин кәлмигән болса, һеч немә қилалмиған бо-
латти.

9:17 Луқа 7:16; 24:19; Юһ. 4:19; 6:14.
9:22 **«Йәһудийлар кимдәким Әйсани Мәсиһ дәп етирап қилса, у синагог жамаитидин қоғлап чиқирилсун дәп қарар қилған еди»** — «синагогтин чиқирилиш»ниң нәтижиси, жәмийәттикиләрдин һеч ким синагогтин чиқирилған киши билән барди-кәлди қилмайтти.
9:22 Юһ. 7:13; 12:42.
9:24 **«Худаға шан-шәрәп берип қәсәм қил»** — Әслидә грек тилида «қәсәм қил» дегән сөз йоқ еди. Бу айәттә шу сөз болмисиму, шу мәна чиқип туриду (мәсилән «Йәшуа» 7:19ни көрүң). Шуниң үчүн бу жүмлиниң мәнаси «Әйсаға әмәс, бәлки Худаға шан-шәрәп бәр» дегәнлик әмәс, бәлки «Худани улуқлаш үчүн раст гәп қил, бу мөжизә әслидә чоң бир алдамчилиқ әмәсму?» дегәндәк.
9:24 Йә. 7:19.
9:31 Зәб. 65:18; Пәнд. 15:29; 28:9; Йәш. 1:15; Мик. 3:4.

[34] Улар уни:
— Сән түптин гуна ичидә туғулған туруқлуқ, бизгә тәлим бәрмәкчимусән? — дейишип,
уни синагогтин қоғлап чиқириветишти.

Роһий қариғулуқ

[35] Әйса уларниң уни синагогтин қоғлап чиқарғанлиғини аңлап, уни издәп тепип:
Сән, Худаниң Оғлиға етиқат қиламсән? — дәп сориди.
[36] У жававән: — Тәхсир, у ким? Мән униңға етиқат қилай, — деди.
[37] — Сән һәм уни көрдүң һәм мана, һазир сән билән сөзлишиватқан дәл шуниң өзи, —
деди Әйса униңға.
[38] Һелиқи адәм:
— И Рәб, етиқат қилимән! — дәп, униңға сәждә қилди.
[39] — Мән корларни көридиған болсун, көридиғанларни кор болсун дәп бу дунияға һөкүм
чиқиришқа кәлдим, — деди Әйса.
[40] Униң йенидики бәзи Пәрисийләр бу сөзләрни аңлап униңдин:
— Бизму корму? — дәп сорашти.[41] Әйса уларға: — Кор болған болсаңлар, гунайиңлар бол-
майтти; лекин силәр һазир «көрүватимиз» дегиниңлар үчүн силәргә гуна һесаплини-
вериду, — деди.

Әйса сөзини давам қилиду — «Мән яхши қой баққучидурмән»

10 [1] Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, қой қотиниға ишиктин кирмәй,
башқа йәрдин ямишип киргән киши оғри вә қарақчидур.[2] Ишиктин киридиған
киши болса қойларниң падичисидур.[3] Ишик бақар униңға ишикни ечип бериду вә
қойлар униң авазини аңлап тонуйду; у өз қойлириниң исимлирини бир-бирләп чақирип
уларни сиртқа башлап чиқиду.[4] У қойлириниң һәммисини сиртқа чиқирип болуп,
уларниң алдида маңиду, қойларму униң кәйнидин әгишип меңишиду; чүнки улар униң
авазини тонуйду.[5] Лекин улар ят адәмниң кәйнидин маңмайду, бәлки униңдин қачиду;
чүнки улар ятларниң авазини тонумайду.
[6] Әйса бу тәмсилни уларға сөзләп бәргини билән, лекин улар униң өзлиригә немә
дәватқанлиғини һеч чүшәнмиди.[7] Шуңа Әйса уларға йәнә мундақ деди:
— Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, қойларниң ишиги өзәмдурмән.

9:34 **«улар... уни синагогтин қоғлап чиқириветишти»** — 22-айәт вә изаһатни көрүң.
9:35 **«Сән, Худаниң Оғлиға етиқат қиламсән?»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «Сән, Инсаноғлиға етиқат қиламсән?» дәп пүтүлгән.
9:39 **«Мән корларни көридиған болсун, көридиғанларни кор болсун дәп бу дунияға һөкүм чиқиришқа кәлдим»** — «һөкүм чиқиришқа кәлдим» — Бу «һөкүм» тоғрилиқ «Йәш.» 42:1 вә униңдики изаһатни көрүң. Бу қандақ «һөкүм»? Бизниңчә Йәшая пәйғәмбәрниң бешаритидә ейтилғандәк аз дегәндә бу «һөкүм»ниң өч тәрипи бардур: (1) етиқатчиларға тоғра көзқарашларни йәткүзүш; (2) Худаниң көп ишлар үстидики һөкүмлирини билдүрүш; (3) Мәсиһниң хәвири кишиләрниң қәлбини яки йоруқ яки техиму қараңғу, кор қилиш; худди Йәшая пәйғәмбәр өз вақтида Худаниң сөз-каламини Исраилға йәткүзгәндә, Исраилниң әһвали «Силәр аңлашни аңлайсиләр, бирақ чүшәнмәйсиләр; көрүшни көрүсиләр, бирақ билип йәтмәйсиләр» («Йәш.» 6:9-10) дегәндәк болғанға охшаш. «Йәш.» 44:18ниму көрүң.
9:39 Юһ. 3:17; 12:47.
10:3 **«Ишик бақар униңға ишикни ечип бериду вә қойлар униң авазини аңлап тонуйду...»** — «ишик бақар» бәлким Чөмүлдүргүчи Йәһияни көрситиши мумкин. Бу айәт һәм 4-айәткә мунасивәтлик, «Мик.» 2:13 вә изаһатни көрүң.
10:4 **«У қойлириниң һәммисини сиртқа чиқирип болуп, уларниң алдида маңиду, қойларму униң кәйнидин әгишип меңишиду; чүнки улар униң авазини тонуйду»** — демисәкму, Оттура Шәриқтики қойчилар дәл шундақ йол билән қойларни бақиду. Қойчи барлиқ қойларға исим қоюп уларни бу исим билән чақириду. У дайим «қойлирини башлайду», улар униң авази билән әгишип маңиду. Адәттә қойчиниң қойларни «һайдаш»ниң һеч һаҗити йоқ.
10:7 **«қойларниң ишиги өзәмдурмән»** — Оттура Шәриқтә падичилар кечидә қойларни қоғдаш үчүн қотанниң

[8] Мәндин илгири кәлгәнләрниң һәммиси оғри вә қарақчидур, лекин қойлар уларға қу-
лақ салмиди. [9] Ишик өзәмдурмән. Мән арқилиқ киргини қутқузулиду һәм кирип-чиқип,
от-чөпләрни тепип йейәләйду. [10] Оғри болса пәқәт оғрилаш, өлтүрүш вә бузуш үчүнла
келиду. Мән болсам уларни һаятлиққа еришсун вә шу һаятлиғи мол болсун дәп кәлдим.
[11] Яхши падичи өзәмдурмән. Яхши падичи қойлар үчүн өз җенини пида қилиду. [12] Ле-
кин мәдикар ундақ қилмайду. У бәлки нә қойларниң егиси нә падичиси болмиғачқа,
бөриниң кәлгинини көрсә, қойларни ташлап қачиду вә бөрә келип қойларни титип ти-
рипирән қиливетиду. [13] Әнди мәдикар болса пәқәт һәққини дәп ишләп, қойларға көңүл
бөлмәй бәдәр қачиду.
[14-15] Яхши падичи өзәмдурмән. Ата мени тониғинидәк мән атини тонуғинимдәк, мән
өзәмниңкиләрни тонуймән вә өзәмниңкиләрму мени тонуйду; қойлар үчүн җеним пи-
да. [16] Бу қотандин болмиған башқа қойлиримму бар. Уларниму елип башлишим керәк
вә уларму авазимни аңлайду; шуниң билән бир пада болиду, шундақла уларниң бир
падичиси болиду.
[17] Ата мени шу сәвәптин сөйидуки, мән җенимни қайтурувелишим үчүн уни пида
қилимән. [18] Җенимни һеч ким мәндин алалмайду, мән уни өз ихтиярим билән пида
қилимән. Мән уни пида қилишқа һоқуқлуқмән вә шундақла уни қайтурувелишқиму
һоқуқлуқмән; бу әмирни Атамдин тапшурувалғанмән.
[19] Бу сөзләр түпәйлидин Йәһудийлар арисида йәнә бөлүнүш пәйда болди. [20] Улардин
көп адәмләр:
— Униңға җин чаплишипту, у җөйлүватиду, немә үчүн униң сөзигә қулақ салғидәк-
силәр? — дейишти.
[21] Йәнә бәзиләр болса:
— Җин чаплашқан адәмниң сөзлири бундақ болмайду. Җин қандақму қариғуларниң
көзлирини ачалисун?! — дейишти.

ағзида тоғрисиға йетип ухлайду. Шуниң билән улар өзлирини «қойларниң ишиги» дәйду. Ундақ қойчилар һәркүни «өз қойлири үчүн җенини пида қилиду».

10:8 **«Мәндин илгири кәлгәнләрниң һәммиси оғри вә қарақчидур, лекин қойлар уларға қулақ салмиди»** — бу йәрдә Әйсаниң көздә тутқини Тәвраттики пәйғәмбәрләр әмәс, бәлки өзлирини «Исраилни бақкучилар» дәп ативалғанлар — йәни Pәрисийләр, баш каһинлар, Тәврат устазлири, Йәһудий ақсақаллири, шундақла өзидин илгири пәйда болған «сахта Мәсиһләр» (мәсилән, «Рос.» 5:36-37)дин ибарәт. Исраилға бақкучи болуш керәк болғанлар әксичә падидин пайда-мәнпәәт алидиғанларға айландурулған («Йәр.» 23-бап, «Әз.» 34-бапни көрүң).

10:9 Юһ. 14:6.

10:10 **«Оғри болса пәқәт оғрилаш, өлтүрүш вә бузуш үчүнла келиду»** — «өлтүрүш» грек тилида «боғузлаш».

10:11 **«Яхши падичи қойлар үчүн өз җенини пида қилиду»** — **«яхши** падичи» болғандин кейин башқа хил падичилар боламду? Бу тоғрисида «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.

10:11 Йәш. 40:11; Әз. 34:11, 12, 15, 22, 23; Мик. 1:14; Ибр. 13:20; 1Пет. 5:4.

10:12 **«бөрә келип қойларни титип тирипирән қиливетиду»** — яки «бөрә келип қойларни тутувелип тирипирән қиливетиду».

10:12 Зәк. 11:16.

10:14-15 2Тим. 2:19; Мат. 11:27; Луқа 10:22; Юһ. 6:46; 7:29.

10:16 **«Бу қотандин болмиған башқа қойлиримму бар. Уларниму елип башлишим керәк ... шуниң билән бир пада болиду, шундақла уларниң бир падичиси болиду»** — һеч қандақ шүбһә йоққи, мошу йәрдә «бу қотандин болмиған»лар Мәсиһкә етиқат қилидиған Йәһудий әмәсләрни көрситиду.

10:16 Әз. 37:22.

10:17 Йәш. 53:12.

10:18 Юһ. 2:19.

10:19 Юһ. 7:12; 9:16.

10:20 Юһ. 7:20; 8:48, 52.

10:21 Мис. 4:11; Зәб. 93:9; 145:8.

Әйсаниң чәткә қеқилиши

[22] Қиш пәсли болуп, Йерусалимда «Қайта беғишлаш һейти» өткүзүлүвататти. [23] Әйса
ибадәтханидики «Сулайманниң пешайвини»да айлинип жүрәтти. [24] Йәһудийлар униң
әтрапиға олишивелип:
— Бизни қачанғичә тит-тит қилип тутуқлуқта қалдурмақчисән? Әгәр Мәсиһ болсаң, биз-
гә очуғини ейт, — дейишти.
[25] Әйса мундақ жавап бәрди:

— Мән силәргә ейттим, лекин ишәнмәйсиләр. Атамниң нами билән қилған әмәллирим-
ниң өзи маңа гувалиқ бериду. [26] Бирақ мән силәргә ейтқинимдәк, силәр етиқат қил-
мидиңлар, чүнки мениң қойлиримдин әмәссиләр. [27] Мениң қойлирим мениң авазим-
ни аңлайду, мән уларни тонуймән вә улар маңа әгишиду. [28] Мән уларға мәңгүлүк һаят
ата қилимән; улар әсла һалак болмайду. Һеч ким уларни қолумдин тартивалалмайду.
[29] Уларни маңа тәғдим қилған атам һәммидин үстүндур вә һеч ким уларни атамниң қо-
лидин тартивалалмайду. [30] Мән вә Ата әслидинла бирдурмиз.
[31] Буниң билән Йәһудийлар йәнә уни чалма-кесәк қилишмақчи болуп, йәрдин қолли-
риға таш елишти.
[32] Әйса уларға: — Атамдин кәлгән нурғун яхши әмәлләрни силәргә көрсәттим. Бу әмәл-
ләрниң қайсиси үчүн мени чалма-кесәк қилмақчисиләр? — деди.
[33] — Сени яхши бир әмәл үчүн әмәс, бәлки күпүрлүк қилғиниң үчүн чалма-кесәк қилимиз.
Чүнки сән бир инсан туруқлуқ, өзәңни Худа қилип көрсәттиң! — деди Йәһудийлар жававән.
[34] Әйса уларға мундақ жавап бәрди:
— Силәргә тәвә муқәддәс қанунда «Мән ейттим, силәр илаһларсиләр» дәп пүтүлгән
әмәсму? [35] Худа өз сөз-каламини йәткүзгәнләрни «илаһлар» дәп атиған йәрдә (вә муқәд-
дәс язмиларда ейтилғини һәргиз күчтин қалмайду) [36] немә үчүн Ата Өзигә хас-муқәддәс
қилип паний дунияға әвәткән зат «Мән Худаниң Оғлимән» десә, у тоғрилиқ «күпүрлүк

10:22 **«Қайта беғишлаш һейти»** — (ибадәтханини) «қайта беғишлаш һейти» болса миладийәдин илгири 164-жили «Йәһуда Маккабус» ибадәтханини Юнандикиләрниң бутпәрәслигидин қайтурувелип, уни қайтидин Худаниң йолиға атап беғишлиғанлиғини тәбрикләйдиған һейт. Бу һейт Йәһудийлар арисида һазирғичә «Ханнукаһ» дәп атилиду.
10:23 1Пад. 6:3; Рос. 3:11; 5:12.
10:24 **«Бизни қачанғичә тит-тит қилип тутуқлуқта қалдурмақчисән?»** — грек тилида «женимизни қачанғичә тит-тит қилип тутуқлуқта қалдурмақчисән?».
10:25 Юһ. 5:36.
10:27 Юһ. 8:47.
10:28 Юһ. 6:39; 17:12; 18:9.
10:30 **«Мән вә Ата әслидинла бирдурмиз»** — «Қан» 32:39ни көрүң. Мошу йәрдә Мәсиһниң «бир» дегини, жуқурида тилға елинған ишлирида өзиниң Худаата билән биргә бир болғанлиғини тәкитләйду.
10:30 Йәш. 54:5; Юһ. 5:19; 14:9; 17:5.
10:31 Юһ. 8:59; 11:8.
10:33 Юһ. 5:18.
10:34 **«Силәргә тәвә муқәддәс қанун»** — 8:17 вә изаһатини көрүң. **«Мән ейттим, силәр илаһларсиләр»** — бу сөзләр «Зәб.» 81:6дә тепилиду. Толуқ ейтсақ «Мән ейттим: — Силәр илаһлар екәнсиләр; һәммиңлар Һәммидин Алий Болғучиниң оғуллирисиләр» дегән болуп, бу сөз әслидә сот мәжлисигә қатнашқан «илаһлар»ға, йәни Худаниң хәлқигә сорақчи болған яки өз хәлқи арисида һәр қандақ һоқуқ-мәсъулийити бар адәмләргә ейтилған еди. Улар мошу ишта, һәммини сорақ қилғучи Худаға охшап кәткәчкә, «илаһлар» дейилиду. 35-36-айәт вә изаһатини көрүң. «Зәб.» 82:1дики изаһатниму көрүң.
10:34 Зәб. 81:6

қилдиң!» дәйсиләр? 37 Әгәр Атамниң әмәллирини қилмисам, маңа ишәнмәңлар. 38 Би-
рақ қилсам, маңа ишәнмигән һаләттиму, әмәлләрниң өзлиригә ишиниңлар. Буниң
билән Атиниң мәндә екәнлигини, мениңму Атида екәнлигимни һәқ дәп билип етиқат
қилидиған болисиләр.
39 Буниң билән улар йәнә уни тутмақчи болди, бирақ у уларниң қоллиридин қутулуп,
у йәрдин кәтти. 40 Андин у йәнә Иордан дәриясиниң у қетиға, йәни Йәһия пәйғәмбәр
дәслипидә адәмләрни чөмүлдүргән җайға берип, у йәрдә турди.
41 Нурғун кишиләр униң йениға кәлди. Улар:
— Йәһия һеч мөҗизилик аламәт көрсәтмигән, лекин униң бу адәм тоғрисида барлиқ ей-
тқанлири раст екән! — дейишти. 42 Шуниң билән нурғунлиған кишиләр бу йәрдә униңға
етиқат қилди.

Лазаруcниң өлүми

11 1 Лазарус дегән бир адәм кесәл болуп қалған еди. У Мәрйәм вә һәдиси Марта турған,
Бәйт-Ания дегән кәнттә туратти 2 (бу Мәрйәм болса, Рәбгә хушбуй майни сүркигән,
путлирини өз чачлири билән ертип қурутқан һелиқи Мәрйәм еди; кесәл болуп ятқан
Лазарус униң иниси еди).
3 Лазаруcниң һәдилири Әйсаға хәвәрчи әвәтип: «И Рәб, мана сән сөйгән достуң кесәл бо-
луп қалди» дәп йәткүзди.
4 Лекин Әйса буни аңлап:
— Бу кесәлдин өлүп кәтмәйду, бәлки бу арқилиқ Худаниң Оғли улуқлинип, Худаниң
шан-шәриви аян қилиниду — деди.
5 Әйса Марта, сиңлиси вә Лазарусни толиму сөйәтти. 6 Шуңа у Лазаруcниң кесәл екән-
лигини аңлиған болсиму, өзи туруватқан җайда йәнә икки күн турди. 7 Андин кейин у
мухлислириға:
— Йәһудийәгә қайта барайли! — деди.
8 Мухлислири униңға:
— Устаз, йеқиндила у йәрдики Йәһудийлар сени чалма-кесәк қилмақчи болған турса,
йәнә у йәргә қайта барамсән? — дейишти.
9 Әйса мундақ деди:

10:36 **«Немә үчүн Ата Өзигә хас-муқәддәс қилип паний дунияға әвәткән зат «Мән Худаниң Оғлимән» десә, у тоғрилиқ «күпүрлүк қилдиң!» дәйсиләр?»** — бу 36-айәт бойичә, Худа «Зәбур»да «Худаниң **сөз-каламини йәткүзүлгәнләр**»ни «илаһлар» дәп атиған йәрдә, **Худаниң Сөз-Каламиниң Өзи** дунияға кәлгәндә, «Худаниң Оғлимән» десә, бу қандақму күпүрлүк болиду?

10:36 Юһ. 5:1; 6:27.

10:37 Юһ. 15:24.

10:38 **«етиқат қилидиған болисиләр»** — бәзи кона текстләрдә «чүшинидиған болисиләр» дейилиду.

10:38 Юһ. 14:11; 17:21.

10:39 Луқа 4:29; Юһ. 8:59.

10:40 Юһ. 1:28; 3:23.

11:2 **«бу Мәрйәм болса, рәбгә хушбуй майни сүркигән, путлирини өз чачлири билән ертип қурутқан һелиқи Мәрйәм еди; кесәл болуп ятқан Лазарус униң иниси еди»** — бу иш дәсләптә «Мат.» 26:6-13 вә «Мар.» 14:3-9да вә кейин «Юһ.» 12:3-8дә хатирилиниду. Юһанна оқурмәнләр бу иштин Инҗилдики башқа «баянлар» арқилиқ аллиқачан хәвәр тапқан, дәп пәрәз қилиду.

11:2 Мат. 26:6; Мар. 14:3; Луқа 7:37; Юһ. 12:3.

11:4 Юһ. 9:3; 11:40.

11:6 **«Шуңа у Лазаруcниң кесәл екәнлигини аңлиған болсиму, өзи туруватқан җайда йәнә икки күн турди»** — бу айәттики «шуңа» бәлким оқурмәнләрни һәйран қалдуриду. Биздә қилчә шүбһә йоқки, Худа Өзини сөйгәнләрниму интайин сөйгәчкә, уларниң Худаниң һәқиқий шан-шәриви вә улуқлуғини көрүп чүшиниши, шундақла етиқадиниң күчәйтилиши үчүн бәзидә бешимиздин бу ишқа охшап кетидиған азаплиқ ишларни өткүзиду (15-айәтни көрүң).

11:8 **«Устаз»** — грек тилида «Рабби».

11:8 Юһ. 8:59; 10:31.

— Күндүздә он икки саат бар әмәсму? Күндүзи йол маңған киши путлашмас, чүнки у бу
дунияниң йоруғини көриду. 10 Лекин кечиси йол маңған киши путлишар, чүнки униңда
йоруқлуқ йоқтур.
11 Бу сөзләрни ейтқандин кейин, у:
— Достимиз Лазарус ухлап қалди; мән уни уйқисидин ойғатқили баримән, — дәп қошуп
қойди.
12 Шуңа мухлислар униңға:
— И Рәб, ухлиған болса, яхши болуп қалиду, — деди.
13 Һалбуки, Әйса Лазаруسниң өлүми тоғрилиқ ейтқан еди, лекин улар у дәм елиштики
уйқини дәватиду, дәп ойлашти. 14 Шуңа Әйса уларға очуғини ейтип:
— Лазарус өлди, — деди. 15 — Бирақ силәрни дәп, силәрниң етиқат қилишиңлар үчүн,
униң қешида болмиғанлиғимға хошалмән. Әнди униң йениға барайли, — деди.
16 «Қош гезәк» дәп атилидиған Томас башқа мухлисдашлириға:
— Бизму униң билән биллә барайли һәм униң билән биллә өләйли, — деди.

Әйсаниң Лазарусни тирилдүрүши

17 Әйса мухлислири билән Бәйт-Анияға барғанда, Лазарусниң йәрликкә қоюлғиниға
аллиқачан төрт күн болғанлиғи униңға мәлум болди. 18 Бәйт-Ания Йерусалимға йеқин
болуп, униңдин алтә чақиримчә жирақлиқта еди, 19 шуниң билән нурғун Йәһудий-
лар Марта билән Мәрйәмгә иниси тоғрисида тәсәлли бәргили уларниң йениға кәлгән
еди. 20 Марта әнди Әйсаниң келиватқинини аңлапла, униң алдиға чиқти. Лекин Мәрйәм
болса өйидә олтирип қалди.
21 Марта әнди Әйсаға: — И Рәб, бу йәрдә болған болсаң, иним өлмигән болатти. 22 Һе-
лиһәм Худадин немини тилисәң, Униң саңа шуни беридиғанлиғини билимән, — деди.
23 — Иниң қайта тирилиду, — деди Әйса.
24 Марта:
— Ахирқи күнидә, йәнә тирилиш күнидә униң җәзмән тирилидиғанлиғини билимән,
— деди.
25 Әйса униңға: — Тирилиш вә һаятлиқ мән өзәмдурмән; маңа етиқат қилғучи киши өл-
симу, һаят болиду; 26 вә һаят туруп, маңа етиқат қилғучи әбәдил-әбәт өлмәс; буниңға
ишинәмсән?
27 У униңға: — Ишинимән, и Рәб; сениң дунияға келиши муқәррәр болған Мәсиһ, Худа-
ниң Оғли екәнлигиңгә ишинимән.
28 Буни дәп болуп, у берип сиңлиси Мәрйәмни астиғина чақирип:
— Устаз кәлди, сени чақириватиду, — деди.
29 Мәрйәм буни аңлап, дәрһал орнидин туруп, униң алдиға барди 30 (шу пәйттә Әйса техи
йезиға кирмигән болуп, Марта униң алдиға меңип, учришип қалған йәрдә еди). 31 Әнди
Мәрйәмгә тәсәлли бериватқан, өйдә униң билән олтарған Йәһудийлар униң алдирап
қопуп сиртқа чиқип кәткинини көрүп, уни қәбиргә берип шу йәрдә жиға-зерә қилғили
кәтти, дәп ойлап, униң кәйнидин меңишти.
32 Мәрйәм әнди Әйса бар йәргә барғанда уни көрүп, айиғиға өзини етип:

11:11 Мат. 9:24; Мар. 5:39; Луқа 8:52.
11:16 ««Қош гезәк» дәп атилидиған Томас» — дрек тилида ««Дидимос» дәп атилидиған Томас».
11:18 «алтә чақирим» — грек тилида «он бәш стадийон». Бир «стадийон» 185 метр еди.
11:24 Дан. 12:2; Луқа 14:14; Юһ. 5:29.
11:25 Юһ. 1:4; 3:16, 36; 5:24; 6:47; 14:6; 1Юһа. 5:10.
11:26 Юһ. 6:51.
11:27 Мат. 16:16; Мар. 8:29; Луқа 9:20; Юһ. 6:69.

— И Рәб, бу йәрдә болған болсаң, иним өлмигән болатти! — деди.
[33] Әйса Мәрйәмниң жиға-зерә қилғинини, шундақла униң билән биллә кәлгән Йәһудий
хәлиқниң жиға-зерә қилишқинини көргәндә, роһида қаттиқ пиған чекип, көңли толиму
беарам болди вә: [34] — Уни қәйәргә қойдуңлар? — дәп сориди.
— И Рәб, келип көргин, — дейишти улар.
[35] Әйса көз йеши қилди. [36] Йәһудий хәлқи: — Қараңлар, у уни қанчилик сөйгән! — дей-
ишти. [37] Вә улардин бәзилири:
— Қариғуниң көзини ачқан бу киши кесәл адәмни өлүмдин сақлап қалалмасмиди? —
дейишти.
[38] Әйса ичидә йәнә қаттиқ пиған чекип, қәбирниң алдиға барди. Қәбир бир ғар еди; униң
кириш ағзиға чоң бир таш қоюқлуқ еди. [39] Әйса:
— Ташни еливетиңлар! — деди.
Өлгүчиниң һәдиси Марта:
— И Рәб, йәрликкә қойғили төрт күн болди, һазир у пурап кәткәнду, — деди.
[40] Әйса униңға:
— Мән саңа: «Етиқат қилсаң, Худаниң шан-шәривини көрисән» дегән едимғу! — деди.
[41] Буниң билән халайиқ ташни еливәтти. Әйса көзлирини асманға тикип мундақ дуа қилди:
— И Ата, тилигимни аңлиғиниң үчүн саңа тәшәккүр ейтимән. [42] Тиләклиримни һемишә
аңлайдиғанлиғиңни билимән; лекин шундақ болсиму, әтрапимдики мошу халайиқ се-
ниң мени әвәткәнлигиңгә ишәнсун дәп, буни ейтиватимән!
[43] Бу сөзләрни қилғандин кейин, у жуқури авазда:
— Лазарус, ташқириға чиқ! — дәп товлиди.
[44] Өлгүчи қол-путлири кепәнләнгән, еңиги теңилған һалда ташқириға чиқти. Әйса
уларға:
— Кепәнни йешиветип, уни азат қилиңлар! — деди.

Әйсани өлтүрүш сүйқәсти

Мат. 26:1-5; Мар. 14:1-2; Луқа 22:1-2

[45] Мәрйәмниң йениға пәтә қилип келип, униң әмиллирини көргән Йәһудийлар ичидин
нурғунлири униңға етиқат қилди. [46] Лекин уларниң ичидә бәзилири Пәрисийләрниң
йениға берип, Әйсаниң қилған ишлирини мәлум қилишти. [47] Шуңа баш каһинлар вә
Пәрисийләр Йәһудийларниң кеңәшмисини жиғип:
— Қандақ қилишимиз керәк? Бу адәм нурғун мөжизилик аламәтләрни яритиватиду.
[48] Униңға шундақ йол қоюп беривәрсәк, һәммә адәм униңға етиқат қилип кетиду. Шун-
дақ болғанда, Римлиқлар келип бу бизниң жайимиз вә қовмимизни вәйран қиливети-
ду! — дейишти.

11:33 **«*Әйса*... роһида қаттиқ пиған чекип, көңли толиму беарам болди»** —Әйса немигә шундақ инкас қайтурди? Бизниңчә, бу униң гунаниң инсанларни өлүмгә вә һалакәткә, жүмлидин Шәйтанниң илкигә елип барғанлиғи түпәйлидин болған паракәндичилик вә пиған-қайғуға қарап, бу ишлардин қаттиқ һаяжанланғанлиғи вә бәлким ғәзәпләнгәнлигини көрситиду.

11:35 **«Әйса көз йеши қилди»** — Әйсаниң көз яшлири тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохталмисақ болмайду.

11:35 Луқа 19:41.

11:42 Юһ. 12:30.

11:44 Юһ. 20:7.

11:47 Зәб. 2:2; Мат. 26:3; Мар. 14:1; Луқа 22:2; Рос. 4:27.

11:48 **«Римлиқлар келип бу бизниң жайимиз вә қовмимизни вәйран қиливетиду!»** — «бу бизниң жайимиз» бизниңчә ибадәтханини көрсәтсә керәк. Еникки, бу адәмләрниң ибадәтханини «Худаниң» демәйду, бәлки «бизниң» дәйду. Уларниң гепидин рошәнки, өзиниң мәнпәәтини биринчи орунға қойиду, өз хәлқиниң теч-аманлиғини иккинчи орунға қойиду.
–«Бу бизниң жайимиз» башқа бирхил тәржимиси: «бизниң бу орнимиз» (демәк, мәнсивимиз).

[49] Уларниң ичидә бири, йәни шу жили баш каһин болған Қаяфа:
— Силәр һеч немини билмәйдикәнсиләр! [50] Пүтүн хәлиқниң һалак болушиниң орниға, бир-
лә адәмниң улар үчүн өлүшиниң әвзәллигини чүшинип йәтмәйдикәнсиләр, — деди. [51-52] (бу
сөзни у өзлүгидин ейтмиған еди; бәлки у шу жили баш каһин болғанлиғи үчүн, Әйсаниң
Йәһудий хәлқи үчүн, шундақла пәқәт у хәлиқ үчүнла әмәс, бәлки Худаниң һәр янға тарқи-
лип кәткән пәрзәнтлириниң һәммисини бир қилип уюштуруш үчүн өлидиғанлиғидин ал-
дин бешарәт берип шундақ дегән еди).
[53] Шуниң билән улар мәслиһәтлишип, шу күндин башлап Әйсани өлтүрүветишни қәст-
лиди. [54] Шуниң үчүн Әйса әнди Йәһудийлар арисида ашкарә жүрмәйтти, у у йәрдин
айрилип чөлгә йеқин райондики Әфраим исимлиқ бир шәһиригә берип, мухлислири
билән у йәрдә турди.

[55] Әнди Йәһудийларниң «өтүп кетиш һейти»ға аз қалған еди. Нурғун кишиләр таһарәт-
ни ада қилиш үчүн, һейттин илгири йезилардин Йерусалимға келишти. [56] Шуниң билән
биллә шу кишиләр Әйсани издәшти. Улар ибадәтханида жиғилғанда бир-биригә:
— Қандақ ойлаватисиләр? У һейт өткүзгили кәлмәсму? — дейишти.
[57] Баш каһинлар билән Пәрисийләр болса уни тутуш үчүн, һәр кимниң униң қәйәрдили-
гини билсә, мәлум қилиши тоғрилиқ пәрман чиқарған еди.

Мәрйәмниң Әйсани әтирлиши

Мат. 26:6-13; Мар. 14:3-9

12 [1] Өтүп кетиш һейтидин алтә күн илгири, Әйса өзи өлүмдин тирилдүргән Лазарус
туруватқан жай — Бәйт-Анияға кәлди. [2] Шу вәҗидин улар у йәрдә униңға зияпәт
бәрди. Марта меһманларни күтүвататти; Лазарус болса Әйса билән һәмдәстихан
болғанларниң бири еди. [3] Мәрйәм әнди наһайити қиммәт баһалиқ сап сумбул әтирдин
бир қадақ әкилип, Әйсаниң путлириға қуйди андин чачлири билән путлирини ертип
қурутти. Әтирниң хуш пурiғи өйни бир алди. [4] Лекин униң мухлислиридин бири, йәни
униңға пат арида сатқунлуқ қилғучи, Симонниң оғли Йәһуда Ишқарийот:
[5] — Немишкә бу қиммәт баһалиқ әтир кәмбәғәлләргә сәдиқә қилип берилишкә үч йүз
динарға сетилмиди? — деди. [6] (у бу сөзни кәмбәғәлләрниң ғемини йегәнлиги үчүн әмәс,
бәлки оғри болғанлиғи үчүн дегән еди; чүнки у мухлисларниң ортақ һәмянини сақ-

---

11:50 Юһ. 18:14.
11:51-52 **«бу сөзни у өзлүгидин ейтмиған еди; бәлки у шу жили баш каһин болғанлиғи үчүн... алдин бешарәт берип шундақ дегән еди»** — демәк, гәрчә у өзи худасиз адәм болсиму, Тәврат бекиткән орунда турғач, Муқәддәс Роһ униң арқилиқ (өзиниң дәватқининиң мәнасини толуқ чүшәнмигән һалда) бешарәт бәрди.
11:51-52 Әф. 2:14, 15, 16.
11:55 **«Нурғун кишиләр таһарәтни ада қилиш үчүн...»** — мошу йәрдики «таһарәт» тоғрилиқ: Муса пәйғәмбәргә чүширилгән қанун бойичә, бириси өлүк бир нәрсигә, қанға яки мәлум кесәл ярисиға тегип кәткән болса, «напак» дәп һесаплинатти вә шундақла пак һесаплиниш үчүн жуюнуши керәк вә йәнә бәзи әһваллардиму қурбанлиқ қилиши керәк еди. Униң үстигә парисийләр вә «Тәврат устазлири» өзлүгидин бу ишларға нурғун башқа мурәккәп қаидиләрни қошувалған еди. Мәсилән, «Мар.» 7:3-4ни көрүң. Шуңа «таһарәт»ни өткүзүшкә бәзидә хелә вақит керәк болған. **«Йерусалимға келишти»** — грек тилида «Йерусалимға чиқишти».
11:56 Юһ. 7:11.
12:1 Мат. 26:6; Мар. 14:3; Луқа 7:37; Юһ. 11:2.
12:3 **«наһайити қиммәт баһалиқ сап сумбул әтирдин бир қадақ»** — «бир қадақ» (грек тилида «бир литра») — Римлиқларниң қадиқи, тәхминән 325 грам. **«Әйсаниң путлириға қуйди андин чачлири билән путлирини ертип қурутти»** — яки «Әйсаниң путлириға қуйди вә чачлири билән әтирни путлириға сүрди».
12:5 **«үч йүз динар»** — шу чағда аддий бир ишчиниң жиллиқ киримигә тәң болатти.
12:5 Мар. 14:5.

лиғучи болуп, дайим униңға селинғинидин оғриливалатти).
[7] Әнди Әйса: — Аялни өз ихтияриға қойғин! Чүнки у буни мениң дәпнә күнүм үчүн тәй-
ярлиқ қилип сақлиғандур; [8] чүнки кәмбәғәлләр һемишә силәр билән биллә болиду, ле-
кин мән һемишә силәр билән биллә болмаймән, — деди.

Баш каһинларниң Лазарусни өлтүрүш сүйқәсти

[9] Зор бир топ Йәһудийлар униң шу йәрдә екәнлигидин хәвәр тепип, шу йәргә кәлди.
Уларниң келиши ялғуз Әйсани дәпла әмәс, йәнә у өлүмдин тирилдүргән Лазарусни-
му көрүш үчүн еди. [10] Лекин баш каһинлар болса Лазарусниму өлтүрүшни мәслиһәт-
ләшкән еди; [11] Чүнки униң сәвәвидин нурғун Йәһудийлар өзлиридин чекинип Әйсаға
етиқат қиливататти.

Йерусалимға тәнтәнилик билән кириш

Мат. 21:1-11; Мар. 11:1-11; Луқа 19:28-40

[12] Әтиси, «өтүп кетиш һейти»ни өткүзүшкә кәлгән зор бир топ халайиқ Әйсаниң Йеру-
салимға келиватқанлиғини аңлап, [13] қоллириға хорма шахлирини тутушқан һалда уни
қарши алғили чиқишти вә: «Тәшәккүр-һосанна! Пәрвәрдигарниң намида кәлгүчи, Исра-
илниң падишасиға мубарәк болғай!» дәп вақирашти. [14] Әйса бир тәхәйни тепип, униңға
минди; худди муқәддәс язмиларда мундақ пүтүлгәндәк: —

[15] «Қорқма, и Зион қизи! Мана, Падишаһиң ешәк тәхийигә минип келиватиду!».

[16] Әйни чағда униң мухлислири бу ишларни чүшәнмәйтти, лекин Әйса шан-шәрәптә
улуқланғандин кейин, бу сөзләрниң униң тоғрилиқ пүтүлгәнлигини, шундақла бу
ишларниң дәрвәқә униңда шундақ йүз бәргәнлигини есигә кәлтүрди.
[17] Әнди у Лазарусни қәбирдин чақирип тирилдүргән чағда униң билән биллә болған ха-
лайиқ болса, бу ишқа гувалиқ бериватти. [18] Әйса ятқан бу мөҗизилик аламәтниму
аңлиғачқа, уни қарши елишқа шу бир топ адәмләр чиқишқан еди. [19] Пәрисийләр болса
бир-биригә:
— Қараңлар, барлиқ қилғиниңлар бекар кәтти! Мана әнди пүткүл җаһан униңға әгәш-
мәктә! — дейишти.

12:6 Юһ. 13:29.
12:7 **«у буни мениң дәпнә күнүм үчүн тәйярлиқ қилип сақлиғандур»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «у шундақ қилип мениң дәпнә күнүмгә тәйярлиқ қиливатиду».
12:7 Мар. 14:8.
12:8 Қан. 15:11; Мат. 26:11; Мар. 14:7.
12:9 Юһ. 11:44.
12:12 Мат. 21:8; Мар. 11:8; Луқа 19:36.
12:13 **«Тәшәккүр-һосанна! Пәрвәрдигарниң намида кәлгүчи, Исраилниң падишасиға мубарәк болғай!»** — бу сөзләр «Зәб.» 117:25-26дики бешарәттин елинған. «һосанна» дегән сөз «Қутқузғайсән, и Пәрвәрдигар» дегән мәнада. Инҗил дәвригә кәлгәндә мәнаси «Худаға тәшәккүр-мәдһийә»му болуп қалған еди. «Зәбур» 117-күйидики изаһатларниму көрүң.
12:13 Зәб. 117:25, 26.
12:15 **«Қорқма, и Зион қизи! Мана, Падишаһиң ешәк тәхийигә минип келиватиду!»** — «Зәк.» 9:9. «Зион қизи» Йерусалимда туруватқанларни, шундақла барлиқ Йәһудий хәлқини көрситиду.
12:15 Йәш. 62:11; Зәк. 9:9; Мат. 21:5.
12:16 **«Әйса шан-шәрәптә улуқланғандин кейин...»** — униң өлүмдин тирилип әршкә көтирилгәнлигини көрситиду.
12:19 Юһ. 11:47.

Грекларниң Әйса билән көрүшүшни тәләп қилиши — униң өз өлүми тоғрилиқ сөзлиши

20 Өтүп кетиш һейтида ибадәт қилғили кәлгәнләр арисида бир нәччә грекларму бар еди.
21 Булар әнди Галилийәниң Бәйт-Саида йезисидин болған Филипниң йениға келип:
— Әпәндим, биз Әйса билән көрүшсәк, — дәп тәләп қилишти.
22 Филип берип буни Андриясқа ейтти. Андин Андрияс вә Филип иккиси Әйсаға мәлум қилди.
23 Лекин Әйса уларға җававән мундақ деди:
— «Инсаноғлиниң шан-шәрәптә улуқлинидиған вақит-саити йетип кәлди. 24 Бәрһәқ,
бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, буғдай дени тупрақ ичигә чүшүп өлмигичә,
өзи йәнила ялғуз қалиду; лекин өлсә, мол һосул бериду. 25 Кимдәким өз һаятини айи-
са униңдин мәһрум болиду; лекин бу дунияда өз һаятидин нәпрәтләнсә, уни мәңгүлүк
һаятлиққа сақлалайду. 26 Кимдәким хизмитимдә болушни халиса, маңа әгәшсун. Мән
қәйәрдә болсам, мениң хизмәтчимму шу йәрдә болиду. Кемдәким мениң хизмитимдә
болса, Ата униңға иззәт қилиду.
27 Һазир җеним қаттиқ азаплиниватиду. Мән немә дейишим керәк? «Ата, мени бу саат-
тин қутқузғин!» дәйму? Лекин мән дәл мошу вақит-саат үчүн кәлдим. 28 Ата, намиңға
шан-шәрәп кәлтүргин!».
Шуан, асмандин бир аваз аңлинип:
— Униңға шан-шәрәп кәлтүрдүм вә йәнә униңға шан-шәрәп кәлтүримән!» — дейилди.
29 Буни аңлиған шу йәрдә турған халайиқ:
— Һава гүлдүрлиди, — дейишти.
Йәнә бәзиләр болса:
— Бир пәриштә униңға гәп қилди, — дейишти.
30 Әйса болса җававән: — Бу аваз мени дәп әмәс, силәрни дәп чүшти. 31 Әнди дунияниң
үстигә һөкүм чиқирилиш вақти кәлди; һазир бу дунияниң һөкүмдариниң ташқириға
қоғлиниш вақти кәлди. 32 Вә мән болсам, йәрниң үстидин көтирилгинимдә, пүткүл ин-
санларни өзәмгә җәлип қилип тартимән, — деди 33 (униң буни дегини өзиниң қандақ
өлүм билән өлидиғанлиғини көрсәткини еди).
34 Халайиқ буниңға җававән униңдин:

12:20 Рос. 8:27.
12:21 Юһ. 1:45.
12:23 **«Лекин Әйса уларға җававән мундақ деди: — «Инсаноғлиниң шан-шәрәптә улуқлинидиған вақит-саити йетип кәлди...»** — грекләрниң (22-айәттики) тәливигә бу сирлиқ сөзләр қандақ җавап болиду? Буниң тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.
12:23 Юһ. 13:32; 17:1.
12:24 **«буғдай дени тупрақ ичигә чүшүп өлмигичә, өзи йәнила ялғуз қалиду; лекин өлсә, мол һосул бериду»** — Мәсиһниң «уруқниң өлүши» дегини бирхил охшитиштур. Уруқ йәргә чүшүп «өлмисә» бир тал пети қеливериду. Тупраққа чүшкәндә «өлсә», униңдин нурғун уруқ мевиләйду.
12:24 1Кор. 15:36.
12:25 **«кимдәким өз һаятини айиса..»** — «айиса» грек тилида «сөйисә» яки «амрақ болса».
12:25 Мат. 10:39; 16:25; Мар. 8:35; Луқа 9:24; 17:33.
12:26 Юһ. 14:3; 17:24.
12:27 **«Ата, мени бу сааттин қутқузғин!» дәйму?»** — Бу «саат» униң келидиған азап-оқубәтләрни тартидиғанлиғини көрситиду.
12:27 Мат. 26:37,38,39; Мар. 14:34; Луқа 22:44.
12:30 Юһ. 11:42.
12:31 **«һазир бу дунияниң һөкүмдариниң ташқириға қоғлиниш вақти кәлди»** — «бу дунияниң һөкүмдари» — Шәйтанни көрситиду. Бу айәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз.
12:31 Юһ. 14:30; 16:11; Кол. 2:15.
12:32 Чөл. 21:9; 2Пад. 18:4; Юһ. 3:14; 8:28.

— Биз муқәддәс қанундин Мәсиһниң әбәткичә қалидиғинини аңлиған; сән қандақсигә
«Инсаноғли көтирилиши керәк» дәйсән?! Бу қандақму «Инсаноғли» болсун? — дәп со-
риди.
[35] Шуңа Әйса уларға: — Нурниң араңларда болидиған вақти узун болмайду. Шуңа қа-
раңғулуқниң силәрни бесивалмаслиғи үчүн, нур бар вақтида униңда меңиңлар; қа-
раңғулуқта маңған киши өзиниң қәйәргә кетиватқанлиғини билмәйду. [36] Нур араңларда
бар вақитта, униңға ишиниңлар; буниң билән нурниң пәрзәнтлири болисиләр, — деди.
Әйса бу сөзләрни қилғандин кейин, улардин айрилип йошурунувалди.

Йәһудий хәлқиниң Мәсиһни рәт қилиши

[37] Гәрчә у уларниң көз алдида шунчә тола мөҗизилик аламәт көрсәткән болсиму, улар
техи униңға етиқат қилмиди. [38] Шуниң билән Йәшая пәйғәмбәрниң язмисида алдин-а-
ла көрситилгән бешарәт дәл әмәлгә ашурди:
«И Пәрвәрдигар, бизниң йәткүзгән хәвиримизгә кимму ишәнгән?
Һәм «Пәрвәрдигарниң билиги» Болғучи кимгиму аян қилинған?».
[39-40] Халайиқниң етиқат қилмиғининиң сәвәви дәл шуки (худди Йәшая пәйғәмбәр йәнә
алдин-ала ейтқандәк):
«Пәрвәрдигар уларниң көзлирини кор,
Қәлбини таш қилди;
Мәхсәт, уларниң көзлириниң көрүп,
Қәлбиниң чүшинип,
Гуналиридин йенишиниң алдини елиш үчүндур;
Болмиса, Мән уларни сақайтқан болаттим, — дәйду Пәрвәрдигар».
[41] Бу сөзләрни Йәшая пәйғәмбәр Мәсиһниң шан-шәривини көрүп униңға карита ал-
дин-ала сөз қилғинида ейтқан еди.
[42] Вәһаләнки, гәрчә һәтта Йәһудий ақсақаллиридинму нурғунлиған адәмләр униңға
етиқат қилған болсиму, улар Пәрисийләр вәҗидин қорқуп, өзлириниң синагогтин
қоғлап чиқиривәтилмәслиги үчүн уни етирап қилмиди. [43] Буниң сәвәви, улар инсан-

---

12:34 **«сән қандақсигә «Инсаноғли көтирилиши керәк» дәйсән?!»** — халайиқниң «Инсаноғли» (Мәсиһ) тоғрилиқ көздә тутқини Мәсиһниң улуқлуғини көрситидиған «Яр.» 49:10, «Зәб.» 88:36-38, 109:2, «Йәш.» 9:7, «Әз.» 37:25, «Дан.» 7:14 Иди.

12:34 2Сам. 7:16; 1Тар. 22:10; Зәб. 44:7-8; 88:37; 110:4; Йәш. 9:5; Йәр. 23:6; Әз. 37:26; Дан. 2:44; 7:14, 27; Мик. 4:7; Ибр. 1:8.

12:35 Йәр. 13:16; Юһ. 1:9; 8:12; 9:5; 12:46; Әф. 5:8; 1Тес. 5:4

12:38 **«И Пәрвәрдигар, бизниң йәткүзгән хәвиримизгә кимму ишәнгән?» һәм «Пәрвәрдигарниң билиги» Болғучи кимгиму аян қилинған?»** — «Йәш.» 53:1. «Пәрвәрдигарниң билиги» — бир зат, йәни дәл Худаниң Мәсиһи болса керәк («Йәш.» 53:2, 3-айәтниму көрүң).

12:38 Йәш. 53:1; Рим. 10:16.

12:39-40 **«Пәрвәрдигар уларниң көзлирини кор, қәлбини таш қилди»** — мошу йәрдә «Пәрвәрдигар» грек тилида «У». **«Пәрвәрдигар уларниң көзлирини кор, қәлбини таш қилди; мәхсәт, уларниң көзлириниң көрүп, қәлбиниң чүшинип, гуналиридин йенишиниң алдини елиш үчүндур; болмиса, Мән уларни сақайтқан болаттим»** — «Йәш.» 6:10.

12:39-40 Йәш. 6:9, 10; Әз. 12:2; Мат. 13:14; Мар. 4:12; Луқа 8:10; Рос. 28:26; Рим. 11:8

12:41 **«Бу сөзләрни Йәшая пәйғәмбәр Мәсиһниң шан-шәривини көрүп униңға карита алдин-ала сөз қилғинида ейтқан еди»** — грек тилида «униң шан-шәривини көрүп...» дейилиду. Кимниң шан-шәриви? Ениқки, «униң» мошу йәрдә Мәсиһниң өзини көрситиду. 37-, 39- вә 42-айәтни көрүң (кимгә етиқат қилиш керәк?). Толуқ иш «Йәш.» 6:1-13дә хатирилиниду. Йәшая бу бешарәтни бәргән чағда Пәрвәрдигар Худаниң шан-шәривини көргәчкә, хуласимиз шуки, «Мәсиһ Өзи Худаниң шан-шәриви вә ипадиси»дин ибарәттур.

12:41 Йәш. 6:1.

12:42 **«нурғунлиған адәмләр униңға етиқат қилған болсиму, улар Пәрисийләр вәҗидин қорқуп, өзлириниң синагогтин қоғлап чиқиривәтилмәслиги үчүн уни етирап қилмиди»** — Мошу йәрдә «синагог» Йәһудийларниң умумий җәмийитини көрситиду. «Синагогтин чиқирилиш» — кимки синагодтин чиқиривәтилсә, Йәһудийлар җәмийитидикиләр улар билән һеч барди-кәлди қилмайтти.

12:42 Юһ. 7:13; 9:22.

лардин келидиған иззәт-шөһрәтни Худадин келидиған иззәт-шөһрәттин яхши көрәтти.
44 Бирақ Әйса жуқури аваз билән мундақ деди:
— Маңа етиқат қилғучи маңила әмәс, бәлки мени Әвәткүчигә етиқат қилғучидур. 45 Ким-
ки мени көргүчи болса, мени Әвәткүчини көргүчи болиду. 46 Мән маңа етиқат қилғучи-
лар қараңғулуқта қалмисун дәп, нур сүпитидә дунияға кәлдим. 47 Бириси сөзлиримни
аңлап, уларни тутмиса, уни сораққа тартмаймән; чүнки мән дуниядикиләрни сораққа
тартқили әмәс, бәлки дуниядикиләрни қутқузғили кәлдим. 48 Бирақ мени чәткә қаққу-
чини, шундақла сөзлиримни қобул қилмиғанни болса, уни сораққа тартқучи бириси
бар. У болсиму, мән ейтқан сөз-каламимдур. У ахирқи күни уни сораққа тартиду. 49 Чүн-
ки мән өзлүгүмдин сөзлигиним йоқ, бәлки мени әвәткән Ата мениң немини дейишим
вә қандақ сөзлишим керәклигигә әмир бәргән. 50 Униң әмриниң мәңгүлүк һаятлиқ
екәнлигини билимән. Шуңа немини сөзлисәм, Ата маңа буйруғинидәк сөзләймән.

Әйсаниң мухлислириниң путини жуюши

13 1 Өтүп кетиш һейтидин илгири, Әйса бу дуниядин айрилип, Атиниң йениға
баридиған вақит-саатниң йетип кәлгәнлигини билди вә шуниң үчүн бу дуниядики
өз адәмлиригә көрситип кәлгән меһир-муһәббитини ахирғичә толуқ көрситип турди.
2 Әнди кәчлик тамақ йейиливатқан еди; Иблис аллибурун Симонниң оғли Йәһуда
Ишқарийотниң көңлигә Әйсаға сатқунлуқ қилиш вәсвәсисини салған еди. 3 Әйса Атиниң
һәр ишни униң қолиға тапшурғинини, вә өзиниң Худаниң йенидин келип, Худаниң
йениға қайтидиғанлиғини билгәчкә, 4 дәстихандин туруп, тон-көйнигини йешип,
бир ләңгә билән белини бағлиди. 5 Андин жавурға су қуюп, мухлисларниң путлирини
жуюшқа вә белигә бағлиған ләңгә билән сүртүп қурутушқа башлиди. 6 Нөвәт Симон
Петрусқа кәлгәндә, Петрус униңға:
— И Рәб, путумни сән жуйсаң қандақ болғини?! — деди.
7 Әйса униңға:
— Немә қиливатқинимни һазир билмәйсән, лекин кейин билисән, — деди.
8 Петрус: — Сән мениң путумни жуйсаң һәргиз болмайду! — деди.
Әйса униңға жававән: — Сени жуймисам, мениң билән тәң несивәң болмайду, — деди.
9 Симон Петрус:
— И Рәб, ундақта пәқәт путлиримнила әмәс, қоллиримниму, бешимниму жуйғайсән! — деди.
10 Әйса униңға:

12:43 Юһ. 5:44.
12:45 Юһ. 10:30; 14:9.
12:46 Йәш. 42:6; 49:6; Юһ. 1:9; 8:12; 9:5; 12:46; Рос. 13:47.
12:47 Юһ. 3:17; 9:39.
12:48 Мар. 16:16; Юһ. 3:18; 8:24.
12:49 **«мениң немини дейишим вә қандақ сөзлишим керәклиги»** — яки болмиса «мениң немә тәлим-әмир беришим вә немини сөзлишим керәклиги».
12:49 Қан. 18:18; Юһ. 3:11; 5:20; 7:16; 8:28; 14:10, 24; 16:13.
13:1 **«Әйса... бу дуниядики өз адәмлиригә көрситип кәлгән меһир-муһәббитини ахирғичә толуқ көрситип турди»** — бу муһәббәт бәлким төвәндики 1-20-айәтләрдә мухлислириниң путлирини жуюши, шундақла 13-18-бапларда хатириләнгәндәк уларға көрсәткән сөвир-тақәт, кәчүрүм, меһриванлиғини, андин ахирида улар үчүн өзини пида қилишиниң һәммисини өз ичигә алған болса керәк.
13:1 Мат. 26:2; Мар. 14:1; Луқа 22:1.
13:2 Луқа 22:3; Юһ. 13:2.
13:3 Мат. 11:27; 28:18; Юһ. 3:35
13:6 Мат. 3:14.

— Бәдини жуюлуп, тамамән пакиз болған адәм пәқәт путлирини юсила қайта жуюнуши-
ниң һажити болмайду. Силәр пакиз, лекин һәммиңлар әмәс, — деди. [11] (чүнки у өзини
кимниң тутуп беридиғанлиғини биләтти; шуниң үчүн у «Һәммиңларла пакиз әмәс» де-
гән еди). [12] Шуниң билән у уларниң путлирини жуюп болғандин кейин, тон-көйнигини
кийип, йәнә дәстиханға олтирип уларға мундақ деди:
— Силәргә немә қилғинимни уқтуңларму? [13] Силәр мени «Устаз» вә «Рәб» дәйсиләр вә
раст ейтисиләр, мән шундақтурмән. [14] Әгәр мән Рәб вә устазиңлар туруқлук, путли-
риңларни жуйған екәнмән, силәрму бир-бириңларниң путлирини жуюшуңлар керәк.
[15] Мән силәргә қилғандәк силәрниңму һәм шундақ қилишиңлар үчүн бу үлгини қалдур-
дум. [16] Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, қул ғожайинидин үстүн тур-
майду, әлчиму өзини әвәткүчидин үстүн турмайду. [17] Бу ишларни билгән екәнсиләр,
шундақ қилсаңлар бәхитликсиләр!

Әйсаниң сатқунлуқ билән тутулушини алдин-ала ейтиши

Мат. 26:20-25; Мар. 14:17-21; Луқа 22:21-23

[18] Мән буларни һәммиңларға қаритип ейтмидим. Мән таллиғанлиримни билимән,
лекин муқәддәс язмиларда алдин пүтүлгән: «Мән билән һәмдәстихан болуп ненимни
йегәнму маңа пут атти!» дегән бу сөз әмәлгә ашурулмай қалмайду. [19] Мән бу иш йүз
бериштин авал уни силәргә ейтип қояйки, у ишлар йүз бәргәндә мениң «Бар Болғучи»
екәнлигимгә ишинисиләр. [20] Бәрһәқ, бәрһәқ, силәргә шуни ейтип қояйки, кимики мән
әвәткән һәр қандақ бирисини қобул қилған болса, мени қобул қилған болиду; вә мени
қобул қилғучилар мени Әвәткүчини қобул қилған болиду.
[21] Әйса бу сөзләрни ейтқандин кейин, роһта қаттиқ пиған чекип, мундақ гувалиқ бәрди:
— Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, араңларда бирәйлән маңа сатқунлуқ
қилиду!
[22] Мухлислар кимни дәватқанлиғини биләлмәй, бир-биригә қарашти. [23] Әнди дәстихан-
да мухлислиридин бири Әйсаниң мәйдисигә йөлинип ятқан еди; у болса «Әйса сөйи-
диған мухлис» еди. [24] Симон Петрус униңдин Әйсаниң кимни дәватқинини сорап беқи-
шини ишарәт қилди.
[25] Шуниң билән у Әйсаниң мәйдисигә йөлинип туруп униңдин:

13:10 **«...бәдини жуюлуп, тамамән пакиз болған адәм пәқәт путлирини юсила қайта жуюнушиниң һажити болмайду»** — мошу сирлиқ гәпниң мәнаси немә? Бизниңчә Қутқазғучимизниң «пут жуюш» дегән бу һәрикити өзини әң төвән дәрижигә чүширип крестлинишни қобул қилишиға бешарәт болиду. Шуңа, мухлислар буни қобул қилмиса болмайду. «Қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.
13:10 Юһ. 15:3.
13:11 Юһ. 6:64.
13:13 Мат. 23:8,10; 1Кор. 8:6; 12:3; Фил. 2:11.
13:14 **«Әгәр мән Рәб вә устазиңлар туруқлук, путлириңларни жуйған екәнмән, силәрму бир-бириңларниң путлирини жуюшуңлар керәк»** — оқурмәнләр мухлисларниң Мәсиһни «устаз» андин «Рәб» дәйдиғанлиғини (13-айәт), лекин Мәсиһ болса өзини «Рәб» вә «устаз» дәйдиғанлиғини байқалайду (13-14-айәт) вә шундақла тәртипниң охшимаслиғиниң сәвәвини ойлалайду.
13:14 Гал. 6:1, 2.
13:15 1Пет. 2:21; 1Юһа. 2:6.
13:16 Мат. 10:24; Луқа 6:40; Юһ. 15:20.
13:18 **«Мән билән һәмдәстихан болуп ненимни йегәнму маңа пут атти!»** — «Зәб.» 40:10ни көрүң.
13:18 Зәб. 40:10; Мат. 26:23; 1Юһа. 2:19.
13:19 **«бу ишлар йүз бәргәндә мениң «Бар Болғучи» екәнлигимгә ишинисиләр»** — яки «бу ишлар йүз бәргәндә мениң «У» (йәни, Мәсиһ) екәнлигимгә ишинисиләр».
13:19 Юһ. 14:29; 16:4.
13:20 Мат. 10:40; Луқа 10:16.
13:21 Мат. 26:21; Мар. 14:18; Луқа 22:21; Рос. 1:17; 1Юһа. 2:19.
13:23 **«Әйса сөйидиған мухлис»** — бәлким бу «баян»ниң муәллипи расул Юһанна. «Кириш сөз»имизни көрүң.
13:23 Юһ. 20:2; 21:7,20.

— И Рәб, у кимдур? — дәп сориди.
[26] Әйса җавап берип:
— Бу бир чишләм нанни ашқа төгүрүп кимгә сунсам, шудур, — деди. Шуниң билән у
бир чишләм нанни ашқа төгүрүп, Симонниң оғли Йәһуда Ишқарийотқа сунди. [27] Йәһуда
нанни еливиди, Шәйтан униң ичигә кирди.
— Қилидиғиниңни чапсан қил, — деди Әйса униңға.
[28] (Әнди дәстиханда олтарғанларниң һеч қайсиси униң Йәһудаға бу сөзләрни немә үчүн
дегинини билмиди. [29] Йәһуда уларниң ортақ һәмянини тутқини үчүн, бәзиләр Әйса
униңға: «Бизгә керәклик һейтлиқ нәрсиләрни елип кәл» яки «Кәмбәғәлләргә бирәр нәр-
сә бәр» дәватса керәк, дәп ойлашти).
[30] Йәһуда бу бир чишләм нанни елипла ташқириға чиқип кәтти (бу чағ кечә еди).

Йеңи әмир

[31] Йәһуда ташқириға чиқип кәткәндин кейин, Әйса мундақ деди:
— Әнди Инсаноғли улуқлинидиған вақит-саат йетип кәлди вә Худа у арқилиқ улуқли-
ниду. [32] Вә әгәр Худа униңда улуқланса, Худаму Өзидә уни улуқлайду, шундақла дәрһал
уни улуқлайду. [33] Балилирим, силәр билән биллә болидиған йәнә азғина вақтим қалди.
Силәр мени издәйсиләр, лекин мениң Йәһудийларға: «Мән баридиған йәргә силәр ба-
ралмайсиләр» дәп ейтқинимдәк, буни силәргиму ейтимән.
[34] Силәргә йеңи бир әмир тапшуримәнки, «бир-бириңларни сөйүңлар». Силәрни
сөйгинимдәк, силәрму бир-бириңларни сөйүңлар. [35] Араңларда бир-бириңларға
меһир-муһәббитиңлар болса, һәммә адәм силәрниң мениң мухлислирим екәнли-
гиңларни билиду.

Әйсаниң Петрусниң танидиғанлиғини алдин-ала ейтиши

Мат. 26:31-35; Мар. 14:27-31; Луқа 22:31-34

[36] Симон Петрус униңдин:
— И Рәб, қәйәргә барисән? — дәп сориди.
Әйса җававән: — Мән кетидиған йәргә һазирчә әгишип баралмайсән, лекин кейин маңа
әгишип барисән, — деди.
[37] Петрус униңға:

13:26 **«бу бир чишләм нанни ашқа төгүрүп кимгә сунсам, шудур»** — дәстиханда олтирип бирисигә бир чишләм нанни ашқа төгүргән һалда сунуш чоңқур муһәббитини билдүрүш һәрикити еди.
13:29 Юһ. 12:6.
13:30 **«бу чағ кечә еди»** — бу дегәнниң әсли мәнасидин башқа, көчмә мәнаси бардур. Жуқиридики 9:5, 11:9-10, 12:35-36дә Әйсаниң «күндүз» вә «қараңғулуқ» яки «кечә» тоғрилиқ сөзлирини көрүң.
13:32 **«әгәр Худа униңда улуқланса, Худаму өзидә уни улуқлайду, шундақла дәрһал уни улуқлайду»** — бизниң қаришимизчә «өзидә» мошу йәрдә «Худа Өзидә» дегәнни көрситиду. Бәзи алимлар мошу йәрдә «өзидә» «Мәсиһниң өзидә» дегәнни билдүриду, дәп қарайду. **«Худаму Өзидә уни улуқлайду»** — яки (жуқуриқи изаһатта ейтилғандәк) «Худа уни (Инсаноғлиниң) өзидә улуқлайду». Бу муһим 31-32-айәтләр үстидә «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз.
13:32 Юһ. 12:23; 17:1.
13:33 Юһ. 7:34; 8:21.
13:34 Лав. 19:18; Мат. 22:39; Юһ. 15:12; Әф. 5:2; 1Тес. 4:9; 1Пет. 4:8; Юһ. 3:23, 4:21.
13:35 1Юһа. 2:5; 4:20.
13:36 **«Мән кетидиған йәргә һазирчә әгишип баралмайсән, лекин кейин маңа әгишип барисән»** — «кейин әгишип барисән» — Петрус җисманий тәрәптин (өлүмдин тирилип асманға көтирилиш йолида) Петрус Рәбгә әгишәлмиди, әлвәттә. Лекин Әйсаниң көздә тутқини роһий җәһәттики «Худаниң йолида пида болуш» еди. Шу тәрәптиму Петрус Әйсаға әгишишкә тәйяр болмиди. У авал Әйсадин тенип, андин қаттиқ товва қилиш җарияни арқилиқ, шундақла Муқәддәс Роһниң келиши билән у «кейин» тәйяр болиду. Мәсиһниң «кейин маңа әгишисән» дегини болса, Петрус қаттиқ тейилип кәткән вақтида униңға тәсәлли йәткүзидиған қимматлиқ вәдә болиду.
13:36 Юһ. 21:18; 2Пет. 1:14.

— И Рәб, немә үчүн һазир сениң кәйниңдин әгишип баралмаймән? Сән үчүн женимни
пида қилай! — деди.
[38] Әйса жававән мундақ деди:
— Мән үчүн растинла жениңни пида қиламсән? Бәрһәқ, бәрһәқ, саңа ейтип қояйки, ғораз чиллиғичә, сән мәндин үч қетим танисән!

Әйса сөзини давам қилиду — «Йол, һәқиқәт вә һаятлиқтурмән»

14 [1] Көңлүңларни паракәндә қилмаңлар! Худаға ишинисиләр, маңиму
ишиниңлар.[2] Атамниң өйидә нурғун маканлар бар. Болмиған болса, буни
силәргә ейтқан болаттим; чүнки мән һәр бириңларға орун тәйярлаш үчүн шу йәргә
кетип баримән. [3] Мән силәргә орун тәйярлиғили баридиған екәнмән, чоқум қайтип
келип, силәрни өзәмгә алимән; шуниң билән, мән қәйәрдә болсам, силәрму шу йәрдә
болисиләр. [4] Силәр мениң қәйәргә кетидиғанлиғимни вә у йәргә баридиған йолни
билисиләр.
[5] Томас униңға: — И Рәб, сениң қәйәргә кетидиғанлиғиңни билмәймиз. Шундақ екән,
йолни қандақ билимиз? — деди.
[6] Әйса униңға:
— Йол, һәқиқәт вә һаятлиқ өзәмдурмән. Мениңсиз һеч ким Атиниң йениға баралмайду.
[7] Әгәр мени тонуған болсаңлар, Атамниму тонуған болаттиңлар. Һазирдин башлап уни
тонудуңлар һәм уни көрдүңлар, — деди.
[8] — И Рәб, Атини бизгә көрситип қойсаңла, шу купайә, — деди Филип.
[9] Әйса униңға мундақ деди: — «И Филип, силәр билән биргә болғинимға шунчә вақит
болди, мени техичә тонумидиңму? Мени көргән киши Атини көргән болиду. Шундақ туруқлуқ, сән немишкә йәнә: «Бизгә Атини көрсәткәйсән» дәйсән? [10] Мән Атида, Ата мәндә
екәнлигигә ишәнмәмсән? Силәргә ейтқан сөзлиримни өзлүгүмдин ейтқиним йоқ; бәлки мәндә туруватқан Ата Өз әмәллирини қиливатиду. [11] Мениң Атида болғанлиғимға,
Атиниң мәндә болғанлиғиға ишиниңлар. Яки һечболмиғанда, мениң қилған әмәллиримдин маңа ишиниңлар.
[12] Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, маңа ишәнгән киши мениң қиливатқан әмәллиримни қилалайду; вә булардинму техиму улуқ әмәлләрни қилиду, чүнки

13:37 Мат. 26:33; Мар. 14:29; Луқа 22:33.
13:38 **«ғораз чиллиғичә, сән мәндин үч қетим танисән!»** — грек тилида «сән мәндин үч қетим танмиғичә, ғораз чиллимайду».
13:38 Мат. 26:34; Мар. 14:30; Луқа 22:34.
14:2 **«Атамниң өйидә нурғун маканлар бар»** — бу сөзләр жәннәтни көрситәмду? Оқурмәнләрниң есидә барки, Әйса 2-бапта өз тенини «Худаниң өйи» (ибадәтхана) дәп сүрәтлиди, шундақла 8:35дә «Худаниң өйи»ни роһий жәһәттин тилға алди. Буниңға қариғанда «туралғу-макан»ни роһий жәһәттин чүшиниш керәк. «қошумчә сөз»имиздә бу тоғрисида тохтилимиз.
14:3 **«Мән силәргә орун тәйярлиғили баридиған екәнмән, чоқум қайтип келип, силәрни өзәмгә алимән; шуниң билән, мән қәйәрдә болсам, силәрму шу йәрдә болисиләр»** — Мәсиһниң бу «қайтип келиш»и Мәсиһниң қиямәттә дунияға келиши яки Муқәддәс Роһниң әвәтилишини көрситәмду? Бу үчинчи айәт үстидиму «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз.
14:3 Юһ. 12:26; 17:24.
14:6 **«Йол, һәқиқәт вә һаятлиқ өзәмдурмән. Мениңсиз һеч ким атиниң йениға баралмайду»** — Мәсиһ үчүн Атиниң йениға баридиған йол кресттики өлүм арқилиқ болатти; өзигә етиқат қилғучиларға нисбәтән, Мәсиһниң өзи Атиниң алдиға баридиған йолдур.
14:6 Юһ. 1:4, 17; 10:9; 11:25; Ибр. 9:8.
14:9 Юһ. 10:30.
14:10 Юһ. 5:17; 7:16; 8:28; 10:38; 12:49; 16:13; 17:21.
14:11 **«... һечболмиғанда, мениң қилған әмәллиримдин маңа ишиниңлар»** — 11- вә 12-айәтләрдә «әмәлләр» Әйса яратқан мөҗизилик аламәтләр.

мән Атиниң йениға қайтип кетимән. [13] Вә Атиниң Оғулда улуқлиниши үчүн, һәр неми-
ни мениң намим билән тилисәңлар, шуларни иҗабәт қилимән. [14] Мениң намим билән
һәр қандақ нәрсини тилисәңлар, мән силәргә шуни иҗабәт қилимән».

Әйсаниң Муқәддәс Роһни әвәтиши; Униң қилидиған ишлири

[15] — «Мени сөйсәңлар, әмирлиримгә әмәл қилисиләр. [16] Мәнму Атидин тиләймән вә
У силәргә башқа бир Ярдәмчи ата қилиду. У силәр билән әбәткичә биргә болиду. [17] У
болсиму Һәқиқәтниң Роһидур. Уни бу дуниядикиләр қобул қилалмайду, чүнки Уни нә
көрмәйду, нә тонумайду. Бирақ силәр Уни тонуйсиләр, чүнки У силәр билән биллә ту-
руватиду һәм силәрдә макан қилиду.
[18] Мән силәрни житим қалдурмаймән, йениңларға йәнә қайтип келимән. [19] Азғина
вақиттин кейин, бу дуния мени көрмәйду, лекин силәр көрүсиләр. Мән һаят болған-
лиғим үчүн, силәрму һаят болисиләр. [20] Шу күндә мениң Атамда болғанлиғим, силәр-
ниң мәндә болғанлиғиңлар вә мәнму һәм силәрдә болғанлиғимни билисиләр. [21] Ким
әмирлиримгә егә болуп уларни тутса, мени сөйгүчи шу болиду. Мени сөйгүчини Атам-
му сөйиду, мәнму уни сөйимән вә өзәмни униңға аян қилимән». [22] Йәһуда (Йәһуда
Ишқарийот әмәс) униндин:
— И Рәб, сән өзәңни бу дуниядикиләргә аян қилмай, бизгила аян қилишиң қандақ иш?
— дәп сориди.
[23] Әйса униңға жававән мундақ деди:
— «Бирким мени сөйсә, сөзүмни тутиду; Атамму уни сөйиду вә Атам билән иккимиз
униң йениға берип, униң билән биллә макан қилимиз. [24] Мени сөймәйдиған киши сөз-
лиримни тутмайду; вә силәр аңлаватқан бу сөз болса мениң әмәс, бәлки мени әвәткән
Атиниңкидур. [25] Мән силәр билән биллә болуватқан чеғимда, буларни силәргә ейт-
тим. [26] Лекин Ата мениң намим билән әвәтидиған Ярдәмчи, йәни Муқәддәс Роһ силәргә
һәммини үгитиду һәм мениң силәргә ейтқан һәммә сөзлиримни есиңларға кәлтүриду.
[27] Силәргә хатирҗәмлик қалдуримән, өз хатирҗәмлигимни силәргә беримән; мениң
силәргә бәргиним бу дуниядикиләрниң бәргинидәк әмәстур. Көңлүңларни паракәндә

14:12 **«маңа ишәнгән киши мениң қиливатқан әмәллиримни қилалайду; вә булардинму техиму улуқ әмәлләрни қилиду, чүнки мән Атиниң йениға қайтип кетимән»** — бу «техиму улуқ әмәлләр» үстидә «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз.
14:12 Мат. 21:21; Луқа 17:6; Рос. 5:12; 19:11.
14:13 Йәр. 29:12; Мат. 7:7; 21:22; Мар. 11:24; Луқа 11:9; Юһ. 15:7; 16:24; Яқ. 1:5; 1Юһа. 3:22.
14:15 Юһ. 14:21, 23; 15:10; 1Юһа. 5:3.
14:16 **«Мәнму Атидин тиләймән вә У силәргә башқа бир Ярдәмчи ата қилиду»** — муһим сөз **«башқа бир** Ярдәмчи»дур. Биринчи «Ярдәмчи» болса Әйса Мәсиһниң өзи, әлвәттә. «Ярдәмчи» грек тилидики «параклетос» дегән сөзниң мәнасини толуқ ипадиләп берәлмәйду. Грек тилидики «параклетос»ниң толуқ мәнаси «мәлум бирәвниң йениға ярдәм беришкә чақирилғучи», йәни «тәсәлли бәргүчи», «һәмраһ», «мәслиһәтчи», «күчәйткүчи», «адвокат-ақлиғучи» қатарлиқлардур. «Башқа бир...» дегини бизгә шуни көрситидуки, Әйса мухлислар билән биргә болған вақтида, уларға қандақ җәһәтләрдин «Ярдәмчи» болған болса, у улардин айрилғанда, Муқәддәс Роһ уларға Әйсаниң толуқ вәкили болуп, иккинчи «Ярдәмчи» ролида болиду, дегән қимматлик вәдини билдүриду.
14:17 **«У болсиму Һәқиқәтниң Роһидур»** — «һәқиқәтниң Роһи» — яки «һәқиқәткә башлиғучи Роһ». **«силәр Уни тонуйсиләр, чүнки У силәр билән биллә туруватиду»** — улар қайси йол билән Муқәддәс Роһни тонуйду? У шу чағда қандақ йол билән «улар билән биллә туриду»? Җавап шүбһисизки, улар Әйсани тонуғачқа, Муқәддәс Роһниму тонуған болиду; Әйса улар билән биллә турғачқа, Муқәддәс Роһму улар билән биллә туруватати. Лекин Әйса улардин айрилғандин кейин Муқәддәс Роһ уларниң «ичидә, қәлбидә, роһида» макан қилиду.
14:18 Мат. 28:20.
14:22 **«И Рәб, сән өзәңни бу дуниядикиләргә аян қилмай, бизгила аян қилишиң қандақ иш?»** — шүбһисизки, мухлислар уни дәрһал өзини пүткүл дунияға аян қилиду, дәп ойлатти.
14:23 **«Атам билән иккимиз униң йениға берип, униң билән биллә макан қилимиз»** — «Атам билән иккимиз» грек тилида «биз».
14:24 Юһ. 7:16; 8:28; 12:49; 14:10; 16:13.
14:26 Луқа 24:49; Юһ. 15:26; 16:7, 13; Рос. 2:4.

қилмаңлар вә жүръәтсиз болмаңлар.
[28] Силәр мениң: «Мән силәрдин айрилип кетимән, кейин йениңларға йәнә қайтип ке-
лимән» дегинимни аңлидиңлар. Мени сөйгән болсаңлар, Атиниң йениға кетидиған-
лиғим үчүн хурсән болаттиңлар. Чүнки Ата мәндин улуқдур. [29] Силәрниң бу ишлар йүз
бәргинидә ишинишиңлар үчүн бу ишлар йүз бериштин авал силәргә ейттим. [30] Мундин
кейин силәр билән көп сөзләшмәймән; чүнки бу дунияниң һөкүмдари келиш алдида
туриду вә мәндин киргидәк һеч йочуқ тапалмайду. [31] Лекин бу дунияниң адәмлириниң
мениң Атини сөйидиғанлиғимни билиши үчүн Ата маңа немә әмир қилған болса, мән
дәл шуни әмәлгә ашуримән. Туруңлар, бу жайдин кетәйли».

Әйса — һәқиқий үзүм телидур; униң сөзиниң давами

15 [1] — «Һәқиқий үзүм тели» өзәмдурмән, Атам болса бағвәндур. [2] Бағвән мәндики
мевә бәрмәйдиған һәр бир шахни кесип ташлайду. Мевә бәргәнлирини болса
техиму көп мевә бәрсун дәп, пак қилип путап туриду. [3] Әнди силәр мән силәргә
йәткүзгән сөзүм арқилиқ аллибурун пак болдуңлар. [4] Силәр мәндә изчил туруңлар,
мәнму силәрдә изчил туримән. Шах талда турмай, өзи мевә берәлмәйдиғинидәк,
силәрму мәндә изчил турмисаңлар, мевә берәлмәйсиләр.
[5] «Үзүм тели» өзәмдурмән, силәр болсаңлар шахлиридурсиләр. Ким мәндә изчил тур-
са, мәнму шундақла униңда турғинимда, у көп мевә бериду. Чүнки мәнсиз һеч неми-
ни қилалмайсиләр. [6] Бириси мәндә турмиса, у керәксиз шахтәк ташлинип, қуруп кети-
ду. Бундақ шахлар жиғип келинип отқа ташлиниду. [7] Силәр мәндә изчил турсаңлар вә
сөзлирим силәрдә изчил турса, немини тәләп қилсаңлар, силәргә шу ижабәт болиду.
[8] Силәрниң көп меви беришиңлар, шундақла мениң мухлислирим екәнлигиңларни ис-

---

14:27 **«мениң силәргә бәргиним бу дунияниң адәмлириниң бәргинидәк әмәстур»** — бу дуниядики адәмләр бир нәрсә бәргинидә дайим дегидәк халап бәрмәйду — алдамчилиқ, ялғанчилиқ вә нурғун шәртләр билән бериду. Лекин Худа бизгә бир нәрсә бәрсә уни қайтурғузмайду.
14:27 Фил. 4:7.
14:28 Юһ. 14:3.
14:29 **«Силәрниң бу ишлар йүз бәргинидә ишинишиңлар үчүн бу ишлар йүз бериштин авал силәргә ейттим»** — «бу ишлар» — Әйсаниң тутулуп өлтүрүлүши («силәрдин айрилип кетишим») уларниң етиқадиға дәһшәтлик зәрб болиду.
14:29 Юһ. 13:19; 16:4.
14:30 **«бу дунияниң һөкүмдари келиш алдида туриду вә мәндин киргидәк һеч йочуқ тапалмайду»** — «бу дунияниң һөкүмдари» Шәйтан, Иблисни көрситиду.
14:30 Юһ. 12:31; 16:11; Әф. 2:2.
14:31 **«Ата маңа немә әмир қилған болса, мән дәл шуни әмәлгә ашуримән»** — 30-айәт билән зич бағлиниду. Демәк, Әйсаниң өзиниң тутулуши, сотлиниши, һақарәтлиниши андин крестлинишини ихтияри билән қобул қилишиниң түп мәхсити болса, Иблисниң үстидин қандақтур бир һоқуққа егә болуш үчүн әмәс, бәлки Атиниң ирадиси үчүн болиду.
14:31 Юһ. 10:18; Ибр. 10:5.
15:1 **««һәқиқий үзүм тели» өзәмдурмән»** — «**һәқиқий** үзүм тели» болғандин кейин, сахта яки пор-пучәк үзүм телиму барму? Буниң тоғрисида «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.
15:2 **«Бағвән мәндики мевә бәрмәйдиған һәр бир шахни кесип ташлайду»** — башқа бирхил тәрҗимиси «Мәндики мевә бәрмәйдиған һәр бир шахни бағвән (бараңға) есп қойиду». Лекин 6-айәткә қариғанда тәрҗимимиз тоғра болса керәк. **«Мевә бәргәнлирини болса техиму көп мевә бәрсун дәп, пак қилип путап туриду»** — «путап туриду» грек тилида «тазилайду» яки «паклайду» билән ипадилиниду. 4-айәтни көрүң.
15:2 Мат. 15:13.
15:3 **«... силәр мән силәргә йәткүзгән сөзүм арқилиқ аллибурун пак болдуңлар»** — «пак» мошу йәрдә йәнә «путалған» дегән мәнасиниму билдүрүши мүмкин. Бирақ муһим мәнаси «пак» екәнлигигә шүбһиси йоқтур (10:31ни көрүң).
15:3 Юһ. 13:10.
15:6 Әз. 15:2-8; Мат. 3:10; 7:19; Кол. 1:23.
15:7 Йәр. 29:12; Мат. 7:7; 21:22; Мар. 11:24; Луқа 11:9; Юһ. 14:13; 16:24; Як. 1:5; 1Юһа. 3:22; 5:14.

патлишиңлар билән шан-шәрәп Атамға кәлтүрүлиду.
9 Атам мени сөйгинидәк, мәнму силәрни сөйдүм; мениң меһир-муһәббитимдә изчил
туруңлар. 10 Әгәр әмирлиримни тутсаңлар, худди мән Атамниң әмирлирини тутқан вә
һемишә униң меһир-муһәббитидә турғинимдәк, силәрму һемишә мениң меһир-муһәб-
битимдә турисиләр.
11 Мениң хошаллиғим силәрдә болсун вә шуниңдәк хошаллиғиңлар толуп ташсун дәп,
мән буларни силәргә ейттим. 12 Мениң әмрим шуки, мән силәрни сөйгинимдәк, силәрму
бир-бириңларни сөйүңлар. 13 Инсанларниң өз достлири үчүн җенини пида қилиштин
чоңқур меһир-муһәббити йоқтур. 14 Силәргә буйруған әмирлиримни ада қилсаңлар,
мениң достлирим болисиләр. 15 Әнди мундин кейин мән силәрни «қул» дәп атимай-
мән. Чүнки қул ғоҗайинининң немә қиливатқинини билмәйду. Униң орниға силәрни
«дост» дәп атидим, чүнки Атамдин аңлиғанлиримниң һәммисини силәргә йәткүздүм.
16 Силәр мени таллиғиниңлар йоқ, әксичә мән силәрни таллидим вә силәрни берип
мевә бәрсун һәмдә мевилириңлар дайим сақлансун, мениң намим билән Атидин немә
тилисәңлар, у силәргә бәрсун дәп силәрни тиклидим. 17 Силәргә шуни әмир қилимән-
ки, бир-бириңларни сөйүңлар.

Дуниядикиләрниң Әйсаға болған нәприти

18 Бу дуниядикиләр силәрдин нәпрәтләнсә, силәрдин авал мәндин нәпрәтләнгәнлигини
билиңлар. 19 Силәрму бу дуниядикиләрдин болған болсаңлар, бу дуниядикиләр силәр-
ни өзимизниңки дәп, сөйгән болатти. Бирақ силәр бу дуниядин болмиғачқа, бәлки мән
силәрни бу дуниядин айрип таллиғанлиғим үчүн, әнди бу дуниядикиләр силәрдин
нәпрәтлиниду. 20 Мән силәргә ейтқан сөзни есиңларда тутуңлар: «Қул ғоҗайинидин
үстүн турмайду». Улар маңа зиянкәшлик қилған болса, силәргиму зиянкәшлик қилиду.
Мениң сөзүмни тутқан болса, улар силәрниңкиниму тутиду.
21 Бирақ мениң намим түпәйлидин улар силәргиму шу ишларниң һәммисини қилиду,
чүнки улар мени Әвәткүчини тонумайду. 22 Әгәр мән келип уларға сөз қилмиған болсам,

---

15:8 **«Силәр мәндә изчил турсаңлар вә сөзлирим силәрдә изчил турса, немини тәләп қилсаңлар, силәргә шу иҗабәт болиду. Силәрниң көп меви беришиңлар, шундақла мениң мухлислирим екәнлигиңларни испатлишиңлар билән шан-шәрәп атамға кәлтүрүлиду»** — 7-8-айәткә қариғанда, мухлислар Худаға чиқарған, уни хурсән қилидиған мевә үнүмлүк дуа-тилавәтләрни өз ичигә алиду.

15:10 Юһ. 14:15, 21, 23; 1Юһа. 5:3.

15:12 Лав. 19:18; Мат. 22:39; Юһ. 13:34; Әф. 5:2; 1Тес. 4:9; 1Пет. 4:8; 1Юһа. 3:23; 4:21.

15:13 Рим. 5:7; Әф. 5:2; 1Юһа. 3:16.

15:14 **«Силәргә буйруған әмирлиримни ада қилсаңлар, мениң достлирим болисиләр»** — 13-14-айәттә Худаниң муһәббитиниң улуқлуғи аян қилиниду. «Мәсиһниң достлири» униң әмирлирини ада қилғучилардур. Лекин Мәсиһ барлиқ кишиләр, җүмлидин өз әмирлирини ада қилмиғучилар, йәни **дүшмәнлири үчүн** җенини пида қилғандур.

15:14 Мат. 12:50; 2Кор. 5:16; Гал. 5:6; 6:15; Кол. 3:11.

15:15 **«Әнди мундин кейин мән силәрни «қул» дәп атимаймән»** — «қул» яки «чакар».

15:15 Юһ. 8:26.

15:16 **«Силәр мени таллиғиниңлар йоқ, әксичә мән силәрни таллидим вә силәрни берип мевә бәрсун һәмдә мевилириңлар дайим сақлансун...»** — «...**берип** мевә бәрсун» дегән ибарә бәлким, мухлислар Худаға чиқарған, уни хурсән қилидиған мевә болса, пүтүн дунияға **берип** хуш хәвәр арқилиқ башқиларни Худаниң йолиға кәлтүрүшни өз ичигә алиду, дәп көрсәтсә керәк.

15:16 Мат. 28:19; Мар. 16:15; Юһ. 13:18; Әф. 1:4; Кол. 1:6.

15:17 **«Силәргә шуни әмир қилимәнки, бир-бириңларни сөйүңлар»** — грек тилида «Силәргә шуларни әмир қилимәнки, бир-бириңларни сөйүңлар».

15:18 1Юһа. 3:13.

15:19 **«Силәрму бу дуниядикиләрдин болған болсаңлар, бу дуниядикиләр силәрни өзимизниңки дәп, сөйгән болатти»** — грек тилида «Силәрму бу дуниядин болған болса, бу дуния силәрни өзиниңки дәп сөйгән болатти».

15:19 Юһ. 17:14; Гал. 1:10.

15:20 Мат. 10:24; 24:9; Луқа 6:40; Юһ. 13:16; 16:2.

15:21 Мат. 10:22; Юһ. 16:3.

уларда гуна йоқ дәп һесаплинатти. Лекин һазир гунайи үчүн уларниң һеч баниси
йоқтур. 23 Кимдәким мәндин нәпрәтләнсә Атамдинму нәпрәтләнгән болиду. 24 Мән
уларниң арисида башқа һеч ким қилип бақмиған әмәлләрни қилмиған болсам, уларда
гуна йоқ дәп һесаплинатти. Лекин улар һазир әмәллиримни көргән туруқлуқ, йәнила
һәм мәндин һәм Атамдин нәпрәтләнди. 25 Лекин бу ишлар уларға тәвә болған Тәврат
қанунида: «Һеч қандақ сәвәпсизла мәндин нәпрәтләнди» дәп пүтүлгән сөз әмәлгә ашу-
рулуши үчүн шундақ йүз бәрди.

26 Лекин мән силәргә Атиниң йенидин әвәтидиған Ярдәмчи, йәни Атиниң йенидин
чиққучи Һәқиқәтниң Роһи кәлгәндә, У маңа гувалиқ бериду. 27 Силәрму маңа гувалиқ
берисиләр, чүнки силәр баштин тартип мән билән биллә болдуңлар.

Келидиған зиянкәшликләр

16 1 Силәрниң путлишип кәтмәслигиңлар үчүн буларни силәргә ейттим. 2 Улар
силәрни синагогларниң җамаәтлиридин қоғлап чиқириветиду; һәмдә шундақ
бир вақит-саат келидуки, силәрни өлтүргүчи өзини Худаға хизмәт қиливатимән, дәп
һесаплайду. 3 Улар буларни йә Атини, йә мени тонумиғанлиғи үчүн қилиду. 4 Лекин
мән бу ишларни силәргә ейттимки, вақит-саити кәлгәндә, мән шундақ алдин-ала
ейтқинимни есиңларға кәлтүрәләйсиләр.

Муқәддәс Роһниң йетәкчи вә устаз болидиғанлиғи

5 — Мән башта буларни силәргә ейтмидим, чүнки мән силәр билән биллә едим.
Лекин әнди мени әвәткүчиниң йениға қайтип кетимән. Шундақ туруқлуқ, араңлардин
һеч ким мәндин: «Нәгә кетисән?» дәп соримайватиду. 6 Әксичә, силәргә буларни ейтқи-
ним үчүн, қәлбиңлар қайғуға чөмүп кәтти. 7 Амма мән силәргә һәқиқәтни ейтип қояйки,
мениң кетишим силәргә пайдилиқтур. Чүнки әгәр кәтмисәм, Ярдәмчи силәргә кәлмәй-
ду. Амма кәтсәм, Уни силәргә әвәтимән. 8 У кәлгәндә, бу дунийдикиләргә гуна тоғри-
сида, һәққанийлиқ тоғрисида вә ахирәт сориғи тоғрисида һәқиқәтни билгүзиду. 9 У
уларни гуна тоғрисида билгүзиду, чүнки улар маңа етиқат қилмиди. 10 Уларни һәққа-

15:22 Рим. 4:15; 5:20.
15:24 Юһ. 10:37.
15:25 **«Уларға тәвә болған Тәврат қануни»** — һәҗвий, кинайилик сөз. 8:17 вә изаһатини көрүң. **«Һеч қандақ сәвәпсизла мәндин нәпрәтләнди»** — «Зәб.» 34:7, 19 вә 68:5.
15:25 Зәб. 34:19; 68:5.
15:26 **«...Ярдәмчи, йәни Атиниң йенидин чиққучи Һәқиқәтниң Роһи кәлгәндә, У маңа гувалиқ бериду»** — мошу айәттин Муқәддәс Роһниң шәхс екәнлиги көрүнүп туриду. Мәсиһ Уни «Атиниң йенидин» әвәтиду; мошу йәрдә Муқәддәс Роһ йәнә «Атиниң йенидин **чиқиду**» дейилиду. Грек тилида «чиқиду» дегән пеил «һазирқи заман» шәкилдә болғачқа, Муқәддәс Роһниң һәрдайим шу һәрикәтни қиливатқини көрситилиду.
15:26 Луқа 24:49; Юһ. 14:26; 16:7; Рос. 5:32.
15:27 Рос. 1:8, 21; 5:32.
16:2 **«Улар силәрни синагогларниң җамаәтлиридин қоғлап чиқириветиду»** — жуқурида башқа изаһатларда ейтқинимиздәк, Йәһудий хәлқи бирисини «синагогтин чиқиривәтсә», кейин униң билән һеч қандақ барди-кәлди қилмай, бәлки униңға техиму зиянкәшлик қилишиму мүмкин.
16:2 Юһ. 9:22, 34; 12:42.
16:3 Юһ. 15:21; 1Кор. 2:8.
16:4 **«... вақит-саити кәлгәндә»** — демәк, Йәһудий хәлқидин вә кейин башқилар тәрипидин болған зиянкәшликләр кәлгәндә.
16:4 Юһ. 13:19; 14:29.
16:7 Луқа 24:49; Юһ. 14:26; 15:26.
16:9 **«У уларни гуна тоғрисида билгүзиду»** — яки «У уларни өз гунайи тоғрилиқ билгүзиду» яки «У уларни гунаниң немә екәнлигини билгүзиду». Дегәндәк үч тәрҗимиси болуши мүмкин, лекин умумий мәнаси асасән охшаш.

нийлиқ тоғрисида билгүзиду, чүнки Атамниң йениға қайтип баримән вә силәр мени
йәнә көрәлмәйсиләр. 11 Уларни ахирәт сориғи тоғрисида билгүзиду, чүнки бу дунияниң
һөкүмдари үстигә һөкүм чиқирилди.
12 Силәргә ейтидиған йәнә көп сөзлирим бар еди; лекин силәр уларни һазирчә көтирәл-
мәйсиләр. 13 Лекин У, йәни Һәқиқәтниң Роһи кәлгәндә, У силәрни барлиқ һәқиқәткә
башлап бариду. Чүнки У өзлүгидин сөзлимәйду, бәлки немини аңлиған болса, шуни
сөзләйду вә кәлгүсидә болидиған ишлардин силәргә хәвәр бериду. 14 У мени улуқлайду;
чүнки У мәндә бар болғанни тапшурувелип, силәргә җакалайду. 15 Атида бар болғанниң
һәммиси һәм мениңкидур; мана шуниң үчүн мән: «У мәндә бар болғанни тапшуруве-
лип, силәргә җакалайду» дәп ейттим.

Ғәм-қайғулириңлар мәңгү хошаллиққа айлиниду

16 Аз вақиттин кейин, мени көрмәйсиләр; вә йәнә бир аз вақит өткәндин кейин, мени
қайта көрисиләр, чүнки мән Атамниң йениға кетимән».
17 Шуңа мухлисларниң бәзилири бир-биригә:
— Бизләргә: — «Аз вақиттин кейин, мени көрмәйсиләр; йәнә бир аз вақит өткәндин
кейин, мени қайта көрисиләр» вә йәнә «Чүнки мән Атамниң йениға кетимән» дегини
немә дегиниду? 18 «Аз вақиттин кейин» дегән сөзиниң мәнаси немә? Униң немиләрни
дәватқанлирини билмидуқ, — дейишиду.
19 Әйса уларниң өзидин немини соримақчи болғинини билип уларға мундақ деди:
— «Мениң «Аз вақиттин кейин, мени көрмәйсиләр; йәнә бир аз вақит өткәндин кейин,
мени көрисиләр» дегинимниң мәнасини бир-бириңлардин сораватамсиләр? 20 Бәрһәқ,
бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, силәр жиға-зерә көтирисиләр, лекин бу дунияд-
дикиләр хошал болушуп кетиду; силәр қайғурисиләр, лекин қайғулириңлар шатлиққа ай-
линиду. 21 Аял киши туғутта азаплиниду, чүнки униң вақит-саити йетип кәлгән; лекин бо-
виқи туғулуп болғандин кейин, бир пәрзәнтниң дунияға кәлгәнлигиниң шатлиғи билән
тартқан азавини унтуп кетиду. 22 Шуниңға охшаш, силәрму һазир азаплиниватисиләр,
лекин мән силәр билән қайта көрүшимән, қәлбиңлар шатлиниду вә шатлиғиңларни һеч
ким силәрдин тартивалалмайду. 23 Шу күндә силәр мәндин һеч нәрсә соримайсиләр.
Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, мениң намим билән Атидин немини

16:11 **«бу дунияниң һөкүмдари»** — Шәйтан, Иблис. **«...Уларни ахирәт сориғи тоғрисида билгүзиду, чүнки бу дунияниң һөкүмдари үстигә һөкүм чиқирилди»** — 9-11-айәттики «У (Муқәддәс Роһ)... гуна тоғрисида... һәққанийлиқ тоғрисида... вә ахирәт сориғи тоғрисида...билгүзиду....» дегәнләрниң үстидә «қошумчә сөз»дә азрақ тохтилимиз.
16:11 Юһ. 12:31; 14:30; Әф. 2:2; Кол. 2:15.
16:12 **«Силәргә ейтидиған йәнә көп сөзлирим бар еди; лекин силәр уларни һазирчә көтирәлмәйсиләр»** — мухлислар қандақ сөзләрни көтирәлмәйду? Бу тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.
16:12 1Кор. 2:7-10; Әф. 3:2-6; 1Тим. 3:16
16:13 **«Чүнки У өзлүгидин сөзлимәйду, бәлки немини аңлиған болса, шуни сөзләйду»** — «У (Мукәддәс Роһ)... немини аңлиған болса» — демәк, Муқәддәс Роһниң Худа вә Униң Каламидин аңлиғини. **« *Муқәддәс Роһ*,... немини аңлиған болса, шуни сөзләйду вә кәлгүсидә болидиған ишлардин силәргә хәвәр бериду»** — бу муһим вәдә тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.
16:13 Юһ. 12:49; 14:26
16:15 **« *Муқәддәс Роһ* мәндә бар болғанни тапшурувелип, силәргә җакалайду»** — Бу муһим вәдә тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.
16:15 Юһ. 17:10.
16:16 **«йәнә бир аз вақит өткәндин кейин, мени қайта көрисиләр, чүнки мән Атамниң йениға кетимән»** — бәзи кона көчүрмиләрдә мошу йәрдә «чүнки мән Атамниң йениға кетимән» дегән сөз тепилмайду. Лекин бизниңчә 17-айәт униң әслидә барлиғини испатлайду.
16:16 Юһ. 7:33.
16:19 **«Мениң «Аз вақиттин кейин, мени көрмәйсиләр; йәнә бир аз вақит өткәндин кейин, мени көрисиләр»** — Мәсиһниң мошу дегинидә көздә тутқини, бизниңчә, униң өлүми, дәпнә қилиниши вә өлүмдин тирилип мухлислириға өзини аян қилишидин ибарәт.
16:21 Йәш. 26:17.

тилисәңлар, у шуни силәргә бериду. 24 Һазирғичә мениң намим билән һеч немә тилими-
диңлар. Әнди тиләңлар, еришисиләр, буниң билән шатлиғиңлар толуп ташиду!

Бу дуния үстидин ғәлибә қилиш

25 Силәргә буларни тәмсилләр билән ейтип бәрдим. Бирақ шундақ бир вақит келидуки,
у чағда силәргә йәнә тәмсилләр билән сөзлимәймән, Ата тоғрилиқ силәргә очуқ ейти
мән. 26 Шу күни тиләклириңларни мениң намим билән илтиҗа қилисиләр. Мән силәр
үчүн Атидин тәләп қилимән, дәп ейтмаймән; 27 чүнки Ата өзиму силәрни сөйиду; чүнки
силәр мени сөйисиләр вә мениң Худаниң йенидин кәлгәнлигимгә ишәндиңлар.
28 Мән Атиниң йенидин чиқип бу дунияға кәлдим; әнди мән йәнә бу дуниядин кетип
Атиниң йениға баримән».
29 Мухлислири:
— Мана сән һазир очуқ ейтиватисән, тәмсил кәлтүрүп сөзлимидиң! 30 Биз сениң һәмми-
ни билгиниңни, шундақла һеч кимниң сәндин соал соришиниң һаҗити йоқлуғини әнди
билип йәттуқ. Шуниңдин сениң Худаниң йенидин кәлгәнлигиңгә ишәндуқ, — дейишти.
31 Әйса җававән уларға:
— Һазир ишәндиңларму? 32 Мана, шундақ вақит-саити келәй дәп қалди, шундақла келип
қалдики, һәммиңлар мени ялғуз ташлап һәр бириңлар өз йоллириңларға тарқилип ке-
тисиләр. Бирақ мән ялғуз әмәсмән, чүнки Ата мән билән биллидур. 33 Силәрниң мәндә
хатирҗәмликкә егә болушуңлар үчүн буларни силәргә ейттим. Бу дунияда туруп азап-
оқубәт тартисиләр, амма ғәйрәтлик болуңлар! Мән бу дуния үстидин ғәлибә қилдим!

Әйсаниң мухлислири үчүн дуа қилиши

17 1 Әйса бу сөзләрни қилғандин кейин, көзлирини әршкә тикип, мундақ дуа қилди:
— И Ата, вақит-саат йетип кәлди; Сән Оғлуңни улуқлатқузғайсән; буниң билән
Оғлуңму Сени улуқлатқузиду; 2 йәни, униң Сән униңға тапшурған инсанларға мәңгүлүк
һаят ата қилиши үчүн, униңға пүткүл әт егилиридин үстүн һоқуқ ата қилғиниңдәк, уни
улуқлатқузғайсән. 3 Мәңгүлүк һаят шуки, бирдин-бир һәқиқий Худа — Сени вә Сән әвәт-
кән Әйса Мәсиһни тонуштин ибарәттур. 4 Мән Сениң әмәл қилишим үчүн тапшурған

16:23 Йәр. 29:12; Мат. 7:7; 21:22; Мар. 11:24; Луқа 11:9; Юһ. 14:13; 15:7; Як. 1:5; 1Юһа. 3:22; 5:14.
16:25 **«Силәргә буларни тәмсилләр билән ейтип бәрдим. Бирақ шундақ бир вақит келидуки, у чағда силәргә йәнә тәмсилләр билән сөзлимәймән, ата тоғрилиқ силәргә очуқ ейтимән»** — тәмсилләрдин болған бир нәччә мисаллар 10-баптин («қойларниң ишиги» вә «яхши падичи» тоғрилиқ) 13-баптин (уларға «пут жуюш» тоғрилиқ тәмсил вә өлгә) 15-баптин («һәқиқий үзүм тели» тоғрилиқ) вә 21-айәттин («туғутта болған аял» тоғрилиқ) тепилиду.
16:27 Юһ. 17:8.
16:28 Юһ. 13:3.
16:29 **«Мана сән һазир очуқ ейтиватисән, тәмсил кәлтүрүп сөзлимидиң!»** — мухлисларниң һәқиқий чүшәнгән-чүшәнмигини 31-айәттин көрүниду.
16:30 **«һеч кимниң сәндин соал соришиниң һаҗити йоқ»** — мәнаси бәлким Мәсиһниң уларниң өзидин соримақчи болған соаллирини техи соримай турупла, уларниң соримақчи болғинини аллиқачан билгәнлигини көздә тутиду.
16:30 Юһ. 21:17.
16:32 **«һәммиңлар мени ялғуз ташлап һәр бириңлар өз йоллириңларға тарқилип кетисиләр»** — «өз йоллириңларға» яки «өзәңларниңкигә» (демәк, өз өйүңларға). «Матта» 26:56, «Мар.» 14:50ни көрүң.
16:32 Зәк. 13:7; Мат. 26:31; Мар. 14:27; Юһ. 8:29; 14:10.
16:33 Йәш. 9:5; Юһ. 14:27; Рим. 5:1; Әф. 2:13; Кол. 1:20.
17:1 Юһ. 12:23; 13:32.
17:2 **«Сән униңға тапшурған инсанлар...»** — грек тилида «униңға бәргән барлиқ инсанлар...» — демәк, Мәсиһкә етиқат қилғучилар.
17:2 Зәб. 8:7; Мат. 11:27; 28:18; Луқа 10:22; Юһ. 3:35; 5:27; 1Кор. 15:25; Фил. 2:10; Ибр. 2:8.
17:3 Йәш. 53:11; Йәр. 9:22

ишиңни орундишим билән Сени йәр йүзидә улуқлатқуздум. [5] И Ата, Сениң аләм апи-
ридә болуштин бурун мән Өзәңниң йениңда егә болған шан-шәрәп билән мени Өзәңниң
йениңда улуқлатқузғайсән.
[6] Сән бу дунийадин маңа таллап бәргән адәмләргә Сениң намиңни аян қилдим. Улар Се-
ниңки еди, Сән уларни маңа бәрдиң вә улар Сениң сөз-каламиңни тутуп кәлди. [7] Улар
һазир Сән маңа бәргән һәммә нәрсиләрниң Сениңдин кәлгәнлигини билди.[8] Чүнки
Сән маңа тапшурған сөзләрни уларға йәткүздүм; уларму буларни қобул қилди, шуниң
билән Сәндин чиққинимни һәқиқәтән билип йәтти һәмдә Сениң мени әвәткәнлигиңги-
му ишәнди. [9] Буларға дуа қилимән; бу дунийадики адәмләргә әмәс, бәлки Сән маңа бәр-
гән адәмләргә дуа қилимән; чүнки улар Сениңкидур. [10] Мениң барлиғим Сениңкидур вә
Сениң барлиғиң болса мениңкидур вә мән уларда шәрәп таптим.
[11] Мән әнди бу дунияда туривәрмәймән; лекин улар бу дунияда қалди вә мән Сениң
йениңға кетиватимән. И муқәддәс Ата, Сән маңа бәргән намиң арқилиқ уларни сақ-
лиғинки, биз иккимиз бир болғинимиздәк, уларму бир болғай. [12] Мән улар билән бил-
лә болған вақтимда, Сән маңа бәргән намиң билән уларни сақлидим һәм қоғдидим; вә
муқәддәс язмилардики бешарәтниң әмәлгә ашурулуши йолида, уларниң ичидин һа-
лакәткә хас болған кишидин башқа бириму йоқалмиди. [13] Мана әнди сениң йениңға
баримән. Мениң шатлиғим уларда толуп ташсун дәп, бу сөзләрни дунийадики вақтимда
сөзлидим. [14] Мән уларға сөз-каламиңни тапшурдум. Мән бу дунийадин болмиғинимдәк,
уларму бу дунийадин болмиғини үчүн, бу дунияниң адәмлири улардин нәпрәтлиниду.
[15] Уларни бу дунийадин айривәткәйсән дәп тилимәймән, бәлки уларни рәзил болғучидин
сақлиғайсән, дәп тиләймән. [16] Мән бу дунийадин болмиғинимдәк, уларму бу дунийадин
әмәстур. [17] Уларни һәқиқәт арқилиқ Өзәңгә муқәддәс қилип атиғузғайсән, чүнки сөз-ка-
ламиң һәқиқәттур. [18] Сән мени дунияға әвәткиниңдәк, мәнму уларни дунияға әвәттим.

17:4 Юһ. 4:34; 13:32; 14:13; 19:30.

17:5 **«И Ата, Сениң аләм апиридә болуштин бурун мән Өзәңниң йениңда егә болған шан-шәрәп билән мени Өзәңниң йениңда улуқлатқузғайсән»** — яки болмиса «И Ата, мән Сән билән биргә егә болған шан-шәрәп билән мени Өзәң билән тәң улуқландурғайсән».

17:5 Юһ. 1:1, 2; 10:30; 14:9.

17:6 **«Сән бу дунийадин маңа таллап бәргән адәмләргә Сениң намиңни аян қилдим»** — Мәсиһниң «Сениң намиңни аян қилдим» ейтқини немини көрситиду? Тәврат-Зәбурда Худаниң нурғун намлири (Пәрвәрдигар (Яһвәһ), Худа (Әлоһим), Рәб (Адонай) қатарлиқлар) аян қилинғандин кейин Мәсиһ қайси намни уларға аян қилған? У «Ата» әмәсму?

17:8 Юһ. 16:27.

17:10 **«мән уларда шәрәп таптим»** — «уларда...» мошу йәрдә көздә тутулғини бәлким «Сән маңа бәргән адәмләрдә..» болса керәк.

17:10 Юһ. 16:15.

17:11 **«Сән маңа бәргән намиң арқилиқ уларни сақлиғинки...»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «Сән намиң билән маңа тапшуруп бәргәнләрниң Саңа болған садиқлиғини сақлиғинки,... ». Мошу йәрдә «Сән маңа тапшуруп бәргән намиң» болса йәнила Худаатиниң Өз Мәсиһигә инсанларға үгитиш үчүн тапшурған «Ата» (ибраний тилида «Абба») дегән қимммәтлик намидур.

17:12 **«Мән улар билән биллә болған вақтимда, Сән маңа бәргән намиң билән уларни сақлидим һәм қоғдидим;...»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «Сениң намиң билән уларни сақлидим; Сән маңа тапшуруп бәргәнләрниң Саңа болған садиқлиғини қоғдидим;... ». Бу «нам» йәнила жуқурики изаһатта ейтқинимиздәк «Ата» болса керәктур. **«һалакәткә хас болған киши»** — грек тилида «һалакәтниң оғли» дегән сөз билән ипадилиниду, у Йәһуда Ишқарийотни көрситиду, әлвәттә. Мәсиһгә сатқунлуқ қилған кишиниң һалакәткә йүзлиниши тоғрилиқ бешарәтләр бәлким «Зәб.» 40:10, 108:1-20 вә «Пәнд.» 24:22 (LXX)ни өз ичигә алса керәк.

17:12 Йәш. 8:18; Юһ. 6:39; 10:28; 18:9; Ибр. 2:13.

17:14 **«мән бу дунийадин болмиғинимдәк...»** — яки «мән бу дунияға мәнсуп болмиғинимдәк...».

17:14 Юһ. 15:19.

17:15 **«рәзил болғучи»** — Шәйтан, Иблис.

17:17 **«Уларни һәқиқәт арқилиқ Өзәңгә муқәддәс қилип атиғузғайсән»** — «Өзәңгә муқәддәс қилип атиғузғайсән» грек тилида «муқәддәсләштүргәйсән» дегән бирла сөз билән ипадилиниду. Инҗилда һәм Тәвратта «муқәддәс» дегән сөз «пак» һәм «Худаға алайитән аталған» дегән икки уқумни билдүриду.

17:17 Зәб. 118:142; Юһ. 8:4.

17:18 Юһ. 20:21.

[19] Уларму һәқиқәттә муқәддәс қилинип Өзәңгә аталсун дәп, өзәмни Саңа хас атаймән.
[20] Мән ялғуз улар үчүнла әмәс, йәнә уларниң сөзи арқилиқ маңа етиқат қилидиған-
лар үчүнму дуа қилимән. [21] Уларниң һәммиси бир болғай; и Ата, Сән мәндә, мән Сәндә
болғандәк, уларму Биздә бир болғай; шундақ болғанда, бу дуниядикиләр мени Сениң
әвәткәнлигиңгә ишиниду. [22] Сән маңа ата қилған шан-шәрәпни уларға ата қилдимки,
биз иккимиз бир болғандәк, уларму бир болғай; [23] йәни мән уларда, сән мәндә болуп,
улар бирликтә камил қилинғай. Шу арқилиқ бу дуниядикиләр мени әвәткәнлигиңни
һәм мени сөйгиниңдәк уларниму сөйгәнлигиңни билиду.
[24] И Ата, Сән маңа бәргәнлириңниң һәммисиниң мән болған йәрдә мән билән биргә
болушини, шундақла мениң шан-шәривимни, йәни Сән аләм апиридә болуштин бурун
мени сөйгәнлигиң үчүн, маңа бәргән шан-шәрәпни уларниң көрүшини халаймән.
[25] И һәққаний Ата, бу дуниядикиләр сени тонумиған, амма мән Сени тонуймән вә булар-
му мени Сениң әвәткәнлигиңни билди. [26] Вә мән Сениң намиңни уларға аян қилдим вә
йәнә давамлиқ аян қилимән. Шуниң билән, Сениң маңа көрсәткән меһир-муһәббитиң
уларда болиду вә мәнму уларда болай.

Әйсаниң тутқун қилиниши

Мат. 26:47-56; Мар. 14:43-50; Лука 22:47-53

18 [1] Әйса буларни ейтқандин кейин, мухлислири билән биллә ташқириға чиқип
Кидрон жилғисиниң у қетиға өтти. У йәрдә бир бағчә бар еди. Әйса билән
мухлислири у бағчигә кирди. [2] Униңға сатқунлуқ қилидиған Йәһудаму у йәрни
биләтти, чүнки Әйса мухлислири билән пат-пат у йәрдә жиғилип олтиратти. [3] Шуниң
билән Йәһуда бир топ Рим ләшкәрлири билән баш каһинлар һәм Пәрисийләр әвәткән
қаравулларни башлап бу йәргә кәлди. Уларниң қоллирида панус, мәшъәл вә қураллар
бар еди. [4] Әйса бешиға чүшидиғанларниң һәммисини билип, уларниң алдиға чиқип:
— Кимни издәйсиләр? — дәп сориди.
[5] Насарәтлик Әйсани, — дәп жавап беришти улар.
Әйса уларға:
— Мана мән болимән, — деди.
(Униңға сатқунлуқ қилған Йәһудаму уларниң арисида туратти). [6] Әйса: «Мана мән бо-
лимән» девиди, улар арқисиға йенип йәргә жиқилишти. [7] Шуниң билән Әйса улардин
йәнә бир қетим:
— Кимни издәйсиләр? — дәп сориди.
— Насарәтлик Әйсани, — дейишти улар.

17:19 **«Уларму һәқиқәттә муқәддәс қилинип өзәңгә аталсун дәп...»** — «муқәддәс қилинип Өзәңгә аталсун» грек тилида «уларму һәқиқәттә муқәддәсләштүрүлсун» дегән бирла сөз билән ипадилиниду. Жуқириқи изаһатни көрүң.
17:19 1Кор. 1:2,30; 1Тес. 4:7.
17:21 Юһ. 10:38; 14:11; Гал. 3:28.
17:24 Юһ. 12:26; 14:3; Мар. 3:14
17:25 Юһ. 15:21; 16:3, 27; 17:8.
17:26 **«мән Сениң намиңни уларға аян қилдим»** — 6-айәт вә униңдики изаһатни көрүң.
18:1 **«Әйса буларни ейтқандин кейин, мухлислири билән биллә ташқириға чиқип...»** — мошу йәрдики «ташқириға чиқип...» зияпәт болған өйдин яки Йерусалим шәһириниң өзидин чиқишни билдүриду. Кидрон вадиси болса шәһәрниң сиртида (шәриқ тәрәптә) еди.
18:1 2Сам. 15:23; Мат. 26:36; Мар. 14:32; Лука 22:39.
18:3 Мат. 26:47; Мар. 14:43; Лука 22:47.
18:6 **«Әйса: «Мана мән болимән» девиди, улар арқисиға йенип йәргә жиқилишти»** — «Юһанна»дики башқа бәзи йәрләрдики «Мән болимән» дегән сөз Худаниң «Мән әзәлдин Бар Болғучидурмән» дегән намини билдүриду. Бизниңчә мошу йәрдә «Мана мән болимән» дегәнму шу мәнани билдүриду; чүнки аңлиғучилар уни аңлапла «арқилириға йенип йәргә жиқилишти».

[8] Әйса: — Силәргә ейттимғу, мән шу болимән. Әгәр издигиниңлар мән болсам, буларни
кәткили қоюңлар, — деди.
[9] Буниң билән өзиниң: «Ата, Сән маңа бәргәнләрдин һеч қайсисини жүтүрмидим» дегән
сөзи әмәлгә ашурулди.
[10] Симон Петрусниң йенида бир қилич болғач, у шуан уни суғуруп, баш каһинниң чакириға
бирни уруп, оң қулиқини шилип чүширивәтти. Чакарниң исми Малкус еди. [11] Әйса Петрусқа:
— Қилични ғилапқа сал! Ата маңа тапшурған қәдәһни ичмәмдим? — деди.

Әйсаниң Аннасниң алдиға елип берилип, сорақ қилиниши

Мат. 26:57-58; Мар. 14:53-54; Луқа 22:54

[12] Шуниң билән, ләшкәрләр топи билән миң беши һәм Йәһудийларниң қаравуллири Әй-
сани тутуп бағлашти. [13] Андин уни алди билән Аннасниң алдиға елип беришти. Аннас
болса шу жили баш каһин болуп турған Қаяфаниң қейинатиси еди. [14] Бурун Йәһудий
кеңәшмисидикиләргә: «Пүтүн хәлиқниң һалак болушиниң орниға, бирла адәмниң улар
үчүн һалак болуши яхши» дәп мәслиһәт бәргән киши дәл шу Қаяфа еди.

Петрусниң Әйсадин тениши

Мат. 26:69-70; Мар. 14:66-68; Луқа 22:55-57

[15] Әнди Симон Петрус билән йәнә бир мухлис Әйсаниң кәйнидин әгишип барған еди. У
мухлис баш каһинға тонуш болғачқа, баш каһинниң сарийиға Әйса билән тәң кирди.
[16] Лекин Петрус болса дәрвазиниң сиртида қалди. Шуңа баш каһинға тонуш болған һе-
лиқи мухлис ташқириға чиқип, дәрвазивән қиз билән сөзлишип, Петрусни ичкиригә
башлап кирди. [17] Дәрвазивән болған шу дедәк Петрустин:
— Сәнму бу адәмниң мухлислиридин әмәсму? — дәп сориди.
Яқ, әмәс, — деди Петрус.
[18] Әнди һава соғ болғанлиғи үчүн, чакарлар вә қаравуллар шахардин гүлхан яққан болуп,
униң чөрисидә иссинип турушатти. Петрусму уларниң йенида туруп иссинди.

Баш каһин Аннасниң Әйсани сорақ қилиши

Мат. 26:59-66; Мар. 14:55-64; Луқа 22:66-71

[19] Баш каһин болса Әйсадин мухлислири тоғрилиқ вә тәлими тоғрилиқ соал сорашқа
башлиди. [20] Әйса униңға жававән мундақ бәрди:
— Мән хәлиқ-аләм алдида ашкарә сөз қилғанмән, барлиқ Йәһудийлар жиғилидиған

18:9 **«Буниң билән өзиниң ... сөзи әмәлгә ашурулди»** — яки «Буниң билән өзиниң ... сөзи әмәлийәттә испатланди». Бу сөзләр асасән һәм 6:39 һәм 17:12дә тепилиду.
18:9 Юһ. 6:39; 10:28; 17:12.
18:10 Мат. 26:51; Мар. 14:47; Луқа 22:50.
18:11 **«Ата маңа тапшурған қәдәһни ичмәмдим?»** — бу «қәдәһ» өзи тартиш керәк болған азап-оқубәтләрни көрситиду. «Мат.» 26:39, «Мар.» 14:36 вә Луқа» 22:42ни көрүң.
18:11 Мат. 20:22; 26:39.
18:13 Мат. 26:57; Мар. 14:53; Луқа 3:2; 22:54.
18:14 **««Пүтүн хәлиқниң һалак болушиниң орниға, бирла адәмниң улар үчүн һалак болуши яхши» дәп мәслиһәт бәргән киши дәл шу Қаяфа еди»** — 11:49-50ни көрүң.
18:14 Юһ. 11:50.
18:15 **«йәнә бир мухлис...»** — «йәнә бир мухлис» грек тилида «һелиқи мухлис». Юһанна баянида пат-пат өзини намсиз көрситип «һелиқи мухлис» дәйду (18:16, 20:2, 3, 4 вә 8ни көрүң). **«У мухлис баш каһинға тонуш болғачқа...»** — алимлар намсиз «у мухлис»ни Юһанна дәп билиду. Чүнки ушбу баянда болғандәк у дайим дегидәк пәқәт «өз көзүм билән көргәнлирим»нила асас қилиду. 21:24ни көрүң.
18:15 Мат. 26:58; Мар. 14:54; Луқа 22:54.
18:17 **«Сәнму бу адәмниң мухлислиридин әмәсму?»** — «сәнму» дегән сөз бәлким биринчи мухлис өзиниң Әйсаниң мухлиси екәнлигини бу қизға етирап қилғанлиғини көрситиду.
18:18 Мат. 26:69; Мар. 14:67; Луқа 22:55.

синагогларда вә ибадәтханида дайим тәлим берип кәлдим, мән йошурун һеч немә де-
мидим. [21] Буларни немишкә мәндин сорайсән? Ейтқан сөзлиримни аңлиғанлардин со-
риғин; мана, улар немә дегәнлигимни билиду.
[22] Әйса бу сөзләрни қилғанда, йенида турған қаравуллардин бири уни бир качат уруп:
— Баш каһинға мошундақ җавап қайтурамсән? — деди.
[23] — Әгәр яман сөз қилған болсам, униң яман екәнлигини көпчиликниң алдида көрсәт-
кин. Амма ейтқанлирим дурус болса, мени немә үчүн урисән? — деди Әйса униңға.
[24] Буниң билән Аннас уни бағлақлиқ пети баш каһин Қаяфаға йоллиди.

Петрусниң Әйсадин йәнә икки қетим тениши

Мат. 26:71-75; Мар. 14:69-72; Лука 22:58-62

[25] Симон Петрус отниң алдида иссинип туруватқан еди. Йенидикиләр:
— Сәнму униң мухлислиридин әмәсмидиң? — дейишти.
— Яқ, әмәсмән, — дәп танди Петрус.
[26] У йәрдә баш каһинниң чакарлиридин, Петрус қулиқини кесип ташлиған кишигә
туққан бириси бар еди. У Петрусқа:
— Бағчидә сени униң билән биллә көргән едимғу?! — деди.
[27] Петрус йәнә танди. Дәл шу чағда ғораз чиллиди.

Әйсаниң валий Пилатус алдида сорақ қилиниши

Мат. 27:1-2, 11-31; Мар. 15:1-20; Лука 23:1-25

[28] Андин улар Әйсани Қаяфаниң йенидин римлиқ валийниң ордисиға елип кәлди (шу
чағда таң атқан еди). Уни елип кәлгән Йәһудийлар болса өзимизни напак қилип булғи-
майли дәп, ордиға кирмиди. Болмиса өтүп кетиш һейтиниң дәстихинидин ғизалинал-
майтти.
[29] Шуңа валий Пилатус сиртқа чиқип, уларниң алдиға берип уларға:
— Бу адәмниң үстидин немә әрз қилисиләр? — дәп сориди.
[30] Улар:
— Бу адәм җинайәтчи болмиса, уни сизгә тапшурмиған болаттуқ, — дәп җавап беришти.
[31] — Уни өзәңлар елип кетип, өз қанунуңлар бойичә һөкүм чиқириңлар! — деди Пилатус
уларға.
Йәһудийлар:

18:20 Юһ. 7:26.
18:22 Йәр. 20:2; Рос. 23:2.
18:24 **«буниң билән Аннас уни бағлақлиқ пети баш каһин Қаяфаға йоллиди»** — бу айәткә қариғанда икки баш каһин бар еди. 22-айәттә Аннасму «баш каһин» дейилиду. Мүмкинчилиги барки, улар нөвәт бойичә баш каһинлиқ вәзиписини өтәватқан. 19:21ниму көрүң.
18:24 Мат. 26:57; Мар. 14:53; Лука 22:54.
18:25 **«йенидикиләр»** — грек тилида «улар».
18:25 Мат. 26:71; Мар. 14:69; Лука 22:58.
18:27 Юһ. 13:38.
18:28 **«...Болмиса өтүп кетиш һейтиниң дәстихинидин ғизалиналмайтти»** — мошу айәттики «өтүп кетиш һейти» болса «петир нан һейти»ниң биринчи күни (йәни бирхил «шабат күни» дәп һесаплинатти)ни көрситиду. 19:14дики изаһатни көрүң.
–«Өзимизни напак қилип булғимайли». Уларниң көзқариши: «Йәһудий әмәсләрниң өйигә кирсәк болмайду; чүнки улар бәлким «напак бир нәрсә» (мәсилән бир җәсәт яки өлүк нәрсә)гә тәккән болуши мүмкин; биз уларға тәгсәк улардики «напаклиқ» бизгиму жуқтурулуши мүмкин» дегәндәк еди. Демисәкму, улар көңүл бөлгән бу «таһарәтләр» Тәвраттики муқәддәс қанундики «напаклиқ» тоғрилиқ бәлгүлимиләрдин көп ешип кәткән еди. Қизиқ йери шуки, улар «булғиниш»тин қорқуп өз «паклиғини» булғимаслиққа қизғинлиқ билән тиришқини билән, йәнә Худа әвәткән Қутқазғучи-Мәсиһни өлтүрүш алдида туратти.
18:28 Мат. 27:1; Мар. 15:1; Лука 22:66; 23:1.
18:30 **«бу адәм җинайәтчи болмиса...»** — яки «бу адәм рәзил қилғучи болмиса...».

— Бизниң һеч кимни өлүмгә мәһкүм қилиш һоқуқимиз йоқ турса, — дейишти.
32 Бу ишлар Әйсаниң өзи қандақ өлүм билән өлүдиғини тоғрисидики алдин-ала ейтқан
бешарәтлик сөзиниң әмәлгә ашурулуши үчүн йүз бәрди.
33 Андин Пилатус йәнә ордисиға кирип, Әйсани чақиртип, униңдин:
— Сән Йәһудийларниң падишасиму? — дәп сориди.
34 Әйса униңға:
— Бу соални өзәң сораватамәсән, яки башқилар мән тоғрилиқ саңа шундақ ейтқанму?
— деди.
35 — Мән бир Йәһудийму?! Сени маңа тапшурғанлар өз хәлқиң вә баш каһинларғу! Немә
җинайәт өткүзгән едиң? — деди Пилатус.
36 Әйса җававән: — Мениң падишалиғим бу дунияға тәвә әмәстур. Әгәр бу дунияға тәвә
болған болса, хизмәтчилирим мениң Йәһудийларға тапшурулмаслиғим үчүн җаң қи-
ливатқан болатти. Һалбуки, мениң падишалиғим бу йәргә тәвә әмәстур, — деди.
37 Шуңа Пилатус униңға:
— Ундақта, сән падишаму?
Әйса җававән: — Шундақ, ейтқиниңдәк, падишамән. Мән шуниңға туғулғанмән, вә шу-
ниңға дунияға кәлдим: — һәқиқәткә гувалиқ беришим үчүндин ибарәттур. Һәқиқәткә
тәвә болған һәр бир киши болса мениң авазимға қулақ салиду, — деди.
38 Пилатус униңдин:
— «Һәқиқәт» дегән немә? — дәп сориди.
Пилатус мошуларни дәп, йәнә ташқириға, Йәһудийларниң алдиға чиқип уларға:
— Мән униңдин һеч қандақ җинайәт тапалмидим. 39 Лекин һәр жили өтүп кетиш һейти-
да силәр үчүн мәһбуслардин бирни қоюп бериш қаидәм бар. Шуңа бу «Йәһудийларниң
падишаси»ни силәргә қоюп беришимни халамсиләр? — деди.
40 Уларниң һәммиси җавап берип:
— Бу адәмни әмәс, Бараббасни қоюп бериң! — дәп қийқас-сүрән селишти (Бараббас бол-
са бир қарақчи еди).

18:32 **«Бу ишлар Әйсаниң өзи қандақ өлүм билән өлүдиғини тоғрисидики алдин-ала ейтқан бешарәтлик сөзиниң әмәлгә ашурулуши үчүн йүз бәрди»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Мәсиһ бир нәччә қетим Йәһудий хәлқиниң өзини өлтүрүш үчүн етиқатсиз Йәһудий әмәсләрниң қолиға тапшуридиғанлиғини вә шуниңдәк өзиниң римлиқлар иҗад қилған кресттә өлидиғанлиғини ейтқан еди (мәсилән, «Мат.» 20:19, 26:2, «Луқа» 18:32-33, «Юһ.» 3:14, 12:32-33).
18:32 Мат. 20:19; Юһ. 12:32.
18:33 Мат. 27:11; Мар. 15:2; Луқа 23:3.
18:35 **«мән бир Йәһудийму?»** — Пилатусниң бу сөзи: «Мән Йәһудий әмәс, хәлқиң сән тоғрилиқ бир немә демигән болса, мәнму һеч немә демәйМәнғу!» дегән пуриғи бар соалдур.
18:36 **«Мениң падишалиғим бу дунияға тәвә әмәстур»** — яки «мениң падишалиғим бу дуниядин әмәстур».
18:36 Юһ. 6:15; 1Тим. 6:13.
18:37 **«Шундақ, ейтқиниңдәк»** —Әйсаниң бу җавапниң грек тилида «Шундақ, лекин әһвал дәл сениң ойлиғиниңдәк әмәс» дегән пуриғи чиқиду.
18:38 Мат. 27:24; Луқа 23:4.
18:39 **«...мәһбуслардин бирни қоюп бериш қаидәм бар»** — яки: «...мәһбуслардин бирни қоюп бериш бир адитим бар».
18:39 Мат. 27:15; Мар. 15:6; Луқа 23:17.
18:40 Мат. 27:16; Мар. 15:7; Луқа 23:19; Рос. 3:1.

Әйсаниң өлүмгә һөкүм қилиниши

19 [1] Шуниң билән, Пилатус Әйсани елип берип қамчилатти. [2] Ләшкәрләр тикәнлик
шахларни өрүп, бир таҗ ясап, униң бешиға кийдүрүшти вә униңға шаһанә сөсүн
рәңлик бир тон кийдүрүп, [3] униң алдиға келип:
— Яшиғайла, и Йәһудийларниң «падишаси»! — дәп мәсқирә қилишип, униң йүзигә қайта-қайта качат салди.
[4] Пилатус болса йәнә ордисидин чиқип, халайиққа:
— Мана! Униңдин һеч қандақ җинайәт тапалмиғанлиғимни билишиңлар үчүн, уни силәрниң алдиңларға елип чиқтим, — деди.
[5] Буниң билән Әйса бешиға тикәнлик таҗ вә учисиға сөсүн тон кийгүзүлгән һалда ташқириға елип чиқилди. Пилатус уларға:
— Қараңлар, у адәмгә! — деди.
[6] Баш каһинлар вә қаравуллар уни көрүп:
— Уни крестләң, крестләң! — дәп вақирашти.
Пилатус уларға: — Уни елип берип өзәңлар крестләңлар! Чүнки мән униңдин һеч қандақ җинайәт тапалмидим! — деди.
[7] Йәһудийлар униңға җававән:
— Биздә шундақ бир қанун бар. Шу қанунимизға асасән у өлүмгә мәһкүм қилиниши керәк, чүнки у өзини Худаниң Оғли дәп ативалди.
[8] Пилатус бу сөзни аңлап техиму қорқуп, [9] йәнә ордисиға кирип, Әйсадин:
— Сән зади қәйәрдин кәлгән? — дәп сориди.
Лекин Әйса униңға җавап бәрмиди.
[10] Шуңа Пилатус униңға: — Сән маңа гәп қилмамсән? Сени қоюп беришкә һоқуқум барлиғини, шундақла крестләшкиму һоқуқум барлиғини билмәмсән? — деди.
[11] Әйса җававән: — Саңа әрштин берилмигән болса, мениң үстүмдин һеч қандақ һоқуқуң болмиған болатти. Шуниң үчүн мени саңа тапшуруп бәргән адәмниң гунайи техиму еғирдур, — деди.
[12] Шу чағдин тартип, Пилатус уни қоюветишкә амал издәйтти. Лекин Йәһудийлар вақиришип:
— Бу адәмни қоювәтсиңиз, сиз Қәйсәрниң дости болмиған болисиз! Өзини падиша дегән һәр бир киши Қәйсәргә қарши чиққан болиду! — дәп чуқан селишти.
[13] Пилатус бу сөзләрни аңлап, Әйсани ташқириға чиқарди вә «таш тахтайлиқ һойла»

19:1 **«Шуниң билән, Пилатус Әйсани елип берип қамчилатти»** — мошу хил «қамчилаш» адәттә крестлиништин авалқи җаза еди. Җаза әсвави төмүр яки сүйәк парчилири бағлақлиқ нәччә танилиқ қамча еди. Бу җазаниң өзи шунчә еғирки, җазаланғучи гаһи вақитларда техи крестләнмәй турупла, униңдин өлүп кетәтти.
19:1 Мат. 27:26; Мар. 15:15.
19:5 **«Қараңлар, у адәмгә!»** — Пилатус мошу йәрдә билмигән һалда Зәкәрия пәйғәмбәрниң шу бешаритини ағзиға алған еди: «Қараңлар, «Шах» дәп аталған адәм!» («Зәк.» 3:8, 6:12).
19:7 Лав. 24:16; Юһ. 5:18; 10:3.
19:8 **«Пилатус бу сөзни аңлап техиму қорқуп,...»** — Пилатус немишкә қорқти? Әгәр бириси өзини римлиқ император Қәйсәргә баравәр қилип «Мән Худаниң Оғли» десә, «Қәйсәрниң дүшмини» дәп һесаплиниши мүмкин; шуңа гәрчә униң Әйсани қоюваткүси болсиму, йәнила шундақ қилиштин қорқатти. У йәнә бир тәрәптин, йәни аялиниң Әйса тоғрилиқ агаһландурушидин қорқишиму мүмкин еди («Мат.» 27:19).
19:11 **«Саңа әрштин берилмигән болса, мениң үстүмдин һеч қандақ һоқуқуң болмиған болатти»** — «әрштин» дегән сөз грек тилида «жуқуридин». Мошу йәрдә шүбһисизки, әршниң өзини көрситиду. **«... мени саңа тапшуруп бәргән адәм»** — мошу йәрдә Йәһуда әмәс, бәлки баш каһин Қаяфа еди. Қаяфа Йәһудийларниң өзлириниң Қутқазғучи-Мәсиһини етиқатсиз римлиқларға тапшурғанда, әмәлийәттә у пүткүл Йәһудий хәлқиниң вәкили болған еди.
19:12 **«Бу адәмни қоювәтсиңиз, сиз Қәйсәрниң дости болмиған болисиз!»** — «Қәйсәр» Рим императориниң унвани. «Қәйсәрниң дости» — бу махсус бир унван еди. Пилатус бәлким миң тәсликтә шу алаһидә унванға еришкән болуши мүмкин. У йәнә шундақ жуқури унвандин мәһрум болуштин интайин қорқатти.
19:12 Рос. 17:7.

дәп аталған, ибраний тилида «Габбата» дәп аталған йәрдә «сорақ тәхти»гә олтарди [14] (у
вақит өтүп кетиш һейтиниң тәйярлиқ күнининң алтинчи саити әтрапида еди). Пилатус
Йәһудийларға:
Мана бу силәрниң падишаһлардур! — деди.
[15] Лекин улар вақиришип: — Йоқитиң, йоқитиң, уни крестләң! — деди.
Пилатус уларға: — Мени падишаһларни крестлигин, дәмсиләр? — деди.
Баш каһинлар жававән:
— Қәйсәрдин башқа һеч қандақ падишаһимиз йоқтур! — дәп товлашти.
Буниң билән Пилатус уни крестләшкә уларға тапшуруп бәрди.

Әйсаниң крестлиниши

Мат. 27:32-44; Мар. 15:21-32; Луқа 23:26-39

[16-17] Ләшкәрләр Әйсани елип маңди. У өз крестини йүдүп, «Баш сүйәк жайи» (ибраний
тилида «Голгота») дегән йәргә барди. [18] Улар уни шу йәрдә йәнә икки киши билән тәң
крестә тартти; бу тәрипидә бириси, у тәрипидә бириси вә Әйса уларниң оттурисида
крестә тартилди.
[19] Пилатус тахтиға елан йезип крестә бекитип қойди. Униңға: — «Насарәтлик Әйса —
Йәһудийларниң падишаси» дәп йезилған еди. [20] Әйса крестлинидиған йәр шәһәргә
йеқин болғачқа, нурғун Йәһудийлар тахтидики сөзләрни оқуди. Тахтидики сөзләр ибра-
нийчә, латинчә вә грекчә йезиқта йезилған еди. [21] Шуңа Йәһудийларниң баш каһинлири
Пилатусқа:
— «Йәһудийларниң падишаси» дәп язмаң, бәлки «У өзини мән Йәһудийларниң падиша-
си, дегән» дәп йезиң, — дейишти.
[22] Бирақ Пилатус жававән:
— Язидиғанни йезип болдум! — деди.
[23] Ләшкәрләр Әйсани крестлигәндин кейин, униң кийимлирини елип, төрткә бөлүп,
һәр бир ләшкәр бир үлүштин елишти; улар һәм ичидики узун көйнәкниму елишти; ле-
кин бу көйнәк тикилмигән, үстидин айиғиғичә бир пүтүн тоқулған еди. [24] Шуниң үчүн
ләшкәрләр бир-биригә:
— Буни житмайли, бәлки чәк тартишайли, кимгә чиқса шу алсун, — дейишти.
Бу ишлар муқәддәс язмилардики муну сөзләр әмәлгә ашурулуш үчүн йүз бәрди: —

«Улар мениң кийимлиримни өз арисида үләшти,
Мениң көйнигимгә еришиш үчүн чәк ташлашти».
Дәрвәқә, ләшкәрләр шундақ қилишти.
[25] Әйсаниң крестиниң йенида аниси, анисининң сиңлиси, Клопасниң аяли Мәрйәм вә

19:14 **«у вақит өтүп кетиш һейтиниң тәйярлиқ күнининң алтинчи саити әтрапида еди»** — мошу айәттики «өтүп кетиш һейти» болса «петир нан һейти»ниң биринчи күни (йәни бирхил «шабат күни» дәп һесаплинатти)ни көрситиду. Бу күндики һейт «Чагигаһ» дәп атилатти («Қан.» 16:1-13, «2Тар.» 35:1, 2, 6 вә 18ни көрүң).
–«Алтинчи саат» башқа изаһатлиримизда ейтқинимиздәк, Рим вақтини көрситиду. Бу әтигән саат алтә еди.
19:15 Яр. 49:10.
19:16-17 Мат. 27:26; Мар. 15:22; Луқа 23:24,25; Мат. 27:31, 33; Мар. 15:22; Луқа 23:26, 33.
19:19 Мат. 27:37; Мар. 15:26; Луқа 23:38.
19:23 Мат. 27:35; Мар. 15:24; Луқа 23:34.
19:24 **«Мениң көйнигим»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «мениң чапиним». Зәбурда («Зәб.» 21:19) ибраний тили бойичә «чапан» яки «көйнәк»ни көрситиду. **«Улар мениң кийимлиримни өз арисида үләшти, мениң көйнигимгә еришиш үчүн чәк ташлашти»** — «Зәб.» 22:19.
19:24 Зәб. 21:19

Магдаллиқ Мәрйәмләр туратти. [26] Әйса аниси билән өзи сөйидиған мухлисиниң биргә
турғанлиғини көрүп, анисиға:
— И ханим, мана сениң оғлуң! — деди.
[27] Андин у бу мухлисқа:
— Мана сениң анаң! — деди.
Шундин етиварән, у мухлис уни өзиниң өйидә турғузди.

Әйсаниң өлүми

Мат. 27:45-56; Мар. 15:33-41; Луқа 23:44-49

[28] Андин Әйса һәммә ишларниң тамам болғинини билип (муқәддәс язмилардики бе-
шарәт әмәлгә ашурулуш үчүн):
— Уссап кәттим! — деди.
[29] У йәрдә сиркә шарап билән толдурулған бир коза бар еди. Улар бир парчә булутни
сиркә шарапқа чилап, бир лепәкгүл ғолиға бағлап, Әйсаниң ағзиға тәңлиди. [30] Әйса сир-
кә шарапни ичкәндин кейин:
— Тамам болди! — деди-дә, бешини төвән қилип, роһини тапшуруп бәрди.

Әйсаниң биқиниға нәйзә санчилиши

[31] У күни өтүп кетиш һейтиниң тәйярлиқ күни болғачқа, крестләнгәнләрниң җәсәтлири-
ни шабат күнидә кресттә қалдурурмаслиқ үчүн (шабат күни «улуқ күн» һесапланғачқа)
Йәһудийлар Пилатустин крестләнгәнләрниң путлирини чеқип андин җәсәтлирини
кресттин тезрәк чүшириветишни тәләп қилди. [32] Шуниң билән ләшкәрләр берип Әйса
билән биллә крестләнгән биринчи андин иккинчи адәмниң путлирини чақти. [33] Лекин
Әйсаға кәлгәндә, униң аллиқачан өлгәнлигини көрди, шуниң билән униң путини чақ-
миди. [34] Амма ләшкәрләрдин бири униң биқиниға нәйзини санҗивиди, шуан қан вә су
еқип чиқти.

19:25 «Әйсаниң крестиниң йенида аниси, анисиниң сиңлиси, Клопасниң аяли Мәрйәм вә Магдаллиқ Мәрйәмләр туратти» — бу айәтни «Мат.» 27:56 билән бирләштүрүп қариғанда, «Әйсаниң анисиниң сиңлиси», йәни Мәрйәмниң сиңлиси болса Зәбәдийниң аяли, шундақла расуллардин Юһанна билән Яқупниң аниси болуш мүмкинчилиги бардур. «Мар.» 15:40дә у «Саломи» дәп атилиду.

19:25 Мат. 27:55; Мар. 15:40; Луқа 23:49.

19:26 «Әйса аниси билән өзи сөйидиған мухлисиниң биргә турғанлиғини көрүп...» — «өзи сөйидиған мухлиси» бәлким бу баянниң муәллипи Юһанна болуши мүмкин. «Кириш сөз»имизни көрүң.

19:28 «Әйса һәммә ишларниң тамам болғинини билип муқәддәс язмилардики бешарәт әмәлгә ашурулуш үчүн: — Уссап кәттим! — деди» — «Зәб.» 21:16, 32- яки 68:22ни көрүң.

19:28 Зәб. 21:16; 69:22

19:30 «Әйса... бешини төвән қилип, роһини тапшуруп бәрди» — Әйса «бешини төвән чүшәрди» андин, «роһини тапшуруп бәрди». Адәттики адәм болса, авал «роһини бериду» **андин** «бешини төвән чүшириду». Демәк, Әйса өзи өлүшиниң дәқиқисини талливалди, өзлүгидин өлди (10:17-18ни көрүң).

19:31 «У күни өтүп кетиш һейтиниң тәйярлиқ күни болғачқа,...» — мошу айәттики «өтүп кетиш һейти» болса «петир нан һейти»ниң биринчи күни (йәни бирхил «шабат күни» дәп һесаплинатти). 14-айәт вә изаһатини көрүң. –Жуқирида ейтқинимиздәк, «петир нан һейти»ниң биринчи күни «шабат күни» дәп һесаплинатти. Шуниңдәк бу күни адәттики бир шабат күни (һәптиниң йәттинчи күни, йәни шәнбә күни) болған булошиму мүмкин. Икки тәрәптин «шабат» күни болғачқа, бәлким «улуқ күн» дейилиши мүмкин еди. **«крестләнгәнләрниң җәсәтлирини шабат күнидә кресттә қалдурурмаслиқ үчүн шабат күни «улуқ күн» һесапланғачқа Йәһудийлар Пилатустин крестләнгәнләрниң путлирини чеқип андин җәсәтлирини кресттин тезрәк чүшириветишни тәләп қилди»** — «Қан.» 21:22-23 вә «Йәшуа» 8:29дә Йәһудий хәлқи үчүн бекитилгән қанун бойичә, өлүм җазаси берилгән бирисиниң җәсити түврүк яки дәрәқтә кәчкичә есиқлиқ турмаслиғи керәк еди; болмиса «зиминиңлар напак болиду» дәп бекитилигән. Кресткә тартилғанлар бәзи вақитларда икки-үч күн есилғандин кейинла өләтти. Әгәр путилири сунулған болса, көксини толуқ көтирәлмәслиги түпәйлидин нәпәс алалмай тезла өләтти.

19:34 «Амма ләшкәрләрдин бири униң биқиниға нәйзини санҗивиди, шуан қан вә су еқип чиқти» — «1Юһ.» 5:6-8ни көрүң. «Қан вә су»ниң таң чиқиши адәмниң һәқиқий өлгәнлигини көрситиду.

[35] Буни көргүчи силәрниң ишинишиңлар үчүн гувалиқ бериду; көргүчиниң гувалиғи
һәқтур, у өзиниң ейтқанлирини һәқ дәп билиду. [36-37] Бу ишларниң һәммиси муқәддәс яз-
миларда: «Униң бир тал сүйигиму сундурулмайду» вә йәнә бир бешарәттә: «Улар өзлири
санҗиған адәмгә қарайду» дәп алдин-ала ейтилғанларни әмәлгә ашуруш үчүн йүз бәрди.

Әйсаниң дәпнә қилиниши

Мат. 27:57-61; Мар. 15:42-47; Луқа 23:50-56

[38] Бу ишлардин кейин, Ариматиялиқ Йүсүп Пилатустин Әйсаниң җәситини елип кетиш-
ни тәләп қилди (Йүсүп Әйсаниң мухлислиридин еди, лекин Йәһудийлардин қорққини
үчүн буни мәхпий тутатти); Пилатус рухсәт бәрди, шуниң билән Йүсүп берип Әйсаниң
җәситини елип кәтти. [39] Бурун бир кечиси Әйсаниң йениға кәлгән һелиқи Никодимму
мурмәкки билән сәбрә арилаштурулған хушбуй дора-дәрмандин йүз җиңчә елип, униң
билән биллә кәлди. [40] Иккилән Әйсаниң җәситини Йәһудийларниң дәпнә қилиш адити
бойичә дора-дәрманларни чечип, канап рәхтләр билән орап кепәнлиди. [41] Әйса крест-
ләнгән йәрдә бир бағ болуп, бағниң ичидә техи һеч ким йәрләнмигән йеңи бир бош
йәрлик бар еди. [42] Бу Йәһудийларниң һейтиниң тәйярлиқ күни болғачқа һәм бу йәрлик
йеқин җайда болғанлиғи үчүн, улар Әйсани шу йәрликкә қойди.

Әйсаниң тирилиши

Мат. 28:1-10; Мар. 16:1-8; Луқа 24:1-12

20 [1] һәптиниң биринчи күни таң сәһәр, Магдаллиқ Мәрйәм қәбиргә барди вә қәбирниң
ағзидики ташниң еливетилгәнлигини көрди. [2] Шуңа у жүгүргиничә келип Симон
Петрус вә Әйса сөйгән һелиқи мухлисниң йениға келип, уларға:
— Улар Рәбни қәбирдин йөткиветипту, уни қәйәргә қойғинини билмидуқ! — деди.
[3] Петрус билән һелиқи мухлис ташқириға чиқип, қәбиргә қарап йол алди. [4] Иккилән тәң
жүгүрүп маңди, лекин һелиқи мухлис Петрустин тез жүгүрүп, қәбиргә биринчи болуп
йетип барди. [5] У еңишип ичигә қарап, канап кепәнләрниң у йәрдә йейиқлиқ турғанлиғи-
ни көрди, лекин ичкиригә кирмиди. [6] Униңға әгишип кәлгән Симон Петрус йетип ке-
лип, қәбиргә кирди вә у йәрдә йейиқлиқ турған канап кепәнләрни, [7] шундақла Әйсаниң

19:36-37 **«Униң бир тал сүйигиму сундурулмайду»** — «Мис.» 12:10, (LXX) , 12:46, «Чөл.» 9:12, «Зәб.» 33:21. **«Улар өзлири санҗиған адәмгә қарайду»** — «Зәк.» 12:10.
19:36-37 Мис. 12:46; Чөл. 9:12; Зәб. 33:21; Зәк. 12:10.
19:38 Мат. 27:57; Мар. 15:42; Луқа 23:50; Юһ. 12:42.
19:39 **«Бурун бир кечиси Әйсаниң йениға кәлгән һелиқи Никодим»** — «Юһ.» 3:1-15ни көрүң. **«мурмәкки билән сәбрә арилаштурулған хушбуй дора-дәрмандин йүз җиңчә елип,...»** — шу чағдики «җиң» бәлким 0.325 килограм еди, шуңа дора-дәрманлар 32 килочә еди.
19:39 Юһ. 3:1; 7:50.
19:41 **«бағниң ичидә техи һеч ким йәрләнмигән йеңи бир бош йәрлик бар еди»** — Инҗилдики башқа баянлардин ениқки, бу қәбир (йәрлик) таш өңкүр еди. «Һеч ким шу йәргә қоюлмиған» болғачқа, шу йәр Тәврат қануни бойичә пүтүнләй «пакиз бир җай» (һеч өлүк тегип бақмиған) дәп һесаплинатти.
19:42 **«Йәһудийларниң һейтиниң тәйярлиқ күни болғачқа,...»** — «һейт» болса «петир нан һейти». Униң биринчи күни билән шабат күни охшашла шу күни кәч саат 6-дә башлинатти, шуңа тезрәк дәпнә қилиниш керәк еди.
20:1 **«һәптиниң биринчи күни»** — йәни йәкшәнбә күни. **«Магдаллиқ Мәрйәм... қәбирниң ағзидики ташниң еливетилгәнлигини көрди»** — қәбир өңкүр еди («Мат.» 27:60, «Луқа» 23:53).
20:1 Мат. 28:1; Мар. 16:1; Луқа 24:1.
20:2 **«Улар Рәбни қәбирдин йөткиветипту, уни қәйәргә қойғинини билмидуқ!»** — мошу айәттики «биз» испатлайдуки, Инҗилдики башқа «баянлар»да ейтилғандәк, әслидә Мәрйәм билән биллә йәнә башқа аялларму бар еди («Мат.» 28:1, «Мар.» 16:1-2. «Луқа» 23:54-24:1ни көрүң).
20:2 Юһ. 13:23; 21:7,20.
20:3 Луқа 24:12.
20:5 Юһ. 19:40.

бешиға оралған яғлиқниму көрди. Яғлиқ кепәнләр билән бир йәрдә әмәс, бәлки айрим
йәрдә йөгәклик туратти.
[8] Андин қәбиргә авал кәлгән һелиқи мухлисму қәбиргә кирип, әһвални көрүп ишәнди.
[9] (чүнки улар униң өлүмдин қайта тирилишиниң муқәррәрлиги һәққидә муқәддәс яз-
милардики бешарәтни техичә чүшәнмәйтти). [10] Шуниң билән иккилән өз туралғули-
риға қайтишти.

Әйсаниң Магдаллиқ Мәрйәмгә көрүнүши

Мар. 16:9-11

[11] Амма Мәрйәм болса қәбирниң сиртида туруп жиғлавататти. У жиғлап туруп қәбирниң
ичигә еңишип қаривиди, [12] мана ақ кийим кийгән икки пәриштә туратти; уларниң бири
Әйсаниң җәсити қоюлған йәрниң баш тәрипидә, йәнә бири аяқ тәрипидә олтиратти.
[13] Улар Мәрйәмдин:
— Ханим, немишкә жиғлайсән? — дәп сориди.
— Рәббимни елип кетипту, уни нәгә қойғанлиғини биләлмәйватимән, — деди у уларға.
[14] У шу сөзләрни қилипла, кәйнигә бурулувиди, Әйсаниң шу йәрдә турғанлиғини көрди.
Лекин у униң Әйса екәнлигини билмиди.
[15] Әйса униңдин — Ханим, немишкә жиғлайсән, кимни издәйсән? — дәп сориди.
Мәрйәм уни бағвән шу, дәп ойлап:
— Тәхсир, әгәр уни сиз шу йәрдин йөткивәткән болсиңиз, қәйәргә қойғанлиғиңизни ей-
тип бәргәйсиз. Мән уни елип кетимән, — деди.
[16] Мәрйәм! — деди Әйса униңға.
Мәрйәм бурулупла, ибраний тилида:
— Раббони! — деди (бу сөз «устаз» дегән мәнада).
[17] Әйса униңға: — Маңа есилмиғин! Чүнки мән техи атамниң йениға чиқмидим. Берип
қериндашлиримға: Мени «Силәрниңму Атаңларниң, йәни мениң Атамниң, силәрниң
Худайиңларниң, йәни мениң Худайимниң йениға чиқимән!» дәйду, — дәп йәткүзгин,
деди.
[18] Шуниң билән Магдаллиқ Мәрйәм мухлисларниң йениға берип, уларға: «Рәбни
көрдүм!» деди вә шундақла Әйса өзигә ейтқан у сөзләрни уларға йәткүзди.

20:7 Юһ. 11:44.
20:8 **«Андин қәбиргә авал кәлгән һелиқи мухлисму қәбиргә кирип, әһвални көрүп ишәнди»** — «һелиқи мухлис» (Юһанна) немигә ишәнди? У шу кепәнләрни вә яғлиқниң шундақ рәтлик қоюлғанлиғини көрүп, Әйсаниң җәситини һеч ким оғрилимиди, бәлки у чоқум өлүмдин тирилди, дәп ишәнди.
20:9 **«униң өлүмдин қайта тирилиши..»** — грек тилида «униң өлгәнләрниң арисидин тирилиши...». **«униң өлүмдин қайта тирилишиниң муқәррәрлиги һәққидә муқәддәс язмилардики бешарәт...»** — биз башқа йәрләрдә көрсәткинимиздәк, Тәврат-Зәбурда Мәсиһниң өлүмдин тирилишини көрситидиған нурғун бешарәтләр бардур.
20:9 Зәб. 15:10; Рос. 2:25,31; 13:35.
20:10 **«Шуниң билән иккилән өз туралғулириға қайтишти»** — «өз туралғулириға» грек тилида «өзлириниңкигә» яки «өзлириниңкиләргә».
20:11 Мат. 28:1; Мар. 16:5; Луқа 24:4.
20:14 Мат. 28:9; Мар. 16:9.
20:17 **«Әйса униңға: — Маңа есилмиғин!.. *деди*»** — «маңа есилмиғин!» яки «маңа қол тәккүзивәрмә». Кейинки сөзләр буниң мәнасиниң «есилмиғин» екәнлигини ениқ көрситиду. **«Берип қериндашлиримға: Мени «Силәрниңму атаңларниң, йәни мениң атамниң, силәрниң Худайиңларниң, йәни мениң Худайимниң йениға чиқимән!» дәйду, — дәп йәткүзгин»** — Әйсаниң Магдаллиқ Мәрйәмгә көрүнүши тоғрилиқ вә униңға ейтқан бу муһим сөзлири тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.
20:17 Зәб. 21:23; Мат. 28:10; Юһ. 16:2; Ибр. 2:11.
20:18 Мат. 28:8; Мар. 16:10; Луқа 24:9.

Әйсаниң мухлислириға көрүнүши

Мат. 28:16-20; Мар. 16:14-18; Луқа 24:36-49

19 Шу күни кәчтә, йәни һәптиниң биринчи күни кәчтә, Йәһудийлардин қорққанлиғи
үчүн мухлислар жиғилған өйдә ишиклирини һим тақивалған еди; шу вақитта, Әйса ке-
лип уларниң оттурисида көрүнүп, өрә турған һалда уларға:
— Силәргә аман-хатирҗәмлик болғай! — деди. 20 Буни дәп, қоллирини вә биқинини
уларға көрсәтти. Шуниң билән мухлислар Рәбни көргинидин шатланди. 21 Шуңа Әйса
уларға йәнә:
— Силәргә аман-хатирҗәмлик болғай! Ата мени әвәткинидәк, мәнму силәрни әвәтимән,
— деди.
22 Бу сөзни ейтқандин кейин, у уларниң үстигә бир пүвләп:

— Муқәддәс Роһни қобул қилиңлар. 23 Кимниң гуналирини кәчүрсәңлар, униң гунайи
кәчүрүм қилиниду; кимниң гуналирини тутувалсаңлар, шуниң гунайи тутувелиниду!
— деди.

Әйсаниң Томасқа көрүнүши

24 Амма он иккиләнниң бири, йәни «қош гезәк» дәп аталған Томас Әйса кәлгәндә улар-
ниң йенида әмәс еди. 25 Шуңа башқа мухлислар униңға:
— Биз Рәбни көрдуқ! — дейишти. Лекин Томас уларға:
— Униң қоллирида миқларниң изини көрмигичә, миқларниң изиға өз бармиғимни вә биқиниға өз қолумни тиқип бақмиғичә, һәргиз ишәнмәймән, — деди.
26 Сәккиз күндин кейин, мухлислар йәнә шу өй ичидә җәм болғанда, Томасму улар
билән биллә еди. Ишикләр тақақлиқ турсиму, Әйса келип уларниң арисида туруп:
— Силәргә аман-хатирҗәмлик болғай! — деди. 27 Андин у Томасқа:
— Бармиғиңни бу йәргә тәккүзүп, қоллиримға қара. Қолуңни узитип, биқинимға тиқип, гуманда болмай, ишәнгүчи болғин! — деди.
28 Томас униңға: — Мениң Рәббим һәм мениң Худайимсән! — дәп җавап бәрди.
29 Әйса униңға:
— Мени көргәнлигиң үчүн ишәндиң. Көрмәй туруп ишәнгүчиләр бәхитликтур! — деди.

20:19 **«Силәргә хатирҗәмлик болғай»** — ибраний тилида «Шалом әләйкум!» дегән сөз билән ипадилиниду, әрәб тилида «әссаламуәләйкум».
20:19 **Мар. 16:14; Луқа 24:36; 1Кор. 15:5.**
20:20 **Юһ. 16:22.**
20:21 **Йәш. 61:1; Мат. 28:19; Мар. 16:15; Луқа 4:18; Юһ. 17:18.**
20:23 **«Кимниң гуналирини кәчүрсәңлар, униң гунайи кәчүрүм қилиниду; кимниң гуналирини тутувалсаңлар, шуниң гунайи тутувелиниду!»** — бу расулларниң кишиләрниң гунайини толуқ кәчүрүм қилиш һоқуқи бар, дегәнлик әмәс. Ундақ һоқуқ пәқәт Худағила тәвәдур. «Мат.» 16:19 вә 18:18ни көрүң. Бизниңчә, бу «гуналарни кәчүрүм қилиш» җамаәтниң тәртивигә бағлиқтур. Еғир гуна садир қилған етиқатчилар җамаәткә қатнишиверәмду? Рәббимиз «Мат.» 18:15-20дә бу мәсилә тоғрилиқ әмир бериду; бу әмир бойичә җамаәтниң гуна садир қилған амма товва қилмиған қериндашлирини җамаәттин чиқириш һоқуқи бардур. «Коринтлиқларға (1) вә (2)»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң, болупму «2Кор.» 2:11 тоғрилиқ чүшәндүрүшимизни көрүң.
20:23 **Мат. 16:19; 18:18.**
20:24 **««қош гезәк» дәп аталған Томас»** — грек тилида ««Дидимус» дәп аталған Томас».
20:27 **1Юһа. 1:1.**
20:28 **«Мениң Рәббим һәм мениң Худайимсән!»** — грек тилида «Мениң Рәббим һәм мениң Худайим!». Һазир барлиқ мухлислар Мәсиһниң толуқ салаһийитини тонуп йәткән еди.
20:29 **1Пет. 1:8.**

Ушбу китапниң мәхсити

[30] Әйса мухлислириниң алдида бу китапта хатириләнмигән башқа нурғун мөҗизилик
аламәтләрниму көрсәтти. [31] Лекин мошулар силәрни Әйсаниң Мәсиһ, шундақла Худа-
ниң Оғли екәнлигигә ишәнсун һәм бу арқилиқ униңға етиқат қилип, униң нами арқи-
лиқ һаятлиққа еришсун, дәп йезилди.

Әйсаниң йәттә мухлисиға көрүнүши

21 [1] Бу ишлардин кейин, Әйса Тиберияс деңизиниң бойида мухлислириға йәнә бир
қетим көрүнди. Униң бу қетимқи көрүнүши мундақ болди: [2] Симон Петрус, «кош
гезәк» дәп аталған Томас, Галилийәдики Каналиқ Натанийәл, Зәбәдийниң оғуллири вә
башқа икки мухлис биллә еди. [3] Симон Петрус:
Мән белиқ тутқили баримән, — деди.
Көпчилик:
Бизму сән билән биллә баримиз, — дейишти.
Улар ташқириға чиқип, кемигә олтарди, лекин шу бир кечә һеч нәрсә туталмиди. [4] Таң
атай дегинидә, Әйса қирғақта туратти, бирақ мухлислар униң Әйса екәнлигини билми-
ди. [5] Шуңа Әйса:
— Балилар, силәрдә йегидәк бир нәрсә йоққу? — дәп сориди.
— Йоқ, — дәп җавап бәрди улар.
[6] Әйса уларға — Торни кеминиң оң тәрипигә ташлаңлар, шундақ қилсаңлар тутисиләр,
— деди.
Шуниң билән улар торни шу яққа ташлап, шундақ көп белиқ туттики, һәтта торни тар-
тип чиқиралмай қалди. [7] Әйса сөйгән мухлис Петрусқа:
— Бу Рәбқу! — деди.
Симон Петрус униң Әйса екәнлигини аңлап, тонини өзигә йөгәп (чүнки белиниң асти
ялаңач еди) өзини деңизға ташлиди. [8] Қирғақтин анчә жирақ әмәс болуп, тәхминән
икки йүз гәз жирақлиқта болғачқа, қалған мухлислар белиқ билән толған торни тартип
кичик кемиси билән қирғаққа кәлди. [9] Улар қирғаққа чиққанда, шахардин йеқилған,
үстидә белиқ қоюқлуқ гүлханни вә нанни көрди. [10] Әйса:
— Әнди тутқан белиғиңлардин әкелиңлар, — деди.
[11] Симон Петрус кемигә чиқип, торни қирғаққа тартип чиқарди. Тор чоң белиқлар билән
толған болуп, җәмий бир йүз әллик үч белиқ бар еди. Белиқ шунчә көп болғини билән,
тор житилмиған еди. [12] Әйса:
— Келиңлар, нашта қилиңлар, — деди. Мухлисларниң ичидин һеч ким униңдин:
— Сән ким болисән? — дәп сорашқа петиналмиди. Чүнки улар униң Рәб екәнлигини бил-

---

20:30 Юһ. 21:25.
21:1 **«Тиберияс деңизи»** — Галилийәдә болуп, «Галилийә деңизи» вә «Хиннәсәрәт көли» дәпму атилидиған чоң көлдур.
21:2 Мат. 4:21; Мар. 1:19; Юһ. 1:46.
21:5 **«силәрдә йегидәк бир нәрсә йоққу?»** — грек тилида «белиқ туттуңларму?» дегәнни пуритиду.
21:6 **«Торни кеминиң оң тәрипигә ташлаңлар, шундақ қилсаңлар тутисиләр»** — Галилийә деңизидики белиқлар күндүзи деңиз астиға чүшүвалидиғини түпәйлидин, шу вақитта белиқ тутуш зади мүмкин әмәс еди.
21:6 Луқа 5:4, 6, 7.
21:7 Юһ. 13:23; 20:2.
21:8 **«тәхминән икки йүз гәз»** — йүз метрдәк.
21:10 Луқа 24:41.
21:11 **«Белиқ шунчә көп болсиму, тор житилмиған еди»** — буниң әһмийити тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.
21:11 Луқа 5:5-6

ди. [13] Әйса нанни әкилип уларға бәрди һәм белиқларниму шундақ қилди. [14] Мана бу Әй-
саниң өлгәндин кейин тирилип, өзини мухлислириға үчинчи қетим аян қилиши еди.

Әйсаниң Петрусниң өзидин үч қетим тенишидин кейин уни әслигә кәлтүрүши

[15] Улар нашта қилғандин кейин, Әйса Симон Петрустин:
— Юнусниң оғли Симон, сән мени булардинму чоңқур сөйәмсән? — дәп сориди.
— Шундақ Рәб, мениң сени сөйидиғанлиғимни сән билисән! — деди Петрус.
Әйса униңға:
Ундақта, қозилиримни отлитип бақ! — деди.
[16] У иккинчи қетим йәнә униңдин:
— Юнусниң оғли Симон, мени сөйәмсән? — дәп сориди.
Петрус йәнә:
— Шундақ, Рәб, мениң сени сөйидиғанлиғимни билисән, — деди.
Әйса униңға:
— Ундақта, қойлиримни бақ, — деди.
[17] Үчинчи қетим униңдин йәнә:
— Юнусниң оғли Симон, мени сөйәмсән? — дәп сориди.
Петрус Әйсаниң үчинчи қетим өзидин: «Мени сөйәмсән?» дәп сориғанлиғиға көңли йерим болуп:
— Рәб, сән һәммини билисән, сени сөйидиғанлиғимниму билисән, — деди.
Әйса униңға:
— Ундақта, қойлиримни отлат. [18] Бәрһәқ, бәрһәқ, саңа шуни ейтип қояйки, яш вақтиңда белиңни өзәң бағлап, қәйәргә барай десәң шу йәргә маңаттиң; лекин яшанғанда, қоллириңни узитисән вә башқа бириси сени бағлап, сән халимайдиған йәргә елип кетиду, — деди.
[19] Әйса бу сөзни Петрусниң қандақ өлүш арқилиқ Худаға шан-шәрәп кәлтүридиғанлиғини ениқ билдүрүш үчүн ейтти. Андин, униңға йәнә:

21:12 **«Мухлисларниң ичидин һеч ким униңдин: — Сән ким болисән? — дәп сорашқа петиналмиди. Чүнки улар униң Рәб екәнлигини билди»** — Рәб Әйса уларға тонуш болған қияпәттин башқа бирхил қияпәттә уларға көрүнгән болса керәк.
21:14 **«Әйсаниң өлгәндин кейин тирилип»** — грек тилида «Әйсаниң өлгәнләр ичидин тирилип,...». **«өзини мухлислириға үчинчи қетим аян қилиши»** — бәлким он бирәйләнниң җәм болған вақтида уларға нисбәтән үчинчи қетимқи көрүнүшини көрситиду.
21:15 **«Юнусниң оғли Симон»** — «Юнус» — грек тилида вә ибраний тилида «Йонаһ» (әрәбчә «Юнус»). Бәзи кона көчүрмиләрдә «Юһанна» дейилиду. **«мени булардинму чоңқур сөйәмсән»** — мошу соалда «булар» кимни билдүриду? Бизниңчә әйни йәрдә турған башқа мухлисларни көрситиду. «Қошумчә сөз»имиздә йәнә тохтилимиз. **«мениң сени сөйидиғанлиғимни сән билисән!»** — «сөйидиғанлиғим» мошу йәрдә адәттә «дост тутуш» дегән бир пеил билән ипадилиниду. Бу сөзниң мәнаси грек тилидики «сөйүш»тин аҗиз болғачқа, бәзи алимлар Петрусниң сөзи «мениң саңа болған муһәббитимни «сөйүш» дегили болмайду, пәқәт «дост тутуш» дегили болиду» дегәндәк кичик пеилликни билдүриду яки болмиса Петрусниң өзиниң Әйсаға болған муһәббитигә гумани барлиғини билдүриду, дәп қарайду. Биз бу көзқарашқа қайилмиз.
21:15 Мат. 26:33-34
21:16 **«...Рәб, мениң сени сөйидиғанлиғимни билисән»** — «сөйидиғанлиғим» дегән сөз -15-айәттикидәк «дост тутуш» дегән пеил билән ипадилиниду.
21:17 **«Юнусниң оғли Симон, мени сөйәмсән?»** — «сөйәмсән» — Әйса бу қетим «сөйүш»ни билдүрүш үчүн (15-айәттики) «дост тутуш» дегән пеилни ишлитиду. **«Рәб, сән һәммини билисән, сени сөйидиғанлиғимниму билисән»** — бу айәттики «сөйәмсән?» вә «сөйидиғанлиғим» иккиси жуқурида тилға елинған «дост болуш» дегән пеил билән ипадилиниду.
21:17 **Юһ. 16:30; Луқа 22:31-34.**
21:18 **«яшанғанда, қоллириңни узитисән вә башқа бириси сени бағлап, сән халимайдиған йәргә елип кетиду»** — бәзи кона тарихлар бойичә, расул Петрус ахирда Рәбби Әйсадәк крестләнгән (Рим шәһиридә).
21:18 **Юһ. 13:36; Рос. 12:3; 2Пет. 1:14.**

— Маңа әгәшкүчи болғин, — деди.
[20] Петрус кәйнигә бурулуп, Әйса сөйидиған мухлисниң әгишип келиватқанлиғини көр-
ди (бу мухлис кәчлик тамақта Әйсаниң қучиғиға йөлинип: «И Рәб, сени тутуп беридиған
кимду?» дәп сориған мухлис еди). [21] Петрус уни көрүп, Әйсадин:
— И Рәб, бу адәм кейин қандақ болар? — дәп сориди.
[22] Әйса униңға: — Әгәр мән қайта кәлгичә униң туруп қелишини халисамму, сениң бу-
ниң билән немә кариң?! Маңа әгәшкүчи болғин, — деди.
[23] Буниң билән қериндашлар арисида «Һелиқи мухлис өлмәйду» дегән гәп тарқалди.
Лекин Әйса Петрусқа: «У өлмәйду» демигән еди, бәлки пәқәт: «Әгәр мән қайта кәлгичә
униң туруп қелишини халисамму, сениң буниң билән немә кариң?!» дегән еди.

Хатимә

[24] Бу ишларға гувалиқ бәргүчи һәмдә бу ишларни хатирилигүчи әнә шу мухлистур.
Униң гувалиғиниң һәқиқәт екәнлигини билимиз.
[25] Әйса булардин башқа нурғун ишларниму қилған еди; әгәр уларниң һәммиси бир-бир-
ләп йезилған болса, мениңчә йезилған китаплар пүткүл аләмниң өзигә сиғмайтти!

21:19 2Пет. 1:14.
21:20 **«Петрус кәйнигә бурулуп, Әйса сөйидиған мухлисниң әгишип келиватқанлиғини көрди..»** — жуқурида ейтқинимиздәк, «Әйса сөйидиған мухлис» расул Юһаннадур.
21:20 Юһ. 13:23; 20:2; 21:7.
21:24 Юһ. 19:35.
21:25 Юһ. 20:30.

Қошумчә сөз

1:1 «Калам»

«Һәммидин бурун «Калам» бар еди; Калам Худа билән биллә еди һәм Калам Худа еди».

Рәббимиз немишкә «Калам» яки «Худаниң Калами» дәп атилиду?

Ялғуз мошу улуқ теминиң өзи үстидә һәтта миңлиған китап йезилған десәк, ашурувәткән болмаймиз. Муқәддәс китапниң биринчи җүмлисидин Худа барлиқ мәвҗудатларни сөз қилиши арқилиқ, қисқичә сөзи билән яритиду, дәп үгинимиз: —

«**Худа: — «Нур болсун» деди. Вә нур болди**».

Сулайман падиша «**Худа барлиқ шәйийләрни өз даналиғи билән яратқан**» дегән вәһийни бизгә йәткүзиду. «Пәнд-несиһәтләр»дики 8-9-бапларда бу «даналиқ»ниң әмәлийәттә бир зат екәнлиги бизгә аян қилиниду. Юһанна мошу йәрдә бу затниң йәнә «Калам» дәп атилидиғанлиғини уқтуриду.

«Юһанна»дики мошу 1-бапта «Худаниң калами»ниң худалиқ тәбиити аян қилиниду. У өзи һеч яритилған әмәс, бәлки Худа билән әзәлдин биллә болуп кәлгәндур. Бу иш болупму 3-айәттин көрүниду: — «**У арқилиқ барлиқ мәвҗудатлар яритилди вә барлиқ яритилғанларниң һеч бири униңсиз яритилған әмәс**». Бундақ дейишиниң мәхсити, «калам»ни һеч яритилған әмәс, дәп чүшинишимиз үчүн, шундақла 1-айәтни бизгә чүшәндүрүш үчүндур: —«**һәммидин бурун «калам» бар еди; калам Худа билән биллә еди һәм калам Худа еди**».

Бу баян бизгә чүшиниш тәс яки чүшиниш мүмкин әмәс туюлғини билән, лекин униңға: — «Һәммигә Қадир қачан Өз Сөзисиз болған?» дегән бу соални қойсақ, бәлким чүшинишликрәк болиду. «Худа мәлум вақитларда һеч немә ойлимайду» дегили болмиғиниға охшаш «Худа Өз сөзисиз мәвҗут туриду» дейишкә болмайду.

Қандақла болмисун, чүшәнсәкму, чүшәнмисәкму, аддий инсан болған бизләр Худаниң Роһи билән толған расуллири арқилиқ ейтқан өзи тоғрисидики барлиқ баянлирини шәртсиз қобул қилишимиз һәм шу баянларға толуқ ишинишимиз лазимдур. Ишәнсәк, андин кейин чүшинимиз, дәп қараймиз.

«Ибранийларға»ниң муәллипи мошу ишларни мундақ ипадиләйду: — **«Худа бурунқи заманларда ата-бовиларға пәйғәмбәрләр арқилиқ түркүм-түркүм бойичә вә нурғун йоллар билән сөз қилған болуп, мошу ахирқи күнләрдә болса бизгә Оғли арқилиқ сөзлиди. У Оғлини пүткүл мәвҗудатниң мирасхори қилип бекәткән, Униң арқилиқ каинатларни яратқан**» («Ибр.» 1:1-2).

Бу ишлардин һәм сөзләрдин Худа биз билән шәхсән алақә қилишни халайдиғанлиғини көримиз. Өз пәйғәмбәрлириниң ағзи билән ейтқан сөзләр арқилиқ У «инсанлар Мениң билән толуқ алақидә болсун» дегән мәхситигә йетәлмигәнлиги үчүн, У һәтта Өзини бизгә «тирик калам» билән ипадилимәкчи болди. Бу тирик калам «инсан болди» (1:14) вә У: «**Мени көргән киши атини көргән болиду**» (14:9) дегән еди. Униң барлиқ сөзлири һәмдә барлиқ иш-һәрикәтлири, әмәллири Худаниң дәл қандақ бир Худа екәнлигини рошән көрситип бериду.

3-бап 3-8-айәтләр

«Жуқиридин туғулуш» яки «Қайтидин туғулуш» яки «Судин һәм Роһтин туғулуш»

Башқа йәрләрдә (мәсилән Әзакиял вә Йәрәмия пәйғәмбәрләрдики «қошумчә сөз»имиздә) биз Худаниң қедимки хәлқигә вәдә қилған, улар билән түзмәкчи болған «йеңи әһдә»си тоғрилиқ тәпсилий тохталдуқ. Шу «йеңи әһдә» бойичә адәмләр роһий һаятқа егә болуп, шу һаят арқилиқ Худаниң алақисидә яшалайтти. Ундақ йеңи һаятта Худани хурсән қилиш үчүн, инсанларниң тиришип-тирмишиши керәк әмәс болиду; Худа Өзи бизләрдә яшиши билән Өз-Өзини хурсән қилиду. Расул Павлус бу әһдиниң өзидә болған әмәлийитини көрситип: — «**Мән Мәсиһ билән биллә чапрас яғачланғанмән, лекин мана, яшаватимән! Лекин яшаватқини мән әмәс, бәлки мәндә туруватқан Мәсиһдур. Вә мениң һазир этлиримдә яшаватқан һаят болса, мени сөйгән вә мән үчүн Өзини пида қилған Худаниң Оғлиниң иман-етиқадидиндур**» — дәйду («Гал.» 2:20).

Юһанна 3-бапта хатириләнгән, Рәббизмизниң Никодимға ейтқан сөзлири шу роһий һаятниң адәмдә башлинишини көрситиду; бундақ «туғулуш» җисманий туғулушқа охшаш әмәлий вә рошән болиду; пәқәт у адәмниң тенидә әмәс, бәлки униң роһида йүз бериду. Шу туғулуш болғандин кейин бир кишини «жуқуридин туғулған» яки «қайтидин туғулған» дегили болиду.

Рәббимиз «**Бәрһәқ, бәрһәқ, Мән саңа шуни ейтип қояйки, һәм судин, һәм Роһтин туғулмиғичә, һеч ким Худаниң падишалиғиға кирәлмәс!**» дегән ибарә билән немини көрсәтти? Бу сөз қаритилған киши Никодим еди. У ким? У Пәрисий, йәни Йәһудий хәлқи ичидә муқәддәс қанунда әң қаттиқ туридиған мәзһәптин еди. Рәббимизниң уни «**Сән Исраилниң өлимаси туруп ...сән?**» дегини униң аз дегәндиму Йәһудий өлумалири вә Тәврат устазлири ичидә әң билимлик адәмләрдин бири (һәтта әң билимлик адәмниң өзи) екәнлигини көрситиду. Әнди Әйсаниң униңға ейтқан сөзлиригә йәнә қарайли: —

«**Сән Исраилниң өлимаси туруп, булиму билмәмсән? Бәрһәқ, бәрһәқ, Мән саңа шуни ейтип қояйки, биз билгинимизни ейтимиз вә көргинимизгә гувалиқ беримиз, лекин силәр бизниң гувалиғимизни қобул қилмайсиләр. Силәргә зиминдики ишларни ейтсам ишәнмигән йәрдә, әрштики ишларни ейтсам қандақму ишинисиләр?**».

Биринчи соал, 11-айәттики «биз» кимни көрситиду? Бизниңчә Рәббимиз мошу сөз билән Өзиниң алдида маңған улуқ «җар қилғучи» Йәһия пәйғәмбәр (вә шундақла бәлким башқа илгәрки пәйғәмбәрләр) билән бирлигини ипадиләватиду, дәп ойлаймиз.

Иккинчи соал, немишкә Рәббимиз даңқи чиққан бу өлима Никодимға шундақ қаттиқ тәнбиһ тәләппузи билән сөз қилиду? Биз Рәббимизниң Йәһудий ақсақаллар вә баш каһинлар билән болған сөзлишишлиридин («Мат.» 21:23-27) еник көримизки, бу адәмләр Йәһияниң «**гуналарға кәчәрүм елип келидиған, товва қилишни билдүридиған суға «чөмүлдүрүш»**» хәвирини («Луқа» 3:3) рәт қилип, униң «чөмүлдүрүш»ини қобул қилмиған еди. Улар биринчидин, өзлирини һәққаний адәмләр дәп қарап, «йәнә немә ишларға товва қилишимизниң һаҗити бар» дәп ойлайду. Иккинчидин, «Худа Муса пәйғәмбәр арқилиқ бекиткән, муқәддәс ибадәтханидики «қурбанлиқ түзүми»дин һалқип, суға чөмүлдүрүлүшниң немә һаҗити бар?», «Инсан гуна қилса, Худа әслидә бекиткән бу қурбанлиқлар арқилиқ кәчүрүмгә еришип, пак қилинидиғу?!», дәп ойлап,

ибадәтханидин чиқип, Йерусалимни ташлап, чөл-баяванға узун сәпәр қилип төгә териси билән кийингән, чекәткә вә һәрә һәсили йәйдиған мошундақ явайи бир кишини издәп, униң алдида өзини төвән қилишниң немә һаҗити? — дегән еди.

Никодимни Йәһияниң гувалиғиға ишәнмигән бу түркүм адәмләрниң ичидә бар, дәп қараймиз; шуниң билән Рәббимиз бу әң асасий хәвәрни қобул қилмиғанлиғи үчүн униңға тәнбиһ бериду: —

«**Силәргә зиминдики ишларни ейтсам ишәнмигән йәрдә, әрштики ишларни ейтсам қандақму ишинисиләр?**»

Шу сәвәптин «**судин вә Роһтин туғулуш**»тики суни болса, мошу йәрдә Йәһия пәйғәмбәр елип кәлгән «чөмүлдүрүш» сүйи дәп қараймиз. Бу су товва қилишни вә Худаниң сөзигә итаәт қилишни билдүриду (Худаниң сөзи бәзи вақтида «**«дасниң сүйи» болған сөз-калам**» дәп атилиду «Әф.» 5:26). Никодим «Исраилниң өлимаси» болуп, Худаниң Йәрәмия вә Әзакиял пәйғәмбәрләр арқилиқ аян қилған «йеңи әһдә»сидики роһий һаят тоғрилиқ вәдилирини, шундақла шу роһий һаятниң мутләқ зөрүр екәнлигини чүшинәлиши керәк еди. Бириси бу һәқиқәтни интайин аддий сөзләр билән ипадилигән: —

«**Әгәр шу дәсләпки әһдә (йәни Муса арқилиқ кәлгән муқәддәс қанун) кәм-күтисиз болса еди, кейинкиси** (иккинчиси, йеңиси) **үчүн орун издәшниң һеч қандақ һаҗити болмиған болатти**» «Ибр.» 8:7.

Никодим йеңи әһдидики роһий һаятқа еришишкә «суда чөмүлдүрүш» дегән биринчи қәдәмни бесишқа рази болмиған йәрдә, қандақму униңда әһдиниң иккинчи қисми, йәни «Роһтин туғулуш» болсун?

Әмәлийәт бүгүнки күндиму шундақ. Роһта туғулуш, йәни роһий һаятқа еришиш товва қилмиған яки Худаниң сөз-каламиға кәмтәрлик билән бойсунмиған кишидә һәргиз болмайду. Худа «Роһумни суға чөмүлдүрүлмигән кишигә бәрмәймән» демигән; лекин Өзи әмир қилғандәк суға чөмүлдүрүшни қобул қилишқа, шундақла хәлиқ-аләм алдида Мәсиһкә болған етиқадини етирап қилишқа нарази болған кишигә болса У мәңгүлүк һаятни һәргиз ата қилмайду, дәп ишинимиз («Мар.» 16:16).

«Әфәсуслуқларға», «Колоссиликләргә» вә «Петрус (1)»дики «қошумчә сөз»имиздә «чөмүлдүрүш» тоғрисида қилған баянлиримизниму көрүң.

(Изаһат: — 11-айәттики «биз» тоғрилиқ бәзи алимлар Әйсаниң бу сөзи Өзини һәм Атини көрситиду, дәп қарайду. Өзи һәм Худа тоғрилиқ сөзлигән киши «биз» дәп ейтса, ундақта У Өзини Худаға һәмраһ қилған болиду, әлвәттә. Һәтта Муса пәйғәмбәрму өзини Худа билән йеқин алақидә қоюп «биз» (йәни, «Худа вә мән», демәкчи) десә болмайтти («Чөл.» 20:10-12 вә «Қан.» 32:51). Һалбуки, Рәббимиз шундақ дейәләйтти, дәп қараймиз («Юһ.» 17:20-22). Шундақтиму, Рәббимиз хизмитиниң бу авалқи басқучлирида «биз» дегән сөз билән Өзи билән Худани көрсәткән болса, Никодимға чүшинишлик болаттиму? Биз униңға чүшинишлик болмайтти, дәп қараймиз).

Мол һосул үчүн ким «териғучи»? (4:35-38)

«**Силәр: «Һосул йеғишқа йәнә төрт ай қалди» дәватмамсиләр? Мана, силәргә ейтайки, бешиңларни көтирип етизларға қараңлар, зираәтләр сарғийип орушқа тәйяр болди! Вә ормичи иш һәққини алиду вә мәңгүлүк һаятқа топланған һосулни жиғиду, шуниң билән териғучи билән ормичи тәң шатлиниду. Чүнки бу ишта «Бири терийду, йәнә бири жиғиду» дегән сөз әмәлгә ашурулиду. Мән силәрни өзәңлар әмгәк сиңдүрмигән һосулни жиғишқа әвәттим; башқилар әмгәк қилди вә силәр уларниң әмгигиниң мевисини елишқа несип болдуңлар**».

Бу айәткә бәргән изаһатмизни қайтилаймиз: — Мәсиһниң бу сөзи бойичә, ким «териған»? Бизниңчә улар: (1) Тәврат дәвридики Худаниң муқәддәс бәндилири, болупму пәйғәмбәрләр; (2) пәйғәмбәрләрниң бешарәтлирини әтиварлап уларни көчүргән вә Исраилларға (шундақла Самарийәликләргиму) һәм үгәткән, Худаға садиқ болған Тәврат устазлири; (3) Йәһия пәйғәмбәр вә мухлислири болса керәк. Бу үч түркүм кишиләрниң һәммиси хәлиққә Худаниң сөз-каламини аманәт қилип қалдуруп, уларни Мәсиһниң келишигә, шундақла Униңға етиқат қилишқа тәйярлиған еди. (4) Булардин башқа йәнә Мәсиһниң Өзиму «териғучи» еди.

Мәсиһниң териғини (1) Исраилға Худаниң сөз-каламини териши; (2) Өзини «уруқ»тәк пида қилип, қурбанлиққа териши еди. Иккинчи «териш» әң чоң вә әң улуқ «териш» болуп, пүткүл дуния үчүн Худаға йеқин мунасивәттә болушқа йол ачқан еди. «Юһ.» 12:24дә көрситилгәнки — «**Бәрһәқ, бәрһәқ, Мән силәргә шуни ейтип қояйки, буғдай дени тупрақ ичигә чүшүп өлмигичә, у өзи йәнила ялғуз қалиду; лекин өлсә, мол һосул бериду**».

Муқәддәс Роһ өзлиригә кәлгәндин кейин расуллар бу «териш» дегән сөзниң мәнасини техиму чоңқур чүшәнгән болса керәк. Чүнки улар хуш хәвәрни дәсләпки вақитларда жар қилишлири биләнла, зор «һосул»ни орған. Мәсилән, «Рос.» 2:41дә 3000 киши, 4:4дә 5000 әркәк киши етиқат қилғанлиғи баян қилинған. Рәббимизниң «териғучи»лар тоғрилиқ бу сөзлири «Юһанна» 4-бапта хатириләнгән вақиәләр биләнму зич мунасивәтлик болса керәк, әлвәттә. Кейин Самарийә шәһиридә вә әтрапида Филипниң хуш хәвәрни йәткүзүшиниң вастиси билән көп адәмләр Мәсиһкә етиқат қилиши билән шу йәрдиму «мол һосул» болған («Рос.» 8:1-25).

Самарийәдә болған бу «мол һосул»ниң териғучиси шүбһисизки, Рәббимиз Өзидур. «Юһанна» 4-бапта хатириләнгәндәк, һосулниң уруғи болса дәл Униң ялғуз бу һаҗәтмән Самарийәлик аял билән болған сөзлишишидин ибарәт, халас.

10:11, 14 «Яхши падичи Өзәмдурмән»
«Яхши падичи» вә башқа «қойчилар» тоғрилиқ

Грек тилини үгәнгәнләр билидуки, бу сөзләр Рәббимизниң «**Мән бирдин-бир яхши қойчи**» дегән мәнании рошән көрситиду. Униң бу сөзлири билән Өзиниң Тәвраттики «Йәр.» 23:1-8 вә «Әзакиял» 34-бапта ейтилған бешарәтләрдә дәл алдин-ала ейтилған падичи болғанлиғини көрсәткән, дәп ишинимиз. Тәвраттики бу икки қисимда Худа «Исраилни беқиш» вәзиписини Өз үстигә елиши керәк болған «қойчилар»ни, йәни уларниң падишалири, каһинлири вә пәйғәмбәрлирини әйипләйду. Улар беқишниң орнида һоқуқлирини өзиниң мәнпәәти үчүн ишләткән еди. Бу әһвалға асасән, Худа

Йәрәмия пәйғәмбәр арқилиқ: (1) Өзиниң Исраилни беқиш үчүн Давутниң нәслидин болған «Һәққаний Шах» дәп атилидиған бирисини турғузидиғанлиғини; (2) шундақла, Исраилниң бу кишини «Пәрвәрдигар һәққанийлиғимиз» дәп атайдиғанлиғини көрситиду. Әзакиял арқилиқ Пәрвәрдигар Өзиниң келип Исраилни бақидиған қойчи болидиғанлиғини көрситиду.

Шуңа, Рәббимизниң «**Яхши қойчи Өзәмдурмән**» дегән мошу баяни: —

(1) Исраилға қойчи болушқа тегишлик болғанларни (Исраилниң каһинлири вә устазлири, йәни Перисийләр һәм Садуқийларни) әйипләш;

(2) Шуниң билән бир вақитта Өзиниң Худалиқ тәбийитини көрситиши еди.

Мәсиһниң сөзлири йәнә «һәқиқий қойчи» вә униң әмәллири, шундақла униң бешиға чүшидиған паҗиәлик вақиәләрни көрсәткән Тәвраттики башқа бешарәтләр билән бағлиқтур — «Зәбур» 23-күй, 80:1, «Йәш.» 40:11, «Мик.» 5:1-4 вә «Зәк.» 13:7 вә башқилар. Оқурмәнләр өзи мошуларни көрүп йетәләйду.

(11:35) Немишкә Әйса Лазарусниң қәбир алдида көз йеши қилди?

Биз Рәббимизниң көз яшлириниң сәвәплирини чүшәнсәкму, чүшәнмисәкму, һәр бир һессият егиси Униң дости Лазарусниң қәбирниң алдиға кәлгинидә көз йеши қилғанлиғини оқуғинида тәсирләнмәй қалмайду. Бу ишта Рәббимизниң һәқиқий инсан екәнлигини сезимиз вә шундақла қәлбимиздә Худа бизниң дәрд-әләмлиримизни биз ойлимиған дәриҗидә чоңқур чүшиниду, дегән бир үмүт пәйда болиду.

Бундақ сезимгә келишимиз тоғридур. 11:33дә вә 38дә Рәббимизниң «**роһида қаттиқ пиған чекип, көңли толиму беарам болғанлиғи**» тоғрилиқ оқуймиз. Грек тилида «**пиған чекиш**» бәзидә «зор ғәзәплиниш» дегән мәнании билдүриду. Шуңа бәзи алимларниң: «Рәббимиз Лазарусниң өлүши вә дәпнә қилинишида пүткүл инсанийәтниң паҗиәлик әһвалини көргән — демәк, уларниң Шәйтанниң алдамчилиғи билән гунаға тейилип кетиши вә буниңдин чиққан барлиқ гуналири, азап-оқубәтлири вә өлүмини бир дәқиқила көрүп, бу паҗиәгә қаттиқ ғәзәпләнгән» дегини шүбһисизки, хата әмәс. Инсанларниң тейилип кетишини түгитиш, уларни қутқузуш Мәсиһниң пүткүл өмриниң түп түрткиси вә мәхсәт-муддиаси еди. Чапрас яғачтики өлүми болса буларниң улуқ әмәлгә ашурулуши вә ғәлибисидур.

Амма Униң көз яшлирида йәнә башқа амиллар бармиду?

Бәзиләр Әйсаниң көз йеши Марта, Мәрйәм вә матәм тутқан башқа Йәһудийларниң қәлбидики етиқатсизлиғидин болған азап-оқубити түпәйлидин еди, дәйду. Уларниң демәкчи болғини, Марта, Мәрйәм қатарлиқлар Худа кәлгүсидә өзигә садиқларни өлүмдин тирилдүридиғанлиғиға толуқ ишәнмиди. Амма бизниңчә, Мартаниң сөзлиригә қариғанда (24-айәт) у бу һәқиқәттин гуманланған әмәс.

Дәрвәқә, башқа бирисиниң өлүмигә йүзлигинидә, йәни Яирусниң кичик қизини өлүмдин тирилдүрүшкә маңғанда («Матта» 9-, «Маркус» 5-, «Луқа» 8-бап) Әйса һаза тутқучилардин «**Немишкә жиғлайсиләр? У ухлаватидуғу**» дәп әйип тәрзидә сориған вә шуниң билән улар уни мазақ қилған («Мар.» 5:39). Шу сорундикиләрдә, шүбһисизки, сәбий балилар өлгәндә, роһлири Худаниң дәргаһиға һаялсиз баридиғанлиғидин гуман қилидиған имансизлиқ мәвҗут еди.

Чүнки инсанларниң қәбирниң йенида икки хил жиғлаш бардур. Бәзилири үмүтсизликтин «өлгүчи зади қәйәргә баридиғанду?» дәп жиға-зар қилишиду. Йәнә бәзиләр «Сөйүмлүк адимимиз Мәсиһгә етиқадини бағлиған, шуниң үчүн униң роһи бу дунийадин кәткәндә Мәсиһ билән биллә арамда болиду» дәп билип, жиғлиши мүмкин. Бу һәр иккилисидә нормал жудалиқ әлими мәвжуттур. Бундақ ишни расуллиримизда көрмәмдуқ? Павлус қәдирлик дости Епафродитниң сәкратқа чүшүп қалғанлиғи тоғрилиқ сөзләп: —

«**У дәрвәқә кесәл болуп әжәлгә йеқинлишип қалди; лекин Худа униңға рәһим қилди; һәм мениң дәрдимниң үстигә дәрд болмисун дәп ялғуз униңғила әмәс, бәлки маңиму рәһим қилди**» — дәйду («Фил.» 2:27). Епафродит өлүп кәткән болса, Павлус униң кетишигә жиғлимасмиди? Өзигә йеқин болғанлардин, һәтта қисқа вақит айрилипму, у дәрд-әләмдә қалмиғанмиди? («1Тес.» 2:17) вә әгәрдә бундақ айрилиш қәбир билән болған болса қандақ болатти?

Тесалоникалиқларниң жамаитигә өзлириниң бу дунийадин кәткән сөйүмлүк қериндашлири тоғрилиқ расул Павлус мундақ язиду: —
«**Әй қериндашлар, үмүтсизлик ичидә яшаватқан башқа һәммисидәк, араңлардики өлүмдә ухлап қалғанларға қайғуруп һәсрәт чәкмәслигиңлар үчүн уларниң һали тоғрилиқ хәвәрсиз келишиңларни халимаймиз**» (4:13). Шуниң билән бу сөзләрдин униң «һеч матәм қилип жиғлимаңлар» дәп әмәс, бәлки «етиқатсизлардәк матәм қилип жиғлимаңлар» дегәнлигини чүшинимиз. Чүнки уларниң роһи Мәсиһниң һозурида мәңгүлүк шатлиқ вә арамлиққа өтти, дәп билип етиқатта өлгәнләр үчүн хошал болушимизға тоғра келиду; лекин өзимиз улардин вақитлиқ жуда болғачқа әлвәттә қайғуримиз. Биз көп башқа әһвалларда охшашла көз йеши қилған һалда хошал болушимиз мүмкин; худди расул Павлусниң бир қетим ейтқинидәк: «**Дәрд-әләм тартқинимиз билән, амма дайим шат-хорамда туримиз**» («2Кор.» 6:10).

Әнди Рәббимизниң көз яшлири немә сәвәптин чиққан? Жуқирида ейтқинимиздәк, Униң бу көз яшлири Униң Марта, Мәрйәм қатарлиқларниң Худаниң муқәддәс бәндилирини қайтидин тирилдүримән дегән вәдисигә болған қандақтур бирхил ишәнмәслигидин әмәс еди. Биз Әйса «**Сән сөйгән достуң кесәл болуп қалди**» дегән хәвәрни аңлиғандин кейин, Лазарусниң әһвали, шундақла Униң икки сөйүмлүк һәдисиниң һали Әйсаниң көңлидин бир дәқиқә чиқип кәткән, дәп хиял қилип қаламдуқ? Һалбуки, биз бизгә ғәлитә туюлидиған мундақ сөзләрни оқуймиз: — «**Әйса Марта, сиңлиси вә Лазарусни толиму сөйәтти. Шуңа У Лазарусниң кесәл екәнлигини аңлиған болсиму, Өзи туруватқан жайда йәнә икки күн турди**» (5-6-айәт).

У мухлислириға чүшәндүрүп: —

«**Бу кесәлдин өлүп кәтмәйду, бәлки бу арқилиқ Худаниң оғли улуқлинип, Худаниң шан-шәриви аян қилиниду**», дәйду (4-айәт). У Өзи немә қилидиғанлиғини биләтти. Шуниң үчүн 6-айәттә: «**Шуңа у Лазарусниң кесәл екәнлигини аңлиған болсиму, Өзи туруватқан жайда йәнә икки күн турди**» дегәнләрни оқуймиз. У: «Марта вә Мәрйәмниң инисини өлүмдин тирилдүрүшүмдин болидиған хошаллиғи Мән һазир берип, инисини кесәлдин сақайтишимдин болидиған хошаллиғидин көптин көп зиядә болиду» дәп биләтти. Һалбуки, У достиниң кесәл азаплири, Униңға қарап туруватқан икки һәдисиниң

дәрд-әләмлири, достиниң сәкратта болған азаплири вә ахирда һәдә-сиңилниң уни йәрликкә қойғанда болған қайғусини ойлиса, Униңға еғир кәлмәмти? Әнди һазир сөйүмлүк Марта вә Мәрйәмниң йениға кәлгәндә, уларниң бешидин өткүзгән ғәм-қайғу вә инисидин жуда болғинидин һазир болған қайғусини сәзгәндә у тәсирләнмәй қаламти? Әйсаниң жиғлиши Униң уларниң қайғуси билән толуқ бир екәнлигини бизгә көрсәтмәмду? Гәрчә улар һазирла зор хошаллиққа чөмүп кетидиған болсиму, шу хошаллиқ йеригә йетиш үчүн улар «жиғлаш жилғиси»дин өткән әмәмсу?

Ундақта, Худа гәрчә Өзиниң намәлум, һәтта чүшәндүргүсиз сәвәплири билән Өз муқәддәс бәндилирини һәр хил азап-оқубәтләр вә синақлардин өткүзидиған болсиму, У бизниң тартқан барлиқ оқубәтлиримиздә биз билән биллә болуп, биз билән тәң азаплиниду (һәтта биз азапланған дәрижидин артуқ азаплиниду) дәп ишәнмәмдуқ? («Йәш.» 63:5). Чүнки Мәсиһни көргән адәм Атини көргәнму болиду. Вә бундақ етиқатта бебаһа тәсәлли болмамду? Бундақ етиқатта Лазарус, Марта вә Мәрйәм көргәндәк, Худаниң йолида «**бизниң бир дәқиқилик вә йеник жапа-мушәққәтлиримиз**»ниңму улуқ, шан-шәрәплик нәтижиси болиду, дегән үмүтүмиз бар болмамду? («2Кор.» 4:17).

12:20-21 Немишкә Әйса Өзини издәп кәлгән Грекләр билән көрүшүшни лайиқ көрмәй, шу вақитта мундақ сирлиқ сөзләрни ейтти: —

«**Инсаноғлиниң шан-шәрәптә улуқлинидиған вақит-саити йетип кәлди. Бәрһәқ, бәрһәқ, Мән силәргә шуни ейтип қояйки, буғдай дени тупрақ ичигә чүшүп өлмигичә, у өзи йәнила ялғуз қалиду; лекин өлсә, мол һосул бериду**» (23-24)?

Рәббимизниң өтүп кетиш һейтиға кәлгән бу Грекләр (шүбһизиски, Тәврат етиқадини қобул қилған Грекләр)ниң Өзини издигинини аңлап көңлидә хошал болғанлиғиға гуман қилмаймиз. Лекин Униңға нисбәтән бу иш Униң вақти-саити кәлгәнлигигә йәнә бир ишарәт еди. Чүнки У илгири: «**Мән пәқәт йолдин тенигән қой падилири болған Исраил жәмәтидикиләргә әвәтилгәнмән**» дегән еди («Мат.» 15:24). Шуңа бу иш Униң вәзиписиниң һазир тамамлинишқа аз қалғанлиғини билдүриду. Пәйғәмбәрләрниң бешарәтлиридин ениқки, Мәсиһниң вәзиписиниң «ят әлләр» (Йәһудий әмәсләр)гә болған иккинчи қисми Униң өлүмдин тирилиши билән башлиниду; демәк, Мәсиһ Роһи билән хизмәткарлири арқилиқ ниҗатни ят әлликләргә җакалайду. «Әф.» 2:17, «Зәб.» 22:21-31, 96-, 98-, 100-күй, «Йәш.» 42:6-12, 49:1-5 вә башқиларни көрүң.

Шуниң билән Әйса Худаниң шу ниҗат планиниң иккинчи қисминиң әмәлгә ашурулуши үчүн Өзиниң өлүш вақтини йетип кәлди, дәп билгәчкә, «**Буғдай дени тупрақ ичигә чүшүп... өлүши керәк...**» дегән сөзләрни ейтти. У өлсә, Роһ келиду; Роһ кәлсә расуллири вә мухлислири ниҗатни барлиқ әлләргә (җүмлидин һазир «**биз Әйса билән көрүшсәк...**» дегән мошу Грекләргә) җакалаштин ибарәт улуқ вәзипини башлайду. Мошу Грекләр дәрвәқә «Әйса билән көрүшиду» — бирақ роһий җәһәттин ейтқанда, пәқәт Мәсиһ Худа Өзигә тапилиғиниға өлүм арқилиқ толуқ итаәт қилса, андин бу имканийәт болатти.

Мошу йәрдә йәнә ейтмақчимизки, Рәббимиз мошу йәрдә башқиларни Шәйтанниң падишалиғидин қутқузуш вә уларни Худаниң падишалиғида роһий һаятта мустәһкәм қилишқа бирдин-бир йолни бизгә ашкарә қилиду. Биз башқиларниң ниҗат тепиши

үчүн Мәсиһ Өзи қилғандәк, өзимизни пида қилип «**буғдай дени йәргә чүшүш**»кә рази болушимиз лазимдур.

12:31 «Әнди дунияниң үстигә һөкүм чиқирилиш вақти кәлди»

Қайси тәрәптә «**Дунияниң үстигә һөкүм чиқирилиш вақти кәлди**» вә шундақла «**һазир бу дунияниң һөкүмдариниң ташқириға қоғлиниш вақти кәлди**»? Шәйтан һазирму дунияда көп һәрикәтләрни қилиду әмәсму? У техичә өзиниң «әлләрни аздуруш»тин ибарәт рәзиллигини давам қилмамду? Униң ахирқи сорақққа тартилиши муқәддәс язмиларда, болупму Инҗилниң «Вәһий» қисмида аян қилинди, әлвәттә; бирақ рошәнки, униң Мәсиһниң миң жиллиқ сәлтәнити үчүн «бағлиниш»и вә ахир берип «от көли»гә ташлиниши пәқәт Мәсиһниң дунияға қайта келишидин кейинла болиду.

Шүбһисизки, Рәббимиз жуқуриқи бу баяни билән чапрас яғачтики азави вә өлүминиң нәтиҗисини көздә тутиду. Мәсиһниң бу баянини чүшинишимиз үчүн бизму Униң өлүмини вә нәтиҗисини көздә тутушимиз лазим.

Биринчидин, Униң өлүми билән «**дунияниң үстигә һөкүм чиқирилиш**» йүз бериду. Бундақ «һөкүм чиқирилиш»ни Мәсиһниң дунияға қайтип кәлгәндин кейинки «сорақ тәхти» алдида инсанларниң әмәллириниң үстигә чиқиридиған һөкүм вә җаза чүшириши («Матта» 25-бап, «Вәһий» 19-бап) әмәс дәп қараймиз. Бәлки Мәсиһниң өлүми арқилиқ бу дунияниң Худаға вә Униң шапаити билән қаршилашқанлиғи вә һәқиқий тәбиити паш қилинип, Худаниң дунияниң үстидики һөкүминиң тегишлик екәнлиги ашкарилиниду. Мәсиһдә Худаниң түп меһриванлиғи муҗәссәмләштүрүлүп инсанийәткә йеқин кәлди — «қол тәккидәк йиқин» дегили болиду — инсан болған Мәсиһ Әйсадин Өзигә йолуққанларға пәқәт илтипат, рәһим-шәпқәт вә меһриванлиқ келәтти. У қәйәргә бармисун улар шипа, тәсәлли тапатти, түрлүк җин-шәйтанлардин қутулуп чиқатти. У Өзи Худаниң инсанийәткә бағлиқан меһир-муһәббитиниң рәддийисиз испатидур. Бирақ умумән ейтқанда, инсанийәт («дуния») униңға қандақ инкас билдүрди? — Рәт қилип өлтүрүш, халас.

Уни очуқ-ашкарә рәт қилған Йәһудий хәлқини һәммидин рәзил бир түркүми дәп қаримаслиғимиз керәк — Муқәддәс китап бойичә улар мошу җәһәттә пәқәт пүткүл инсанийәтниң вәкили болған, халас. Һәр қандақ башқа милләтму шундақ қилмай қалмайтти. Пүткүл дунияниң вәкили болған Йәһудий хәлқи барлиқ бешарәтләр, Чөмүлдүргүчи Йәһияниң гувалиғи вә Мәсиһниң Өзиниң мөҗизилирини көрүп туруп, Униңда Худаниң меһриванлиғиниң муҗәссәмләшкинини билип туруп, Уни чәткә қаққан. Шуниңдәк, инсанийәт өз вәкили арқилиқ Худани, йәни Худаниң вәкили Мәсиһни рәт қилипла қалмай, бәлки Уни әң рәһимсиз, әң адаләтсиз, әң жиркиничлик йол билән рәт қилған. Йәһудийларниң қануни бойичә Мәсиһниң сораққа тартилишини оттуз тәрәптә қанунсиз һесаплаш керәк еди; һәтта Рим қануни бойичә Мәсиһниң сораққа тартилиши мутләқ қанунсиз еди.

Бу ишларға қарап муқәддәс язмиларда дайим учрайдиған «дуния» яки «бу дуния» дегән аталғуниң немә екәнлигини чүшинип житимиз. «Дуния» Худаға вә хәлқигә, шундақла Униң нижат нишанлириға дайим қарши туридиған түзүмдур. Униңға ислаһат

елип бериш яки уни өзгәртишниң мүмкинчилиги йоқ; вәһаләнки, Худаниң хәлқиниң садиқлиғи вә гувалиғи билән униңда болған рәзилликни тизгинләш яки бәзидә вақитлиқ чекиндүрүш мүмкин болиду. Мәсилән, 18- вә 19-әсирдә Яврупа вә Америкидики җамаәтләрниң өтүнүшлири вә һәрикәтлири билән дуниядики қуллуқ түзүм көп йәрләрдә йоқ қиливетилгән. Һазир болса қуллуқ түзүм исламийәт дуниясидики бәзи йәрләрдила йәнила тепилиду; бирақ ғәрбий дөләтләрниң аһалилири Худаниң сөз-каламини давамлиқ рәт қилса (һазир қиливатқинидәк) у йәрләрдиму бу түзүм тез арида қайтидин пәйда болиду.

Әнди «**һазир бу дунияниң һөкүмдариниң ташқириға қоғлиниш вақти кәлди**» дегәнни қандақ чүшинишимиз керәк?

Биз бу баянниң мәнасини: — (1) Шәйтанниң шикайәт вә төһмәт қилғили Худаниң дәргаһиға кириш пурсәтлири чәкләнди; (2) униң инсанларниң һәқиқәтни билип йетишигә тосқунлуқ қилиш үчүн ой-пикирлирини контрол қилип бағливелиши чәкләнди, дәп қараймиз.

Биринчи җәһәттин Аюпниң дәвридә Шәйтанниң Худаниң алдиға әркин һалда кирип, муқәддәс бәндилири (болупму Аюп)ниң үстидин шикайәт қилиш һоқуқи болған болуши мүмкин, дәп әсләймиз. Әмәлийәттә Шәйтанниң шикайәтлири Худаниң дәсләптә уни әрштин һайдиватқәнлигиниң үстидә қилинған еди: «Қара, сән Аюпқа башпанаһ болисән, уни қоғдайсән. Лекин у сени һәқиқий сөймәйду. У башқа инсанларға охшаш бир гунакар, халас. Уни кәчүрүм қилған вә башқа инсанларни кәчүрүм қилған йәрдә, мени әрштин қоғливетишкә немә һәддиң бар? Униңда немә һәққанийлиқ бар?» — дегәндәк.

Мәсиһниң чапрас яғачта болған өлүми әлвәттә бу шикайәткә толуқ рәддийидур. Худа инсанларни кәчүрүм қилалайду, чүнки У һәққанийлиқ билән уларниң тегишлик җазасини Мәсиһ арқилиқ Өз үстигә елип бәдәл төлигән. Чапрас яғачтин кейин Иблис Худаниң кәчүрүми тоғрисида шикайәт қилғидәк һеч қандақ банә-сәвәп тапалмай қалди. Һәтта әршләрниң өзиму униң төһмәт-шикайәтлиридин пакланди («Ибр.» 9:23).

Иккинчи җәһәттә, Мәсиһниң чапрас яғачтики өлүми Шәйтанниң қандақтур «Адәм ата вә Һава ана гуна садир қилип маңа бойсунған болғачқа, пүткүл инсанийәт мениңкидур» дегән ағзини тувақлап, униң олҗиси болған инсанийәтни униңдин тартивалған, дәп ишинимиз («Кол.» 2:15). Шуңа җамаәт хуш хәвәр җакалиғанда аңлиғучилар һәқиқий чүшәнсун, Шәйтанниң олҗиси Худаға қайтурулсун, дәп дуа қилишиниң асаси бардур. Бу иш 16:9-11дә тилға елинған Муқәддәс Роһниң хизмитигиму бағлиқ, төвәндә у тоғрилиқ тохтилимиз.

13-бап: Рәббимизниң мухлислириниң путлирини жуюши — униң әһмийити немә?

8-айәттә Петрус Рәббимизниң униң путлирини жуюшини рәт қилиду. Рәбниң униңға болған җавави мутләқ қәтъий еди: —

«**Петрус: — Сән мениң путумни жуйсаң һәргин болмайду! — деди.**
Әйса униңға җававән: — Сени жуймисам, Мениң билән тәң несивәң болмайду, — деди».

Бу җавап бизгә Рәббимизниң бу қилғини пәқәт кичик пейиллиқ бирхил хизмәтла әмәслигини көрситиду. Пәқәт кичик пейиллиққа үлгә болған болсиму, бу иш барлиқ мөмин бәндилиригә кичик пейиллиқ билән бир-биримизниң хизмитидә болушқа мәңгүлүк қиммәтлик үлгә болатти. «**Араңларда ким улуқ болай десә, һәммиңларға қул болсун**» Дегүчи болса Өзи бу сөзиниң һәммидин үстүн туридиған үлгисидур. Лекин Рәббимизниң Петрусқа: «**Сени жуймисам, Мениң билән тәң несиваң болмайду**» дегән мутләқ җавави бизгә бу иштa техиму чоңқур бир гәп бар, дегәнни көрситиду. «Юһанна»ниң баянидики бу қисим «**Бу дуниядики Өз адәмлиригә көрситип кәлгән меһир-муһәббитини ахирғичә толуқ көрситип турди**» дегән тонуштуруш сөзи билән башланғачқа, Униң бу җавави вә уларниң путлирини жуюшини Униң өлүми билән бағлиқ дәп ойлимай қалмаймиз. 12-айәттә: «**— Силәргә немә қилғинимни уқтуңларму?**» дегән соали бу чоңқур мәнании көрситиду. Шуңа, Униң Петрусқа: «**Бәдини жуюлуп, тамамән пакиз болған адәм пәқәт путлирини юсила қайта жуюнушиниң һаҗити болмайду**» (13:10) дегән сирлиқ гепини униң өлүми билән бағлап чүшиниш керәк.

У 15:3дә уларға: «**Силәр мән силәргә йәткүзгән сөзүм арқилиқ аллибурун пак болдуңлар**» дәйду. Демәк, улар Мәсиһниң сөзигә ишинип қобул қилғанлиғи түпәйлидин Худаниң алдида пак вә һәққаний дәп һесаплинатти. Лекин камил болуш үчүн йәнә бир қәдәм меңиши керәк еди — улар Униң өзлири үчүн хар қилинған өлүмини қобул қилиши керәк болиду. Буни қобул қилмиса Әйса дегәндәк уларниң «**Мениң билән тәң несивиси болмайду**».

Вә һәр бир инсан охшашла кишиниң ишәнгүси кәлмәйдиған әшу ишқа ишәшини бағлиши керәкки, Худаниң Оғли бизни һәммә дағ-нуқсандин пакландуруш үчүн Өзини төвән қилип чапрас яғачтики өлүмидә бизниң хизмитимиздә болған. Чапрас яғачләп өлтүрүш җазаси инсанлар иҗад қилған барлиқ өлүм җазалири ичидә адәмни әң хар қилғучи җазадур. Расул Павлусниң дегинидәк, һәммимиз «**чапрас яғач бизарлиғи**»ни рәт қилмай, Худаниң шу йолда бизни сөйгәнлигини қобул қилишимиз керәк; болмиса, бизниң «**униң билән тәң несивимиз болмайду**».

Рәббимиз ахирда, һәммимиз охшаш йолда бир-биримизгә хизмәт қилишимиз керәк, дәйду. Бу сөзи бизни пәқәт кичик пейиллиқ хизмәт көрситипла қалмай, бәлки Өзиниң биз үчүн қилғинидәк, бир-биримиз үчүн пида болуп, һәтта харлинип өлүшкә тәйяр болушимизни чақириду.

13:31-32

«**Йәһуда ташқириға чиқип кәткәндин кейин, Әйса мундақ деди:— Әнди Инсаноғли улуқлинидиған вақит-саат йетип кәлди вә Худа У арқилиқ улуқлиниду. Вә әгәр Худа Униңда улуқланса, Худаму Өзидә Уни улуқлайду, шундақла дәрһал Уни улуқлайду**».

Әйса қандақ йолда «улуқлиниду» вә Худа қандақ тәрәптә «**Униңда улуқлиниду**»?

Бу сөзләрни оқуғинимизда хияллиримиз бәлким Мәсиһниң өлүмдин тирилиши вә асманға көтирилишигә атлап өтүп, бу ишлар Униң улуқлиниши болса керәк дейишимиз мүмкин. Лекин Униң чапрас яғачтики өлүмидиму бирхил шан-шәрәп йоқму? Худа әзәлдин Униң бу өлүм йолидикидәк улуқлинип бақмиған вә кейин йәнә шу йолда улуқлинамду?

Мәсиһниң бешиға тақиған тикәнлик таж вә Униң үстигә бекиткән тахтай, шүбһисизки, Униңға рәһимсиз аһанәт кәлтүрүш үчүн қилинған; лекин Һәммигә Қадир бу ишларни пүтүнләй башқа мәнада аллиқачан бекиткән еди. Инсанлар кейгән тажлар ичидә Әйса кейгән тикәнлик таждин шәрәплик таж болуп баққанму? Тикәнләр болса инсанниң гунайиниң нәтиҗиси болған ләнәтни көрситиду («Яр.» 3:18). У бизни дәп шу ләнәтни көтириду — лекин падиша сүпитидә көтириду. Һәр қандақ җәң мәйданида Әйсаниң чапрас яғачта гуна, Иблис вә өлүмниң үстидин қазанған ғәлибисидин улуқ бир ғәлибә болуп баққанму? Шуниңдәк Мәсиһниң чапрас яғачидин һәр қандақ падашаһниң тәхти шәрәплик болуп баққанму? Мутләқ хар қилинишқа йүзләнгәндә шундақ салапәт вә шаһанилик билән Өзини тутувалған Әйсаға тәңдаш киши болуп баққанму?

Худаниң чапрас яғачта улуқлинишиға кәлсәк, Униң меһир-муһәббитиниң узунлуғи, кәңлиги, чоңқурлуғи вә егизлиги һеч қандақ башқа йәрдә ундақ рошән намайән қилинип баққан әмәс. Униң гунаға қаратқан нәприти, Униң мукәммәл пак-муқәддәслиги вә һәққанийлиғи бизниң гуналиримизни Өз үстигә алған Оғлиға қаратқан җазасидәк шундақ рошән намайән қилинип баққан әмәс. Униң һәқиқәтән Һәммигә Қадир екәнлиги Оғлиниң өлүмидә нәччә йүзлигән бешарәтләр вә муқәәддәс қанунидики бешарәтлик бәлгүлимиләрниң әмәлгә ашурулғанлиғи билән шундақ мукәммәл вә әҗайип һалда көрүнүп баққан әмәс. Униң чапрас яғачта көрсәткән сәвир-тақити башқа йәрдә һеч қачан шундақ аян қилинип баққан әмәс.

Әйса Мәсиһниң өлүмдин тирилишидә Худа дәрвәқә уни улуқлайду — мухлислири, пәриштиләр вә барлиқ әрш-асманларниң күч-һоқуқ егилириниң көз алдида Уни улуқлайду. Андин Уни әршкә көтириши билән бу улуқлаш җарияни йәнә бир басқуч алға бесилиду («Фил.» 2:1-11). Рәббимизниң улуқлиниши Униң инсан сүпитидә Атиға болған мукәммәл итаәтмәнлиги түпәйлидин болғанлиғини һәргиз унтумайли — Рәббимиз вә Акимиз Әйса Мәсиһ Худаниң оң йенида олтарғузулғандур («Ибр.» 2:11). Униң үстигә Муқәддәс Роһ җамаәткә кәлгәндә Униң шан-шәрәплири вә пәзиләтлирини авал бизгә аян қилип, андин биз арқилиқ дунияға көрсәткинидә, у дуния алдида йәнә бир йолда улуқлиниду.

Алдимизда Мәсиһниң техи аян қилинмиған көп шан-шәрәплири — миң жиллиқ сәлтәнити вә униңдин жирақ өтүп, «**йеңи асман, йеңи зимин**»да болидиған, һазир инсаний көзләр йетәлмәйдиған шәрәплири бизни күтиду. Амин!

14:2-4

«**Атамниң өйидә нурғун маканлар бар. Болмиған болса, буни силәргә ейтқан болаттим; чүнки Мән һәр бириңларға орун тәйярлаш үчүн шу йәргә кетип баримән. Мән силәргә орун тәйярлиғили баридиған екәнмән, чоқум қайтип келип, силәрни өзәмгә алимән; шуниң билән, Мән қәйәрдә болсам, силәрму шу йәрдә болисиләр. Силәр Мениң қәйәргә кетидиғанлиғимни вә у йәргә баридиған йолни билисиләр**».

Изаһатимизда көрсәткинимиздәк, Рәббимизниң бу сөзлири етиқат қилғучилар үчүн Өзиниң чапрас яғачтики өлүмидин кейин вуҗудқа кәлгән йеңи әһвалға бағлиқ, дәп қараймиз. Һәр бир етиқат қилғучи үчүн һазир бир «роһий туралғу» бар — Худа билән йеңи алақидә болуш. Бу алақә һәр бир етиқат қилғучи үчүн башқа-башқа болуп,

Худа өйидә турғандәк биздә туридиған вә биз Унинда туридиған һаләттин ибарәт. Бу сөзләрдә көздә тутулғини җәннәттә болған мәлум бир җисманий өй-орда әмәс, бәлки йеңи һаят, йеңи бирхил һаятни өткүзүштин ибарәт. Дәрвәқә, Худаниң таллиғанлири үчүн җәннәттә мошундақ җисманий ордилар бар болуши мүмкин; лекин мошундақ «ордилар» Әйса өлүп, Муқәддәс Роһ кәлгәндин кейинки, Худа билән болидиған йеңи мунасивәтниң чоңқурлуғи һәм қиммәтлиги билән селиштурғанда, һаман иккинчи орунда туриду. Шундақ болупла қалмай, бу көп «роһий туралғу»лар җипсалаштурулғанда Худаниң өйи (җамаәт) болиду; бизниң Худа билән йеңи мунасивәтимиз бардур, бир-биримиз билән йеңи мунасивәтимиз бардур.

14:12

«**Бәрһәқ, бәрһәқ, Мән силәргә шуни ейтип қояйки, Маңа ишәнгән киши Мениң қиливатқан әмәллиримни қилалайду; вә булардинму техиму улуқ әмәлләрни қилиду, чүнки Мән Атиниң йениға қайтип кетимән**».

Рәббимизниң «техиму улуқ әмәлләр» дегинидә қандақ әмәлләрни көздә тутиду? Биз Униң яратқан мөҗизиләрдин техиму улуқ мөҗизиләрни көрситимизму? Униң сөзлиригә қариғанда җававимиз «шундақ» болуши керәктур. Инҗилдики «Расулларниң паалийәтлири»гә қариғанда, расуллар дәрвәқә шу чағларда Худаниң күч-қудритини аян қилған көп карамәт мөҗизиләрни көрсәткән еди вә бу мөҗизиләрниң Рәббимиз йәр йүзидә жүргүзгән мөҗизиләргә охшап кетидиғанлиғи бизгә аян болиду. Мәсилән, уларниң арисида кесәлләрни сақайтиш, җинларни һайдиветиш вә һәтта адмәмләрни өлүмдин тирилдүрүш бар еди. Бу аламәт-карамәтләр расулларниң йәткүзгән Әйса тоғрилиқ хуш хәвирини тәстиқлиған әҗайип испат болуп, һәммимиз уларни миннәтдарлиқ билән қобул қилимиз, әлвәттә. Һалбуки, бу мөҗизиләрни Рәббимизниң әмәллиригә «охшап кетидиған» дегинимиз билән растин ейтсақ «техиму улуқ» дегили боламду? Шундақ бир хуласигә келишимиз керәкки, Рәббимизниң бу сөзлири пүтүнләй башқичә бир ишни — йәни Муқәддәс Роһниң күч-қудрити билән хуш хәвәрни йәткүзүп, кишиләрни йеңи һаятқаериштүрүш вастиси болушимизни көрситиду.

Рәббимизниң дәрвәқә тәлим берип сөз қилиши, шүбһисизки, аңлиғучилар үчүн өмүрвайәт әң әҗайип иш болған болсиму, чапрас яғачтики өлүмидин илгири У һеч кимни Өзиниң Ата билән болған мунасивити ичигә киргөзәлмәйтти. Лекин Муқәддәс Роһ төкүлгәндин кейин һәр бир хуш хәвәрчи вә тәлим бәргүчиниң адәмләрни Худа билән биллә болуш үчүн мәңгүлүк һаятқа киргүзүш вастиси болуштәк бебаһа шәриви бардур. Буниң сәвәви «**чүнки Мән Атиниң йениға қайтип кетимән**» — вә У Атиниң йениға барғанлиғи түпәйлидин, Муқәддәс Роһ келиду.

15:1 Рәббимиз «һәқиқий үзүм тели» болғандин кейин, «сахта» яки пор-пучәк үзүм тели боламду?

Рәббимизниң «**һәқиқий үзүм тели өзәмдурмән**» дәп елан қилғини бизгә Тәврат дәвридә Худа әслидә көп қетим Исраилға «**Сән Мениң үзүм телимсән**» дегәнлигини әслитиду. Худаниң Исраилға болған муһим бир мәхсити шүбһисизки, уларниң башқичә иш-һәрикәтлири арқилиқ дунийдики барлиқ әлләргә Өз гувачилири вә вәкиллири болушидин ибарәт еди. У Ибраһимға «**Сән арқилиқ йәр йүзидики барлиқ әл-җәмәтләр**

бәхит-бәрикәт тапиду» («Яр.» 12:2) дегән әмәсму? Бу вәдигә Ибраһимниң әвлатлири болған Исраил варислиқ қилған әмәсму? У әслидә Исраилға «**Сән Мениң қулум Исраил, сәндә улуқлинимән**» демәкчи болған әмәсму? («Йәш.» 49:3). Бу темида йәнә «2Тар.» 6:32-33, «Мик.» 4:1-5, «Йәш.» 2:2-5, «Зәк.» 8:23ни көрүң.

Һалбуки, Исраил көп вақитларда Худаға ибадәт қилип Униң үчүн ят әлләрдә гувачи вә үлгә болушниң орниға, әксичә бутларға чоқунуп, иш-һәрикәтлири әтраптики бутпәрәс әлләрниңкидин техиму булғинип кәткән еди. Шуниң үчүн Худа уларға Әзакиял пәйғәмбәр арқилиқ мундақ сөзләрни қилишқа мәҗбур болиду: — «**Мән бу ишни силәрни дәп әмәс, и Исраил җәмәти, бәлки силәр барған әлләр арисида булғиған Өз пак-муқәддәс намим үчүн қилимән**» («Әз.» 8:23).

Демәк, Исраил Худаниң хурсәнлиги үчүн мевә беридиған үзүм тели болмиди («Йәш.» 5-бап, «Йәр.» 2:21-22, «Әз.» 15-бап, «Һош.» 10:1, «Зәб.» 80:8-18ни көрүң). Һалбуки, Исраил гунаға петип Худаниң мәхситини орунлимиғачқа, Мәсиһ Өзи Худаниң барлиқ арзу-истәклирини әмәлгә ашуриду, Униңда турғанлар «**көп мевә бәргүчиләр**» болиду («Юһ.» 15:5, 8). У «**һәқиқий үзүм тели**» болиду.

Муқәддәс Роһниң хизмити (16:7-11)

«**Амма Мән силәргә һәқиқәтни ейтип қояйки, Мениң кетишим силәргә пайдилиқтур. Чүнки әгәр кәтмисәм, Ярдәмчи силәргә кәлмәйду. Амма кәтсәм, Уни силәргә әвәтимән. У кәлгәндә, бу дуниядикиләргә гуна тоғрисида, һәққанийлиқ тоғрисида вә ахирәт сориғи тоғрисида һәқиқәтни билгүзиду. У уларни гуна тоғрисида билгүзиду, чүнки улар Маңа етиқат қилмиди. Уларни һәққанийлиқ тоғрисида билгүзиду, чүнки Атамниң йениға қайтип баримән вә силәр Мени йәнә көрәлмәйсиләр. Уларни ахирәт сориғи тоғрисида билгүзиду, чүнки бу дунияниң һөкүмдари үстигә һөкүм чиқирилди**».

Әйсаниң: «**Мениң кетишим силәргә пайдилиқ**» дегини шүбисизки, расулларға (һәм бизгиму) бәк һәйран қаларлиқ иш болди. Чүнки У уларға һәмраһ болғинида һәммә иш оңушлуқ еди; «устазимиз һәр қандақ қийин әһвалға тақабил туралайду» дегәндәк уларда Униң арқилиқ бирхил ишәш-хатирҗәмлик бар еди. Һалбуки, У улардин һәтта қисқа бир вақит айрилса, улар күчсиз қалғандәк болатти. Мәсилән, У улардин айрилип тағқа чиқип қайтип кәлгәндә, уларниң җин чаплашқан бир балиға мәдәт йәткүзәлмигәнлиги көрүниду («Мат.» 17:1-22). Униң һазирлиғи уларниң барлиғи еди — У уларниң Устази, Йолбашчиси, Башпанаһи, Риғбәтләндүргүчиси, Қутқазғучиси вә һәммидин бәк уларниң Тәсәлли Бәргүчиси, Күчәйткүчиси вә Дости еди. У қандақсигә «**Мениң кетишим силәргә пайдилиқ**» десун?

Әлвәттә, У Өзи бу ишни чүшәндүриду. У «кетиши» керәк — авал бир йолила инсанларниң гунайиниң мәсилисини бир тәрәп қилғили чапрас яғачқа кетиши керәк, андин Өзигә етиқат қилғучиларға Муқәддәс Роһни әвәткили чапрас яғачтин қәбр арқилиқ әршкә, Атисиниң йениға кетиши керәк еди. Чүнки Униң чапрас яғачтики өлүми адәмләрниң Муқәддәс Роһни қобул қилишиға имканийәт яритип бериду. Бу шуниңға бәдәл төлигини еди. Биз мундақ бир хуласигә кәлмәй қалмаймиз: —

(1) Худа Мәсиһни Өз вәкили болушқа əвәтти; У болса «Сөз-Калам»дур.

(2) Рәббимиз Муқәддәс Роһни җамаитигә Өз вәкили болушқа әвәтиду. Әйса расуллириға һәмраһ болғанда уларға немә болған болса Муқәддәс Роһ җамаәткиму шу болиду. Униң дегинидәк: «**Мән силәргә башқа бир Ярдәмчи әвәтимән**» (14:16). Грек тилида «**башқа бир...**» болса «Маңа оп-охшаш башқа бир» дегән уқумни көрситиду. Демәк, Муқәддәс Роһ уларғиму «Устаз, Йолбашчи, Башпанаһ, Риғбәтләндүргүчи, Сақайтқучи, Тәсәлли Бәргүчи, Күчәйткүчи вә Дости болиду. Чоң пәрқи шу болидуки, Әйса улар «билән биллә» еди, лекин Муқәддәс Роһ «уларда» йәни «уларниң ичидә» яшайтти. Бу униңдин техиму чәксиз әвзәл болмамду?

(3) Мәсиһ җамаитини Өзигә вәкил болушқа вә шундақла Атиға вәкил болушқа «пүткүл дуния»ға әвитиду.

Җамаәт Мәсиһни дуняға җакалиғанда Муқәддәс Роһ Рәббимиз 8-11дә ейтқан хизмәтләрни қилип, адәмләргә бу хәвәрниң раст екәнлигигә гувалиқ вә җәзмлик йәткүзиду: —

(1) У бу дуниядики кишиләрни гуна тоғрисида билгүзиду, «**чүнки улар Маңа етиқат қилмиди**». Адәмләрни дозаққа әвәтидиған гуна дәл мошудур. Адәмләрниң дозаққа чүшүшиниң биринчи сәвәви гунакар екәнлиги әмәс, бәлки Әйсаға етиқат қилишни рәт қилғанлиғи, йәни Худаниң ниҗатини рәт қилғанлиғи үчүндур.

(2) У һәққанийлиқ тоғрисида билгүзиду, «**чүнки Атамниң йениға қайтип баримән вә силәр Мени йәнә көрәлмәйсиләр**».

Рәббимиз бу дунияда болғанда һәққанийлиғиниң мукәммәл вәкили еди. Лекин У бу дунияда болмиса, адәмләр Худаниң һәққанийлиғини қандақ чүшиниду? Худаниң бу мәсилигә болған җавави биринчидин җамаәт арқилиқ Мәсиһниң һәққанийлиғини аян қилиштин ибарәт болиду. Әйса авал «**Мән дунияниң нуримән**» дәйду («Юһ.» 8:12) бирақ андин «**Силәр дунияниң нурисиләр**» дәйду («Мат.» 5:14). Җамаәт Муқәддәс Роһқа толған болса Мәсиһниң һәққанийлиғини аян қилиду; униң үстигә җамаәт садиқлиқ билән Худаниң сөз-каламини җакалиғанда Муқәддәс Роһ Өзи адәмләрниң виҗданлирида ишләп, уларни қайил қилип, «Худаниң һәққанийлиғи» болған Мәсиһ тоғрилиқ беваситә гувалиқ бериду («1Кор.» 1:30).

(3) У дуниядики кишиләрни ахирәт сориғи тоғрисида билгүзиду, «**чүнки бу дунияниң һөкүмдари үстигә һөкүм чиқирилди**».

Жуқирида ейтқинимиздәк, «**бу дунияниң һөкүмдари**» (Шәйтан) Мәсиһниң чапрас яғачтики өлүми арқилиқ паш қилинди вә шуниңдәк униң Худаға вә инсанларға қара чаплимақчи болған барлиқ шикайәтлири вә банилири елип ташланди. Рәббимизниң азап тартиши билән Шәйтан сораққа тартилип үстигә чиқирилидиған һөкүм-җаза һәммигә еniқ елан қилинғандур. Вә шундақ болғанда, Шәйтанниң падишалиғи астида яшиғанлар (йәни, Мәсиһниң етиқади арқилиқ Худаниң падишалиғиға кирмигәнләр) ниң һәммиси охшаш сорақ һөкүми астида турмақта. Худаниң сөз-калами җакаланғада, Муқәддәс Роһ аңлиғучиларға бу келидиған һөкүм-җаза тоғрилиқ виҗданлирида гувалиқ бериду.

16:12-13

«**Силәргә ейтидиған йәнә көп сөзлирим бар еди; лекин силәр уларни һазирчә көтирәлмәйсиләр. Лекин У, йәни һәқиқәтниң Роһи кәлгәндә, У силәрни барлиқ һәқиқәткә башлап бариду. Чүнки У өзлүгидин сөзлимәйду, бәлки немини аңлиған болса, шуни сөзләйду вә кәлгүсидә болидиған ишлардин силәргә хәвәр бериду**».

Төвәндикидәк икки соал мошу сөзләрдин чиқиду: —

(1-соал) Улар аңлап көтирәлмәйдиған ишлар немә? Биз буларни һазир билимизму?

Буниңға Инҗилниң кейинки қисимлиридин җавап чиқиду. Расулларға нисбәтән бу ишлар болупму: — (1) Мәсиһниң Өз шәхсийити тоғрилиқ толуқ вәһий-һәқиқәтләр; (2) Униң чапрас яғачтики қурбанлиқ хизмити тоғрилиқ вәһий-һәқиқәтләр; (3) «ят әлликләр» (Йәһудий әмәсләр)ниң җамаәттә Йәһудий қериндашлири билән тәң Мәсиһдә болған байлиқ вә мирасқа ортақ мирасхорлар екәнлиги тоғрилиқ вәһий-һәқиқәтләрдин ибарәт, дәп қараймиз. Бу ишлар тоғрилиқ «Расулларниң паалийәтлири»дики «кириш сөз»имиздә болған баянлиримизниму көрүң.

Бу ишларниң һәммисини расулларниң өзлири салам хәтлиридә бизгә шәрһ қилип бериду; чүнки Рәббимиз уларға буларни җамаәткә үгитиш вәзиписини қалдурған (мәсилән, «Әф.» 3:5ни көрүң).

Униң үстигә һәммимиз үчүн Худаға итаәт қилғансери вә Униң билән маңғансери Униңдин кәлгән чүшәнчиләр вә билимләр чоңқурлишиду; шуниң билән һәр биримиз үчүнму «**Силәргә ейтидиған йәнә көп сөзлирим бар еди; лекин силәр уларни һазирчә көтирәлмәйсиләр**» дегән сөзләр бәлким тоғридур... Лекин көңлимиз тәйяр болғанда «**Муқәддәс Роһ уларни саңа көрситиду**».

(2-соал) Рәббимизниң бу айәтләрдә: «**Лекин У, йәни һәқиқәтниң Роһи кәлгәндә, У силәрни барлиқ һәқиқәткә башлап бариду. Чүнки У өзлүгидин сөзлимәйду, бәлки немини аңлиған болса, шуни сөзләйду вә кәлгүсидә болидиған ишлардин силәргә хәвәр бериду**» дәп бәргән вәдиси пәқәт биринчи әсирдики шу он бир расуллар үчүнла (вә бәлким башқа расуллар үчүн) яки барлиқ дәвирдики ишәнгүчиләр үчүн инавәтлик боламду?

Бу ахирқи соалға Юһаннаниң биринчи салам хетидин сөз алсақ толуқ җавап болиду: —

«**Вә силәр болсаңлар, силәр Униңдин қобул қилған Мәсиһлигүчи Роһ силәрдә туриверменду, силәр һеч кимниң үгитишигә муһтаж әмәссиләр; бәлки әнә шу Мәсиһлигүчи Роһ силәргә барлиқ ишлар тоғрилиқ үгитиватқандәк (У һәқтур, һеч ялған әмәстур!) — һәм үгәткәндәк, силәр давамлиқ Униңда яшайдиған болисиләр**» («1Юһ.» 2:27 — сәл аддийлаштурулған).

Бу сөзләр биринчи әсирдики «аддий» ишәнгүчиләргә вә улардин кейинки һәр бир дәвирдики ишәнгүчиләргә ейтилған (дегүмиз келидуки, Худа алдида һеч ким «аддий» әмәстур). Шүбһисизки, Муқәддәс Роһниң биринчи расулларға болған йетәкчилиги вә тәлими интайин алаһидә; биз уларниң салам хәтлиридин улар қобул қилған шу вәһий вә тәлимләрдин бәһримән болимиз. Лекин расул Павлус бизгә ейтқандәк: — «**Амма «җанға тәвә» киши Худаниң Роһиниң ишлирини қобул қилмайду, чүнки бу ишлар униңға нисбәтән әхмиқанилиқтур; у уларни һеч чүшинип йетәлмәйду, чүнки улар роһ билән пәриқ етилип баһалиниши керәктур. Роһқа тәвә киши һәммә ишларға баһа берәләйду...**» («1Кор.» 2:14, 15).

Худаниң сөз-каламини һәқиқәт билән чүшинишимиз үчүн, әслидә шу һәқиқәтләрни қобул қилған расулларға шуларни үгәткән Муқәддәс Роһқа таянғандәк, бизниңму Униңға тайинишимиз лазим.

Униң үстигә Рәббимизниң: «**У, йәни һәқиқәтниң Роһи кәлгәндә, У силәрни барлиқ һәқиқәткә башлап бариду**» дегән вәдисигә қайтидин қаришимизға тоғра келиду. Демәк, һәммимиз өзимизниң үгәнгүчиләрниң орнида болғанлиғимизни билип йетишимиз керәк («мухлис» дегән сөз «үгәнгүчи»дур). Мәсиһдә болуп биз «аллиқачан үгәнгәнмән» дегән барлиқ ишларни сәбий балидәк болуп қайтидин үгинишимиз лазим. Худа Өз Роһи билән пәқәт Униң сөз-каламини чүшинишкила әмәс, бәлки әмәлийәттә қандақ қилип Униңға әмәл қилишқа үгәтмисә болмайду. Рази болсақ У бизгә иш-хизмитимизни қандақ қилип Өзиниң шан-шәривигә кәлтүрүш, аилидикилиримизни қандақ сөйүш, башқиларға қандақ сөз қилиш, балилиримиздин қандақ хәвәр елиш, вақитлиримизни қандақ ишлитиш, вәдилиримиздә қандақ туруш вә У бизгә йолуқтурғанларниң һәммисигә қандақ муһәббәт көрситишни үгитиду.

«**У... кәлгүсидә болидиған ишлардин силәргә хәвәр бериду**».

Биз бу вәдини биринчидин, Роһниң расулларға кәлгүсидә болидиған ишларни — болупму җамаәткә мунасивәтлик ишларни ашкарә қилишини көрситиду, дәп қараймиз. Бу ишлар бәлким җамаәтниң өсүп кеңийиши, җамаәт ичидә «**чоң йениш** (чекиниш)»ниң пәйда болуши вә Мәсиһниң тез арида дунияға қайтип келиш вақтиға агаһ болушни көрситидиған аламәтләрниң көрүнүшини өз ичигә елиши мүмкин. Иккинчидин, бу вәдини Худаниң һәқиқәткә тәшна болғанларға болған чақириқиға, шундақла уларниң Униң хизмитидә қандақ рольда болидиғанлиғиға қарита бирхил чүшәнчини өз ичигә алиду, дәп ойлаймиз. Бу иш Худа биздә келәчәк тоғрилиқ болған қандақтур бир қизиққақлиғимизни қанаәтләндүрүш үчүн әмәс (гәрчә У бәзидә хизмәткарлириға кәлгүсидә йүз беридиған бәзи ишларни көрсәтсиму), бәлки алдимизда таллайдиған йолларға әң яхши қарар чиқиришимиз үчүндур.

Әйсаниң тирилгәндә Магдаллиқ Мәрйәмгә көрүнүши вә униңға дегәнлири тоғрилиқ

«**Әйса униңға : — Маңа есилмиғин! Чүнки Мән техи Атамниң йениға чиқмидим. Берип қериндашлиримға: Мени «Силәрниңму Атаңларниң, йәни Мениң Атамниң, силәрниң Худайиңларниң, йәни Мениң Худайимниң йениға чиқимән!» дәйду, — дәп йәткүзгин» — деди**» (20:17).

Немишкә Рәббимиз Мәрйәмгә: «**Маңа есилмиғин!**» (грек тилида «маңа тәгивәрмә») деди? Биз буни «мени кечиктүрмигин» дәп тәрҗимә қилсақму болатти. Рәббимизниң бу гепини сөзмусөз чүшиниш керәк, дәп қараймиз — демәк, У қәбирдин чиқип дәл әрш-асманларни Шәйтанниң әлмисақтин буянқи асийлиғидин болған булғашлиридин вә төһмәт-шикайәтләрдин пакизлаш үчүн атисиға қайтиватқан еди («Ибр.» 10:23).

Бу пикир шу ахшамдики ишлар билән тәстиқлиниду; чүнки У мухлислириниң йениға кәлгәндә уларға «есилма» (яки «тәгивәрмә») дегәндәк сөзни қилмай, бәлки Өз қоллириға вә биқиниға қарашқа вә тегишкә тәклип қилиду («Луқа» 24:33-49, «Юһ.» 20:19-29). Буниң үстигә У шу кәчтә уларниң үстигә пүвләп: «**Муқәддәс Роһни қобул қилиңлар**»

деди. У әслидә уларға чүшәндүрүп, Атамниң йениға қайтмисам Муқәддәс Роһ силәргә кәлмәйду, дегән еди; вә Униң Мәрйәмгә болған сөзлири бойичә У дәл Атиниң йениға қайтиватқан еди. Бу «роһни пүвләп бәргини»дин кейин у уларға Муқәддәс Роһниң үстигә толуқ чүшүшини Йерусалимда күтүшни буйруди («Луқа» 24:49, «Рос.» 1:4-8, 2:4). Шуңа Униң уларға бу «Муқәддәс Роһни пүвләп бериши» (грек тилида вә ибраний тилида «роһ» вә «нәпәс» дегәнләр бир сөз биләнла ипадилиниду) болса, бәлким уларға келидиған Роһтин тетитип қоюш вә уларға Роһниң «толуқ келиши» үчүн уларни тәйярлиғини болса керәк еди.

Шуңа биз етиқатчилар адәттә ейтидиған «Рәббимизниң асманға көтирилиши» дегән иш («Луқа» 24:51, «Рос.» 1:9) әмәлийәттә Тәвраттики пәйғәмбәрләр бешарәт қилған Мәсиһниң «асманға көтирилиши» әмәс еди, дәп қараймиз. Рәббимиз аллиқачан Мәрйәмгә ейтқинидәк асманға чиққан вә «**Худаниң оң йениға олтарғузулған**» еди. Луқа биз үчүн хатирилигән униң «асманға көтирилиши» («Луқа» 24:51), расулларға вә мухлислириға Униң дәрһәқиқәт «Худаниң оң йениға олтарғузулған»лиғини испатлаш үчүн болди, дәп қараймиз.

Буниң билән интайин һәйран қаларлиқ шу хуласигә кәлмәй қалмаймизки, Рәббимиз Атиға қайтип көтирилишини Өзи үчүн қайғуға чөмгән «әрзимәс» һесаплинидиған бир хотунға, йәни «**униңдин йәттә жинни һайдиветкән Магдаллиқ Мәрйәм**»гә («Луқа» 8:2) гәп қилиш үчүн тохтитип қойған. Бу муқәддәс тема үстидә көп сөзләрни қилалайдиған болсақму, мошу йәрдә пәқәт шуни байқаймизки, Униң өлүмдин тирилишигә биринчи гувачи болуш имтиязи Униң улуқ расуллириниң һеч қайсисиға әмәс, бәлки Униң муһәббитидә көйүп пишқан бечарә бир аялға тәғдим қилинған. Униң Мәсиһгә болған муһәббити шунчә күчлүкки, Униңсиз у өзини йоқитип, барғидәк һечйери йоқ болуп қалған еди.

21:11

«**Симон Петрус кемигә чиқип, торни қирғаққа тартип чиқарди. Тор чоң белиқлар билән толған болуп, җәмий бир йүз әллик үч белиқ бар еди. Белиқ шунчә көп болғини билән, тор житилмиған еди**».

Немишкә Юһанна мошу йәрдә диққитимизни «**Белиқ шунчә көп болсиму, тор житилмиған еди**» дегән пакитқа тартмақчи болиду? Җәзмләштүримизки, у бу иш билән илгәрки бир ишни униң есигә еник кәлтүрди. Шу чағда өзи, иниси Яқуп, Симон вә Андрияс Әйсаниң сөзи билән му нурғун белиқларни тутқан: —

«**У кемиләрдин биригә, йәни Симонниңкигә чиқип, униңдин кемини қирғақтин сәл жирақлитишни илтимас қилди. Андин У кемидә олтирип топ-топ халайиққа тәлим бәрди. Сөзи түгигәндин кейин, у Симонға:**

— Кемини чоңқуррақ йәргә һайдап берип, белиқларни тутушқа торлириңларни селиңлар, — деди.

Симон Униңға җававән: — Устаз, биз пүтүн кечичә җапа тартип һеч нәрсә туталмидуқ. Бирақ сениң сөзүң билән торни салсам салай, деди.

Улар шундақ қиливиди, нурғун белиқлар торға чүшти; тор сөкүлүшкә башлиди» («Луқа» 5:3-6).

Шу чағда «**тор житилишқа башлиди**». Немишкә? Шу чағда Мәсиһ Петрусқа «**торлириңларни** («торуңларни» әмәс) **селип, белиғиңларни тутуңлар**» дегән еди. Петрус болса: «**Устаз, биз пүтүн кечичә җапа тартип, һеч нәрсә туталмидуқ. Бирақ сән дегән екәнсән, торни** (бир торни, демәк) **салсам салай**» дегән җавави билән өз ишәшимни көрсәттим, дәп ойлиған болуши мүмкин еди. Бирақ әмәлийәттә униң ишәши толуқ әмәс еди; у еһтимал Мәсиһниң сөзигә анчә диққәт қилмай «торларни» дегәнни «тор» дәп аңлиған яки еһтималға техиму йеқин болғини: «Бу кишиниң белиқчилиқ тоғрилиқ анчә хәвири болмиғачқа, бир торнила ташлисам андин уни испатлалаймән» дегән ойда болған болуши мүмкин. Чүнки Галилийә көлидики белиқлар адәттә күндүздә чоңқурлуққа шуңғуп кетиду, шуңа күндүздә уларни тутуш мүмкин әмәс; кечә болса белиқчилиқ вақтидур.(Изаһат: — әң мукәммәл вә ишәшлик кона көчүрмиләрдә «Луқа» 5:5-айәттә «торни салсам салай» дәп пүтүлгән. Башқа аз бир қисим текстләрдә «торларни салсам салай» дәп пүтүлгән).

Алдинқи қетим, у вә һәмраһлири Мәсиһниң гепигә толуқ кирмәй, белиқларниң көп болуши түпәйлидин тори житилип кетип, пәқәт азрақла белиқ туталиған еди. У чоқум бу иштин «Устазимизниң гепини толуқ аңлишимиз керәк» дәп чоң бир савақ алған еди.

Иккинчи қетим торға чүшкән белиқлар охшаш көп болсиму, лекин уларниң тори житилмиған еди. Торниң житилмаслиғи қериндишимиз Юһаннаға өзлириниң белиқни тутқиниға охшаш мөҗизилик бир иш көрүнәтти вә у буни биз үчүн хатириләйду. Лекин Рәббимиз бу қетимда пәқәт «**Торуңларни** (бир тор) **селиңлар**» дегән еди. Һалқилиқ иш Униң сөзидур.

Худа бизгә дегинини толуқ, тоғра аңлиғидәк қулақларни, шундақла униң сөз-каламиға болған толуқ иман-ишәшни бәргәй!

21:15

«**Улар нашта қилғандин кейин, Әйса Симон Петрустин:— Юнусниң оғли Симон, сән Мени булардинму чоңқур сөйәмсән? — дәп сориди**».

Бу соалда «булар» кимләрни яки немиләрни билдүриду? Бу улар тутқан белиқларни, яки болмиса Петрусниң әслий кәспи болған белиқчилиқниң өзини көрситәмду? Биз ундақ ойлимаймиз. Әнди Рәббимизниң мәнаси: «Сениң Мени сөйгиниң сениң бу мухлисларни сөйгиниңдин артуқму?» дегәндәк болуши керәкму? Биз йәнә ундақ ойлимаймиз. Чүнки Петруста Рәбниң биринчи орунда туридиғанлиғи үстидә һеч қандақ мүҗмәллик йоқ еди. Лекин есимиздә барки, Рәббимиз Өзиниң тутуп берилиши тоғрилиқ сөзлигәндә уларға: «**һәммиңлар бүгүн кечә мени ташлап қечип кетисиләр**» дәп агаһландурғандин кейин, Петрус биринчи болуп рәддийә бәргән: -

«**Лекин Петрус униңға:**
— Һәммәйлән тандурулуп путлашсиму, мән һәргиз путлашмаймән, деди.
Әйса униңға: — Мән саңа бәрһәқ шуни ейтип қояйки, бүгүн, йәни бүгүн кечә ғораз икки қетим чиллиғичә, сән Мәндин үч қетим танисән, — деди.
Лекин Петрус техиму қәтъийлик билән униңға:
— Сән билән биллә өлидиған иш керәк болсиму, Сәндин һәргиз танмаймән, — деди.
Қалған һәммә мухлисларму шундақ дейишти» («Мар.» 14:29-31).

Шуниң билән Петрусниң: «**һәммәйлән тейилип путлашсиму, мән һәргиз путлашмаймән**» дәп туруп, өзидин үч қетим танғинидин кейин Рәббимиз униңға бу аддий соални қойиду: — «**Сән мени булардинму чоңқур сөйәмсән?**» — йәни, «Юнусниң оғли Симон, сениң Мени сөйүшуң (чоң гәп қилғиниң билән) буларниң Мени сөйүшидин чоңқурму?».

Петрус Униңдин үч қетим танғандин кейин Рәббимиз бу соални униңға үч қетим қойиду.

Худа Өз йоллирида бизниң өз аҗиз тәбиийитимиз тоғрилиқ өз-өзимизни алдишимизға яки «ихласмәнлигимиз» яки «садиқлиғимиз» тоғрилиқ почилиқ қилишни давамлаштурушимизға йол қоймайду. Буниңға биз интайин миннәтдармиз. У һәтта биз Петрустәк Униңдин тенип кәтксәкму, бизни әслигә кәлтүрәләйду. Пәқәт Униң биздин сориған соаллириға сәмимийлик билән җавап берип, гуна-сәһвәнлигимизни очуқ иқрар қилсақла, У бизни өзгәртәләйду. Инҗилдики «баянлар»да учриған иккилинип, тәмтирәп кәткән Петрусни «Расулларниң паалийәтлири»дә учриған җасарәтлик дадил Петрусқа Айландурғучи Худа биз үчүн охшаш ишни қилишқа Қадирдур.